

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta multimediálních komunikací

Dizertační práce

Viacjazyčnost v grafickom dizajne

Multilingualism at field of graphic design

Autor: **MgA. Jana Náhliková**
Studijní program: P8206 - Výtvarná umění
Studijní obor: 8206V102 Multimedia a design
Školitel: doc. Mgr.A. Pavel Noga, ArtD.

Zlín, červen 2023

Týmto by som sa chcela poďakovať doc. Mgr.A. Pavlu Nogovi, ArtD. za podporu a odborné rady poskytované v priebehu písania práce, všetkým dopytovaným odborníkom i nadšencov v skúmanej problematike za ochotu pri poskytnutí informácií, prípadne fotodokumentácie z ich archívov. V neposlednom rade poďakovanie patrí mojím rodičom a sestre Zuzke, ktorí ma v štúdiu a dopracovaní dizertačnej práce podporovali, kamarátovi MgA. Liborovi Stuchlíkovi za cenné rady a všetkým ostatným, ktorí mi počas písania boli oporou.

Prehlasujem, že som dizertačnú prácu na tému *Viacjazyčnosť v grafickom dizajne* vypracovala samostatne, s použitím literatúry a zdrojov, ktoré sú v práci podľa pravidiel uvedené.

8. 4. 2023

.....

MgA. Jana Náhlíková

Kľúčové slová: *viacjazyčnosť, grafický dizajn, vizuálna komunikácia, legislatíva, označenie tabuľami, označenie obcí, označenie ulíc, označenie orgánov verejnej správy, tabule, verejný priestor, historické tabule*

Key words: *multilingualism, graphic design, visual communication, delegated legislature, marking with plaques, multilingual marking of towns, villages, cities, multilingual marking of streets, multilingual marking of public authorities' buildings, public space, historic plaques*

ABSTRAKT

Cieľom tejto dizertačnej práce je analýza súčasného stavu viacjazyčného označovania obcí, ulíc a budov orgánov verejnej správy na Slovensku v obciach s vysokým percentuálnym zastúpením národnostných menšín. Práca poukazuje na vzťah legislatívy a viacjazyčného označovania vo verejnom priestore s prepojením na grafický dizajn v minulosti ako aj v súčasnosti. Na základe terénneho výskumu práca analyzuje viacjazyčné označenia v štátnom jazyku a v jazyku národnostných menšín z pohľadu dodržiavania platnej legislatívy v praxi ako aj uvedenia príkladov nesprávnej realizácie označenia.

ABSTRACT

The main goal of this dissertation thesis is to document and analyze multilingual marking of towns, villages, cities, streets and public authorities' buildings in the areas with a high percentage of national minorities (Hungarian, Ruthenian, Ukrainian, German) in Slovakia. The work points to the relation between legislation and multilingual marking in public space, with the focus on the role of graphic design in the past and nowadays. Based on the field research, the work analyzes multilingual inscriptions written in the national language (Slovak language) and in the languages of the national minorities in Slovakia, as well. The multilingual inscriptions are analysed from the point of view of complying with Slovak legislation which results in summary of their inappropriate solutions and implementations.

OBSAH

ÚVOD.....	9
1 VYMEDZENIE VÝZKUMNÉHO PROBLÉMU, CIEĽOV, METODIKY A ŠTRUKTÚRY DIZERTAČNEJ PRÁCE.....	10
1.1 VÝSKUMNÝ PROBLÉM.....	10
1.2 CIEĽ PRÁCE.....	12
1.3 METODIKA PRÁCE.....	14
1.3.2 Terénny výskum.....	14
1.3.3 Komparatívna analýza.....	15
1.3.4 Dopytovanie	16
1.4 ŠTRUKTÚRA PRÁCE:.....	17
2 VYMEDZENIE ZÁKLADNÝCH POJMOV	18
3 HISTORICKÝ VÝVOJ NA ÚZEMÍ SLOVENSKA	21
3.1 NÁRODNOSTNÁ ŠTRUKTÚRA OBYVATEĽSTVA A POUŽÍVANIE JAZYKOV OD RANNÉHO STREDOVEKU PO SÚČASNOSŤ	21
3.2 BRATISLAVA.....	46
3.2.1 Vývoj národnostnej štruktúry obyvateľstva a jej vplyv na viacjazyčnosť vo vizuálnej komunikácii.....	46
4 FORMÁLNY RÁMEC VIACJAZYČNEJ KOMUNIKÁCIE - LEGISLATÍVA	60
4.1 HISTORICKÝ VÝVOJ LEGISLATÍVY OD 1. ČESKOSLOVENSKEJ REPUBLICHY	60

4.2	AKTUÁLNY PREHĽAD LEGISLATÍVY PLATNÝ V SLOVENSKEJ REPUBLIKE	64
5	VIZUÁLNA KOMUNIKÁCIA VO VEREJNOM PRIESTORE	71
5.1	OZNAČENIA OBCÍ	73
5.1.1	Premenovávanie názvov obcí a názvov nesídelných geografických objektov	73
5.1.2	Vývoj vizuálnej podoby značenia.....	81
5.1.3	Porovnanie historického označovania obcí so súčasným stavom.....	115
5.2	OZNAČENIA ULÍC	122
5.2.1	Premenovávanie názvov ulíc	123
5.2.2	Vývoj vizuálnej podoby označovania ulíc	133
5.3	OZNAČENIA BUDOV ORGÁNOV VEREJNEJ SPRÁVY	148
5.3.1	Vývoj vizuálnej podoby štátneho znaku ako obrazovej súčasti označenia budov orgánov verejnej správy	148
5.3.2	Vývoj vizuálnej podoby štátneho znaku a vývoj používania viacjazyčnej komunikácie a ich aplikácia pri označovaní budov na príklade Pošty	201
6	VÝSKUMNÁ ČASŤ:	217
6.1	TERÉNNY VÝSKUM - MAPOVANIE SÚČASNEJ VIACJAZYČNOSTI NA SLOVENSKU	217

6.1.1	Vyhodnotenie realizovaného výskumu podľa jednotlivých skúmaných kategórií zo zákonného hľadiska	222
6.1.2	Vyhodnotenie realizovaného výskumu podľa jednotlivých skúmaných kategórií z vizuálneho hľadiska	241
6.1.3	Súhrnné zistenia z realizovaného terénneho výskumu	264
6.2	NÁVRH GRAFICKÉHO SPRACOVANIA VIACJAZYČNÉHO OZNAČENIA BUDOV ORGÁNOV VEREJNEJ SPRÁVY NA ÚZEMÍ SLOVENSKA	267
ZÁVER		278
ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY		282
6.3	DOKUMENTY	293
ZOZNAM POUŽITÝCH SYMBOLOV A SKRATIEK		296
ZOZNAM A ZDROJE OBRÁZOV		297
ZOZNAM TABULIEK		323
ZOZNAM PRÍLOH		324
6.4	ŽIVOTOPIS	324
6.5	TVŮRČÍ ČINNOST 2019–2021	325

ÚVOD

Témou predloženej dizertačnej práce je *Viacjazyčnosť v grafickom dizajne*. Práca sa bude zameriavať na viacjazyčnú komunikáciu vo verejnom priestore na území Slovenska. Viacjazyčnosť je v súčasnosti na území Slovenska najrozšírenejšia v oblastiach s vysokým percentuálnym zastúpením národnostných menšín. Nakoľko verejný priestor ponúka široký okruh skúmaných možností, práca sa bude zameriavať len na vybrané označovania v súvislosti s národnostnými menšinami stanovenými legislatívou.

Nakoľko grafický dizajn má širokospektrálne použitie, mal by byť preto uplatnený aj v bežnom živote. Príkladom takéhoto uplatnenia môžu byť aj označenia obcí, ulíc, či budov orgánov verejnej správy. K výberu témy inšpiroval autorku okrem iného aj aktuálny nesúrodý stav vizuálneho označovania týchto kategórií na tabuliach v obciach na južnom Slovensku.

Označenia spomenutých prvkov vo verejnom priestore na prvý pohľad nemusia pôsobiť zaujímavo z hľadiska dizajnu a jeho spracovania. Avšak nedostatočná špecifikácia pravidiel označovania týchto prvkov verejného priestoru ako aj nedodržovanie existujúcich pravidiel spôsobuje vizuálny smog vo verejnom priestore, ktorým sme všetci každodenne obklopení. Nakoľko skúmané prvky verejného priestoru – označovanie obcí, ulíc a budov orgánov verejnej správy sa nachádzajú aj v jednojazyčných obciach, tento problém vizuálneho smogu je komplexný a týka sa tak jednojazyčných obcí ako aj obcí s národnostnými menšinami. Treba zdôrazniť, že vo viacjazyčných obciach s potrebou označovania aj v jazyku národnostnej menšiny a v dôsledku kombinácií viacerých jazykov rastie aj priestor pre vizuálny smog. Toto poskytlo dobrý predpoklad na skúmanie problematiky autorkou.

1 VYMEDZENIE VÝZKUMNÉHO PROBLÉMU, CIEĽOV, METODIKY A ŠTRUKTÚRY DIZERTAČNEJ PRÁCE

V nasledujúcich podkapitolách je odôvodnený výber témy dizertačnej práce, jej cieľ, výskumné otázky, zvolené výskumné metódy a štruktúra práce.

1.1 Výskumný problém

Nakoľko autorka pochádza zo Slovenska a študuje v Zlíne, témy súvisiace s jazykmi ju prirodzene ovplyvňovali. Už v diplomovej práci sa zaoberala témou dvojjazyčnosti, konkrétne slovensko-českej. V praktickej časti diplomovej práce autorka navrhla homonymický obrázkový slovník, ktorý porovnával podobnosť a rozdielnosť slovenských a českých slov. Záujem autorky o túto tému sa prirodzene vyvíjal, pričom momentálne ju zaujíma téma Viacjazyčnosti v grafickom dizajne. Na tento jej záujem vplýva aj dlhá história viacjazyčnosti hlavného mesta Slovenska, Bratislavy, v ktorej tesnej blízkosti autorka žije.

Pre výber uvedenej témy sa taktiež autorka rozhodla z dôvodu, že skúmaná problematika nebola na území Slovenska z tohto uhla pohľadu komplexne spracovaná. Autorka bude preto skúmať okrem súčasného stavu aj historický vývoj danej problematiky, aby spracovanie práce autorky prispelo ku komplexnejšiemu pohľadu na tému viacjazyčnosti v grafickom dizajne na území Slovenska.

Oblasťou výskumu tejto dizertačnej práce je viacjazyčná komunikácia vo verejnom priestore na Slovensku, v oblastiach s vysokým percentuálnym

zastúpením národnostných menšín. Viacjazyčnou komunikáciou sa rozumie komunikácia v slovenčine a v jazyku národnostnej menšiny. Pre účely tejto práce sa pod viacjazyčnou komunikáciou nemyslí turistické značenie v angličtine.

Jazykmi národnostných menšín používaných na Slovensku sú bulharský, český, chorvátsky, maďarský, nemecký, poľský, rómsky, rusínsky a ukrajinský jazyk (Základné údaje, © 2021). Pravidlá používania jazykov národnostných menšín v úradnom styku, v označeniach aj v iných oblastiach stanovuje zákon č. 184/1999 Z. z.

1.2 Cieľ práce

Záverečná dizertačná práca sa zaoberá skúmaním histórie a súčasného stavu viacjazyčnej komunikácie vo verejnom priestore na Slovensku. Hľadá odpovede na nasledovné výskumné otázky.

Výskumné otázky:

VO1: Aké informácie, nápisy, oznamy majú právo mať obyvatelia patriaci k národnostnej menšine na Slovensku zverejnené okrem štátneho jazyka aj v jazyku národnostnej menšiny?

VO2: Ako ovplyvňovali zmeny štátoprávneho usporiadania a zmeny prijímanej legislatívy na území dnešného Slovenska vizuálnu podobu označovania obcí, ulíc a budov orgánov verejnej správy?

VO3: Aký je súčasný stav viacjazyčnej komunikácie vo verejnom priestore na Slovensku so zameraním na označovanie obcí, ulíc a budov orgánov verejnej správy?

Na základe zozbieraných informácií k uvedenej problematike boli sformulované nasledovné ciele dizertačnej práce.

Hlavný cieľ dizertačnej práce:

- Analýza súčasného stavu viacjazyčného označovania obcí, ulíc a budov orgánov verejnej správy na Slovensku na základe porovnania platnej legislatívy týkajúcej sa jazykových práv národnostných menšín a označovania vo verejnom priestore na Slovensku s terénnym výskumom.

Čiastkové ciele dizertačnej práce:

- Komplexné spracovanie danej problematiky pomocou skúmania historického vývoja označovania na území dnešného Slovenska, ako aj súčasného stavu uvedenej problematiky.
- Ďalším čiastkovým cieľom bude komplexným spracovaním danej témy vytvoriť základ pre možné budúce teoretické aj praktické nadväzujúce práce, akými by mohli byť ďalšie grafické riešenia viacjazyčných verejných komunikačných systémov na Slovensku.
- V prípade ak by sa analýzou súčasného stavu zistili nedostatky v praxi, ďalším čiastkovým cieľom bude navrhnúť možné praktické riešenia.

1.3 Metodika práce

V dizertačnej práci bude použitých viacero vedeckých metód. Dôkladná analýza problematiky v kombinácii s terénnym výskumom, komparatívnou analýzou doplnenou dopytovaním, umožní čo najhodnotnejšie zachytiť aktuálnu situáciu vo viacjazyčnom dizajne na domácom území - na Slovensku.

1.3.1 Zber a spracovanie sekundárnych dát

Prvou etapou dizertačnej práce bude zber sekundárnych dát. Použitá metóda sa nazýva aj „výskum od stola“ (desk research) (Machková, 2015). Informácie v predkladanej práci budú čerpané z dostupných externých zdrojov ako napríklad z odbornej knižnej a časopiseckej literatúry so zameraním na územie Slovenska, z legislatívy a odborných inštitúcií ako múzeí a archívov.

1.3.2 Terénny výskum

Pre zmapovanie problematiky je dôležitý terénny výskum, ten bude podstatnou súčasťou dizertačnej práce. Tento výskum sa používa ak sekundárne dáta neposkytujú dostatočné podklady. Je označovaný aj ako primárny výskum, pracuje s primárnymi informáciami, ktoré sú účelovo získané pre potreby výskumu (informácie nie sú verejne dostupné). Terénny výskum je finančne náročnejší ako „výskum od stola“ nakoľko sa realizuje v konkrétnych podmienkach (Machková, 2015). Terénny výskum - dokumentovanie viacjazyčnej komunikácie vo verejnom priestore sa pre potreby tejto dizertačnej práce uskutoční vo vybraných relevantných oblastiach na západnom Slovensku. Výskum sa uskutoční v 13 obciach, ktoré patria do zoznamu obcí, v ktorých občania patriaci k národnostnej menšine tvoria minimálne 15 % obyvateľstva.

Cieľ terénneho výskumu:

Na základe terénneho výskumu bude možné si odpovedať na otázku „*Aký je súčasný stav viacjazyčnej komunikácie vo verejnom priestore na Slovensku so zameraním na označovanie obcí, ulíc a budov orgánov verejnej správy?*“

Zozbieraním dát sa vytvorí prehľad o viacjazyčnej komunikácii vo verejnom priestore na Slovensku z hľadiska vizuálnej komunikácie. Tieto ukážky následne bude možné analyzovať z hľadiska platnej legislatívy a grafického dizajnu a posúdiť vhodnosť riešenia. Taktiež zozbierané dáta bude možné následne podrobiť komparatívnej analýze.

1.3.3 Komparatívna analýza

Ďalšou metódou použitou v dizertačnej práci, ktorú možno charakterizovať ako metódu analýzy je komparatívna analýza. Táto metóda je založená na porovnávaní určitého skúmaného problému na porovnávaných jednotkách. Komparované (porovnávané) jednotky sú predmetom skúmania, ktorého cieľom je zistiť, či sa porovnávané jednotky podobajú alebo líšia. V tejto dizertačnej práci budú porovnávané jednotky dáta dokumentujúce viacjazyčnú komunikáciu vo verejnom priestore, zozbierané v už zmienenom terénnom výskume. V komparatívnej analýze je potrebné si stanoviť komparované znaky, aby bolo možné zistiť podobnosť či odlišnosť. Nato sa pomocou podporných metód deskripcie, pozorovania, či analýzy zisťuje stav (prítomnosť, či neprítomnosť) porovnávaných znakov a tým sa realizuje samotné porovnávanie (Ochrana, 2019).

Jedným z porovnávacích kritérií viacjazyčného dizajnu budú legislatívne nariadenia týkajúce sa označení v jazyku národnostnej menšiny a použitia štátneho znaku so súčasným stavom zisteným na základe terénneho výskumu.

Ďalším komparatívnym kritériom z vizuálneho hľadiska bude tvar tabúl na úradoch a ich vzájomné kombinácie. Takisto typografia úzko súvisí s viacjazyčným dizajnom a môže ovplyvniť komunikáciu smerom k cieľovej skupine. V rámci komparatívnej analýzy z hľadiska typografie sa bude na zozbieraných dátach porovnávať práca s písmom, úroveň diakritiky a vizuálne spôsoby aplikované na odlíšenie dvoch jazykov.

Cieľ komparatívnej analýzy

Cieľom komparatívnej analýzy je objaviť spoločné a rozdielne prvky vo viacjazyčnej komunikácii vo verejnom priestore na Slovensku.

1.3.4 Dopytovanie

Ďalšou použitou metódou bude dopytovanie, pravdepodobne sa bude jednať o individuálne rozhovory (telefonické) prípadne online interview s odborníkmi realizované cez emailovú komunikáciu.

Dopytovanie bude prebiehať pomocou metódy „snehová guľa“. Táto metóda funguje na princípe získavania nových kontaktov od vybratých osôb, ktorí spĺňajú dané kritéria. Proces začína pri výbere jednotlivcov spĺňajúcich požadované kritéria, tí sú následne pri interview požiadaní aby nominovali ďalšie osoby, ktoré taktiež spĺňujú dané kritéria. V ideálnom prípade by mohli pomôcť výskumníkovi s týmito osobami nadviazať kontakt. Následne sa aj s „nominovanými“ osobami uskutoční interview a celý proces sa opakuje. Súbor kontaktov sa týmto spôsobom rozrastá (Bednár a kol., 2016).

Cieľ dopytovania

Cieľom dopytovania je hľadanie odpovedí na odborné otázky u profesionálov, ktorí sa zaoberajú rôznymi oblasťami súvisiacimi s národnostnými menšinami.

1.4 Štruktúra práce:

Zvolená téma dizertačnej práce – *Viacjazyčnosť v grafickom dizajne* je v súčasnosti aktuálnou témou. Dizertačná práca sa bude skladať z častí: teoretickej, výskumnej a návrhu riešenia problematiky.

Teoretická časť práce bude vychádzať najmä zo slovenských zdrojov, nakoľko oblasťou výskumu tejto dizertačnej práce je viacjazyčná komunikácia vo verejnom priestore na Slovensku. Odborná literatúra sa bude týkať národnostných menšín, histórie, legislatívy a vizuálnej komunikácie.

V úvode teoretickej časti práce budú vysvetlené odborné pojmy súvisiace s viacjazyčnosťou. Nasledovná kapitola sa bude zaoberať históriou so zameraním na národnostnú štruktúru obyvateľstva a používanie jazykov na území Slovenska. Samostatná podkapitola v rámci histórie bude venovaná Bratislave z hľadiska jej viacjazyčnej histórie. Ďalšia kapitola bude venovaná legislatíve týkajúcej sa danej problematiky. Piata kapitola je zameraná na vizuálny aspekt viacjazyčnej komunikácie vo verejnom priestore, pričom túto problematiku autorka skúma prostredníctvom viacjazyčných označení troch zvolených kategórií, a to obcí, ulíc a budov orgánov verejnej správy.

Výskumnú časť bude tvoriť najmä terénny výskum, ktorý sa bude konať vo vybraných mestách na západnom Slovensku, v oblastiach s vysokým percentuálnym zastúpením národnostných menšín. Obrazová dokumentácia terénneho výskumu bude spracovaná komparatívne podľa vopred stanovených kritérií.

Zohľadnením získaných informácií z teoretickej časti práce, ako aj z jej výskumnej časti autorka navrhne odporúčania v podobe praktických riešení.

2 VYMEDZENIE ZÁKLADNÝCH POJMOV

„Jazyk nemá kosti, ale kosti láme.“ - slovenské príslovie

V súčasnosti sme obklopení rôznymi jazykmi. Na svete sa hovorí približne 7 151 jazykmi. Toto číslo sa ale každým dňom môže meniť, keďže sa o jazykoch používaných vo svete neustále dozvedáme. Okrem toho sa menia aj samotné jazyky, tie sú živé a dynamické, používané komunitami, ktorých životy sú ovplyvnené dnešným rýchlo sa meniacim svetom. (Ethnologue, ©2022).

Jazykom sa dorozumievame ústne alebo písomne, ak človek ovláda jeden jazyk hovoríme o pojme *monolingvizmus*, ktorým sa označuje jednojazyčnosť. Termín určujúci dvojjazyčnosť je *bilingvizmus*. Presná definícia alebo vymedzenie, čo znamená ovládať jazyk nie je a názory sa veľmi líšia. Napríklad Oxfordský slovník vysvetľuje pojem *bilingvizmus* ako osobu plynule hovoriacu dvomi jazykmi.

Pojem *multilingvizmus* alebo *viacjazyčnosť* môže byť chápaný rôzne, a to ako spoluexistencia viacerých jazykov v praktickom užívaní, ako schopnosť človeka, ako spoluexistencia viacerých jazykov u jedinca alebo na úrovni celej spoločnosti. Z hľadiska praktického užívania jazyka mnohojazyčnosť znamená, že jedinec alebo spoločnosť používajú viaceré jazyky pre rôzne každodenné účely. Väčšina multilingválnych ľudí nepoužíva všetky svoje jazyky na rovnakej úrovni pretože jazyky používajú rôzne. Jeden jazyk používajú napr. v zamestnaní, druhý doma alebo na iné účely.

Rozvíjanie svojej kultúry, tradícií a jazyka umožňuje komunitám status národnostnej menšiny. Pojmom *jazyk menšiny* sa podľa Zákona č. 184/1999 Z. z. *o používaní jazykov národnostných menšín* rozumie „kodifikovaný alebo štandardizovaný jazyk tradične používaný na území Slovenskej republiky jej

občanmi patriacimi k národnostnej menšine, ktorý je odlišný od štátneho jazyka; jazykom menšiny je bulharský jazyk, český jazyk, chorvátsky jazyk, maďarský jazyk, nemecký jazyk, poľský jazyk, rómsky jazyk, rusínsky jazyk a ukrajinský jazyk“ (Zákon č. 184/1999 Z. z., 2021).

Pojem *národnostná menšina* je definovaný v nezáväznom medzinárodnom dokumente z roku 1993 – Odporúčania Rady Európy č. 1201 k Európskej dohode o ľudských právach národnostných menšín. Podľa tohto odporúčajúceho dokumentu sa označuje národnostnou menšinou „skupina osôb v danom štáte, ktoré a) majú trvalé bydlisko na území daného štátu a sú jeho občanmi; b) zreteľne udržiavajú dlhodobé, pevné a trvalé vzťahy s daným štátom; c) majú zreteľné etnické, kultúrne, náboženské alebo jazykové charakteristické znaky; d) sú dostatočne početné, hoci počtom menšie ako ostatné obyvateľstvo daného štátu alebo regiónu tohto štátu; e) sú vedené záujmom spoločne zachovať to, čo tvorí ich spoločnú identitu, vrátane ich kultúry, ich tradícií, ich náboženstva a ich jazyka“ (Ústavnoprávne postavenie a ochrana národnostných menšín a etnických skupín v Slovenskej republike, 2018 s. 379). Zaujímavosťou je, že pojem *národnostná menšina* nie je definovaný v Ústave Slovenskej republiky, ani v *Zákone č. 184/1999 Z. z. o používaní jazykov národnostných menšín*.

Pojem *Slovák* bol prvý krát písomne zmienený v polovici 15. storočia, pričom názov *Slovensko* pochádza zo začiatku 16. storočia. Podľa historikov je medzníkom pre používanie názvov *Slovák/ Slováci* namiesto názvov *Slovan/ Slovania* 10. storočie, v ktorom došlo k jazykovému rozdeleniu západných Slovanov, z nich sa začali utvárať jednotlivé etnické skupiny – Česi, Poliaci aj Slováci. Pod pojmom *Slovensko* sa do roku 1918 nerozumie štátny útvar, ale územie, na ktorom Slováci žili (Národnostné menšiny – zoznámme sa, 2020, str. 6).

V rámci stredoeurópskeho regiónu sa Slovensko zaraďuje medzi krajiny s najvyšším podielom menšinového obyvateľstva, čo z neho robí mnohoetnickú krajinu, ktorej dejiny a kultúra pramenia zo spolužitia Slovákov s príslušníkmi národnostných menšín. Na miestach kde sa dorozumievajúcimi jazykmi dedín, mestečiek či regiónov stali maďarčina, nemčina, rusínčina alebo chorvátčina si inojazyční obyvatelia svoje okolie pomenovali vo svojom národnostnom jazyku. Takéto názvy dedín, miest, jednotlivých dedinských častí a mestských chotárov, potokov, riek či okolitých vrchov pomenovaných v jazyku národnostnej menšiny sú dokladom multietnicity Slovenska, udomácnenia sa a stotožnením národnostných menšín s krajinou, ktorá sa stala ich domovinou. (Národnostné menšiny – zoznámme sa, 2020, str. 6, 7).

3 HISTORICKÝ VÝVOJ NA ÚZEMÍ SLOVENSKA

Táto kapitola popisuje najdôležitejšie historické medzníky na území dnešného Slovenska s ohľadom na národnostnú štruktúru obyvateľstva a používanie jazykov od ranného stredoveku po súčasnosť. Pestrý vývoj v rámci národnostného a etnického zloženia obyvateľstva na území dnešného Slovenska sa okrem iného prejavil aj v rozmanitej vizuálnej komunikácii. Z dôvodu vzťahu medzi historickým vývojom a viacjazyčnou vizuálnou komunikáciou na území dnešného Slovenska v minulosti, je histórii venovaná nasledovná kapitola.

Na národnostnú štruktúru obyvateľov a úzko súvisiaci vývoj počtu obyvateľov Slovenska v minulosti vplývali rôzne udalosti ako napríklad migrácie, epidémie, sociálne a hospodárske pomery, či vojny (kolektív autorov, 2006, s. 576).

3.1 Národnostná štruktúra obyvateľstva a používanie jazykov od ranného stredoveku po súčasnosť

Pre ranný stredovek boli charakteristické etnické zmeny v Európe a invázie barbarských národov. Presuny obyvateľstva začali v roku 375. V tom čase Germáni zaplavili západnú Európu (Novacká a kol., 2010, s. 327).

Naopak v strednej a východnej Európe najväčší etnický pohyb predstavovala migrácia Slovanov, tí obsadili veľké územie od Baltu až po Jadran, na západe sa dostali až po okrajové lokality dnešného Nemecka. Výraznú zmenu v rámci etnickej mapy v 6. storočí predstavoval vpád kočovných Avarov do stredného Podunajska, ktorí si tým dočasne podmanili Slovanov. Tí sa vedení franským kupcom Samom proti Avarom vzbúrili, zvíťazili a tým vznikol prvý známy štátny útvar Slovanov – Samova ríša. V 9. storočí vznikli na našom území prvé

kniežatstvá – Nitrianske kniežactvo vedené Pribinom a v doline rieky Morava kniežatstvo vedené Mojmirom. Mojmir v roku 833 vyhnaním Pribinu spája obidve územia kniežactiev, čím vzniká Veľká Morava. Jedným z panovníkov vládnuceho po Mojmirovi bol Rastislav, ktorý požiadal cisára Michala III. o vyslanie misionárov. Michal III. v roku 863 vyslal na misiu solúnskych bratov Konštantína a Metoda šíriť kresťanstvo medzi stredodunajskými Slovanmi. Konštantín vytvoril za účelom misie písmo – hlaholiku, čím položil základy slovanského písomníctva a kultúry a spolu s Metodom do slovanského jazyka preložili Bibliu a iné bohoslužobné texty (Novacká a kol., 2010, s. 328, 329, 331).

Etnické zloženie v regióne ovplyvnil na konci 9. storočia príchod starých Maďarov prichádzajúcich z východnej Európy. Približne v tomto období po roku 907 Veľká Morava zanikla. Následne v priebehu 11. storočia bolo územie dnešného Slovenska začlenené do uhorského štátu. Tento mnohonárodnostný štát sa v 12. storočí rozpínal na územiach dnešného Maďarska, Chorvátska, Rumunska a Bosny (Novacká a kol., 2010, s. 330, 333).

V 13. storočí, konkrétne v rokoch 1241 - 1242 narušil dovtedy trvajúce dlhodobšie ustálenie etnickej mapy Európy vpád Mongolov. Mongoli vyplienili územia strednej Európy – dnešného Poľska, Slovenska, Moravy a Maďarska. Po ničivom vpáde sa stiahli späť do východoeurópskych stepí. Následkami mongolského vpádu boli okrem vyľudnenia i zdevastované hospodárstvo, ktoré viedlo k následnému hladomoru. V snahe opäť zaľudniť krajinu kráľ Belo IV. pozval do Uhorska cudzích kolonistov. Týmto sa na území dnešného Slovenska usadila vlna osadníkov z Nemecka. Nemeckí kolonisti sa usádzali najmä vo väčších obchodných a remeselných centrách, akými boli Bratislava a Trnava, ako aj v oblastiach zameraných na rozvoj baníctva, ktorými boli Banská Bystrica, Banská Štiavnica, Rožňava, Gelnica, Spiš, Liptov. Dôsledkom príchodu týchto

kolonistov sa urýchlil proces formovania stredovekých miest, nakoľko so sebou prinášali právny poriadok nemeckých miest i nové technológie (Novacká a kol., 2010, s. 333, 334).

Rôznorodé etnické zloženie obyvateľstva neprinášalo iba vyššie uvedené pozitíva ale prinášalo so sebou národnostné konfrontácie, čoho dôkazom je listina *Privilegium pro Slavis* Ľudovíta I. z Anjou z roku 1381, ktorou zabezpečil Slovákom v rámci mestskej rady Žiliny rovnaké zastúpenie, ako mali Nemci. Začiatok 16. storočia so sebou priniesol reformáciu (protestantizmus), ktorej cieľom bolo reformovať katolícku cirkev, avšak jej výsledkom bol vznik nových cirkví. Lutherovo učenie sa šírilo aj v slovenských mestách, nakoľko ich nemecké obyvateľstvo bolo potomstvom kolonizačnej vlny z 13. storočia a stále udržiavalo kontakt so svojou pôvodnou domovinou (Novacká a kol., 2010, s. 337, 341).

Ďalšou známou kolonizáciou v Uhorsku bola valašská kolonizácia v období 14. – 17. storočia. Pôvodnými kolonizátormi boli rumunskí Valasi, ku ktorým sa ešte pred príchodom na územie dnešného Slovenska pridávali aj Rusíni a taktiež domáce slovenské obyvateľstvo, nakoľko mali voľnejšie právne postavenie. Valašské výsady boli sformulované v privilegii udelenom kráľom Matejom Korvínom v roku 1474 pre liptovských a oravských Valachov. Tieto výsady boli v roku 1773 panovníčkou Máriou Teréziou zrušené. Kolonizátori na základe súhlasu zemepánov osídľovali neobývané horské oblasti. V oblasti dnešného východného Slovenska prevažovali v rámci kolonizácie hlavne Rusíni. Valasi sa živili najmä pastierstvom a ovčiarstvom. (kolektív autorov, 2006, s. 952)

Turci v roku 1526 v bitke pri Moháči porazili uhorské vojsko Ľudovíta II. Jagelovského. V priebehu nasledujúcich rokov priamo ovládli územia dnešného Maďarska a Rumunska. Slobodným zvyškom Uhorska bolo prakticky len územie

Slovenska. Hranica Osmanskej ríše bola ustálená v strednom Podunajsku na približne 150 rokov. Turci sa z oblasti na strednom Dunaji museli stiahnuť pri porážke pri Viedni v roku 1683. Vďaka tureckej expanzii sa na území dnešného Slovenska posilnil politický a kultúrny život, presťahovali sa tu centrálné inštitúcie uhorského kráľovstva, Bratislava sa stala hlavným mestom, kde zasadal uhorský snem a taktiež v Bratislave korunovali Habsburgovcov za uhorských kráľov. Korunovacie sa v Bratislave konali aj po odchode Turkov (Novacká a kol., 2010, s. 343)

Turecká expanzia okrem iného so sebou priniesla aj tzv. chorvátsku kolonizáciu, teda príchod Chorvátov z juhu v 16. storočí. Táto kolonizácia prebehla v troch vlnách. Usídľovali sa v okolí Bratislavy a v lokalitách Pajštún, Červený Kameň, Dobrá Voda. Napriek tomu, že prisťahovalci nevytvorili silnú etnickú skupinu a boli slovenským obyvateľstvom asimilovaní, až do súčasnosti si v niektorých obciach (Devínska Nová Ves, Jarovce, Rusovce, Čunovo) udržiavajú svoje zvyky a jazyk. (kolektív autorov, 2006, s 301)

V rozpätí 16. – 18. storočia okrem Chorvátov prišli aj Rómovia, Srbi, Česi, ako aj ďalšie prúdy Nemcov, Židov a Rusínov. Na konci 19. storočia pribudli Bulhari, a začiatkom 20. storočia bol zaznamenaný aj nový, masívnejší príchod Čechov. Tieto udalosti sa odzrkadlili aj v názvoch viacerých obcí – Chorvatice, Chorvátsky Grob, České Brezovo a ďalšie. Počas 20. storočia sa na Slovensku usadili malé skupiny Rusov a Poliakov.

18. storočie bolo storočím veľkých zmien, s ktorými sa spája najmä Veľká francúzska revolúcia, priemyselná revolúcia, demokratizácia, vznik národných hnutí a v rámci kultúry do popredia vystupuje myšlienkové hnutie – osvietenstvo, ktoré vyústilo do spoločenských reforiem, ale i revolúcií. Mária Terézia i Jozef II boli osvietenskými no napriek tomu stále absolutistickými panovníkmi. Zavádzali

rôzne reformy, ktorých cieľom bolo modernizovať krajinu, vybudovať mocnú armádu a výkonné hospodárstvo. Mária Terézia podporovala baníctvo, s čím súviselo aj založenie banskej vysokej školy v Banskej Štiavnici, prvej svojho druhu na svete. Taktiež reformou týkajúcou sa vzdelávania bolo zavedenie jednotného systému škôl s vyučovaním v materinskom jazyku (Novacká a kol., 2010, s. 347, 348, 349, 350)

Záujem povýšenia vzdelanostnej úrovne veľkej masy obyvateľov podnietil potrebu používania národnostných jazykov a rast nacionálneho uvedomenia. Začiatok procesu sebauvedomenia národov v habsburskej ríši charakterizoval prvotný záujem o jazyk a literatúru, kladenie základov národnej kultúry a v závere vznik národných politických programov. Z jazykového hľadiska bola situácia v slovenskom prostredí zložitá, nakoľko evanjelici používali biblickú češtinu, kalvíni na východe používali východoslovenský dialekt a iné. Prvé zjednotenie vo forme kodifikácie pravidiel spisovnej slovenčiny vytvoril A. Bernolák. Týmto pokusom sa začala prvá jazyková a literárna etapa slovenského národného hnutia. Nakoľko Bernolákovu kodifikáciu evanjelici neprijali, definitívnu podobu kodifikácie vypracovala nová generácia na čele Ľ. Štúra, J. M. Hurban a M. M. Hodža (Novacká a kol., 2010, s. 349, 352, 353).

Postupne národný pohyb získal aj politický rozmer. V revolučnom roku 1848 bola v Liptovskom Mikuláši prijatá *Žiadosť slovenského národa*, ktorou od Uhorskej vlády žiadali federalizáciu Uhorska, slovenskú autonómiu a demokratické slobody. Žiadosť bola zamietnutá, na Štúra, Hurbana a Hodžu bol vydaný zatykač a vypuklo ozbrojené povstanie. Neskôr Š. M. Daxner sformuloval nový koncept slovenskej politiky *Memorandum slovenského národa*, ktorý bol prijatý v Martine v roku 1861. Cisár František Jozef I. schválil slovenské návrhy, ktorými bolo založenie 3 slovenských gymnázií a neskôr v roku 1863 vznik

Maticice slovenskej ako vrcholnej a kultúrnej inštitúcie, avšak hlavná požiadavka – autonómia Slovenska nebola podporená. (Novacká a kol., 2010, s. 353)

V roku 1867 bolo prijaté v Uhorsku i Rakúsku Rakúsko-uhorské vyrovnanie – štátoprávna reforma, na základe ktorej sa ríša premenila na dualistický štát s rakúskou časťou a uhorskou časťou. K tomuto kroku, ktorý ovplyvnil štátoprávne zriadenie krajiny donútila panovníka Františka Jozefa I. neúspešná zahraničná politika vo vojne s Pruskom (kolektív autorov, 2006, s. 214, 705).

Obe polovice Rakúsko-Uhorska boli spravované samostatne. Sídla dvoch príslušných kabinetov, dvoch predsedov vlády ako aj dvoch samostatných parlamentov boli v mestách Viedeň a Budapešť. Tento dualistický štát mal však troch spoločných ministrov a to zahraničných vecí, vojny a ministra financií. Armáda bola tiež spoločným orgánom, ktorý riadil František Jozef, ktorý bol jediným vládcom Rakúsko-Uhorska ako rakúsky cisár a zároveň uhorský kráľ. (Rakúsko-Uhorsko, 2011, 2016, st. 47, 48)

Obrázok 1 Bankovka z čias Rakúsko-Uhorska, z roku 1915, hodnota bankovky uvedená v desiatich jazykoch, zdroj: (Kováčová, ©2022)

Rakúsko-uhorské vyrovnanie bolo výrazným míľnikom v histórii krajiny, nakoľko ovplyvnilo nemadžarské národnosti v Uhorsku, čiže i Slovákov. Dôvodom bolo, že takmer všetka moc v Uhorsku prešla pod maďarsky vládnuu vrstvu. Jej snahou bolo prebudovanie uhorského štátu, v ktorom žilo viacero národov na národný štát Maďarov. Silnela maďarizácia a útlak nemadžarských národností, maďarská elita odmietala modernizáciu a demokratizačné zmeny (kolektív autorov, 2006, s. 477).

Vplyvom maďarizácie vzrástol medzi rokmi 1850 a 1910 počet maďarského obyvateľstva asi o 5,2 milióna (za prirodzený prírastok by sa považoval nárast o 3,2 milióna) (Trančík, 1997, s. 92). Na začiatku 20. storočia boli prijaté Apponyiho zákony, ktoré obmedzili vyučovanie v materinskom jazyku na ľudových školách a bola zavedená maďarčina už pre najmenšie deti. Štátna moc likvidovala kultúrne a vzdelávacie inštitúcie, napríklad v roku 1875 Slovákom zrušili Maticu slovenskú a tri gymnázia. Činnosť Matice slovenskej bola úspešne obnovená až po vzniku Československej republiky. Štátna moc taktiež obmedzovala alebo zakazovala používanie slovenčiny na úradoch i bohoslužbách a podporovala maďarizačné kultúrne spolky (Šášky, 1992, s. 115, 119). Na brutalitu a útlak nemadžarských národov v Uhorsku upozornili aj zahraniční spisovatelia, Rakúsko-Uhorsko sa začalo označovať aj ako „žalár národov“ a vyústením situácie bolo, že sa zvnútra rozpadlo a celkovému zániku dopomohla prvá svetová vojna (Novacká a kol., 2010, s. 353, 354).

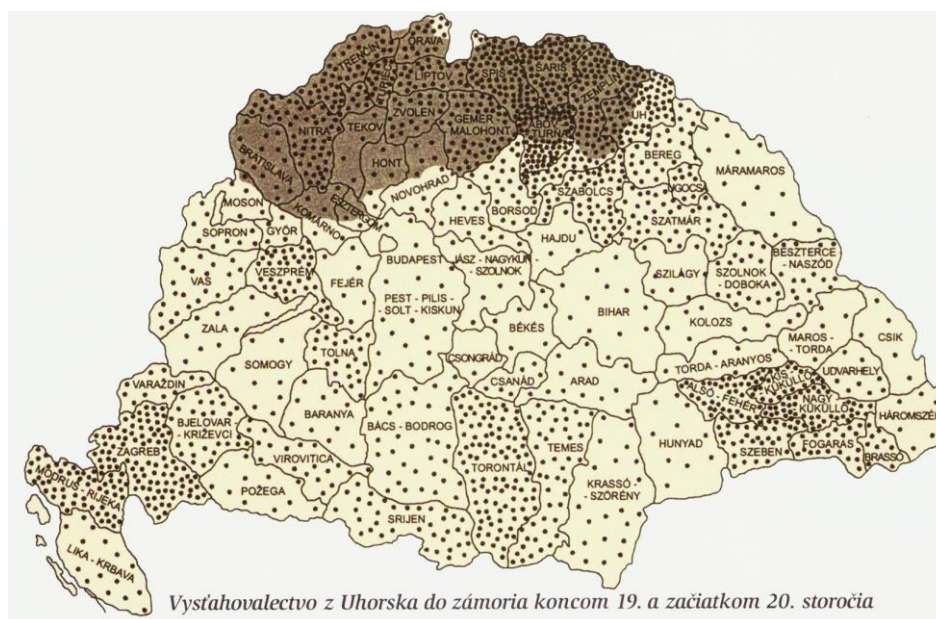

Obrázok 2 Národnostné zloženie Rakúsko-Uhorska r. 1880, zdroj: (Historická revue, 10/2018, str. 26)

V 70. rokoch 19. storočia začala zároveň silnieť emigrácia z priestoru Horného Uhorska (historické označenie územia dnešného Slovenska) do USA. Bola súčasťou veľkej migračnej vlny zo západnej a severnej Európy do Spojených štátov amerických a Kanady. Podľa štatistík bola najväčšia vlna vystáhovalstva v rokoch 1900 - 1915. Napríklad v roku 1913 sa do USA vystáhovalo 119 159 uhorských obyvateľov, z ktorých 27 234 bolo Slovákov. Primárnym dôvodom migrácie bol zo začiatku nedostatok pracovných príležitostí a pôdy na obrábanie, čoho Spojené štáty ponúkali dostatok. Atraktivitu „Nového sveta“ na našom území posilnila aj slovenská tlač v poslednej tretine 19. storočia a na začiatku 20. storočia. Viaceré periodiká poukazovali na proces masového vystáhovalstva v súvislosti s oslabovaním slovenského národa v rakúsko-uhorskej monarchii. Muži sa rozhodovali pre emigráciu aj kvôli obavám z povinnej vojenskej služby v rokoch 1912 až 1913, nakoľko hrozilo zapojenie Rakúsko-Uhorska do konfliktu na Balkáne. Vystáhovalstvo z tzv. Horného Uhorska (územie dnešného

Slovenska) výrazne ovplyvnilo počet a štruktúru obyvateľov tohto územia. V rokoch 1880 – 1925 sa z územia dnešného Slovenska vystaňovalo do USA a Kanady takmer 500 000 osôb, čo predstavovalo 1/5 obyvateľov, nakoľko počet obyvateľov tzv. Horného Uhorska bol 2,5 milióna ľudí (Historická revue, 2016, str. 35 – 39).

Obrázok 3 Vystaňovalectvo z Uhorska do USA, koniec 19. a začiatok 20. storočia, zdroj: (kolektív autorov, 2006, s. 577)

Pôvodný zámer Slovákov emigrujúcich z Uhorska za prácou do USA bol po odpracovaní niekoľkých mesiacov alebo rokov vrátiť sa späť domov. Trend sa však zmenil a Slováci sa začali v USA natrvalo usádzať. Túžba Slovákov odídených do USA po združovaní sa s krajanmi s rovnakým jazykom a kultúrou, viedla od druhej polovice 80. rokov 19. storočia k zakladaniu spolkov. Tieto spolky sa v neskoršom období stotožnili s bojom proti asimilačnej politike uhorskej vlády a aktívne spolupracovali so slovenskými politickými elitami v Uhorsku. Najvýznamnejšími spolkami sa stali Matica slovenská v Amerike

(1893) alebo Slovenská liga (1907) založená v Clevelande. (Historická revue, 2016, str. 36, 37).

Po atentáte na rakúsko-uhorského následníka trónu v Sarajeve zaútočilo Rakúsko-Uhorsko na Srbsko. Tento konflikt postupne prerástol do globálnej vojny označovanej ako prvá svetová vojna, ktorá sa konala od roku 1914. Počas vojny nezanikli slovenské autonómne požiadavky, ktoré sa v Uhorsku nepodarilo naplniť naopak iniciatíva pokračovala. Politické aktivity prebiehali najmä v zahraničí. V zámorí vznikli medzi americkými Čechmi a Slovákmi nové známe dohody v roku 1915 v Clevelande a v roku 1918 v Pittsburgu. Dohody pojednávali o spoločnom štáte Čechov a Slovákov, Slovensko malo mať autonómne postavenie, vlastný snem i administratívu (Novacká a kol., 2010, s. 354, 358). *Clevelandská dohoda* bola prijatá reprezentantmi Slovenskej ligy a Českého Národného združenia. Bola to prvá dohoda o spolupráci medzi americkými Slovákmi a Čechmi počas prvej svetovej vojny, ktorej cieľom bola koordinácia českého a zahraničného odboja proti Rakúsko-Uhorsku, národné oslobodenie a spoločný štát (kolektív autorov, 2006, s. 127). Požiadavka o vytvorení autonómneho štátu spojením českých krajín a Slovenska v rámci monarchie bola na domácej pôde prvýkrát oficiálne predložená na ríšskom sneme 30. mája 1917. Požiadavka bola taktiež zopakovaná aj neskôr v tzv. Trojkráľovej deklarácii (Historická revue, 2018, str. 17).

Napriek politickému programu spojenia českých zemí a Slovenska, ktorý sa už na začiatku vojny objavil v zahraničí nebolo cieľom predstaviteľov Dohody zničenie Rakúsko-Uhorska. Preto v prvých rokoch prvej svetovej vojny predstavitelia Dohody tento plán odmietli. Taktiež americký prezident Woodrow Wilson v januári 1918 predložil 14 bodov Kongresu, podľa ktorých sa podľa neho mala vybudovať Európa po ukončení 1. svetovej vojny. V týchto bodoch sa rátalo

aj s reformou Rakúsko-Uhorska, teda s jej existenciou, ktorá národom žijúcim v nej mala poskytnúť len viac autonómie. Zmena názoru nastala na konci mája 1918. Tomu predchádzali rôzne dôležité kroky vo vývoji zahraničného odboja. Príkladom je vytvorenie Českej národnej rady (Conseil National des Pays Tchèques) Masarykom, Štefánikom a Benešom v Paríži, v roku 1916, ktorá bola neskôr v roku 1917 premenovaná na Československú národnú radu (Conseil National Tchécoslovaque), ktorej predsedom sa stal Masaryk. Československá národná rada sa stala predstupňom budúcej ČSR vlády. Masaryk v zahraničí absolvoval množstvo stretnutí s americkými, zahraničnými, politickými i kultúrnymi predstaviteľmi no najdôležitejšie boli rokovania s americkým prezidentom Woodrowom Wilsonom. Výsledkom jednaní s Masarykom ako predstaviteľom vlády bolo uznanie Československej národnej rady Spojenými štátmi 3. 9. 1918. Ďalším významným strategickým činom bolo vydanie *Prehlásenia nezávislosti československého národa* známeho aj pod názvom *Washingtonská deklarácia*, ktorá bola uverejnená 18. 10. 1918 (Historická revue, 2018, str. 17, 21, 22, 61). Text *Washingtonskej deklarácie* zostavil T. G. Masaryk so skupinou českých, slovenských a amerických spolupracovníkov, pričom využili slovník z *Deklarácie nezávislosti*, jedného zo symbolov amerických dejín (SME Historická revue, ©2020).

Nakoľko v septembri 1918 sa rakúska vláda obávala o osud habsburskej ríše, pristúpila k zásadnému kroku, ktorým bol návrh autonómneho postavenia národov v rakúskej časti štátu. Plán federalizácie monarchie sa však týkal len rakúskej časti. Ponuka autonómie bola adresovaná aj českým politikom dňa 26. 9. 1918, ktorí ju následne odmietli nakoľko v danom čase už nebola atraktívna. Tým, že ponuka autonómie neobstála, rakúska vláda a cisár Karol I. sa snažili dohodnúť s americkým prezidentom W. Wilsonom a nakloniť si predstaviteľov štátov Dohody. Avšak Wilson skonštatoval, že o osude monarchie

rozhodnú národy, keďže žiaden krok rakúskej vlády nebude dostatočný ak s ním národy monarchie nebudú súhlasiť. Odpoveď rakúsko-uhorskej vlády zo dňa 27. 10. 1918 známej aj ako *Andrássyho nóta* (podpísal ju minister zahraničia Gyula Andrássy) sa zhodovala s názorom amerického prezidenta o právach národov. Tieto udalosti využil Národný výbor a urýchlene sa snažil získať moc a suverenitu v krajine zatiaľ čo v rakúskych úradoch vládol zmätok keďže nemali jasné pokyny (Historická revue, 2018, str. 56 - 58).

Po tom čo porážka monarchie bola nezvratná, dňa 28. októbra 1918 bol v Prahe oznámený vznik nového štátu. (Novacká a kol., 2010, s. 354, 358). *Deklaráciou slovenského národa*, nazývanou aj *Martinská deklarácia* z 30. októbra 1918 sa Slováci prihlásili k spoločnému česko-slovenského štátu. Táto deklarácia predstavuje jeden zo základných dokumentov moderných slovenských dejín. Z Rakúsko-Uhorska okrem Československa vznikli ďalšie nástupnícke štáty ako Rakúsko, Maďarsko, Juhoslávia, Rumunsko, Taliansko a niektoré časti územia si pripojilo obnovené Poľsko. Prvá Československá republika vznikla spojením Čiech, Moravy, Slovenska a Podkarpatskej Rusi (kolektív autorov, 2006, s. 144, 705).

Po vojne začali mierové rokovania o vysporiadaní sa s vinníkmi vojny a novom usporiadaní Európy, tie sa konali na predmestiach Paríža v roku 1919. Výsledkom rokovaní boli najmä mierové zmluvy s porazenými mocnosťami, nové hranice v Európe a založenie Spoločnosti národov. Jednou z *Versaillských mierových zmlúv* bola *Trianonská mierová zmluva*, ktorá bola podpísaná 4. júna 1920. Týmito zmluvami bola formálne ukončená 1. svetová vojna (Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky, 2020). Hranice novovytvoreného Československého štátu, ktoré mali rozlohu 140 484 km² s približne 13 613 000 obyvateľmi stanovila

Svetová mierová konferencia v Paríži (Múzeum Slovenského národného povstania, © 2023).

Z hľadiska vizuálnej komunikácie vo verejnom priestore je zaujímavé spomenúť vznik hraničných stĺpov ohraničujúcich územie novovytvoreného Československa, ktoré vzniklo po zániku Rakúsko-Uhorska. Tieto symboly nového štátu boli osadené začiatkom dvadsiatych rokov 20. storočia a vytyčovali 1. ČSR na 366 cestných spojeniach, ktoré pretínali štátne hranice. Stĺpy mali za úlohu informovať prichádzajúcich, že vstupujú na územie suverénnej krajiny, čo bolo zabezpečené aj použitím malého štátneho znaku 1. ČSR na hraničných stĺpoch.

Výrobcom všetkých pôvodných hraničných stĺpov 1. ČSR boli Železiarne Podbrezová, pričom štátne znaky, ktoré boli na nich umiestnené sa vyrábali v zlievarňach v Hronci. Tieto stĺpy boli symbolom samostatnej československej republiky a preto boli hodnotené obyvateľmi priaznivo. Okrem funkcie hraničného značenia svojou vizuálnou stránkou odzrkadľovali vkus prvorepublikovej architektúry a stali sa symbolmi Československa. Tento realizovaný víťazný návrh bol dielom architekta Josefa Havlíčka a sochára Bedřicha Stefana. Tieto stĺpy použitím trojfarebnej kombinácie odkazovali na vlajku ČSR, ktorej farebnosť a proporcie strán boli definované zákonom č. 252/1920 Sb. Stĺpy pri pohľade spredu mali červenú farbu na ľavej strane stĺpu, bielu farbu na pravej strane stĺpu, modrý klin v hornej časti a v strede sa nachádzal štátny znak. Na stĺpoch bol nápis Československá republika. Podľa dostupných informácií boli hraničné stĺpy z výroby dodávané s miniovým náterom, zvnútra boli asfaltované a na emblémoch boli smaltované malé štátne znaky. Stĺpy boli natierané farbou Malva priamo na mieste osadenia, pričom

emblémy boli montované na stĺpy takisto priamo na mieste. Každý stĺp bol tiež označený v strede vyrezaným výrobným číslom (Rusyn.sk, c2016)

Obrázok 4 fotografia vľavo: hraničný stĺp 1. ČSR, zdroj: (Berny.blog, ©2023), fotografia vpravo: detail malého štátneho znaku ČSR, zdroj: (Mapy.cz, ©2020)

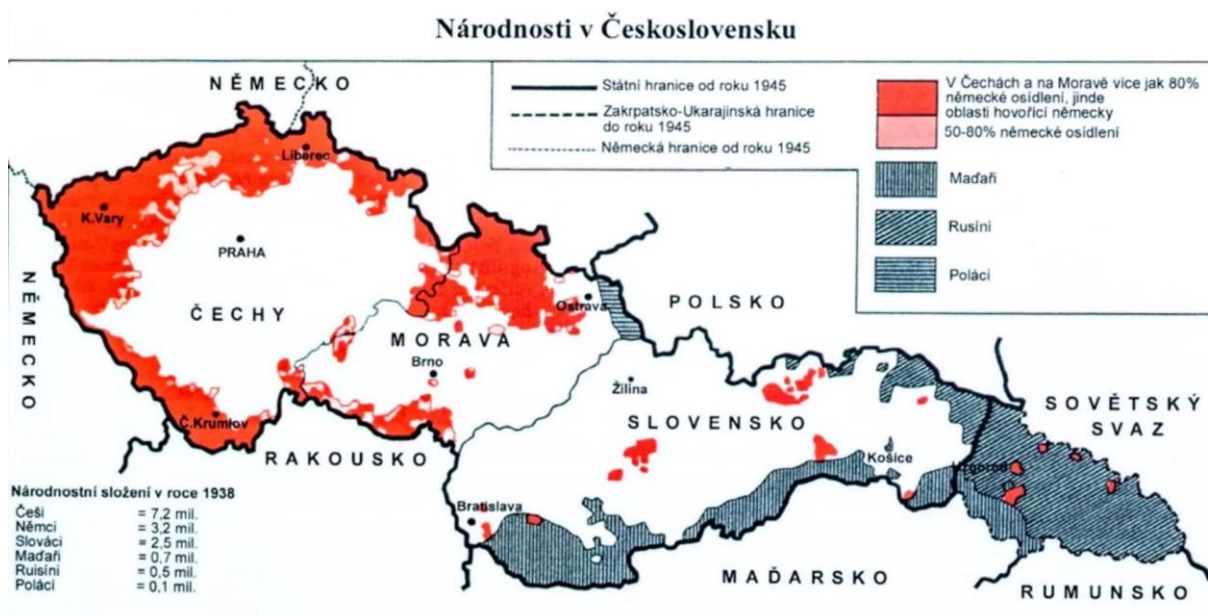
Nová Československá republika tak ako aj stará monarchia bola mnohonárodnostným štátom. Žili v ňom Čechoslováci, Nemci, Maďari, Poliáci, Rusíni a Židia (Trančík, 1997, s. 119). Sčítanie obyvateľov z roku 1921 uvádza nasledovné zloženie obyvateľstva: 6,8 milióna Čechov (51,5%), 3,2 milióna Nemcov (23,4%), 2,3 milióna Slovákov (14 %) a státisícové menšiny Ukrajincov, Rusínov, Maďarov, Židov a Poliakov (Novacká a kol., 2010, s. 358). Národnostná otázka bola jedným z problémov od vzniku ČSR, problematický bol najmä vzťah nemeckého obyvateľstva k novovytvorenému štátu. Nemci boli v postavení národnostnej menšiny napriek tomu, že z celkového počtu obyvateľov predstavovali druhú najpočetnejšiu skupinu obyvateľov, bolo ich

dokonca viac ako Slovákov, ktorí tvorili jeden so spolu zakladateľských národov (Múzeum Slovenského národného povstania, © 2023). Po tom čo 12. 9. 1938 na zjazde nacistickej strany v Norimbergu diktátor Adolf Hitler zaútočil na Československú republiku na čele s prezidentom Edvardom Benešom, vypuklo v českom pohraničí povstanie sudetských Nemcov. Toto povstanie bolo v priebehu dvoch dní československými ozbrojenými silami potlačené. Následne 15. 9. 1938 sa Hitler na stretnutí s britským premiérom Chamberlainom vyjadril, že nebude tolerovať útlak sudetských Nemcov v ČSR. Podľa jeho vyjadrenia mohlo vojnu medzi Nemeckom a Československom odvrátiť iba pripojenie českého pohraničia k Nemecku. Malo sa to týkať území obývaných viac ako 50% etnických Nemcov. Taktiež sa Hitler vyjadril, že súčasne s vyriešením sudetskej otázky, musia byť vyriešené aj problémy poľskej a maďarskej menšiny v ČSR. To viedlo v ČSR ku generálnemu štrajku a demisii vlády Milana Hodžu a následne po vymenovaní dočasnej úradníckej vlády, k všeobecnej mobilizácii. Po odmietnutí Hitlerových požiadaviek sa začali nacistické vojská presúvať k hraniciam ČSR. Dňa 28. 9. 1938 Chamberlain poslal Hitlerovi list, s tým, že môže svoje ciele dosiahnuť aj bez vojny. Dňa 30. 9. 1938 sa predstavitelia Nemecka, Talianska, Veľkej Británie a Francúzska stretli v Mníchove a tu podpísali dohodu o odstúpení sudetských území, Petržalky a Devína Nemecku. Taktiež v záverečnom protokole *Mníchovskej dohody* bolo ustanovené, že ČSR získa medzinárodné garancie svojich hraníc až po vyhovení územných nárokov Poľska a Maďarska voči ČSR, ktoré sa mali riešiť na základe vzájomnej dohody do troch mesiacov (Ústav pamäti národa, ©2022).

Maďarsko totiž nesúhlasilo s československou hranicou, no územné nároky, ktoré malo Maďarsko voči Československu od konca prvej svetovej vojny nebolo schopné dosiahnuť vlastnými silami. Do nástupu nacistov k moci v Nemecku v roku 1933 neboli mocnosti ochotné podporiť maďarské nároky voči ČSR,

Juhoslávii a Rumunsku. Výrazné zmeny súvisiace aj so zmenou hraníc nastali v roku 1938. Napriek tomu, že západné mocnosti stáli pri vzniku ČSR a garantovali jej bezpečnosť, vyšli Hitlerovi v ústrety v snahe zabrániť novej svetovej vojne a na Mníchovskej konferencii v septembri roku 1938 obetovali ČSR nacistickej politike. Vďaka politike ústupkov bola *Mníchovskou dohodou* odstúpená časť českých pohraničných oblastí (Sudet), Petržalky a Devína Nemecku. (kolektív autorov, 2006, s. 977). Československo vďaka Mníchovskej dohode stratilo územie s rozlohou 41 098 km², na ktorom žilo 4 879 000 obyvateľov (Ústav pamäti národa, ©2022).

*Obrázok 5 Mapa národnostného zloženia Československa, rok 1938,
zdroj: (Reflex.cz, ©2019)*

Od vzniku Československej republiky i po *Mníchovskej dohode* snahou slovenskej politiky bolo v ČSR nahradiť centralizmus demokratickejšou a decentralizovanejšou správou. Slovenské politické strany podpísaním *Žilinskej dohody* požiadali o zmenu usporiadania republiky v zmysle decentralizácie vládnej a výkonnej moci. Po akceptovaní tejto dohody českou vládou

a schválením v parlamente došlo k zásadnej zmene štátoprávneho usporiadania. V pôvodnej forme ČSR trvala do 6. 10. 1938 a k tomuto istému dátumu vznikla Česko-slovenská republika, nazývaná aj Druhá republika. (kolektív autorov, 2006, s. 26, 121, 144).

Česko-slovenská republika bola štátom Čechov a Slovákov, v ktorom bola zabezpečená autonómia Slovenska. Dňa 7. 10. 1938 bola vymenovaná prvá slovenská autonómna vláda. Vznikom autonómie získala dominantné postavenie národne orientovaná strana - Hlinkova slovenská ľudová strana. Nakoľko pri rokovaníach o maďarských územných nárokoch nedošlo k dohode, uskutočnila sa *Viedenská arbitráž* 2. novembra 1938, ktorej sa zúčastnilo nacistické Nemecko a fašistické Taliansko. Rozhodnutie Nemecka a Talianska znamenalo zmenu hraníc Česko-Slovenska. Slovensko arbitrážou prišlo o takmer štvrtinu územia. Južné hranice Slovenska boli pripojené k Maďarsku, konkrétne sa jednalo o 10 390 km² s 859 643 obyvateľmi. Podľa informácií zo sčítania obyvateľov v roku 1930 žilo na zabranom území 503 980 obyvateľov maďarskej národnosti a 272 145 obyvateľov slovenskej národnosti. Na danom území bolo 776 obcí a z toho 175 malo slovenskú väčšinu obyvateľov. (kolektív autorov, 2006, s. 27, 144, 260, 977).

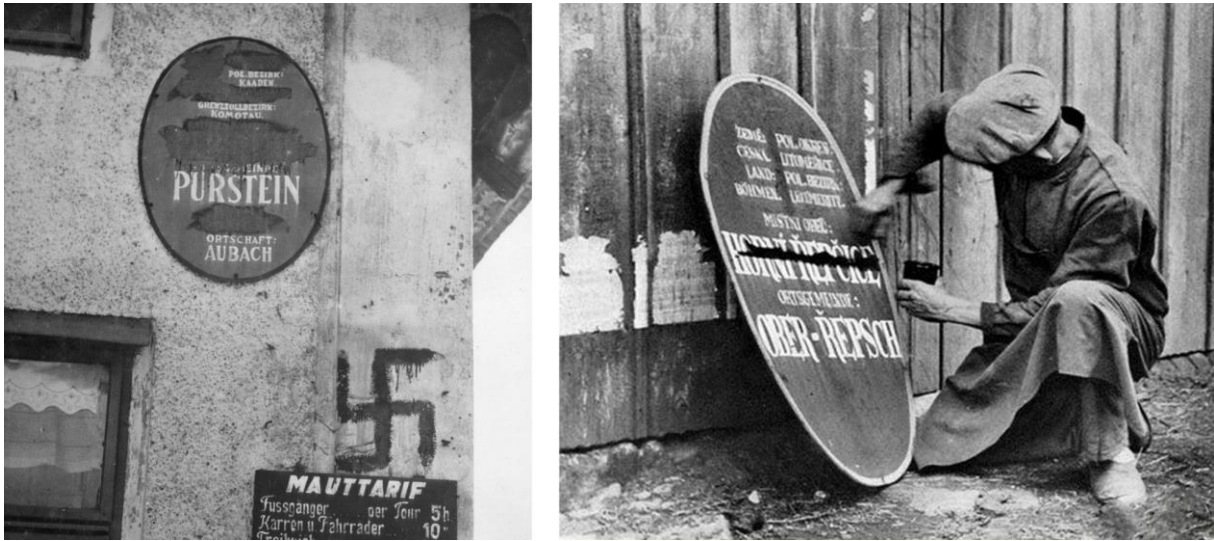
V pohnutých rokoch 1938 a 1939 v súvislosti s *Mníchovským diktátom* a *Viedenskou arbitrážou* začali miznúť vyššie spomínané 3-metrové hraničné stĺpy vytyčujúce územie 1. ČSR. Stali sa obeťami nenávisti ľudí nakoľko boli symbolom štátneho zriadenia 1. ČSR. Tieto hraničné stĺpy ničili nepriateľské vojská ako aj sfanatizované nemecké obyvateľstvo v Čechách a maďarské obyvateľstvo na juhu Slovenska. Po druhej svetovej vojne sa ich už zachovalo veľmi málo a tým, že sa stĺpy neobnovili a takmer všetky zanikli (Zaujímavé novinky, c2016). Do súčasnosti sa v Českej republike zachránili tri a na

Slovensku len jeden – na hraničnom priechode s Poľskom v obci Vyšný Komárnik, ktorý bol na svojom pôvodnom mieste osadený v roku 1927 a tu zotrval do roku 2012. Dnes na jeho mieste stojí jeho verná kópia, pričom opravený originál sa nachádza vo Vojenskom múzeu vo Svidníku (Tvnoviny.sk, c2016).

Obrázok 6 Vyvracanie hraničného stĺpu, symbolu prvej ČSR, v roku 1938, zdroj: (Hnonline.sk, ©2023)

V rokoch 1938 a 1939 sa neprejavila agresia časti obyvateľstva iba voči hraničným stĺpom, ako symbolom 1. ČSR. Na zachovaných historických fotografiách sú doložené aj prípady zamaľovania českého jazyka na dvojjazyčných česko-nemeckých tabuliach označujúcich názvy obcí. Tento prejav vzdoru bol častokrát dopĺňaný aj ručne načmáranými hákovými krížmi alebo rôznymi heslami. Fotografia vľavo dokumentuje takúto situáciu v obci Lužný pri Perštejne na Chomutovsku (Gazdík a Poláček, ©2018).

Obrázok 7 Ukážky zamaľovania dvojjazyčných obecných tabúl, zdroj fotografie vľavo: (Gazdík a Poláček, ©2018), zdroj fotografie vpravo: (facebook, ©2015)

Vnútropolitická situácia v Česko-Slovensku nebola dobrá. Túto situáciu využil Hitler a pod jeho nátlakom vznikla samostatná Slovenská republika 14. 3. 1939, štátny útvar Česko-slovenská republika prestal existovať. Maďarsko síce ako prvá republika uznalo nezávislosť novovytvoreného slovenského štátu, no po týždni Maďarsko násilím obsadilo časť východného Slovenska. Tento konflikt sa nazýva aj Malá vojna. Priame vojnové stretnutie prebiehalo pár desiatok hodín, následne riešenie tohto sporu prešlo do diplomatickej roviny. Obe strany podpísali protokol o novej hraničnej čiare, na základe ktorého Slovensko Maďarsku odstúpilo 74 obcí. Tieto obce boli prevažne slovenskej, rusínskej a ukrajinskej národnosti. (kolektív autorov, 2006, s. 484, 787)

V tento istý deň (14. 3. 1939) ako bola vyhlásená Slovenská republika, sa prezident druhej Česko-slovenskej republiky Emil Hácha stretol s Hitlerom v Berlíne. Hácha bol donútený k podpisu prehlásenia, že vkladá „osud českého národa a krajiny v dôvere do rúk vodcu Nemeckej ríše“. O dva dni neskôr bol Hitlerom vyhlásený Protektorát Čechy a Morava. Po vyhlásení samostatnosti

a podpísaní prehlásenia začali nemecké jednotky obsadzovať Čechy a Moravu. Od začiatku protektorátnej správy ľudia nesúhlasili s režimom, čo dávali najavo rôznymi formami ako napr. demonštráciami, či neskôr atentátom na ríšskeho protektora Reinharda Heydricha. Po tomto najradikálnejšom prejave odporu bolo množstvo Čechov a Moravanov popravených a obce a obyvateľstvo obcí Lidice a Ležáky bolo zavraždené alebo boli odvečení do táborov a obce boli zrovnané so zemou (kolektív autorov, 2006, s. 689).

Slovenská republika (vojnová, 1939) mala rozlohu 38 055 km². Nakoľko v marci 1939 kvôli Malej vojne a následnej novej hraničnej čiare stratila v prospech Maďarska 1600 km² na východe Slovenska. Slovenská republika mala 2 653 053 obyvateľov, z toho 85% patrilo k slovenskej národnosti, 130 000 k nemeckej, 89 000 k židovskej, 80 000 k českej, 79 000 k ukrajinskej, 67 000 k maďarskej a 30 000 k rómskej (kolektív autorov, 2006, s. 787).

Druhá svetová vojna začala 1. septembra 1939. Slovensko sa vtedy pripojilo k nemeckému útoku na Poľsko. V roku 1941 vyslalo vojakov proti ZSSR a vyhlásilo vojnu USA a Veľkej Británii.

V rokoch 1938/39 po tom, čo na Slovensku Hlinkova slovenská ľudová strana získala samovládu, začala uskutočňovať svoje politické predstavy v praxi. Tie sa postupne radikalizovali a v živote Židov nastávali drastické zmeny. V prvej fáze cieľom série nariadení bolo vytlačiť Židov z hospodárskeho a politického života a urobiť z nich občanov druhej triedy. Jedno z takýchto opatrení bolo vydané napríklad v apríli 1939, to malo obmedziť počet Židov v určitých povolaniach akými boli najmä advokáti, lekárnici a lekári. Počet Židov bol stanovený na 4%. Toto percento bolo určené na základe 4%-ného podielu Židov na celkovom počte obyvateľstva. To znamenalo, že len 4% Židov mohli byť advokátmi. K tomuto nariadeniu pribudlo aj ďalšie týkajúce sa klientov zmienených advokátov -

židovskí advokáti nesmeli mať nežidovských klientov. Avšak vláda si vyhradila aj právo udeľovať výnimky. Tie uplatnila napríklad pri lekároch, nakoľko striktné dodržanie 4% pravidla by spôsobilo kolaps slovenského zdravotníctva keďže z 1414 lekárov bolo 621 židovského pôvodu.

Ďalšími opatreniami bolo prepúšťanie Židov zo štátnych služieb, vylúčenie židovských žiakov a študentov z určitých vzdelávacích zariadení. V tejto prvej fáze vznikol aj tzv. arizačný zákon (apríl 1940), na základe ktorého sa mali židovské podniky zlikvidovať alebo odovzdať nežidovským vlastníkom. Taktiež počet zamestnancov so židovským pôvodom sa mal v podnikoch znížiť. Prepúšťaním, vylučovaním zo škôl sa umelo vytvoril sociálny problém. V roku 1941 vyšlo ďalšie nariadenie, podľa ktorého budovy, ktoré vlastnili Židia sa stali majetkom štátu (Trančík, 1997, s. 190,191).

Obrázok 8 Príklad viacjazyčnosti v Bratislave z obdobia upierania práv Židom, rok 1941, zdroj: (Ok21.sk, ©2017)

Od marca do októbra 1942 prebiehala deportácia Židov zo Slovenska do Poľska. Deportácie sa vďaka Slovenskému národnému povstaniu proti fašistickej vláde zastavili (Trančík, 1997, s. 190,191). SNP s centrom v Banskej Bystrici bolo najvýznamnejšou akciou česko-slovenského odboja v čase druhej svetovej vojny a bolo významné po vojenskej i politickej stránke. Na otvorenom fronte dokázali príslušníci armády a partizánskych jednotiek dva mesiace vzdorovať nemeckým vojskám. Počas odporu bohužiaľ došlo k poprave mnohých povstalcov, vyvražďovaniu rodín zapojených v odboji, vyhľadaniu niekoľkých celých obcí i obnoveniu deportácie Židov. Z územia Slovenska bolo celkovo do koncentračných táborov transportovaných viac ako 70 000 Židov (Ústav pamäti národa, ©2022). Napriek potlačeniu SNP, nedošlo ku skončeniu organizovaného ozbrojeného odporu. Ten pokračoval do oslobodenia Slovenska (kolektív autorov, 2006, s. 792).

Po druhej svetovej vojne sa obnovilo Československo a prezidentom bol Edvard Beneš. Československo sa po skončení vojny v roku 1945 dostalo na stranu víťazov nakoľko viedlo odpor proti existujúcemu režimu, čím sa postavilo na stranu protihitlerovskej koalície. Z tohto dôvodu dostala slovenská a česká politická reprezentácia možnosť porátať sa s porazenými nepriateľmi, čoho súčasťou boli okrem súdnych procesov s predstaviteľmi bývalého režimu aj deportácie nemeckého a maďarského obyvateľstva, v ktorých sa uplatnil za normálnych okolností neakceptovateľný princíp kolektívnej viny, v tom čase však vnímaný ako spravodlivá odplata za spôsobené krivdy (Novacká a kol., 2010, s. 361, 362).

V Budapešti v roku 1946 bola medzi Československom a Maďarskom podpísaná dohoda o výmene obyvateľstva. Maďarsko sa zaviazalo nerobiť prekážky pri vystaňovaní svojim občanom patriacim k slovenskej a českej

národnosti do ČSR a naopak. V období 1945-48 presídlilo z ČSR do Maďarska asi 90 tisíc Maďarov a z Maďarska do ČSR okolo 70 tisíc Slovákov a Čechov (kolektív autorov, 2006, s. 174). Podľa sčítania obyvateľstva v roku 1950 na území Slovenska patrilo k slovenskej národnosti 86,6%, k českej národnosti 1,2%, k maďarskej 10,3%, k ukrajinskej 1,4% (v rokoch 1950 až 1980 sa rusínska a ukrajinská národnosť zisťovali spolu) a k iným národnostiam patrilo zvyšných 0,5% obyvateľov (Infostat, 2009).

Taktiež bola *Viedenská arbitráž* uznaná za právne neplatnú, nakoľko predstavovala akt medzinárodného násilia. Potvrdila to aj mierová zmluva s Maďarskom uzavretá v roku 1947. (kolektív autorov, 2006, s. 977).

V roku 1947 sa komunisti zmocnili vedenia moci na Slovensku a o rok neskôr v celom Československu. Vládnutie komunistickej strany v 50. rokoch 20. storočia bolo spojené s prenasledovaním občanov všetkých sociálnych skupín, cirkví i stúpencov druhých strán. Vedúce postavenie mala komunistická strana Československa do roku 1989. Od roku 1987 boli uskutočňované v rôznych mestách ČSSR demonštrácie. K prvým zmenám prichádzalo v Poľsku a Maďarsku v júni 1989. Vo východnom Nemecku 9. 11. 1989 padol berlínsky múr, ktorý bol symbolom rozdelenia Európy. V tom čase bol Václav Havel zvolený za prezidenta Českej a Slovenskej federatívnej republiky a v roku 1990 sa po desaťročiach konali prvé slobodné parlamentné voľby (Novacká a kol., 2010, s. 362).

*Obrázok 9 Strhnutie štátneho znaku ČSSR, úrad vlády,
zdroj: (Historická revue, 2020, s.72)*

Prvé znaky krízy v rámci ČSFR boli viditeľné hneď po páde komunistického režimu a neustále narastali. V júni 1992 sa konali parlamentné voľby, v českej aj slovenskej časti federácie v nich vyhrali strany, ktoré sa neskôr dohodli na zániku ČSFR. Dňa 1. 1. 1993 vznikli dve samostatné republiky – Slovenská republika (III. republika) a Česká republika (Novacká a kol., 2010, s. 363).

Slovenská republika má rozlohu 49 034 km² a tým sa veľkosťou radí na 28. miesto v Európe (kolektív autorov, 2006, s. 787). Z hľadiska počtu a štruktúry obyvateľstva, podľa posledného sčítania obyvateľstva vykonaného Štatistickým úradom SR k 1. 1. 2021 z celkového počtu 5 449 270 obyvateľov sa hlási

k slovenskej národnosti 83,82%, k maďarskej 7,75%, k rómskej 1,23%, k českej 0,53%, k rusínskej 0,44%, k ukrajinskej 0,17% a zvyšok 6,06% sa hlási k poľskej, nemeckej, vietnamskej, moravskej, či inej národnosti. Sčítavania obyvateľov sa taktiež uskutočnili v rokoch 1950, 1961, 1970, 1980, 1991, 2001 a 2011. Medzi sčítavami od roku 1950 po posledné sčítanie v roku 2021 neboli zaznamenané veľké rozdiely v rámci národnostných menšín.

Táto situácia sa v súčasnosti kvôli vojenskému konfliktu na Ukrajine môže výrazne zmeniť. Dňa 24. februára 2022 vypukla vojna na Ukrajine. Pred vojnou z Ukrajiny utekali denne tisíce obyvateľov do pohraničných štátov. Nakoľko Slovensko na východe krajiny susedí s Ukrajinou, denný nárast obyvateľov ukrajinskej národnosti bol veľký hlavne v začiatkoch vojenského konfliktu.

Mesiac od vypuknutia vojny na Ukrajine (ku dňu 24. marca 2022) Slovensko zaznamenalo príchod 269 111 utečencov cez hraničné priechody na slovensko-ukrajinskej hranici. Zvyčajný počet vstupov na Slovensko z Ukrajiny bol pred konfliktom priemerne 1 400 osôb za deň. Tieto počty sa po vypuknutí vojny na Ukrajine výrazne zvýšili. Napríklad na základe štatistických údajov najvyšší počet utečencov za jeden deň bol zaznamenaný 27. februára 2022, to znamená tri dni od začiatku konfliktu a to v počte 15 968 ukrajinských utečencov. Pre porovnanie dňa 9. 4. 2022 na slovensko-ukrajinskej hranici prešlo 3 679 obyvateľov Ukrajiny. (Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky, 2022).

V súčasnosti je ťažké odhadnúť, či aktuálna vojnová situácia výrazne zmení národnostnú štruktúru obyvateľstva na Slovensku, alebo sa jedná len o dočasnú situáciu.

3.2 Bratislava

„Ludia, ktorí vedeli len jeden jazyk boli ako biele vrany.“ Judit Mayer o medzivojnovnej Bratislave

Bratislava je zaujímavá z viacerých hľadísk, je najväčším mestom Slovenska a aj od roku 1993 hlavným mestom. Taktiež je zaujímavá zložitým vývojom národnostnej a jazykovej štruktúry obyvateľstva. Na túto unikátnosť mala vplyv špecifická geografická poloha Bratislavy a jej bezprostredná blízkosť maďarského a rakúskeho vplyvu, ktorá stála za vznikom bratislavského trojjazyčného dialektu. Z týchto dôvodov je Bratislave venovaná nasledovná podkapitola.

3.2.1 Vývoj národnostnej štruktúry obyvateľstva a jej vplyv na viacjazyčnosť vo vizuálnej komunikácii

Geografická poloha mesta pôsobila na pestrosť národnostnej štruktúry Bratislavy, nakoľko sa nachádzala v tesnej blízkosti dvoch krajín Rakúsko i Maďarsko bola významnou križovatkou ciest. V Bratislave žili rôzne národnosti, no z hľadiska historického vývoja najvýraznejšie zmeny v národnostnej štruktúre obyvateľstva prebiehali medzi tromi národnosťami a to slovenskou, nemeckou a maďarskou (Buček a Korec, 2013).

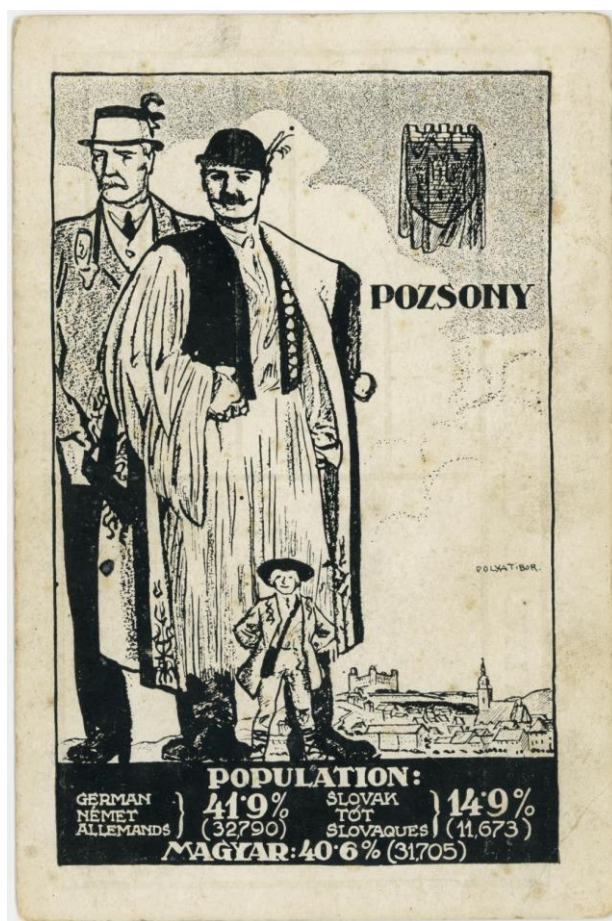
Bratislava bola od stredoveku viacjazyčným mestom, v tom čase sa tu rozprávalo najmä po maďarsky, nemecky a latinsky. Od 13. storočia prichádzali do Bratislavy Chorváti, Taliani, ktorí pôsobili napríklad v kominárskom cechu alebo aj Nemci. Bratislava sa stala až do druhej polovice 19. storočia výrazne nemeckým mestom (Prešporok, Pressburg, Pozsony, ©2022). Nakoľko v Bratislave bývalo aj veľa šľachtických rodín, okrem spomínaných jazykov tu bola prítomná aj francúzština. Vďaka židovskej komunite bola s mestom spojená

aj hebrejčina ako náboženský jazyk a tiež jidiš v podobe komunikačného jazyka používaného v ortodoxných židovských kruhoch (Veda na dosah, ©2017).

V 18. storočí sa zriedkavo spomínala aj slovenčina, no uvádzalo sa, že v okolí Bratislavy žijú Slováci. Viacjazyčnosť bola pre Bratislavu typická v 18., 19. a prvej polovici 20. storočia, čoho dôkaz je možné nájsť v historických opisoch tohto mesta. Zaujímavosťou napríklad je, že cestovateľom sa v období Uhorska odporúčalo si pri ceste do Uhorska vo Viedni najat' tlmočníka, kočiša alebo sluhu, ktorý ovládal regionálne jazyky, aby sa tu cestovatelia dohovorili (Fábry, ©2017).

Počet obyvateľov Bratislavy pomaly v priebehu rokov narastal. Podľa jedného z najstarších dochovaných sčítaní obyvateľstva z konca 18. storočia (1784 - 1787) z čias Uhorska, tzv. jozefínskeho sčítania mala Bratislava 28 707 obyvateľov. S týmto počtom obyvateľov bola Bratislava po Debrecíne druhým najväčším spomedzi slobodných kráľovských miest Uhorska. (Buček a Korec, 2013, s. 55)

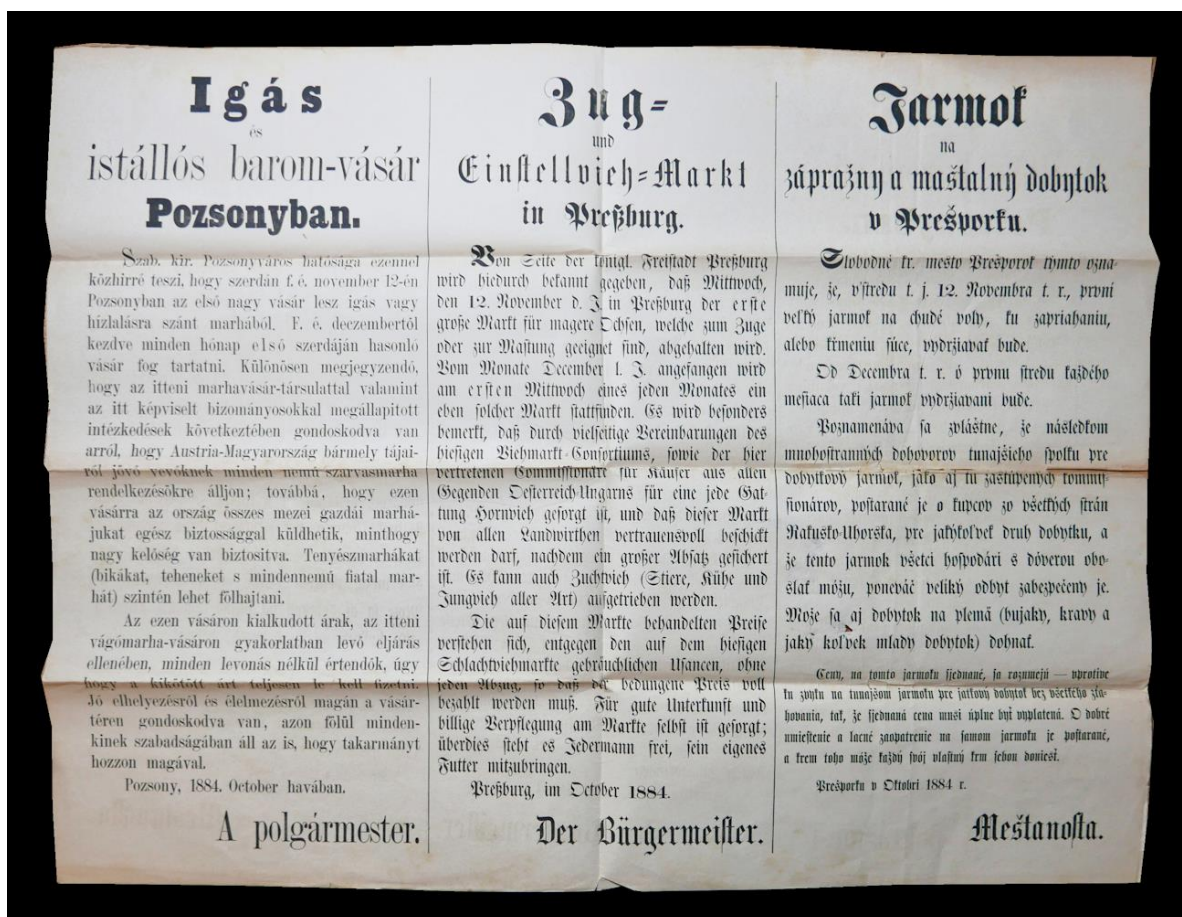
Podľa sčítania obyvateľstva z roku 1852 v Bratislave žilo 30 742 Nemcov, 2 226 Maďarov a 3 713 Slovákov. Zmena v počte obyvateľov i podielu národnostného zloženia obyvateľstva nastala na konci 19. storočia vplyvom maďarizácie a industrializácie. Počet obyvateľov Bratislavy vzrástol v roku 1910 na 78 223. Pri tomto sčítaní obyvateľov (v roku 1910) badať výrazne zmeny počtu obyvateľov maďarskej národnosti zo spomínaných 2 226 na 31 000 obyvateľov. Slovákov bolo v tom období okolo 11 500 a Nemcov stále okolo 31 000 a 8 000 Židov (Trančík, 1997, s. 35, 93).

Obrázok 10 Historická pohľadnica z Bratislavy obsahujúca národnostné zloženie obyvateľstva, rok okolo 1910, zdroj: (Bratislavské rožky, ©2023)

Na prelome storočí boli v Bratislave najmä tri národnosti. K vyšším vrstvám mestského obyvateľstva patrilo nemecké a maďarské obyvateľstvo a nižšie vrstvy boli nemecké, maďarské i slovenské. Slováci väčšinou pracovali v poľnohospodárstve alebo ako priemyselní robotníci. Slovenskej inteligencie akou boli úradníci, profesori, či kňazi bolo v Bratislave málo. Takíto ľudia sa skôr sťahovali do miest stredného a severného Slovenska nakoľko toto prostredie bolo prevažne slovenské a iné agresívne protislovenské sily tu nemali podporu (Šášky, 1992, s. 122).

Zaujímavým dokladom o trojjazyčnosti Bratislavy je aj nasledujúca ukážka dochovaného historického oznamu o konaní dobytčích trhov z roku 1884. Rovnaký text je písaný v maďarčine, nemčine a slovenčine. Zaujímavosťou je použitie rôznych typov písma pre tieto jazyky.

Obrázok 11 Ukážka trojjazyčného oznamu o konaní dobytčieho trhu, Bratislava, rok 1884, zdroj: (Hála, ©2023)

Na nasledujúcej ukážke je jeden z príkladov dvojjazyčnej, maďarsko-nemeckej reklamy z prostredia historickej Bratislavy, z čias Rakúsko-Uhorska, ktorý ponúka známu bratislavskú sladkú pochúťku – bratislavský rožok.

Obrázok 12 Dvojjazyčná (maďarská a nemecká) reklama na bratislavské rožky, zdroj: (Bratislavské rožky, ©2023)

V súvislosti s 1. svetovou vojnou sa objavil aj jeden nový spoločenský jav, týkajúci sa množstva vojakov, ktorí vo vojne utrpeli vážne zranenia. Cieľom bolo prinavrátiť vojakom možnosť plnohodnotného zaradenia sa do bežného života a tým vznikla potreba výroby protéz. Za týmto účelom sa v roku 1917 konala vo vtedajšom Prešporku (dnešnej Bratislave) výstava venovaná vojnovej starostlivosti. Krajinská výstava vojnovej starostlivosti predstavovala širokej verejnosti rôzne spôsoby doliečovania, rehabilitácie a vzdelávania vojnových invalidov, ako aj diela, ktoré vytvorili. Táto výstava bola priekopnícka a to aj v rámci celej rakúsko-uhorskej monarchie a v zorganizovaní výstavy Bratislava nasledovala také veľké mestá ako Berlín, Kolín či Istanbul. Zaslúžila sa o to

špecializovaná inštitúcia – Celouhorský úrad vojnovej starostlivosti (Kacsinecz, ©2019).

Pri príležitosti tejto výstavy vznikli dobové plagáty zobrazujúce mladého vojnového veterána s protézou pri práci na poli. Zaujímavosťou je, že sa tieto plagáty zachovali v rôznych jazykových prevedeniach. Ukážky oznamujú konanie výstavy vojnovej starostlivosti v Bratislave v nemeckom a maďarskom jazyku.

Obrázok 13 Plagáty ku konaniu výstavy, Bratislava, 1917,
zdroj vľavo: (Valin-Guénégo, ©2012), zdroj vpravo: (Kovács, ©2015)

Po rozpade mnohonárodnostného štátneho útvaru Rakúsko-Uhorska a vzniku Československa, charakterizovala prvú Československú republiku okrem etnicky zmiešaného obyvateľstva aj liberálna jazyková politika. Vďaka demokratickým zákonom 1. ČSR sa multikultúrnosť Bratislavy ešte viac rozvinula, čo je možné pozorovať na príklade periodickej tlače. V rokoch 1918 – 1938 v Bratislave vychádzalo niekoľkonásobne viac nemeckých a maďarských novín ako tomu

bolo v období monarchie. Ak sa hovorí o viacjazyčnej Bratislave, myslí sa tým práve obdobie prvej republiky a nie obdobie pred rokom 1918 (Krekovič, ©2017).

Bilingválne resp. multilingválne správanie obyvateľstva vtedajšej Bratislavy vychádzalo hlavne z prirodzenej potreby obyvateľov s rôznym jazykovým pozadím komunikovať navzájom. Generácia obyvateľstva, ktorá vyrastala v Bratislave vedela na rôznej úrovni komunikovať vo viacerých jazykoch, no samozrejme tu žili aj takí, ktorí ovládali len jeden jazyk. Pre ľudí pracujúcich vo verejnej sfére ako obchod, služby, úrady bolo nevyhnutné aktívne ovládanie viacerých jazykov (Veda na dosah, ©2017).

Zaujímavosťou je, že bratislavská nemčina mala svoj vlastný názov – kraxlhuberčina. Bol to rakúsko-bavorský dialekt, považovaný za jazyk s nízkym statusom. Okrem tohto dialektu sa v Bratislave používala aj spisovná forma nemčiny, ktorá sa používala v iných situáciách napríklad na verejnosti, v škole alebo na úradoch. Naopak dialekt sa používal najmä doma. Spisovná a hovorová nemčina boli od seba natoľko odlišné, že spisovnú nemčinu sa deti, ktoré doma odmalička rozprávali po nemecky museli učiť ako cudzí jazyk. Okrem bratislavského Kraxlhubera sa aj v iných regiónoch lokálne označovali nemeckí obyvatelia. Na dolnom Spiši žili Mantáci a v Dobšinej to boli Bulinéri (Krekovič, ©2017).

Významnou skupinou v Bratislave boli Židia. V Bratislave mali vybudované svoje školy, synagógy, či židovské geto v podhradí. Ich história v meste začala v období stredoveku. V určitom období tu žili Židia v istej spoločenskej izolácii, bývali v štvrtiach oddelených od väčšiny kresťanských obyvateľov nakoľko v roku 1526 boli vyhnaní zo stredu mesta. Bratislava bola opevnená hradbami a za touto hranicou mesta Židia do 19. storočia nesmeli bývať. Za hradbami mesta, vznikla aj Židovská ulica (Trančík, 1997, s. 35). Táto ulica sa dodnes nazýva

rovnako. Zmena nastala v roku 1840 kedy snem v paláci bývalej Uhorskej kráľovskej komory, dnešnej Univerzitnej knižnice v Bratislave schválil pre Židov významný zákon. Zákon č. XXIX, ktorý umožnil Židom sťahovať sa a usádzať sa v mestách vrátane Bratislavy (Jewish Bratislava, 2018).

Vďaka činnosti vážených rabínov sa židovská obec v priebehu 18. storočia stala najvýznamnejšou náboženskou obcou v Uhorsku. Jedným z rabínov bol Moše Schreiber, známejší ako Chatam Sofer, ktorý bol vo funkcii od roku 1806. (Trančík, 1997, s. 35-36). V dobe kedy Chatam Sofer viedol bratislavskú židovskú obec bola považovaná za jedno z najdôležitejších centier tradičného židovského vzdelania v Európe (Trančík, 1997, s.19).

Po vzniku 1. ČSR nebola Bratislava hneď dominantne slovenská. K slovakizácii dochádzalo postupne (Krekovič, ©2017). Napriek silnejúcej pozícii slovenčiny v rámci novo vytvoreného štátu, kde bola slovenčina jedným zo štátnych jazykov, prevládala liberálna politika aj voči iným jazykom ako maďarčine a nemčine. Dokladom toho je aj zachované nariadenie župana Bratislavskej župy a mesta Bratislavy z 27. 6. 1919, ktoré bolo adresované mestskému policajnému kapitánovi v Bratislave. V nariadení sa hovorilo o potrebe zakročenia proti majiteľom obchodov, ktorí nerešpektovali oficiálne nariadenia týkajúce sa povinnosti trojjazyčného (slovenského, nemeckého a maďarského) označovania predajní trafik a lekárni (Od Uhorského kráľovstva k Československej republike, 2018, str. 357).

„Dľa nariadenia Generálneho finančného riaditeľstva, už pred týždňami vyšlého, sa majú vývesy predajní trafikových článkov nasledovne meniť: Československá Tabaková Predajňa, ďalej to isté v nemeckej a maďarskej reči. To isté sa vzťahuje aj na lekárne, na ktorých majú stáť nasledovné pomenovania: lekárňa, apotheka, gyógyszertár. Ponevác v tomto ohľade na uliciach Bratislavy

ešte žiadne zmeny neboli prevedené, upravujem Vás, aby Ste prísne zakročili, že behom 48 hodinovej lehoty od upovedomenia patričných kapitanátov rátajúc, aby horeuvedené zmeny bezvýnimečne prevedené boli, v protivnom páde previnilci podliehajú prísnemu trestu. Bratislava, dňa 27/VI. 1919. župan.“ (Od Uhorského kráľovstva k Československej republike, 2018, str. 357)

Na nasledujúcej fotografii je zachytená budova bývalej bratislavskej lekárne u Salvatora s dodnes zachovaným trojjazyčným označením lekárne z čias 1. ČSR, ktoré bolo stanovené oficiálnym nariadením. Na troch historických tabuliach označujúcich lekáreň u Salvatora je text uvedený v poradí zľava doprava v maďarčine, slovenčine a nemčine.

*Obrázok 14 Lekáreň u Salvatora v Bratislave s trojjazyčným označením,
zdroj: autorka*

Viacjazyčnosť sa v Bratislave počas 1. ČSR neprejavila vo vizuálnej komunikácii iba na označeniach rôznych typov budov ale v rámci verejného priestoru bola aj súčasťou reklamných plagátov. Reklama v časoch prvej Československej republiky nadviazala na rakúsko-uhorskú formu propagácie,

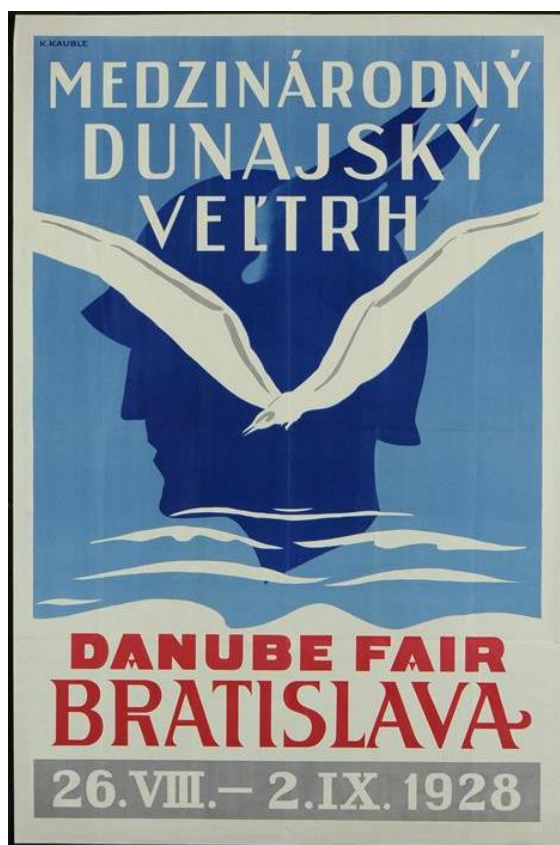
ktorej hlavným prostriedkom bol reklamný plagát a reklama v novinách. Ako komunikačný prostriedok odrážal reklamný plagát dobu svojho vzniku (Bratislava.dnes24., ©2017)

Príkladom reklamného plagátu z 1. ČSR je zachovaná dvojica plagátov, vytvorená pri príležitosti Medzinárodného Dunajského veľtrhu konajúceho sa v Bratislave. Uvedené plagáty boli vytvorené pre veľtrh konajúci sa v rokoch 1926 a 1928. Reklamný plagát pre Medzinárodný dunajský veľtrh v Bratislave vytvoril umelec A. Chlebeček v roku 1926, pomocou techniky litografie. Tento plagát z roku 1926 je vytvorený vo viacjazyčnom prevedení a v pravom hornom rohu obsahuje stredný štátny znak 1. ČSR.

Obrázok 15 Plagát Medzinárodný dunajský veľtrh 1926, zdroj: (Maráky, ©2022)

Na plagáte k Medzinárodnému dunajskému veľtrhu z roku 1928 je zaujímavé pozorovať zmenu jazykovej kombinácie oproti ročníku spred 2 rokov, na novšom plagáte je kombinácia slovenského jazyka a angličtiny. Plagát pre Medzinárodný dunajský veľtrh vytvoril technikou litografie K. Kauble.

*Obrázok 16 Plagát Medzinárodný dunajský veľtrh 1928,
zdroj: (Moravska-galerie, ©2010)*

Postupne sa viacjazyčnosť z Bratislavy začala kvôli viacerým historickým okolnostiam z rôznych sfér života vytrácať. V úradnom styku bol prelomovým rok 1930, kedy podľa sčítania obyvateľstva maďarská národnostná menšina nedosiahla dvadsaťpercentný podiel. Maďarčina mohla byť používaná v komunikácii, no obyvatelia tejto národnostnej menšiny tým stratili nárok

používať maďarčinu v úradnom styku, zmizla z označovania verejných tabúl, vrátane uličných tabúl.

Vypustenie maďarčiny z označenia úradných budov po roku 1930 dokladujú napríklad dve nasledovné fotografie z Bratislavy. Na 1. fotografii sa nachádza tabuľa označujúca úrad v zmysle zákona už len v slovenskom jazyku (horná tabuľa), ako aj tabuľa označujúca reštauráciu (spodná tabuľa), ktorá je ešte stále dvojazyčná. Označenie reštaurácie je v slovenčine a maďarčine, čo dokladuje, že maďarčina sa naďalej v komunikácii mimo úradného styku uplatňovala.

*Obrázok 17 Fotografia z Bratislavy po roku 1930,
zdroj: (Ákos, Örs a Zoltán, 2012, s.45)*

Na 2. historickej fotografii z Bratislavy je vidieť už neexistujúcu budovu na dnešnom Suchom mýte s viacerými prevádzkami a množstvom viacjazyčných tabúl označujúcich tieto prevádzky. Podobne ako v prvom prípade, názvy

niektorých prevádzok (napríklad zobrazené starožitníctvo) boli ešte uvedené aj v maďarčine, napriek tomu, že fotografia bola vyhotovená približne v roku 1935 a teda na úradných tabuliach v tom čase sa už maďarčina nevyskytovala. Je zaujímavé, že to môžeme pozorovať na rovnakej fotografii, kde je na ľavom rohu budovy rožná tabuľa s malým znakom ČSR a označením predajne tabaku iba v slovenčine. Pestrú kombináciu používaných jazykov vo vtedajšej Bratislave na uvedenej fotografii dokumentuje aj označenie pekárne (prevádzka v strede budovy), ktoré je dvojjazyčné – slovenské a nemecké, vzhľadom na nemeckých majiteľov tejto pekárne bratislavskej špeciality – bratislavských rožkov.

Obrázok 18 Ukážka viacjazyčných tabúl prevádzok, Bratislava, okolo roku 1935, zdroj: (Bratislavské rožky, ©2016)

Počas druhej svetovej vojny došlo k rozsiahlym deportáciám Židov. S odchodom Židov z mesta odišiel aj jazyk ortodoxnej komunity – jidiš a hebrejčina (Krekovič, ©2017). Po roku 1945 sa viacjazyčnosť (slovenčina, nemčina, maďarčina) typická pre Bratislavu definitívne ukončila, pričom sa vytratila aj z ďalších lokalít na Slovensku, čo súviselo s vysídlením Nemcov a Maďarov z nášho územia (Veda na dosah, ©2017).

Napriek týmto historickým udalostiam sa spomenuté jazyky zo slovenského prostredia úplne nevytratili. V hovorovej slovenčine sa používa veľa slov, ktoré majú pôvod v maďarčine, nemčine alebo jidiš. Príkladom je *šinter* (lapaj), *nášup* (dupla), *kunčaft* (zákazník), z jidiš sú napríklad výrazy ako *gauner* (zlodej), *mešuge* (šibnutý), či *chochmes* (dôvtip, rozum) (Krekovič, ©2017).

Na Slovensku je aj v súčasnosti viacjazyčnosť rozšírená a to najmä vo všetkých pohraničných regiónoch. Viacjazyčnými sú dnes na Slovensku hlavne obyvatelia patriaci k národnostnej menšine (Veda na dosah, ©2017).

4 FORMÁLNY RÁMEC VIACJAZYČNEJ KOMUNIKÁCIE - LEGISLATÍVA

Nakoľko je snahou autorky zodpovedať na výskumné otázky, ktoré si na začiatku práce stanovila, nasledovná kapitola je venovaná zodpovedaniu prvej výskumnej otázky, ktorá znie: *Aké informácie, nápisy, oznamy majú právo mať obyvatelia patriaci k národnostnej menšine na Slovensku zverejnené okrem štátneho jazyka aj v jazyku národnostnej menšiny?*

Uvedená kapitola sa z tohto dôvodu zaoberá právnymi predpismi v období od prvého Československa po súčasnú Slovenskú republiku. Práve právne predpisy definujú a aj v minulosti definovali používanie jedného jazyka respektíve viacerých jazykov na verejnosti.

4.1 Historický vývoj legislatívy od 1. Československej republiky

Československá republika sa v roku 1918 stala realitou, no tvorcovia novovytvoreného štátu na jeho príprave začali pracovať ešte počas prvej svetovej vojny. V Paríži vznikla Československá národná rada uznaná zahraničím za československú vládu a na domácom území za jednotný národ bojoval Národný výbor. Národný výbor po *Andrássyho nóte* využil situáciu a večer 28. 10. 1918 sa výbor zišiel v Obecnom dome v Prahe a spísali prvý zákon, ktorý býva označovaný „*zákon zo dňa 28. októbra 1918 o zriadení samostatného štátu československého*“ (Historická revue, 2018, s. 56,59). Napriek tomu, že sa jednalo o prvý zákon bol v *Sbírce zákonů* označený pod číslom 11/1918 (SME Historická revue, ©2020).

Hoci Československá republika bola vyhlásená zákonom dňa 28. 10. 1918, na konkrétnej forme ústavy sa ešte dlho pracovalo. Dňa 13. novembra 1918 bola

prijatá dočasná ústava zákonom č. 37/1918 Sb. *o prozatímní ústavě. O národním shromáždění*. Dôležitá bola tým, že obsahovala ustanovenia týkajúce sa prezidenta republiky a aj na základe tejto dočasnej ústavy sa ČSR stala parlamentnou republikou a nie prezidentskou, akou bolo USA (SME Historická revue, ©2020).

Československá ústava ako základná právna norma štátu, zákon č. 121/1920 Sb. *z. kterým se uvozuje ústavní listina Československé republiky* bola prijatá 29. 2. 1920 a účinnosť nadobudla 6. 3. 1920. Pozostávala zo šiestich hláv. Základom novej ústavy bola Washingtonská deklarácia, no v texte sa prejavil aj vplyv francúzskej ústavy. Washingtonská deklarácia obsahovala princípy budúceho československého demokratického zriadenia. Na základe tejto deklarácie mal byť československý štát republikou, s parlamentnou vládou a cirkev mala byť oddelená od štátu. Štát mal zaručovať úplnú slobodu svedomia, náboženstva, vedy, literatúry, umenia, slovného prejavu, tlače, právo zhromažďovania sa, petičné právo a práva menšín. Štát mal zabezpečiť všeobecné hlasovacie právo a ženy mali mať rovnaké politické, sociálne a kultúrne práva ako muži (SME Historická revue, ©2020) . Ústava mala demokratický obsah ,napríklad ukotvením hlasovacieho práva pre ženy v ústave sa ČSR radila k prvým európskym krajinám (N magazín, 2018).

Významnou časťou ústavy boli práva menšín. Tie boli zakotvené v *Zmluve medzi čelnými mocnosťami spojenými a združenými a Československom*, ktorá bola podpísaná 10. 9. 1919 v Saint Germain en Laye a následne zverejnená pod č. 508/1921 v Sb. Významným krokom pre národnostné menšiny bolo zavedenie všeobecného volebného práva, ktoré mali napríklad príslušníci maďarskej národnostnej menšiny v ČSR o takmer 30 rokov skôr ako toto právo mali národnostné menšiny v Maďarsku (SME Historická revue, ©2020).

Podľa § 129 ústavnej listiny, zákon 122/1920 Sb. zo dňa 29. 2. 1920 stanovoval jazykové práva. Štátnym, oficiálnym jazykom republiky bol podľa § 1 zákona 122/1920 Sb. jazyk československý. Druhý paragraf zákona č. 122/1920 Sb. umožňoval používanie jazykov národnostných menšín. Podmienkou používania menšinových jazykov pri úradnej komunikácii, vzdelávaní, či pri kultúrnej činnosti bolo dosiahnutie percentuálneho podielu 20% obyvateľov národnostnej menšiny v rámci súdneho okresu. Pokiaľ sa v území jednej obce nachádzalo niekoľko okresných súdov, pokladala sa celá obec za jeden súdny okres.

Čo sa týka používania jazykov národnostných menšín počas Slovenského štátu, ktorý vznikol 14. 3. 1939 situáciu upravovala ústava prijatá 21. 6. 1939. V rámci uvedenej ústavy popisovala postavenie jazykov národnostných menšín kapitola číslo 12. Paragrafy boli prispôbené v prospech nemeckej menšiny. Ústava formálne nerobila rozdiely medzi jednotlivými národnosťami žijúcimi na území Slovenského štátu (Nemci, Maďari, Rusíni). Používanie jazyka národnostných menšín vláda zamýšľala upraviť v samostatnom zákone, k čomu nakoniec nedošlo. Z tohto dôvodu ostali v platnosti zákony prijaté ešte počas prvej Československej republiky (Ákos, Örs a Zoltán, 2012, s. 60, 62).

Napriek formálnemu rovnoprávnemu postaveniu jazykov národnostných menšín uvedených v ústave, v praxi sa prejavoval nacionalizmus nového režimu Slovenského štátu. Príkladom je zachované nariadenie od župana Nitrianskej župy, kde žilo najviac Maďarov, ktorý zakázal používanie maďarského jazyka na pečiatkach obcí, cirkevných alebo vzdelávacích inštitúcií. Takisto zakázal farnostiam vydávanie dvojjazyčných slovensko-maďarských rodných listov. Nacionalizmus sa okrem ilustrovaného zákazu používania maďarského jazyka prejavil na niektorých miestach krajiny aj v odstraňovaní maďarských nápisov a pamätných tabúl. Maďarská menšina považovala možnosti používania svojho

jazyka počas Slovenského štátu za obmedzenejšie ako za pomerne liberálnej prvej Československej republiky (Ákos, Örs a Zoltán, 2012, s. 68).

Po skončení 2. svetovej vojny v niektorých štátoch, ktoré sa dostali pod mocenskú sféru vplyvu Sovietskeho zväzu, vrátane novovzniknutého Československa prevládali protimenšinové nálady. Tie nakoniec vyústili do vyhostenia národnostných menšín a výmeny obyvateľstva. Vo všeobecnosti sa tento postih týkal hlavne Nemcov, avšak v Československu sa uplatnil princíp kolektívnej viny a následného vyhostenia nielen na Nemcoch ale aj na Maďaroch. Hlavným dokumentom protimenšinovej politiky bol tzv. *Košický vládný program* prijatý 5. 4. 1945 československou vládou. V tomto dokumente bola v zmysle kolektívnej viny nemecká a maďarská menšina potrestaná zbavením československého štátneho občianstva, pričom ich majetok mal byť skonfiškovaný a školy zatvorené (Ákos, Örs a Zoltán, 2012, s. 72).

Po zmene režimu v roku 1990 bol Slovenskou národnou radou prijatý dňa 25. 10. 1990 zákon č. 428 *o úradnom jazyku v Slovenskej republike*. Podľa § 2 tohto zákona sa na území Slovenskej republiky stanovil úradným jazykom slovenský jazyk. Okrem úradného jazyka bolo v zákone, konkrétne v § 6 stanovené aj používanie iných jazykov. Paragraf 6, odstavec 1 povoľoval používanie českého jazyka v úradnom styku. V odstavci 2 bolo umožnené používanie jazyka národnostnej menšiny v úradnom styku v mestách alebo obciach, v ktorých obyvatelia sú príslušníkmi národnostnej menšiny a tvoria minimálny 20% podiel obyvateľov.

4.2 Aktuálny prehľad legislatívy platný v Slovenskej republike

Práva občanom Slovenskej republiky patriacim k národnostnej menšine alebo k etnickej skupine garantuje Ústava Slovenskej republiky. Podľa Druhej hlavy - *Základné práva a slobody* (čl. 34) sa občanom patriacim k národnostnej menšine zaručuje „*právo rozvíjať vlastnú kultúru, právo rozširovať a prijímať informácie v ich materinskom jazyku, združovať sa v národnostných združeniach, zakladať a udržiavať vzdelávacie a kultúrne inštitúcie.*“

Okrem vyššie zmienených práv sa občanom podľa článku 34 patriacim k národnostnej menšine alebo k etnickej skupine zaručuje aj právo na „*osvojenie si štátneho jazyka, právo na vzdelanie v ich jazyku, právo používať ich jazyk v úradnom styku a právo zúčastňovať sa na riešení vecí týkajúcich sa národnostných menšín a etnických skupín*“ za podmienok ustanoveným zákonom.

Taktiež sa v Ústave SR v článkoch 33 a 34 uvádza nasledovné: „*Príslušnosť ku ktorejkoľvek národnostnej menšine alebo etnickej skupine nesmie byť nikomu na ujmu.*“, ako aj „*Výkon práv občanov patriacich k národnostným menšinám a etnickým skupinám zaručených v tejto ústave nesmie viesť k ohrozeniu zvrchovanosti a územnej celistvosti Slovenskej republiky a k diskriminácii jej ostatného obyvateľstva.*“

Ochrana historických regionálnych alebo menšinových jazykov Európy je zakotvená aj v medzinárodných dohodách, v tejto súvislosti je potrebné spomenúť *Európsku chartu regionálnych alebo menšinových jazykov*. Táto mnohostranná medzinárodná zmluva kultúrnej povahy bola prijatá niektorými krajinami Rady Európy. Slovenskou republikou bola *Európska charta regionálnych alebo menšinových jazykov* podpísaná v roku 2001 a následne bola zverejnená v Zbierke zákonov. Táto charta má podľa Ústavy SR prednosť pred zákonmi.

Garant aktivít súvisiacich s procesom monitoringu úrovne implementácie Charty je Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí SR. Uvedená charta má tri časti: všeobecné ustanovenia, ciele a zásady a takisto opatrenia na podporu používania regionálnych alebo menšinových jazykov vo verejnom živote (vzdelávanie, súdnictvo, správne orgány a verejné služby, médiá, kultúra, ekonomický a sociálny život, cezhraničná spolupráca). *Európska charta regionálnych alebo menšinových jazykov* ponúka štátom mnoho spôsobov ako ochraňovať a rozvíjať historické alebo menšinové jazyky. V prostredí Slovenskej republiky sa charta týka 11 regionálnych alebo menšinových jazykov, ktorými sú: bulharský jazyk, chorvátsky jazyk, český jazyk, nemecký jazyk, maďarský jazyk, poľský jazyk, rómsky jazyk, rusínsky jazyk, ukrajinský jazyk a v časti II. ruský jazyk a srbský jazyk. Sprievodcom ustanoveniami jazykovej charty sú jazykové príručky, ktoré vznikli primárne pre užívateľov uvedených menšinových jazykov. Najnovšie jazykové príručky boli publikované v roku 2022 aj na webe Rady Európy, súhrne je na tomto webovom sídle zverejnených 8 jazykových verzií príručiek (Správa, 2022, str.18, 26).

Ďalším všeobecne právne záväzným dokumentom venovaným ochrane národnostných menšín je *Rámcový dohovor*. Tento mnohostranný dokument má za cieľ špecifikovať právne princípy, ktoré sa štáty zaviazali rešpektovať, aby zabezpečili ochranu obyvateľov patriacich k národnostným menšinám. *Rámcový dohovor* pre Slovenskú republiku nadobudol platnosť dňa 1. 2. 1998. Garantom aktivít, ktoré súvisia s procesom monitoringu *Rámcového dohovoru* na Slovensku je Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí SR. Nakoľko Slovenská republika je zmluvnou stranou *Rámcového dohovoru*, predkladá každých päť rokov správu o opatreniach, ktoré boli prijaté za účelom splnenia záväzkov stanovených v *Rámcovom dohovore* (Správa, 2022, str. 27).

V nadväznosti na Ústavu Slovenskej republiky a medzinárodné dohody, ktorými je Slovenská republika viazaná a na osobitné zákony nadväzuje Zákon č. 184/1999 Z. z. *o používaní jazykov národnostných menšín*. Týmto uvedený zákon uznáva a oceňuje význam materinských jazykov občanov Slovenskej republiky, ktorí patria k národnostnej menšine, ako súčasť kultúrneho bohatstva Slovenskej republiky, pričom cieľom je vytvoriť demokratickú, tolerantnú a prosperujúcu spoločnosť v podmienkach Európskeho spoločenstva.

Zákon č. 184/1999 Z. z. *o používaní jazykov národnostných menšín* stanovuje, že občania Slovenskej republiky patriaci k národnostnej menšine môžu svoj menšinový jazyk používať v úradnom styku, ak majú trvalý pobyt v obci a v tejto obci tvoria podľa sčítania obyvateľov (dvoch po sebe nasledujúcich) minimálne 15 % obyvateľov. V takom prípade majú občania právo v obci s minimálne 15% národnostnou menšinou v úradnom styku komunikovať v ústnom aj písomnom prejave pred orgánom miestnej štátnej správy, orgánom územnej samosprávy a územnou samosprávou zriadenou právnickou osobou.

Podľa § 2 bod 2 zákona č. 184/1999 Z. z. ustanoví nariadenie vlády Slovenskej republiky zoznam obcí ako aj zoznam označení obcí a ich častí, ktoré spĺňajú 15% kvórum. Nadobudnutím účinnosti nariadenia vlády č. 35/2023 Z. z. dňa 1. 3. 2023 sa ruší predchádzajúce nariadenie č. 221/1999 Z. z., ktoré vydávalo zoznam obcí, v ktorých občania patriaci k národnostnej menšine tvorili minimálne 20% obyvateľstva.

V súlade s predchádzajúcim nariadením č. 221/1999 Z. z., platným do 28. 2. 2023 sa na Slovensku evidovalo 656 obcí. V tejto skupine obcí bolo aj 18 obcí, v ktorých obyvatelia patria k dvom národnostným menšinám, a tým sa v zozname vyskytovali dvakrát. Konkrétne to bolo 11 obcí s národnosťami rusínskou a ukrajinskou, 5 obcí s národnosťami maďarskou a rómskou, 1 obec

s národnosťami ukrajinskou a rómskou a 1 obec s rusínskou a rómskou národnosťou menšinou. Na základe tohto vyplývalo, že skutočný počet obcí bol 638. Z toho bolo 507 obcí s obyvateľstvom patriacim k maďarskej národnosti, 56 k rusínskej, 50 k rómskej, 6 k ukrajinskej, 1 k nemeckej národnostnej menšine a 18 obcí s obyvateľstvom dvoch národnostných menšín (Správa, 2022, s.4,5, 31). Novým nariadením vlády č. 35/2023 Z. z., ktorého kvórum je stanovené na 15% sa zvýšil počet obcí v zozname na 763 a taktiež pribudol zoznam s označeniami obcí a ich častí.

V rámci zoznamu obcí sa novým nariadením zmenil aj počet obcí prislúchajúcich k nemeckej národnostnej menšine. V súčasnosti sa v zozname nachádzajú obce Kunešov alebo nemecky Kuneschau v Banskobystrickom kraji a obec Chmeľnica alebo po nemecky Hopgarten v Prešovskom kraji. Obec Kunešov založili kolónie prichádzajúce z nemeckých oblastí, pravdepodobne zo Sliezska a z Bavarska. Obyvatelia prichádzajúci z týchto oblastí boli hlavne baníci a roľníci (História Obce Kunešov, © 2023).

Podľa paragrafu 2, bodu 8 zákona č. 184/1999 Z. z. je upravená situácia v súvislosti s používaním jazyka národnostnej menšiny v úradnom styku, ak národnostná menšina nedosahuje minimálne 15% z celkového počtu obyvateľov obce. V takom prípade môžu občania Slovenskej republiky, patriaci k národnostnej menšine v úradnom styku používať jazyk menšiny iba pri ústnej komunikácii, a to iba ak s tým zamestnanec orgánu verejnej správy a osoby zúčastnené na konaní súhlasia.

Výnimočné postavenie v rámci používania jazykov národnostných menšín na Slovensku v úradnom styku má český jazyk. Vzhľadom na zrozumiteľnosť z hľadiska štátneho jazyka Zákon č. 270/1995 Z. z. o štátnom jazyku Slovenskej republiky hovorí, že občania českej národnosti môžu používať svoj materinský

jazyk v úradnom styku nasledovne: „*Orgány a právnické osoby podľa odseku 1 sú povinné prijať listinu v jazyku spĺňajúcom požiadavku základnej zrozumiteľnosti z hľadiska štátneho jazyka, ak ide o listinu vydanú alebo overenú príslušnými orgánmi Českej republiky.*“

Označenia v jazyku menšiny

Jazykové práva vyplývajúce zo zákona č. 184/1999 Z. z. *o používaní jazykov národnostných menšín* týkajúce sa podľa § 2 ods. 1 používania jazyka národnostnej menšiny v obciach s minimálne 15% počtom obyvateľov v dvoch po sebe nasledujúcich sčítaniach obyvateľov patriacich k národnostnej menšine delia do troch kategórií:

a) jazykové práva, ktorých dodržiavanie je povinné a ich nedodržanie je správnym deliktom podľa § 7b zákona č. 184/1999 Z. z.;

b) jazykové práva, ktorých dodržiavanie je povinné a ich nedodržanie nie je správnym deliktom podľa zákona č. 184/1999 Z. z.;

c) jazykové práva, ktorých uplatňovanie stanovuje zákon č. 184/1999 Z. z. ako možnosť

Ak príslušníci národnostnej menšiny na Slovensku v danej obci tvoria podľa dvoch po sebe nasledujúcich sčítaní obyvateľov v obci najmenej 15 % obyvateľov, tak sa na nich vzťahuje nasledovné:

Jazykom menšiny sa označujú aj názvy obcí (§ 4 ods. 1) na dopravných značkách označujúcich začiatok obce a jej časti a koniec obce a jej časti a budovy orgánov verejnej správy. Tieto značky označujú nielen názvy obcí, ale taktiež návštevníkom napovedajú o rozmanitosti ľudí, ktorí spolu nažívajú v jednej obci a o zaujímavej histórii obce.

V obciach môžu byť označené aj ulice a iné geografické značenia jazykom menšiny (Zákon č. 184/1999 Z. z.). Výnimka označovania obcí dvojjazyčnými tabuľami platí v takom prípade ak sa názov označenia obce zhoduje v oboch jazykoch (štátnom i menšinovom). Podľa nariadenia vlády SR č. 221/1999 Z. z. sa názov obce v štátnom jazyku zhoduje s názvom obce v jazyku národnostnej menšiny pri označení 9 obcí s maďarskou národnostnou menšinou (Baka, Virt, Bajka, Zalaba, Nána, Pozba, Bátka, Rad a Kalonda) a všetkých obciach s rómskou národnostnou menšinou (Správa, 2022, str.32).

Ak nastane situácia, že sa v obci nachádza viacero menšín s požadovaným percentuálnym zastúpením obyvateľov, tabuľ v jazyku menšiny môže byť viacero. V takýchto obciach s národnostnou menšinou dosahujúcou minimálne 15% , sa môžu používať informačné dopravné značky slúžiace na navádzanie účastníkov cestnej premávky k vyznačeným cieľom v štátnom jazyku i v jazyku menšiny.

Podľa uvedeného zákona sa v obciach podľa § 2 ods.1 môžu uvádzať označenia obcí v jazyku menšiny pod názvom v štátnom jazyku pri označení železničnej, autobusovej stanice, letiska či prístavu. Zároveň takéto označenie obce v jazyku menšiny má byť zobrazené s rovnakým alebo menším typom písma.

Informácie týkajúce sa ohrozenia života, zdravia, bezpečnosti alebo majetku občanov sa v obciach (§ 2 ods. 1 Zákona č. 184/1999 Z. z.) uvádzajú v štátnom jazyku i v jazyku menšiny. V prípade označení informatívnych nápisov a oznamov (v predajniach, na športoviskách, v reštauračných zariadeniach, na uliciach, pri cestách a nad nimi, na letiskách, autobusových staniciach a železničných staniciach) sa môžu uvádzať aj v jazyku menšiny. Taktiež sa v jazyku menšiny popri štátnom jazyku môžu uvádzať nápisy na pamätníkoch, pomníkoch a pamätných tabuliach. (Zákon č. 184/1999 Z. z.).

Orgán verejnej správy občanom hlásiacim sa k národnostnej menšine podľa § 2 ods. 1 Zákona č. 184/1999 Z. z. má poskytnúť na požiadanie dvojjazyčné úradné formuláre, a to v štátnom jazyku a v jazyku národnostnej menšiny. Títo obyvatelia tiež môžu požiadať o vydanie dvojjazyčných dokumentov (v štátnom jazyku a jazyku menšiny), ako napríklad rodného listu, sobášneho listu, úmrtného listu, povolenia, oprávnenia, potvrdenia a vyjadrenia (Zákon č. 184/1999 Z. z., 2021).

V obciach s národnostnou menšinou dosahujúcou minimálne 15% sa označovania v jazyku menšiny môžu okrem vyššie zmienených verejných nápisov uplatňovať aj v nasledovných písomných dokumentoch ako sú rozhodnutia vydané v jazyku menšiny. Taktiež sa to týka odborných publikácií, v tlači a iných prostriedkoch masovej komunikácie, ako aj v úradnom styku s orgánmi verejnej správy, ak sa v nich používa aj jazyk menšiny, môžu sa geografické názvy popri ich štandardizovaných geografických názvoch uvádzať aj vo variantoch názvov, zaužívaných v jazyku menšiny.

V takýchto obciach orgán verejnej správy na požiadanie zabezpečuje informácie o všeobecne záväzných právnych predpisoch aj v štátnom jazyku aj v jazyku národnostnej menšiny. Taktiež môže obec vydávať všeobecne záväzné nariadenia okrem znenia v štátnom jazyku aj v jazyku menšiny, rozhodujúcim je znenie v štátnom jazyku.

Podľa § 7c, bod 2 zákona č. 184/1999 Z. z. obce taktiež môžu stratiť právo používať jazyk národnostnej menšiny. To nastane v prípade, ak po troch po sebe nasledujúcich sčítaniach obyvateľov po 1. 7. 2011 ani jedenkrát netvorí občania (patriaci k národnostnej menšine, ktorí majú aj trvalý pobyt v obci) minimálne 15 % obyvateľov obce.

5 VIZUÁLNA KOMUNIKÁCIA VO VEREJNOM PRIESTORE

Nakoľko skúmaná problematika týkajúca sa viacjazyčnosti v grafickom dizajne na území Slovenska nebola komplexne spracovaná, autorka si na začiatku práce položila nasledovnú výskumnú otázku: „*Ako ovplyvňovali zmeny štátoprávneho usporiadania a zmeny prijímanej legislatívy na území dnešného Slovenska vizuálnu podobu označovania obcí, ulíc a budov orgánov verejnej správy?*“ Z tohto dôvodu kapitola 5 *Vizuálna komunikácia vo verejnom priestore* mapuje odpovede na položenú otázku.

Nakoľko Slovensko bolo v minulosti viac krát súčasťou jedného štátneho útvaru aj s Českou republikou, téma historického vývoja tejto problematiky sa čiastočne dotýka aj jeho územia. Cieľom autorky bolo vytvoriť komplexnejší pohľad na dané historické obdobia, keďže pre tieto spoločné štátne útvary Čechov a Slovákov platila spoločná legislatíva.

V nadväznosti na túto skutočnosť sa autorka v historickom bádání vrátila až do čias Rakúsko-Uhorska, nakoľko Rakúsko-Uhorsko bolo mnohonárodnostným štátom s pestrým národnostným a jazykovým zložením obyvateľstva. Rakúsko-Uhorsko malo v rámci skúmanej problematiky viacjazyčnosti vo vizuálnej komunikácii veľmi špecifické postavenie. Vizuálna komunikácia a spôsob použitia jazykov boli odlišné v oboch častiach monarchie. Iné pomery platili v rakúskej časti monarchie, pod ktorú spadalo územie súčasnej Českej republiky a zároveň úplne odlišné národnostné a jazykové pomery platili v uhorskej časti monarchie, pod ktorú spadalo územie dnešnej Slovenskej republiky.

Historický vývoj v rámci tejto kapitoly zachytáva pestrosť vývoja vizuálnej komunikácie vo verejnom priestore v priereze času na príkladoch 3 kategórií -

označovania obcí, ulíc a budov orgánov verejnej správy. Tým sa vytvára komplexný pohľad na skúmanú problematiku na Slovensku a zmapovaný historický vývoj dotvára celkový obraz o viacjazyčnej vizuálnej komunikácii na našom území v súčasnosti.

Mapovaním historického vývoja na uvedených troch skúmaných kategóriách, je možné pozorovať rozmanitosť vizuálnej komunikácie na území dnešného Slovenska. Tá sa počas svojho vývoja prejavila v rôznorodom materiálovom vyhotovení tabúľ, v rôznych tvaroch tabúľ, v nejednotnom prevedení farieb písma, pozadia tabúľ a ich lemovania. Taktiež je naprieč historickým vývojom možné pozorovať rôznu škálu použitých typov písma, jeho veľkostí a rôznych kombinácií použitých jazykov. V neposlednom rade sa menila aj obsahová zložka tabúľ, ktorú možno najvýraznejšie pozorovať na označení obecných tabúľ. S ohľadom na meniace sa štátne útvary počas historického vývoja bolo možné pozorovať aj zmeny vizuálnej podoby štátnych znakov, ktoré ako súčasť označovania budov orgánov verejnej správy tvorili spolu s textovou zložkou neoddeliteľnú súčasť vizuálnej komunikácie. Historický vývoj vizuálnej podoby označovania na území Slovenska autorka doplnila aj o vývoj legislatívy, ktorá ovplyvňovala samotný vzhl'ad tabúľ označujúcich obce, ulice a orgány verejnej správy.

5.1 Označenia obcí

Za samotnými názvami obcí, či miest sa skrýva bohatá história. Nielen súčasť Slovenska v mnohonárodnostnom uhorskom štáte, národnostný útlak, rozpad Rakúsko-Uhorska, rôzne udalosti ovplyvňujúce Slovensko v rámci Česko-Slovenska, ale i iné ďalšie udalosti zapríčinili, že v priebehu dvoch storočí sa úradné názvy obcí menili a rôzne vyvíjali. V uvedenom období sa názvy pomad'arčovali, poslovenčovali, zmeny súviseli aj s ideologickým charakterom, či zmenou štátnosti a administratívneho členenia. Zmena názvov obcí sa týkala Bratislavy i veľkého množstva iných obcí.

5.1.1 Premenovávanie názvov obcí a názvov nesídelných geografických objektov

Od zániku Veľkej Moravy do roku 1918 bolo územie dnešného Slovenska súčasťou Uhorska respektíve neskôr Rakúsko-Uhorska. Počas stredoveku na území Uhorska bola dominantným jazykom latinčina. Používanie tohto vyspelého kultúrneho jazyka v 16. storočí začalo pomaly ustupovať až kým v roku 1844 sa namiesto latinčiny stala maďarčina úradným jazykom v Uhorsku. Vplyv silnej maďarizácie v tomto období sa prejavil aj zavedením maďarčiny vo všetkých školách v Liptovskej stolici už v roku 1837 (Horňanský, PhD, b. r.)

Prvým publikovaným súpisom obcí je *Lexicon universorum regni Hungariae locorum populorum* z roku 1773, ktorý obsahuje všetky používané názvy obcí na celom území Slovenska. Taktiež známe lexikóny z tohto storočia sú od J. M. Korabinského (*Geographisch-Historisches und Produkten Lexikon von Ungarn. Preßburg 1786*), ďalší od A. Vályiho alebo podrobný súpis osadných a iných geografických názvov mapy Uhorska z 19. stor. od J. Lipského zo Sedličnej

(*Repertorium locorum obsectorumque in XII tabulis mappae regnorum Hungariae, Slavoniae, Croatiae et confinium militarium magni item principatus Transylvaniae occurrentum, Budaë 1808*). Ďalšími známymi lexikónmi sú tie od L. Nagya a F. Raffelspergera, zemepisný slovník E. Fényesa a lexikón V. Hornyánskeho (*Geographisches Lexikon des Königreichs Ungarn und der Serbischen Woiwodschaft mit dem Temescher Banate. Pest 1858*). V danom storočí bolo územie Slovenska súčasťou Uhorska a uhorský štatistický úrad vydával od roku 1863 do roku 1895 miestopisné slovníky, v ktorých uvádzal okrem úradných názvov obcí (maďarských a pomadžarčených) v zátvorkách aj ďalšie a to slovenské. Od roku 1895 do roku 1913 tieto miestopisné slovníky boli naďalej vydávané ale už bez uvedenia slovenských variantov. (Majtán, 1998, s. 12).

Prvým publikovaným súpisom všetkých používaných názvov obcí *Lexicon universorum regni Hungariae locorum populosorum* z roku 1773, sa v Uhorsku začalo obdobie používania štandardizovaných geografických názvov. Tie boli neskôr vydávané v zoznamoch názvov obcí. V roku 1863 sa dostalo vydávanie týchto zoznamov na legislatívne vyššiu úroveň. Týmto sa ustanovili štandardizované názvy obcí pre potreby používania štátnou správou, verejnou správou, školstvom, kultúrou, dopravou, poštou a inými organizáciami. Procesu vydávania súpisov názvov obcí predchádzal filter realizovaný názvoslovnou autoritou Uhorska. Tá postupne pod vplyvom rastúceho maďarského nacionalizmu 19. storočia maďarizovala stále viac týchto názvov, čím sa docielila zmena slovenských historických a autochtónnych geografických názvov, najmä v období po roku 1867 (teda po vzniku Rakúsko-Uhorska). Po rakúsko-uhorskom vyrovnaní bolo cieľom násilnej maďarizácie zmeniť multietnické Uhorsko na štát jedného národa, a to maďarského. Po schválení zákona cisárom Františkom Jozefom v roku 1898, (článok IV.) o „*názvoch obcí a miest*“ „*A község- és egyéb*

helynevekről” szóló 1898. évi IV. Törvényczikk“ mohli mať všetky obce v Uhorsku už iba jediný názov, a to v maďarčine. Vyústením doktríny o maďarskom štáte, ktorá neuznávala Slovákov za osobitný národ, bola zmena všetkých pojmov a výrazov označujúcich slovenské národné územie a národnú príslušnosť (Slovensko, Slovák, slovenský) na označenia nahradené pojmami ako Horné Uhorsko, Maďar, maďarský (Hornánský, PhD, b. r.).

Premenovávanie do maďarského jazyka sa týkalo nielen názvov obcí ale aj názvov nesídelných geografických objektov ako pohorí, kopcov, vrchov či vodných tokov. Toto sa dialo prekladom pôvodných slovenských názvov do maďarčiny alebo úplnou zmenou názvu. Proti tomuto zákonu, ktorý nedemokraticky zasiahol do právomocí obcí, slovenské obce protestovali, avšak maďarské vládny orgány tieto protestné zhromaždenia zakázali. Tieto umelo pomadžarčené slovenské názvy sa používali do skončenia prvej svetovej vojny a teda do rozpadu Rakúsko-Uhorska a následného vzniku Československej republiky v roku 1918 (Hornánský, PhD, b. r.).

Pri nesídelných geografických názvoch (vrchy, doliny, sedlá, jaskyne, vodné toky a plochy, chotárne názvy a iné) malo zaznamenávanie iný legislatívno-technický charakter. Na rozdiel od vyššie spomenutých súpisov názvov obcí, v prípade nesídelných geografických názvov neexistovali takéto súpisy ich názvov. Taktiež tieto názvy neprechádzali procesom úpravy a schvaľovania názvoslovnou autoritou Uhorska. Od polovice 19. storočia prebiehalo v Uhorsku katastrálne mapovanie, prostredníctvom ktorého sa vykonávalo aj zisťovanie názov nesídelných geografických objektov a ich následné zaznamenávanie do katastrálnych máp. Súborny katastrálnych máp obsahovali vyše 100 000 jednotiek geografických názvov z územia dnešného Slovenska a nakoľko mali tieto katastrálne mapy svoj stupeň oficiálnosti, v nich uvedené geografické názvy

mohla verejnosť používať. Čo sa týka jazyka geografických názvov v katastrálnych mapách, medzníkom bol rok 1867. Do toho roku bolo možné nesídelné geografické názvy zaznačovať do katastrálnych máp v slovenskom jazyku, ak si to vedenie obce žiadalo. Po vyššie uvedenom roku sa v katastrálnych mapách popisujúcich slovenské územie mohli názvy zapisovať už len v maďarskom jazyku (Hornanský, PhD, b. r.).

Pri vzniku Československej republiky slovenské úradne názvy obcí neexistovali. Názvami miest, obcí, osád a ulíc sa zaoberal zákon č. 266 zo dňa 14. 4. 1920. Podľa paragrafu 1 tohto zákona mal byť každému mestu, obci a osade stanovený názov, ktorý odsúhlasoval minister vnútra na základe odbornej komisie a prihliadajúc k verejným záujmom. Neskôr v roku 1921 z tohto dôvodu bola vytvorená komisia na určenie názvov miest v Československej republike. Jej úlohou bolo vypracovať návrh slovenských úradných názvov obcí. Návrhy komisie boli prerokované v rokoch 1925 – 1926 a vyšli v oficiálnych lexikónoch *Štatistický lexikon obcí v republike Československej III. Štatistický lexikon obcí v krajine slovenskej*. V priebehu rokov vznikali viaceré zoznamy obcí, ale väčšinou sa úradné podoby názvov, ktoré boli schválené Ministerstvom vnútra nepoužívali. V roku 1948 nastala zmena, tou bola Vyhláška povereníka vnútra č. 964 o zmenách úradných názvov miest z 11. 6. 1948, na základe ktorej sa hromadne premenovalo viac ako 700 obcí. Táto vyhláška zrejme súvisela s politickou situáciou na Slovensku, nakoľko vedenia moci sa zmocnili komunisti a ich vládnutie v 50. rokoch 20. storočia bolo spojené s prenasledovaním všetkých skupín občanov, či už sociálnych skupín, cirkví i stúpencov druhých strán. Premenaním sa zrušili maďarské a nemecké názvy niektorých obcí, ktoré dovtedy obce mohli používať paralelne so slovenskými názvami. Tradičné názvy boli zmenené často na názvy po slovenských národných buditeľoch a iných dejateľoch. Príkladom sú obce ako Bernolákovo podľa Antona Bernoláka,

jazykovedca, ktorý ako prvý kodifikoval spisovnú slovenčinu (do roku 1948 nazývané Čeklís), Gabčíkovo – podľa Jozefa Gabčíka, ktorý spáchal atentát na Reinharda Heydricha (do roku 1948 nazývané Bös), Kolárovo – podľa polyhistora Adama Františka Kollára (do roku 1948 Guta) a mnohé iné (Majtán, 1998, s. 12, 13, 32, 81, 135).

Nové zoznamy obcí vyšli ešte viackrát - v roku 1955 (na základe vyhlášky z 1948), tiež v rokoch 1960, 1965, 1974, 1982, 1994 a v roku 1996. V rámci zmien v 50. rokoch boli premenované tiež mnohé tradičné názvy dedín a miest, odkazujúce na náboženstvo, zväčša sa jednalo o obce s názvom Svätý. Napríklad obec Žiar nad Hornom bola do roku 1955 nazývaná Svätý Kríž nad Hronom. Taktiež obec Zemplínska Teplica bola do 1. svetovej vojny Szécskeresztúr, po 1. svetovej vojne sa maďarský názov preložil ako Križovany či Križanovce, ale počas vlny slovakizácie v 1948 bol obci zmenený názov na Zemplínsky Svätý Kríž, ale iba na sedem rokov, obec bola neskôr premenovaná na Zemplínsku Teplicu. Len niektoré obce sa vrátili ku svojmu tradičnému pomenovaniu. Takým príkladom je obec Svätý Jur, ktorá sa do roku 1913 nazývala Szentgyörgy, od roku 1920 poslovenčená na Svätý Jur, čo v 1960 bolo zmenené na Jur pri Bratislave a v roku 1990 sa vrátila k pôvodnému názvu Svätý Jur. Podobným príkladom je aj obec Svätý Anton, ktorá bola v 60. rokoch premenovaná na Anton a neskôr v 1996 naspäť na Svätý Anton. (Majtán, 1998, s. 14, 282, 345, 351)

Názov mesta na Dunaji, Bratislavy sa tiež viackrát v priebehu dejín menil. Medzi ľuďmi sú stále známe staršie názvy Bratislavy ako Pozsony, či Prešporok. Avšak nie sú to jediné názvy, ktoré toto hlavné mesto malo.

Pohyb etnických vrstiev obyvateľov na tomto území a aj meniaci sa úloha tohto mesta, či už v hospodárskom, politickom alebo kultúrnom živote sa odzrkadľovala v striedaní a vývine názvu mesta Bratislavy. Najstarším

pomenovaním mesta, ktoré je známe je *Breslava*, *Breslawa civitas* je latinskou podobou názvu. Tento názov z 9. storočia bol zrejme odvodený podľa vtedajšieho vládnuceho kniežaťa. Práve latinská podoba názvu sa zachovala na minci uhorského kráľa Štefana I., tú neskôr nemeckí kronikári pretlmočili ako *Brezalauspurch* a postupne komolili názov ako *Breslavaspurch*, *Predslavspuch* až do podoby *Pressburg*. Obyvateľstvo, žijúce v tom čase na území mesta bolo prevažne nemecké, takže aj názvy, ktoré sa pre sídlo používali v tom čase i neskôr, boli prevažne nemeckého pôvodu. V 15. storočí sa používa *Posonium* názov odvodený v latinčine i *Istropolis*. Názov *Istropolis* „mesto na Dunaji“ pochádza z gréckeho slova *Iser* - Dunaj. (Šášky, 1992). Tiež sa objavuje poslovenčený názov *Pressburgu* a to *Prešporok*. V 18. storočí sa objavuje aj maďarský ekvivalent *Posony* a neskôr na začiatku 19. storočia *Pozsony*. Štúrovci vo svojich dielach mesto označovali ako *Břetislava* a v roku 1843 po kodifikácii slovenčiny používali názov (s mäkčeňom na T) *Bratislava*, prípadne *Bratislava nad Dunajom*.

Jedným z neoficiálnych názvov mesta Bratislava bolo Wilsonovo mesto. Nezachovali sa však žiadne oficiálne dokumenty, ktoré by objasnili, kto a kedy daný názov navrhol. Podľa dostupných informácií išlo o iniciatívu krajanov žijúcich v USA, ktorou sa inšpirovali československí legionári. Napriek tomu, že názov Wilsonovo mesto nebol nikdy prijatý, zvláštnosťou je, že v roku 1918 sa na niektorých armádnych mapách objavil názov *Wilsonovo mesto*, podľa amerického prezidenta USA Woodrowa Wilsona. Okrem názvu na mapách sa zachovali aj historické pohľadnice posielané legionármi, na ktorých legionári ručne dopisovali názov „Wilsonovo mesto“ na znak vďaky za to, že prezident Wilson sa zaslúžil o vznik 1. ČSR (Liptáková, ©2018)

Obrázok 19 Pohľadnica z Bratislavy s prečiarknutými oficiálnymi názvami v nemčine a maďarčine, s ručne dopísaným názvom „Wilsonovo mesto“ zdroj: (Zo zbierok Múzea mesta Bratislavy)

Názov *Bratislava* sa prvýkrát objavil popri oficiálnych názvoch *Požoň* a *Pressburg* vo vyhláske od Samuela Zocha vo februári 1919 po vzniku Československa, ktoré vzniklo dňa 28. 10. 1918. Oficiálne ministerstvo stanovilo názov Bratislava až o mesiac neskôr oproti vyhláske Samuela Zocha. Do roku 1933 sa napriek zavedeniu oficiálneho názvu Bratislava používali okrem tejto verzie ďalšie jazykové varianty – po maďarsky *Pozsony*, po nemecky *Pressburg* a ich poslovenčené verzie *Prešpurk* a *Prešporok* (Adamčík, ©2019).

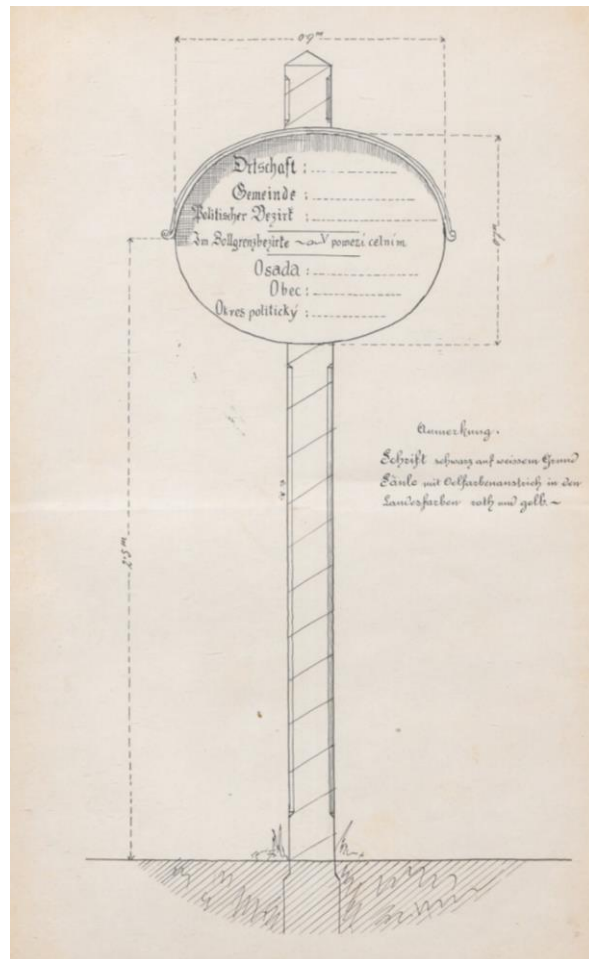
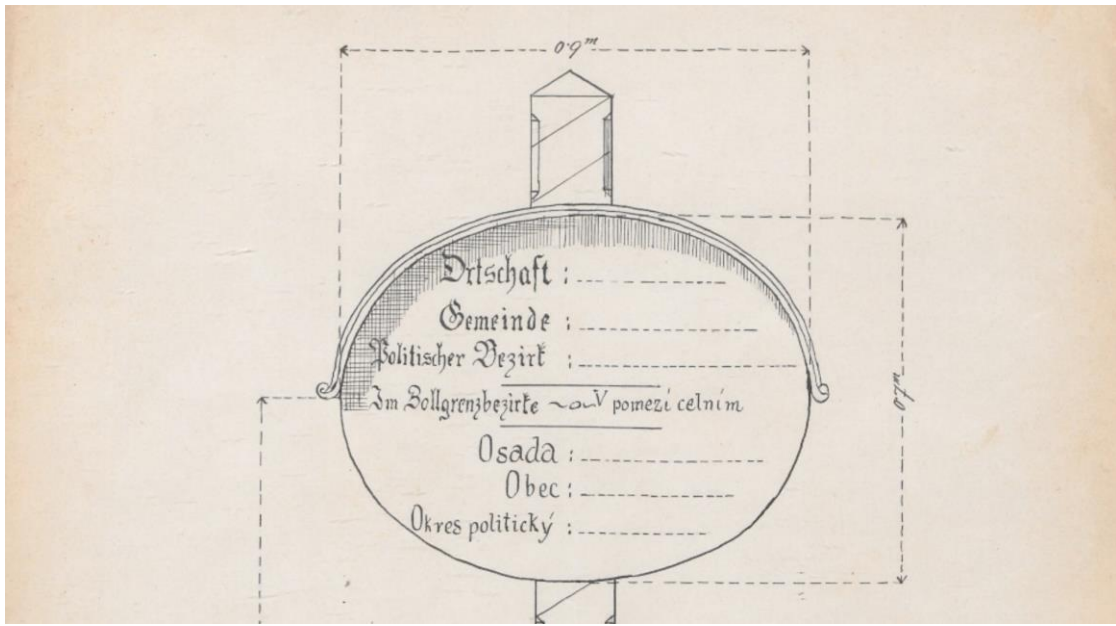
O historickom vývoji názvov miest a obcí, ako aj o vývoji používania jazykov (prechod od latinského na nemecký a maďarský a neskôr na slovenský jazyk) nám poskytujú informácie aj historické mapy. Tie sú verným obrazom situácie z územia Slovenska a možno ich datovať už od 1. tretiny 18. storočia. Najstaršie

systematické mapovanie územia dnešného Slovenska pochádza z obdobia 1. vojenského mapovania Rakúsko-Uhorska (1763 – 1785). Toto mapovanie poskytuje vhodné informácie o zmenách názvov obcí, pričom v rámci územia Bratislavy sa vtedajšie obce zmenili na jej dnešné mestské časti. Názvy vtedy samostatných obcí Bratislavy boli na uvedenom vojenskom mapovaní dvojjazyčné (prvý názov v nemeckom jazyku, druhý v maďarskom) prípadne aj trojjazyčné. Z druhého vojenského mapovania Rakúsko-Uhorska (1806 – 1869) sa na ručne kreslených farebných mapách z územia dnešnej Bratislavy zachovali názvy obcí (dnes mestské časti Bratislavy) prevažne v nemeckom jazyku. Čo sa týka tretieho vojenského mapovania Rakúsko-Uhorska (1869 – 1887), pre územie dnešnej Bratislavy sa okrem názvov prevažujúceho nemeckého jazyka uvádzali aj ďalšie jazykové varianty v zátvorke (v maďarskom jazyku a niekedy už aj v slovenskej podobe) (Hrnčiarová, Bratislava, s. 44).

5.1.2 Vývoj vizuálnej podoby značenia

Po vzniku Rakúsko-Uhorska bol dňa 29. 3. 1869 vydaný Zákon č. 72 o sčítaní „*popisování lidu*“ (obsiahnuté v čiastke XXXII. zák. ríšskeho č. 67, str. 307; vydaný a roznesený 25. 5. 1869). Aby sčítanie ľudu prebehlo jednotným spôsobom, obe snemovne ríšskej rady schválili daný predpis. Predpis k sčítaniu ľudí obsahoval viacero paragrafov, ktoré sa týkali príprav zmieneného sčítania ľudí. Napríklad § 9 stanovoval osadenie miestnych tabúľ na príhodnom mieste na začiatku a konci každej osady na náklady obce. Na tabuli mal byť uvedený názov osady, obce a politického okresu, ku ktorému osada prislúchala. V prípade, že osada bola situovaná na colnom pomedzí, mal byť na tabuli vyznačený aj tento údaj. Z hľadiska jazykov, bolo stanovené že nápisy mali byť uvedené v jazyku, ktorý ustanovilo politické riadenie krajiny.

Na základe § 9 zákona č. 72 z roku 1869 o sčítaní ľudu bol vydaný výnos 22. 4. 1876, pod číslom 9995, ktorý bol zaslaný všetkým okresným hejtmanom. Ten obsahoval vzor značky (miestnej tabule). Značka podľa tohto vzoru mala byť oválna na šírku, pričom jej šírka mala mať 90 cm a výška 70 cm a mala byť umiestnená na stĺpe trčiacom 2,5 metra nad zemou. Na vzore bola tiež poznámka týkajúca sa prevedenia „*Anmerkung: Schrift schwarz auf weissem Grund. Säule mit Oelfarbenanstrich in den Landesfarben roth und gelb.*“, čo v preklade znamenalo, že text mal byť napísaný čiernou farbou na bielom pozadí, pričom stĺp mal byť vo farbách červenej a žltej. Text na tabuli, ktorý stanovil § 9 mal byť písaný najprv v nemčine a potom v češtine (Getarchive.net, ©2023).

Obrázok 20 Vzor miestnej tabule, 1876
 zdroj: (Getarchive.net, ©2023)

Zachovaná tabuľa označujúca obec Vysočany v nemeckom a v českom jazyku pochádza z obdobia rokov 1850 – 1918. Toto datovanie sa odhaduje na základe textu uvedeného na tabuli – *okresní hejtmanství*, nakoľko okresné hejtmanstvá boli zavedené v Rakúsko-Uhorskej monarchii v roku 1850. Tabuľa má výšku 80 centimetrov, je ručne maľovaná a obsahuje čierny text na žltom pozadí (Aukro, ©2020).

*Obrázok 21 Obecná tabuľa Vysočany,
zdroj: Aukro, ©2020*

Prvé tabule označujúce obce na území dnešného Slovenska boli umiestnené na prelome 19. a 20. storočia. Príkladom je začiatok používania tabúľ označujúcich názov obcí v Gemeri-Malohonte datovaný do roku 1898. Tieto jednojazyčné maďarské tabule sa v Hornom Uhorsku používali na celom území aj v nemeckom a slovenskom jazykovom prostredí (napríklad Spiš a Orava) (Gmmuzeum, ©2021).

Nasledovné ukážky ilustrujú označovanie obcí v období Rakúsko-Uhorska, na území dnešnej Slovenskej republiky. Na základe dohľadaných tabúľ je možné

pozorovať ich nejednotný tvar. Táto nejednotnosť mohla byť spôsobená samosprávami nakoľko bolo počas Rakúsko-Uhorska označovanie hraníc okresov a žúp pod patronátom samospráv. Na tabuliach bol uvedený názov okresu i župy. Napríklad v roku 1910 starosta Žiliny informoval župana Trenčianskej župy, že na všetkých prístupových cestách do okresu boli umiestnené tieto značky (Šimko, osobná komunikácia, 2023).

Jedným z príkladov označenia obce z obdobia Rakúsko-Uhorska je prícestná tabuľa obce Veľké Teriakovce (okres Rimavská Sobota). Tá je súčasťou zbierkového fondu Gemersko-malohontského múzea. Vyhotovená je zo zliatiny (pravdepodobne bola vyrobená v zlievarni v Hnúšti-Maši), má obdĺžnikový tvar a rozmer 53 x 38 cm, pričom v drevenom ráme je trojfarebný červeno-bielo-zelený podklad. V jej strede sa nachádza erb Uhorska a na tabuli je nápis z plastických písmen v maďarčine: „Orlajtörék község. Rimaszombati járás. Gömör-Kishont vármegye“ (v slovenskom preklade: obec Veľké Teriakovce, okres Rimavská Sobota, Gemersko-malohontská župa) (Gmmuzeum, ©2021).

Obrázok 22 Obecná tabuľa Veľké Teriakovce,
zdroj: (Gmmuzeum, ©2021)

Tvarovo podobné tabule sú aj nasledovné tabule označujúce obce Bodrogszög-dnešný Klin nad Bodrogom a Pered – dnešnú obec Tešedíkovo. Tieto obdĺžnikové tabule majú rovnakú kompozíciu textu a v hornej časti obsahujú uhorský erb. Čierny text je písaný bezserifovým písmom, tentokrát na bielom pozadí. Farebná kombinácia červená – biela – zelená, ktorá na tabuli Veľkých Teriakoviec tvorila pozadie sa v týchto ukážkach nachádza len na olemovaní tabúl.

Obrázok 23 Obecná tabuľa Klin nad Bodrogom a Tešedíkovo, Rakúsko-Uhorsko, zdroj naľavo: (Wikipedia, ©2012), napravo: (Bálint-Pataki, ©2013)

Niektoré tabule mali obdĺžnikový tvar s prečnievajúcimi rohmi a po obvode boli oblemované pruhom. Na tabuliach sa nachádzal aj erb župy. Takýmto príkladom je tabuľa označujúca obec Tölgyesalja – Zádubnie, v súčasnosti mestská časť Žiliny. V hornej časti je umiestnený erb Trenčianskej župy, kam obec Tölgyesalja spadala.

Obrázok 24 Erb Trenčianskej župy a tabuľa Zádubie, zdroj naľavo: (Csorba, 1991, s. 120), napravo: (Wikipedia, ©2020)

Ďalšími príkladmi označovania obcí z obdobia Rakúsko-Uhorska sú tabule so zaujímavým dekoratívnym tvarom vychádzajúcim pravdepodobne z tvaru stredovekého vojenského štítu. Texty na tabuliach sú zarovnané na strednú os. Okrem textového označenia sa na tabuliach nachádzajú aj erby jednotlivých žúp.

Tabuľa zo Spišskej Belej, ktorá bola územím s prevahou nemecky hovoriaceho obyvateľstva je taktiež jednojazyčná – maďarská. Vo vrchnej časti tabule je umiestnený erb Spišskej župy.

Obrázok 25 Erb Spišskej župy a tabuľa Spišská Belá, okolo roku 1900, zdroj naľavo: (Arcanum, b. r.), napravo: (Ákos, Örs a Zoltán, 2012, s.15)

Nasledovná tabuľa označovala mesto Šamorín, ktoré patrilo do Bratislavskej župy. Názov Bratislavska župa – Pozsony vármegye je doplnený aj o erb tejto župy.

Obrázok 26 Erb Bratislavskej župy a tabuľa Šamorín, zdroj naľavo: (Csorba, 1991, s.116), napravo: (zo zbierok Vlastivedného domu v Šamoríne)

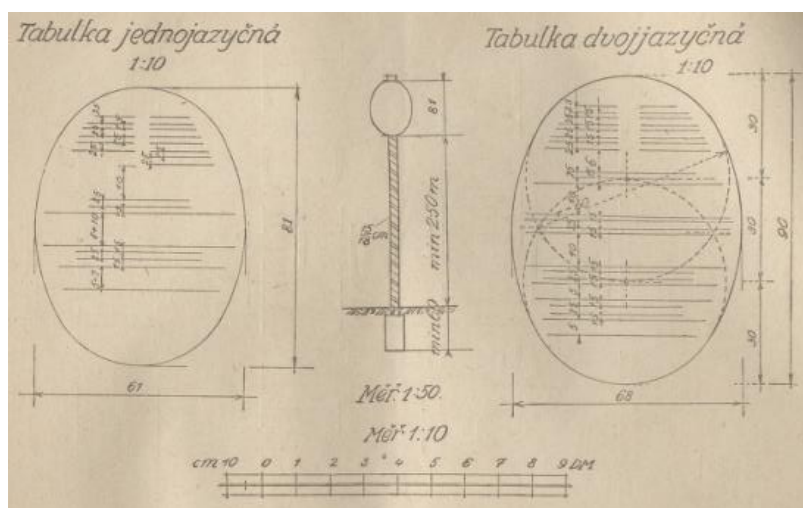
Po vzniku Československa označovanie miest, obcí a osád miestnymi tabuľami a číslovanie domov stanovoval oddiel III v zákone č. 266/1920 Sb. Konkrétne § 11 v oddieli III. zmieného zákona sa orientoval na označovanie obcí avšak len veľmi všeobecne. Stanovoval označovanie obcí pri vstupe alebo výstupe z obce, tabuľa mala byť umiestnená na primeranom mieste na náklady samotnej obce. Obec sa mala tiež starať o tabule, aby ostali čitateľné. Tabuľa okrem názvu obce, mala obsahovať aj názov príslušného politického okresu a župy a názov pohraničného colného okresu (ak sa obec nachádzala v pohraničí). Vonkajšia úprava tabúľ v tomto zákone nebola stanovená, nebola však úplne opomenutá. Ako bolo uvedené v § 11 o vonkajšej úprave tabúľ označujúcich obce malo byť vydané nariadenie, podľa ktorého sa mali upraviť aj existujúce tabule.

V záverečných ustanoveniach zákona č. 266/1920 Sb. vo IV. oddieli boli podľa § 21 zakázané súkromné označovania obcí, osád a to na začiatku aj ich konci. Taktiež bolo zakázané súkromné označovanie ulíc a verejných miest. Odstrániť súkromné označenia mali oprávnenie a povinnosť obce alebo nadriadené politické úrady.

Zákon č. 266/1920 Sb. 1920 o *názvech měst, obcí, osad a ulic, jakož i označování obcí místními tabulkami a číslování domů* bol neskôr upravený právnym predpisom – nariadením vlády Československej republiky č. 324/1921 Sb., schváleným dňa 25. 8. 1921. V tomto nariadení v oddiele č. III. zameranom na označovanie miest, obcí a osád miestnymi tabuľami nastali doplnenia. Napríklad článok 6 stanovuje, že nápisy na miestnych tabuliach popri štátnom jazyku môžu byť aj v inom jazyku ak to schváli obecné zastupiteľstvo. Článok 7 nariadenia vlády č. 324/1921 zas presne stanovuje vzhľad a materiál tabúľ. Na základe tohto článku mali byť miestne tabuľky vyhotovené z válcového železného plechu, ktorý je možné upevniť na železný rám. V rámci tabule vľavo hore mal

byť umiestnený názov župy, vpravo hore názov politického okresu a názov pohraničného colného okresu – pokiaľ obec ležala v pohraničných pásmach. V spodnej polovici tabule mal byť umiestnený nápis konkrétnej obce a pod ním prípadne názov osady. V prípade dvojjazyčných alebo viacjazyčných tabúl sa inojazyčné nápisy mali uvádzať pod československé nápisy. Všetky nápisy sa mali spraviť pomocou fermežovej farby, texty mali byť písané bielou na tmavomodrom pozadí. Okraj tabule mal byť lemovaný červeným pruhom. Rozmer a vonkajšia úprava tabúl mala presne odpovedať priloženému vzoru.

Podrobnejšie informácie týkajúce sa úpravy tabúl boli stanovené v prílohe k článku 7 vládneho nariadenia zo dňa 25. 8. 1921, č. 324 Sb. z. a n. V prílohe bola stanovená hrúbka plechu na 82 mm, železný rám mal mať rozmer 75 x 30 mm. Predná strana tabúl mala byť natieraná trikrát fermežovým náterom, pričom zadná strana mala mať aspoň jednoduchý fermežový náter. Veľkosť týchto eliptických tabúl závisela od použitia jazykov. Pokiaľ tabula bola jednojazyčná, tzn. obsahovala československý text, jej rozmer bol 61 x 81 cm avšak pri viacjazyčnom texte bol rozmer tabúl stanovený na 68 x 90 cm.

Obrázok 27 Vzor jednojazyčných a dvojjazyčných tabúl označujúcich obce, zdroj: Sbíрка zákonů a nařízení, č. 324/1921

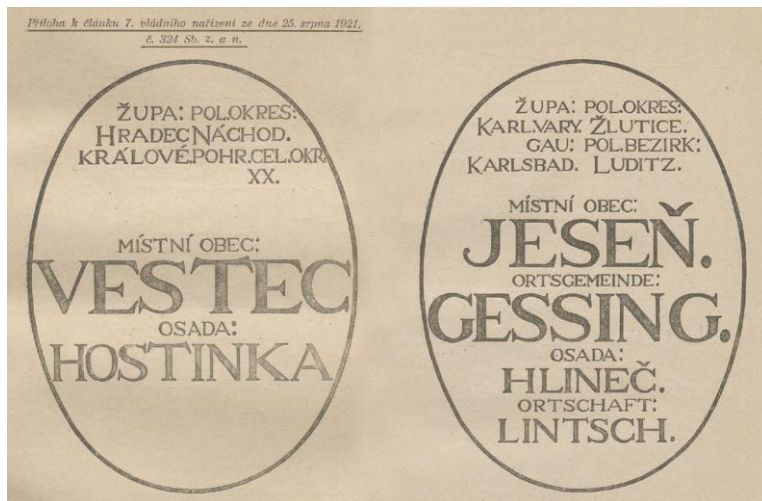

*Obrázok 28 Fotografia zobrazujúca osadenie obecnej tabule
Kvasy na stĺpe, zdroj: (facebook, © 2015)*

Taktiež v prílohe k článku 7 boli definované aj podrobnejšie informácie týkajúce sa umiestnenia samotných tabúľ. Tie mali byť umiestnené na domoch, ktoré sa nachádzali pri ceste, najbližšie k hranici danej obce. Tabule mali byť pripevnené na steny domov pomocou šiestich skrutiek. V prípade obce, ktorá nedisponovala takýmto domom, bolo možné plechovú tabuľu pribiť na drevenú tabuľu hrúbky 26 mm a upevniť štyrmi skrutkami dostatočne dlhými k stĺpu. Stĺp mal mať v priereze 15 x 18 cm a jeho výška mala byť minimálne 2,5 m nad terénom. Pomocou fermežovej farby mali byť natreté stĺpy trojfarebne, pruhovito farbami bielej, červenej a modrej. Konkrétne pruhy bielej a červenej farby mali mať 12 cm a modrý pruh mal mať 6 cm, podobne tomu bolo u žrde štátnej vlajky (č. 324/1921 Sb. z. a n.).

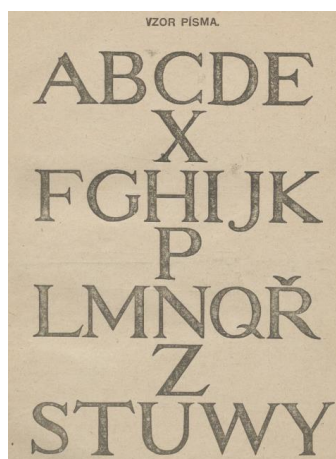

Rozmery a kompozičné riešenie textu na tabuliach, či už jednojazyčných alebo dvojjazyčných boli názorne ukázané na vzoroch ako súčasť prílohy k článku 7 uvedeného vládneho nariadenia:

Obrázok 29 Vzor jednojazyčnej a dvojjazyčnej obecnej tabule podľa Nariadenia vlády č. 324/1921 Sb. z. a n.

Tieto podrobné informácie týkajúce sa označenia obcí ešte dopĺňal aj vzor serifového písma, ktoré sa na tabuliach malo používať.

Obrázok 30 Vzor písma určený na tabule označujúce obce, zdroj: Sbírka zákonů a nařízení č. 324/1921 Sb. z. a n.

Napriek podrobnému zadefinovaniu podoby a prevedenia tabule je možné na nasledujúcich dochovaných ukázkach vidieť, že napriek dodržaniu kompozičného riešenia textu na oválnej tabuli, sa prevedenie predpísaného písma nie vždy dodržiavalo. Taktiež je zaujímavé pozorovať rôzne technické prevedenia tabúl.

Na prvej ukážke – tabuli z Vysokého Veselí je možné vidieť jednojazyčnú tabuľu vyrobenú z klampiarsky entlovaného (oblemovaného) zinkového plechu. Rozmer tabule bol dodržaný podľa predpísaného rozmeru v nariadení (61 x 81 cm). Písmo na tejto konkrétnej tabuli bolo maľované v písmomaliarskej dielni (Lucickymlyn, ©2023).

*Obrázok 31 Tabuľa Vysoké Veselí,
zdroj: (Lucickymlyn, ©2023)*

Okrem jednojazyčných tabúl označujúcich obce počas 1. ČSR sa zachovali aj dvojjazyčné. Príkladom kombinácie českého a nemeckého jazyka sú tabule označujúce obce Vikantice, Mladé Buky a Mikuleč.

Obrázok 32 Dvojjazyčné tabule obcí Vikantice, Mladé Buky a Mikuleč, zdroj: naľavo (Obecvikantice, ©2023), v strede (Veselyvylet, © b. r.), napravo (Obecmikulec, ©2007)

Na ďalšej dvojjazyčnej ukážke sa nachádza slovensko-maďarská tabuľa z obce Ardovo. Tabuľa bola vytvorená liatym železom a následne bola maľovaná.

Obrázok 33 Tabuľa označujúca obec Ardovo, približne z roku 1925, zdroj: (Inforoznava, ©2012)

Zaujímavým a raritným príkladom je originál starej plechovej tabule, ktorá označovala obec Lhota Hlásná. Tá pravdepodobne bola pôvodne obdĺžnikového tvaru so znakom československých légii. Po vydaní vyhlášky s oficiálnym vzorom tabuľu obrátili, zaoblili a označili obec podľa platnej vyhlášky (aukro, ©2022).

Obrázok 34 Obecná tabuľa, obec Lhota Hlásná, 81 x 61 cm,
zdroj: (aukro, ©2022)

Dňa 27. 3. 1942 vydala vláda Protektorátu Čiech a Moravy nariadenie č. 145, ktorým boli zrušené niektoré predpisy týkajúce sa označovania miest, obcí a osád miestnymi tabuľami. Článok 1 zrušil nariadenia zo zákona č. 266/1920 a č. 324 Sb. týkajúce sa článkov 7 – 10, ktoré stanovovali obsahovú časť, vonkajšiu úpravu tabuľ i samotné umiestnenie tabuľ. Druhý odstavec čl. 1. stanovil miestne tabule odstrániť. V danom nariadení sa už nespomína, ako mali nové tabule vyzerieť.

Možno práve z obdobia, v ktorom bola zakázaná vonkajšia úprava tabúl z prvej ČSR, no nebola presne stanovená úprava ako mali vyzerat' tabule označujúce obce počas Protektorátu Čechy a Morava je nasledovná ukážka tabule z obce Panenské Břežany. Táto obec leží severne od Prahy a bola sídlom hlavných predstaviteľov nemeckej správy Protektorátu Čechy a Morava (Vojenský historický ústav Praha, ©2020). Elipsová tabuľa vľavo označujúca obec Panenské Břežany bola vytvorená na základe nariadenia vlády č. 324/1921 Sb. z. a n. počas 1. ČSR. Na pravej strane tabuľa označujúca tú istú obec, avšak s nemecko-českými textami pravdepodobne domal'ovanými na zadnú stranu pôvodnej tabule.

Obrázok 35 Označenie obce Panenské Břežany v čase Protektorátu Čechy zdroj: Vojenský historický ústav Praha, ©2020

Jednou zo zachovaných tabúl' označujúcich obce v čase Protektorátu Čechy a Morava je obdĺžniková tabuľa s názvom obce Jinačovice v nemčine a češtine. Táto obec nachádzajúca sa severozápadne od Brna sa pôvodne nazývala Nynaczowicie, neskôr zmenená na Inačovice, úradným názvom Jinačovice je označovaná od roku 1925 a v čase Protektorátu (1939-1945) bola označovaná ako Gemeinde Jinatschowitz (Knihovna.jinacovice, ©2019).

Obrázok 36 Označenie obce Jinačovice v čase Protektorátu Čechy a Morava, zdroj: Knihovna.jinacovice, ©2019

Použitie obdĺžnikových tabúľ označujúcich obce v čase Protektorátu dokladajú aj nasledovné fotografie z obcí Polšt a Klatovy. Texty na tabuliach sú nemecko-české, rozdiel medzi tabuľami vidieť napríklad vo výške osadenia tabúľ, či v type písma.

Obrázok 37 Označenie obcí Polšt a Klatovy v čase Protektorátu Čechy a Morava, zdroj vľavo: Sekerac, ©2023, zdroj vpravo: Šleder, ©2021

V čase obnovenj Československej republiky sa dňa 18. 5. 1950 národné zhromaždenie Československej republiky uznieslo na zákone č. 56/1950 Sb. *o premávke na verejných cestách*. V siedmom diele tohto zákona, ktorý bol zameraný na záverečné ustanovenia, § 23 uvádzal pomery k doterajším predpisom. Na základe § 23 boli zrušené niektoré nariadenia týkajúce sa názvov miest, obcí a osád ako aj ich označovania. Zrušený bol napríklad §11 zákona č. 266/1920 Sb, ktorý stanovoval označenie obce na jej začiatku a konci s tabuľami, ktoré mali obsahovať názov obce, príslušný politický okres a župu a prípadne názov pohraničného colného okresu. Taktiež sa podľa § 23 zákona č. 56/1950 Sb zrušila platnosť § 21 zákona č. 266/1920 Sb, ktorý zakazoval súkromné označovanie obcí a osád na ich začiatku a konci. Zrušené boli aj články 6 až 10 vládneho nariadenia č. 324/1921, ktoré sa týkali jazykového prevedenia tabuľ (možnosť okrem štátneho jazyka označiť obec aj v inom jazyku), vyhotovenia tabuliek podľa vzoru prílohy nariadenia č. 324/1921, umiestnenia tabuľ, povinnosti obcí zabezpečiť na vlastné náklady takéto tabule a stanovenia nadriadených politických úradov, ktoré mali dohliadať na plnenie. Tiež podľa § 23, zákona č. 56/1950 Sb. bolo zrušené vládne nariadenie z čias Protektorátu Čechy a Morava č. 145/1942 Sb. Tento zákon bol platný od 1. 7. 1950 a zrušený 1. 7. 1953 nariadením č. 54/1953 Sb.

Vládne nariadenie č. 54/1953 Sb. zo dňa 7. 4. 1953 *o premávke na cestách* bolo platné od 1. 7. 1953 do 1. 4. 1997 kedy bolo nahradené zákonom č. 315/1996 Z. z.

Na základe § 16 zákona č. 54/1953 po dohode so zúčastnenými úradmi vydalo Ministerstvo vnútra dňa 3. 9. 1960 Vyhlášku č. 141/1960 Zb. Vyhláškou 141/1960 Zb. *sa vydávajú pravidlá cestnej premávky*. Táto vyhláška, v ktorej boli definované aj obecné tabule bola účinná od 1. 7. 1964 do 31. 12. 1966. Podľa

§ 56, ktorý definoval prechodné a zrušovacie ustanovenia v odstavci 2 bolo uvedené, že novourčené dopravné značky vrátane „miestnych tabúl“ museli byť zavedené najneskôr do 31. 12. 1965. Vzhľad miestnych tabúl, ako aj iných dopravných značení bol definovaný v prílohe tejto vyhlášky. Podľa prílohy článok 10 mali miestne tabule obsahovať názov obce, pred ktorou sú umiestnené, pričom v tejto vyhláške bolo tiež uvedené, že miestne tabule sa majú umiestňovať pri prvých budovách začiatku obce. Tabule boli definované pod číslom 67a (miestna tabuľa jednoriadková) a pod číslom 67b (miestna tabuľa dvojriadková). Z uvedenej prílohy je možné vidieť tmavomodré prevedenie pozadia miestnej tabule so žltým textom.

Obrázok 38 Vzory miestnych tabúl s názvom obce, Zdroj: Vyhláška 141/1960 Zb.

Obrázok 39 Ukážka tabule označujúca Plzeň, rok cca 1960, zdroj: (facebook, ©2021)

Vyhláška 141/1960 Zb. bola zrušená predpisom 80/1966 Zb. zo dňa 20. 10. 1966 o *pravidlách cestnej premávky*. Vyhláška č. 80/1966 bola platná od 7. 11. 1966 do 1. 1. 1976. Miestna tabuľa mala v tejto vyhláške číslo 71. V prílohe vyhlášky, časti I., ktorá bola zameraná na zvislé dopravné značky (na tabuliach) bolo v článku 7, odstavci 5 definované, že miestna tabuľa obsahuje názov obce a má sa umiestňovať na začiatku obce, pri prvých budovách. Na základe časti III. prílohy, ktorá stanovovala spoločné ustanovenia o tvaroch a rozmeroch dopravných značiek a dopravných zariadení a o ich umiestňovaní sa mali značky realizovať podľa vzorov v prílohe. Detailnejšie informácie k značkám, ktoré by sa týkali rozmerov, farby, viditeľnosti, umiestňovania a osvetlenia malo stanoviť Ministerstvo dopravy po dohode s Ministerstvom vnútra v samostatných pokynoch. Pokyny mali byť záväzné pre všetky orgány a organizácie, ktoré vyrábajú a umiestňujú dopravné značky.

Vo vyhláške č. 80/1966 už nebola ukážka miestnej tabule s dlhým názvom a dvojriadkovým použitím. Taktiež vo vyhláške nebola zmienená možnosť používania dvojazyčného prevedenia názvu.

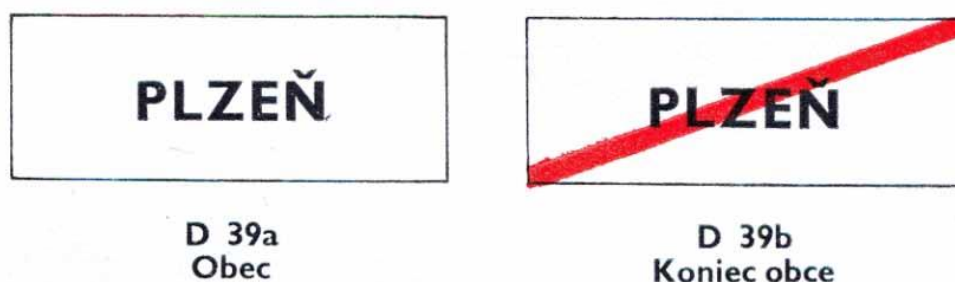

71 Místní tabule

Obrázok 40 Vzor miestnej tabule s názvom obce, Zdroj: (Vyhláška 80/1966 Zb)

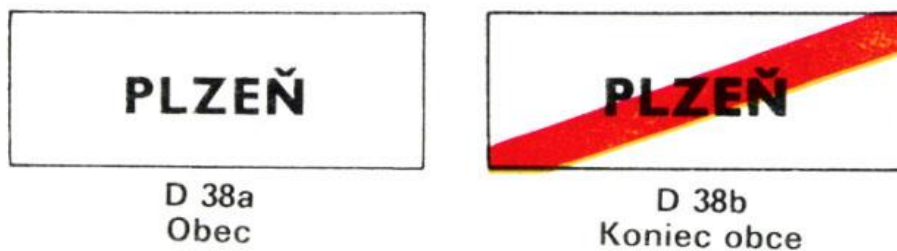
Vyhláška Federálneho ministerstva vnútra č. 100/1975 Zb. o pravidlách cestnej premávky zo dňa 23. 6. 1975 nahradila predchádzajúcu vyhlášku č. 80/1966. Vyhláška č. 100/1975 bola účinná od 1. 8. 1979 do 30. 6. 1982. Vo Všeobecných ustanoveniach v časti I, v § 7 bolo stanovené, že „obcou“ sa rozumie zastavaná oblasť, s tým, že začiatok a koniec obce mal byť vyznačený dopravnými značkami *D 39a* pre začiatok obce a *D 39b* pre koniec obce.

Na príklade prílohy definujúcej vizuálnu podobu miestnej tabule označujúcej začiatok a koniec obce je možné vidieť zmenu z hľadiska farebnosti tohto typu tabule. V prílohe vyhlášky č. 80/1966 Zb. bolo pre miestne tabule označujúce obec stanovené žlté písmo na tmavomodrom pozadí tabule, pričom podľa prílohy novej vyhlášky č. 100/1975 Zb. už bolo farebné prevedenie odlišné, a to čierny text s názvom obce na bielom pozadí tabule.

Obrázok 41 Začiatok a koniec obce, Zdroj: Vyhláška č. 100/1975

Ďalšou vyhláškou v poradí, ktorá upravovala pravidlá premávky bola Vyhláška č. 99/1989 Zb. Federálneho ministerstva vnútra z 5. 6. 1989 o pravidlách premávky na pozemných komunikáciách (pravidlá cestnej premávky). Miestne cedule s názvom obce boli v tejto vyhláške označené pod číslom *D 38a* pre začiatok obce a *D 38b* pre koniec obce. Z vizuálneho hľadiska sa miestne tabule označujúce začiatok a koniec obce v porovnaní s predchádzajúcou vyhláškou č. 100/1975 Zb. nezmenili.

Obrázok 42 Začiatok a koniec obce, Zdroj: Vyhláška č. 99/1989 Zb.

Obrázok 43 Jednojazyčná tabuľa označujúca obec Gemerská Panica, 90. roky, zdroj: (Ákos, Örs a Zoltán, 2012, s.99)

Významnú zmenu týkajúcu sa označovania obcí v jazyku národnostných menšín priniesol zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 191/1994 Z.z. *o označovaní obcí v jazyku národnostných menšín*. Ten opätovne zaviedol dvojazyčné označovanie obcí miestnymi tabuľami. Časová verzia zákona bola účinná od 01. 09. 2009 do 30. 06. 2011.

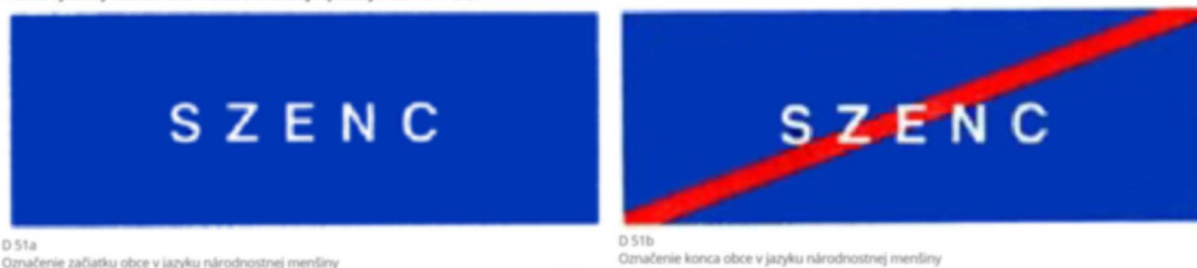
Podľa § 1 odstavca 1 mohli obce, v ktorých obyvatelia prislúchajúci k národnostnej menšine tvorili minimálne 20% obyvateľstva, označiť začiatok a koniec obce aj v jazyku národnostnej menšiny na samostatných dopravných značkách. Podľa odstavca 2 sa tieto dopravné značky mali umiestňovať pod

dopravné značky s názvom obce v štátnom jazyku. Uvedený zákon zároveň obsahoval aj zoznam obcí, ktorých sa dvojjazyčné značenie týkalo, pričom názov týchto obcí tu bol vymenovaný v štátnom jazyku, ako aj v jazyku národnostnej menšiny. Obce boli v rámci tohto zoznamu zoradené podľa jednotlivých okresov.

Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky na základe § 1 ods. 4 zákona č. 191/1994 Z. z., podľa ktorého malo záväzne ustanoviť právnym predpisom dopravnú značku slúžiacu na označovanie obcí v jazykoch národnostných menšín, ktorá sa mala odlišovať od dopravnej značky s názvom obce v štátnom jazyku vydalo Vyhlášku č. 267/1994. Vyhláška Ministerstva vnútra Slovenskej republiky č. 267/1994 Z. z. zo dňa 20. 9. 1994 doplnila vyhlášku Federálneho ministerstva vnútra č. 99/1989 Zb. o vyobrazení značiek s názvom *D 51a*, *D 51b*, ktoré mali informatívne označovať začiatok a koniec obce v jazyku národnostnej menšiny. Pričom značka *D 51a* bola určená na označovanie začiatku obce v jazyku národnostnej menšiny a značka *D 51b* mala označovať koniec obce v jazyku národnostnej menšiny. Dovtedajšia úprava obecných tabúľ v štátnom jazyku zostala uvedenou vyhláškou nezmenená. Táto vyhláška bola účinná od 1. 11. 1994 do 31. 3. 1997.

Príloha vyhlášky Ministerstva vnútra Slovenskej republiky č. 267/1994 Z. z.

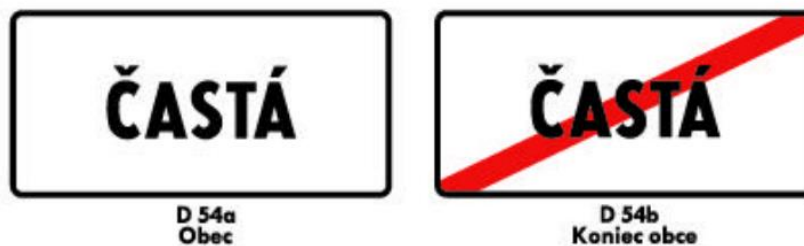
Obrázok 44 Označenie začiatku obce (D 51a) a konca obce (D 51b) v jazyku národnostnej menšiny, zdroj: (Príloha vyhlášky č. 267/1994 Z. z)

Nasledovné ukážky tabúl s označením konca obce v jazyku národnostnej menšiny, v tomto prípade maďarčiny pochádzajú z roku 1994. Tabule boli vyrobené podľa stanovenej normy, označujú obce Garamkövesd, v slovenčine obec Kamenica nad Hronom a maďarský názov Kicsind pre obec Malá nad Hronom (Ákos, Örs a Zoltán, 2012, s. 106).

Obrázok 45 Tabule Garamkövesd a Kicsind,
zdroj: (Ákos, Örs a Zoltán, 2012, s. 106)

Národná rada Slovenskej republiky dňa 20. 9. 1996 sa uzniesla na zákone č. 315/1996 o *premvke na pozemných komunikáciách*. Na základe § 130 ods. 2 zákona č. 315/1996 Z. z. vydalo Ministerstvo vnútra vyhlášku č. 90/1997 Z. z. zo dňa 11. 3. 1997. Podľa druhej hlavy tejto vyhlášky sa tabule označujúce začiatok a koniec obce v štátnom jazyku – *D54a* a *D54b* a tabule označujúce začiatok a koniec obce v jazyku národnostnej menšiny – *D55a* a *D55b* radia medzi informatívne značky. V prílohe vyhlášky boli ukážky tabúl s názvom obce označujúce začiatok a koniec obce (*D54a*, *D54b*, *D55a*, *D55b*) avšak podrobnosti dopravných značiek akými sú rozmer, farba, či vyhotovenie mala stanovovať technická norma - *STN 01 8020 Dopravné značky na pozemných komunikáciách*.

Obrázok 46 Označenie začiatku a konca obce v štátnom jazyku, zdroj: (Vyhláška č. 90/1997 Z. z)

Obrázok 47 Označenie začiatku a konca obce v jazyku národnostnej menšiny, zdroj: (Vyhláška č. 90/1997 Z. z)

Príkladom označenia konca obce v štátnom jazyku a jazykoch národnostných menšín – maďarčine a rómčine sú tabule označujúce obec Veľká Ida.

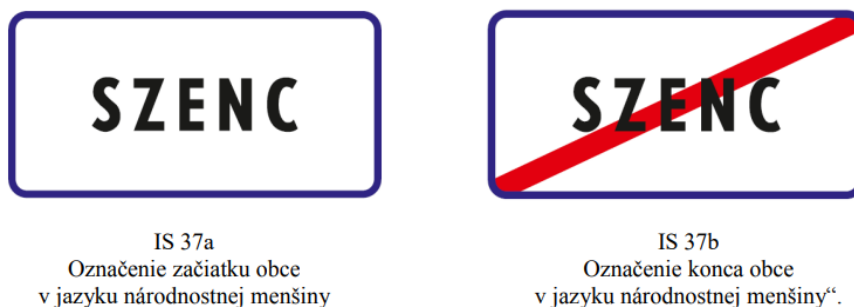
Obrázok 48 Označenie konca obce Veľká Ida, zdroj: (Plus7dni, ©2012)

Ako bolo na predchádzajúcej fotografii vidieť obec Veľká Ida bola označená modrou tabuľou aj pre rómsku národnostnú menšinu aj napriek tomu, že rómsky názov je zhodný s oficiálnym názvom v štátnom jazyku. Avšak v tom čase zákon nestanovoval výnimky značenia obcí v jazyku národnostnej menšiny a nezakazoval umiestnenie tabúľ v jazyku národnostnej menšiny aj v prípade zhodného názvu s názvom obce v štátnom jazyku. Dôkladným plnením zákona o používaní jazyka národnostných menšín, ktorý mal eliminovať diskrimináciu menšín, vznikli v praxi aj takéto prípady zdvojovania tabúľ.

Aby sa takémuto zdvojovaniu informačných tabúľ predchádzalo vyšla v roku 2011 novela zákona č. 184/1999 Z. z. *o používaní jazykov národnostných menšín* účinná od 01. 07. 2011. Táto novela presnejšie definovala označovania obcí v jazyku národnostnej menšiny a stanovila v § 4 bod 2., že dopravné značenie s označením obce v jazyku národnostnej menšiny sa má umiestňovať pod dopravné značenie v štátnom jazyku. Taktiež sa má informatívne označenie obce v jazyku národnostnej menšiny odlišovať od dopravnej značky s názvom obce v štátnom jazyku.

Ďalšie zmeny, tentokrát zmeny týkajúce sa vizuálneho prevedenia tabúľ označujúcich obce v jazyku národnostnej menšiny priniesla Vyhláška Ministerstva vnútra Slovenskej republiky č. 19/2018 Z. z. z roku 2018. Dovtedajšie tabule označujúce obce v jazyku národnostnej menšiny boli oproti tabuliam s názvom obce v štátnom jazyku menšie, pričom sa líšili aj farebnosťou. Tieto menšie tmavomodré tabule s bielym písmom boli na základe uvedenej vyhlášky nahradené za tabule so zhodnou veľkosťou, akú mali tabule v štátnom jazyku. Zmena nastala nielen v zmene veľkosti tabúľ, ale aj modrá podkladová farba tabule bola nahradená bielym podkladom, pričom modré zostalo len ich

olemovanie. Na cestách prvej triedy sa zmena dotkla 384 tabúl, z čoho bolo 325 v maďarskom jazyku a ostatné boli v rusínskom jazyku (Pravda, ©2018).

*Obrázok 49 Obecná tabuľa v jazyku národnostnej menšiny,
zdroj: (Príloha Vyhlášky č. 19/2018)*

*Obrázok 50 Výmena pôvodných tmavomodrých obecných značení
podľa Vyhlášky č. 19/2018, zdroj: (Pravda, ©2018)*

Ďalšou zmenou v dopravnom značení obcí v súvislosti s jazykom národnostných menšín bolo schválenie novely zákona č. 184/1999 Z. z. účinnej od 1. 1. 2022. Táto novela okrem označovania začiatku a konca obce v jazyku

národnostnej menšiny, doplnila v § 4, odstavce 1 aj označovanie začiatkov a koncov častí obcí v menšinovom jazyku.

Ministerstvo vnútra dňa 13. 2. 2020 vydalo Vyhlášku č. 30/2020 o *dopravnom značení*. Na základe tejto vyhlášky vznikli *Vzorové listy stavieb pozemných komunikácií*. Detailný popis technického riešenia obecných tabúľ, ktoré patria medzi skupinu zvislých dopravných značiek je popísaný v dokumente *Vzorové listy stavieb pozemných komunikácií – VL 6.1 Zvislé dopravné značky*. Tento dokument je účinný od 20. 1. 2023. Dokument *Vzorové listy 6.1* bol vypracovaný Sekciou cestnej dopravy a pozemných komunikácií na Ministerstve dopravy SR.

Účel vzorových listov spočíva v zabezpečení dodržania požiadaviek na vyobrazenie a zhotovenie zvislých dopravných značiek za účelom zjednotenia ich vzhľadu pre účastníkov cestnej premávky. Zároveň majú za cieľ zjednotiť navrhovanie smerových značiek a taktiež slúžia ako návod k navrhovaniu vyobrazenia týchto značiek so zameraním na jednotnú grafickú úpravu. Poskytujú presné informácie rozloženia informačných prvkov na tabuli, ich veľkosť, sú v nich definované vzájomné vzdialenosti, uhly, polomery, ako aj presné tvary kriviek a iné detaily.

Podrobnosti týkajúce sa rozmerov značiek stanovuje bod 3.4 v textovej dokumentácii *Vzorových listov*. Značky s pevnými rozmermi, medzi ktoré patria aj obecné značky sa vyhotovujú v dvoch veľkostiach, a to v rozmere 2, čo predstavuje „stredný rozmerový formát“ a v rozmere 3, ktorý zodpovedá „veľkému rozmerovému formátu“. Veľkosť 2 je základný rozmer, z ktorého je veľkosť 3 v danom pomere odvodená. Veľkosť 2 je určená ako rozmer 90 x 60 cm, pričom veľkosť 3 má rozmery 126 x 84 cm.¹

Vo vzorových listoch sa označením obecných tabúl' rozumejú značky označujúce začiatok a koniec obce v štátnom jazyku aj v jazyku národnostnej menšiny. Sú označené číslami 305 – 308 v obrazovej prílohe. Vo vzorových listoch je definovaná aj výška písma na uvedených obecných tabuliach, ktorá je variabilná podľa obsahu. Sú definované výšky písma, pre veľkosť 2 je stanovená na 126 mm a pre veľkosť 3 je výška písma stanovená na 168 mm. Vo vzorových listoch je tiež definované ako pracovať s písmom pokiaľ nie je možné dodržanie už vyššie spomínanej veľkosti písma a to z priestorových dôvodov. V takomto prípade sa písmo môže po 7 mm zmenšovať s tým, že informácia na tabuli má byť v najvyššej možnej veľkosti. Tiež platí, že minimálna prípustná výška písma musí byť 105 mm pre veľkosť 2 aj 3.

Pre označenie názvov obcí v jazyku národnostnej menšiny platí, že výška písma na značke označujúcej začiatok a koniec obce musí byť rovnaká alebo menšia v porovnaní s výškou písma na značke označujúcej začiatok a koniec obce v štátnom jazyku. Označenie začiatku a konca obce v štátnom jazyku musí byť umiestnené nad označením začiatku a konca obce v jazyku národnostnej menšiny. S ohľadom na variabilitu výšky písma sú vo vzorových listoch značky označujúce obce kótované v ekvivalentných jednotkách E, napriek tomu, že ide o značky s pevnými rozmermi.

Konkrétne druhy písma dokument *Vzorové listy stavieb pozemných komunikácií – VL 6.1 Zvislé dopravné značky* nestanovuje, odkazuje však na dokument Ministerstva dopravy SR s názvom *Technické podmienky – spoločné zásady používania dopravných značiek a dopravných zariadení* s účinnosťou od 20. 1. 2023.

V tomto dokumente *Technické podmienky – spoločné zásady používania dopravných značiek a dopravných zariadení* v bode 3.4 *Písmo a texty* sú

v podkapitole 3.4.1 *Druhy písma* definované písma a ich rezy vzhľadom na použitie druhu textu.

Pre základný text v štátnom jazyku je stanovené písmo *Tern*, rez *Regular*, pričom jeho zúžený rez *Narrow* sa smie používať len v nevyhnutnom rozsahu spôsobenom napríklad nedostatkom miesta, prípadne pri potrebe vzájomného zarovnania rôznych prvkov. Na značkách, ktoré majú pevné rozmery, ktorými sú aj obecné tabule sa spravidla rez *Regular* a zúžený rez *Narrow* nekombinujú. Pre preklad základného textu do jazyka národnostnej menšiny sú stanovené dve písma, a to *Tern* - rez *Italic* a *Neue Frutiger* – rez *Regular*. *Tern* a jeho rez *Italic* sa používa pre jazyk národnostnej menšiny, ktorý využíva abecedu v podobe latinky, pričom v prípade použitia abecedy vo forme cyriliky sa používa *Neue Frutiger* – rez *Regular*. Aj pre prípad potreby zúženého písma pre ekvivalenty textov v jazykoch národnostných menšín je pre latinku stanovený *Tern* a jeho rez *Narrow Slanted* a pre cyriliku je zúžená verzia stanovená v podobe písma *Neue Frutiger* s rezom *Regular Condensed*.

Zaujímavosťou je, že písmo *Tern* (*Trans European Road Network*) bolo vytvorené Európskou komisiou v roku 2009. Následne ho Európska únia odporučila používať na trvalých, ako aj premenných dopravných značkách (Aktuality, ©2019).

Medzery medzi jednotlivými znakmi sú stanovené metrikou daného písma. V prípade nedostatku miesta je možné veľkosť medzier medzi znakmi zredukovať rovnomerne o najviac 15%. Deformovanie znakov akými je zužovanie či rozširovanie v akomkoľvek smere nie je dovolené.

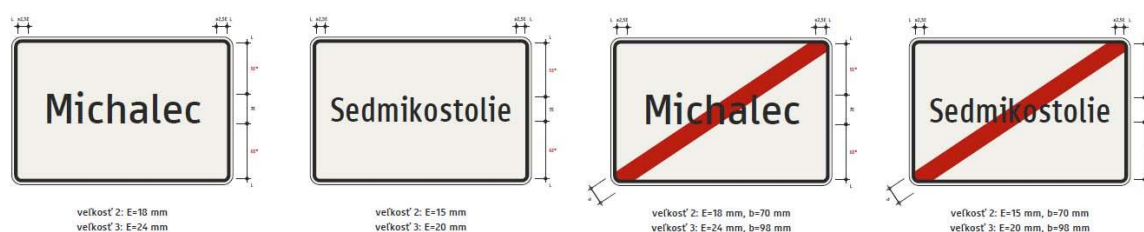

Druh textu	Abeceda	Normálne písmo	Úzke písmo
základný text	latinka	Tern Regular Abcdefg	Tern Narrow Abcdefg
ekvivalent základného textu v jazyku národnostnej menšiny †	latinka	Tern Italic Abcdefg	Tern Narrow Slanted ‡ Abcdefg
	cyrilika	Neue Frutiger Regular * АБВГДЕЖ	Neue Frutiger Regular Condensed * АБВГДЕЖ

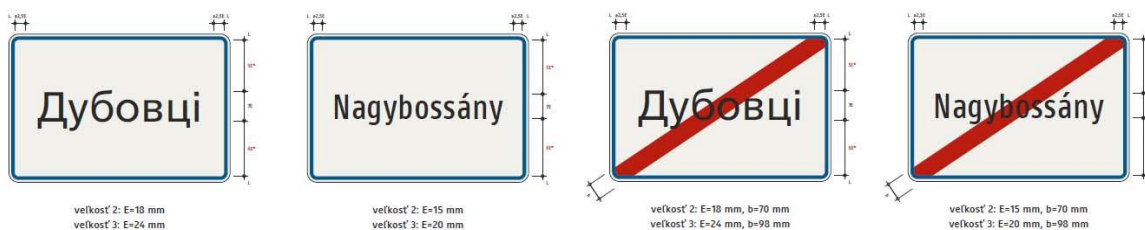
† Názov uvedený na Z 307 a Z 308 sa považuje za základný.
‡ Písmo Tern Narrow Slanted je odvodené z písma Narrow naklonením znakov o 10° doprava.
* Písma Neue Frutiger obsahujú znaky cyriliky vo vydaniach Cyrillic, Paneuropean a World.

Obrázok 51 Povolené písmo na obecných tabuliach, zdroj: (Technické podmienky – spoločné zásady používania dopravných značiek a dopravných zariadení)

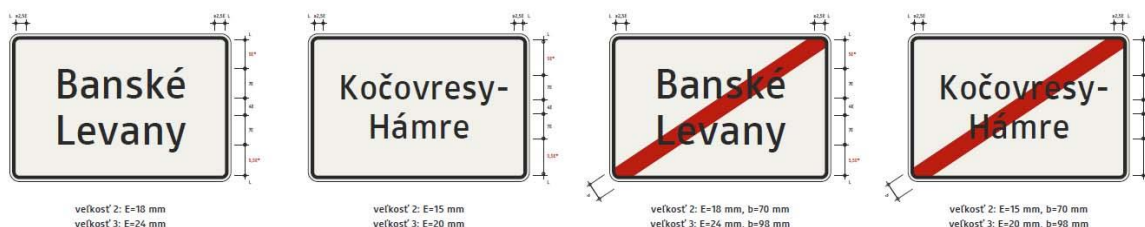
Na nasledovných ukážkach obecných tabúl' z výkresovej dokumentácie *Vzorových listov stavieb pozemných komunikácií – VL 6.1 Zvislé dopravné značky* sú zobrazené všetky grafické spracovania možných kombinácií názvov obcí v štátnom jazyku a v jazyku národnostnej menšiny s ohľadom na rôznu dĺžku a štruktúru názvov obcí na území Slovenska.

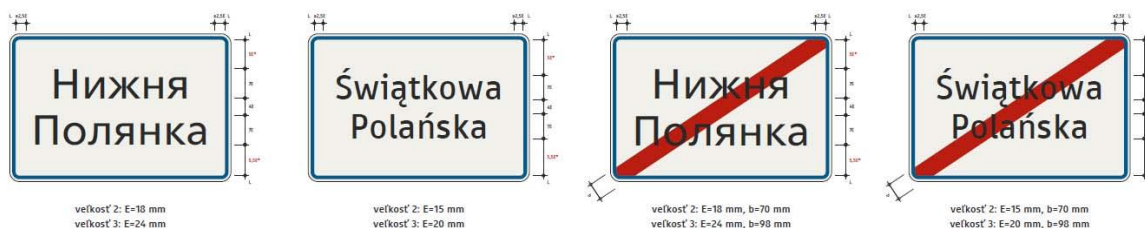
Obrázok 52 Označenie obce (1 riadkový názov v štátnom jazyku), zdroj: (Technické podmienky – spoločné zásady používania dopravných značiek a dopravných zariadení)

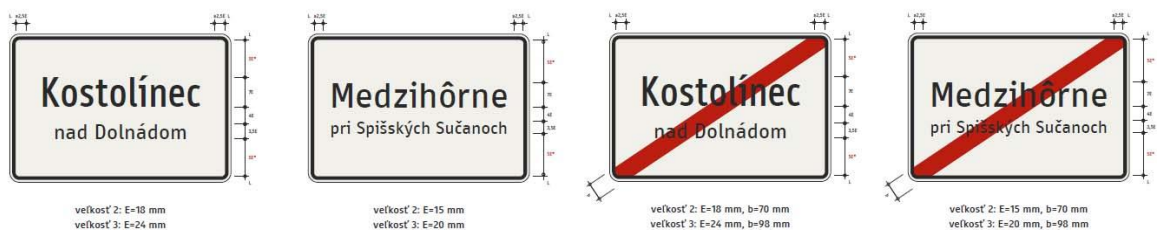
Obrázok 53 Označenie obce (1 riadkový názov v jazyku národnostnej menšiny), zdroj: (Technické podmienky – spoločné zásady používania dopravných značiek a dopravných zariadení)

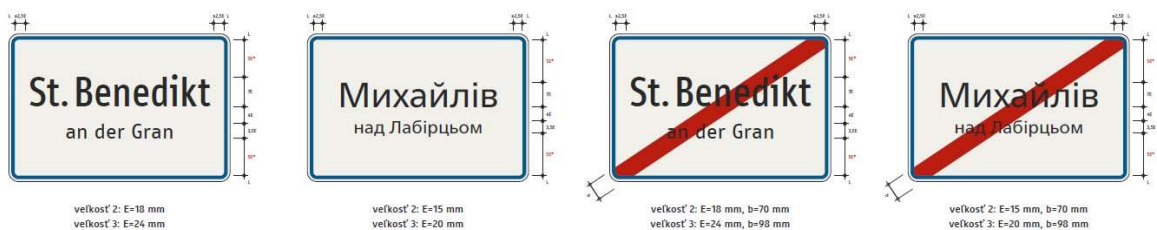
Obrázok 54 Označenie obce (2 riadkový plnovýznamový názov v štátnom jazyku), zdroj: (Technické podmienky – spoločné zásady používania dopravných značiek a dopravných zariadení)

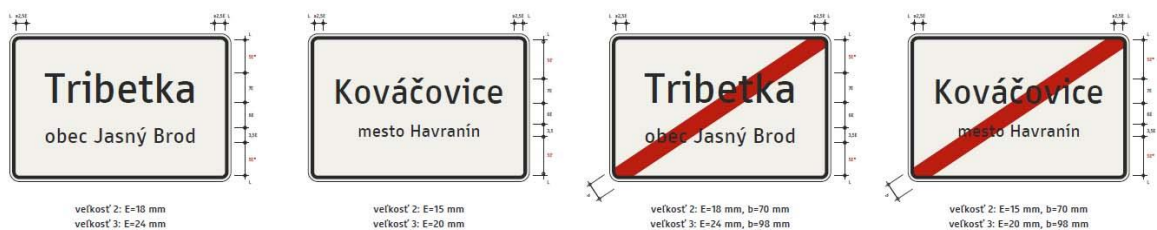
Obrázok 55 Označenie obce (2 riadkový plnovýznamový názov v jazyku národnostnej menšiny), zdroj: (Technické podmienky – spoločné zásady používania dopravných značiek a dopravných zariadení)

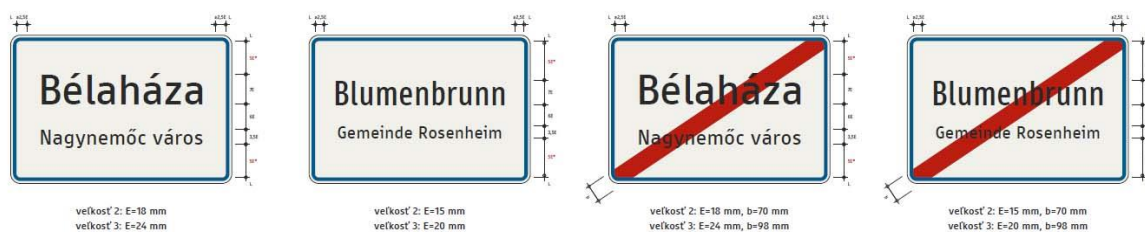
Obrázok 56 Označenie obce (2 riadkový názov s neplnovýznamovým prídomkom v štátnom jazyku), zdroj: (Technické podmienky – spoločné zásady používania dopravných značiek a dopravných zariadení)

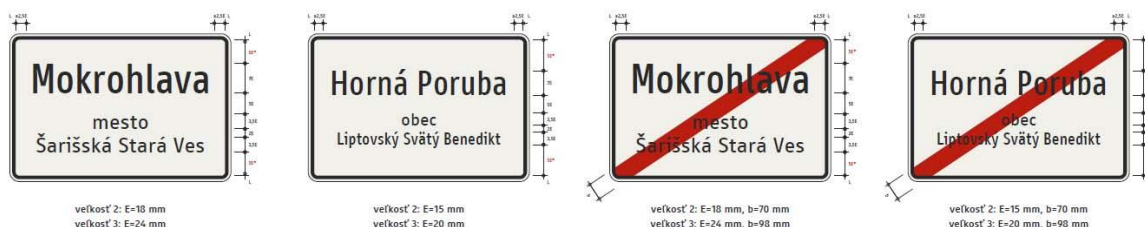
Obrázok 57 Označenie obce (2 riadkový názov s neplnovýznamovým prídomkom v jazyku národnostnej menšiny), zdroj: (Technické podmienky – spoločné zásady používania dopravných značiek a dopravných zariadení)

Obrázok 58 Označenie obce a jej miestnej časti (1+1 riadok) v štátnom jazyku, zdroj: (Technické podmienky – spoločné zásady používania dopravných značiek a dopravných zariadení)

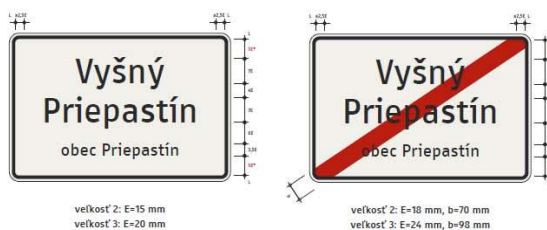
Obrázok 59 Označenie obce a jej miestnej časti (1+1 riadok) v jazyku národnostnej menšiny, zdroj: (Technické podmienky – spoločné zásady používania dopravných značiek a dopravných zariadení)

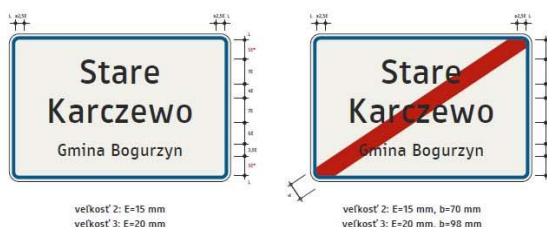
Obrázok 60 Označenie obce a jej miestnej časti (1+2 riadky) v štátnom jazyku, zdroj: (Technické podmienky – spoločné zásady používania dopravných značiek a dopravných zariadení)

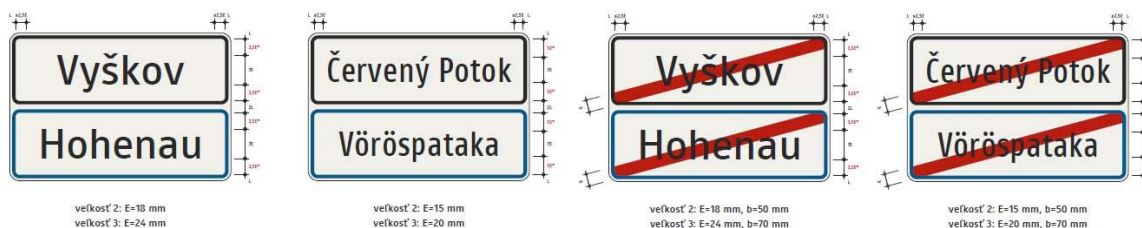
Obrázok 61 Označenie obce a jej miestnej časti (1+2 riadky) v jazyku národnostnej menšiny, zdroj: (Technické podmienky – spoločné zásady používania dopravných značiek a dopravných zariadení)

Obrázok 62 Označenie obce a jej miestnej časti (2+1 riadok) v štátnom jazyku, zdroj: (Technické podmienky – spoločné zásady používania dopravných značiek a dopravných zariadení)

Obrázok 63 Označenie obce a jej miestnej časti (2+1 riadok) v jazyku národnostnej menšiny, zdroj: (Technické podmienky – spoločné zásady používania dopravných značiek a dopravných zariadení)

Obrázok 64 Označenie obce značkami polovičnej výšky v štátnom jazyku a jazyku národnostnej menšiny, zdroj: (Technické podmienky – spoločné zásady používania dopravných značiek a dopravných zariadení)

Obrázok 65 Začiatok a koniec obce Sládkovičovo, zdroj: autorka

V súčasnosti sa popri štandardizovanom značení začiatku a konca obce vyskytuje v obciach na ich začiatku a konci aj súkromné označovanie obcí. Takéto značenia sú zvyčajne z vizuálneho hľadiska veľmi rôznorodé, častokrát obsahujú text „VÍTAME VÁS V OBCI...“ alebo naopak „DOVIDENIA“ a erb samotnej obce.

Obrázok 66 Súkromné označovania obcí na ich začiatku a konci, zdroj: autorka

5.1.3 Porovnanie historického označovania obcí so súčasným stavom

V nasledujúcej tabuľke č. 1 autorka porovnáva dohľadane a v práci prezentované príklady označovania obcí na obecných tabuliach od čias Rakúsko-Uhorska, kedy sa začali na našom území vyskytovať až po súčasný stav. Autorka v prehľade jednotlivé obdobia chronologicky zoraduje a následne ich porovnáva podľa stanovených kategórií, ktorými sú:

- rok/ legislatíva (ak je známa)
- tvar tabule
- obsahová zložka textu tabule
- jazykové prevedenie textu na tabuli
- názov obce uvedený s ohľadom na jazykové prevedenie na jednej alebo dvoch samostatných tabuliach

V prípade dvojjazyčného jazykového prevedenia na jednej spoločnej tabuli je v tabuľke uvedený údaj „- 2 jazyky - 1 tabuľa“. V prípade dvojjazyčného jazykového prevedenia na dvoch samostatných tabuliach (jeden jazyk na jednej tabuli, jazykový ekvivalent v druhom jazyku na druhej tabuli) je v tabuľke uvedený údaj „-2 jazyky - 2 tabule“. V prípade jednojazyčných tabúl je v tabuľke uvedený údaj „-1 jazyk - 1 tabuľa“.

- použité písmo na tabuli
- farebné prevedenie textu a pozadia tabule prípadne jej lemovania

Uvedený prehľad v podobe tabuľky č. 1 obsahuje v hlavičke vždy údaj o konkrétnej popisovanej tabuli, odkaz na číslo strany v práci, kde sa o nej nachádzajú podrobnejšie informácie ako aj jej vyobrazenie, ktorými sú fotografia alebo obrazová príloha legislatívy. Tieto popisované tabule sú v porovnávacej tabuľke zoradené chronologicky a sú vždy zaradené do konkrétneho obdobia reprezentovaného štátnym zriadením.

V nasledujúcej tabuľke č. 1 sú použité skratky:

- ŠJ. – štátny jazyk
- JNM. – jazyk národnostnej menšiny

HISTORICKÉ OBDOBIE	ROK / LEGISLATIVA	TVAR	OBSAH	JAZYKY	POČET TABŮL	PÍSMO	FAREBNOSŤ
Rakúsko-Uhorsko / rakúska časť (1867 – 1918)	Ukážka historickej tabule na zachovanej výkresovej dokumentácii / pozri str. 82						
	- 1876 - Výnos č. 9995 z 22. 4. 1876	- oválny na šírku, - 90 cm x 70 cm	- názov osady - názov obce - názov politického okresu - názov colného pomedzia (ak sa v ňom osada nachádzala)	1. nemecký jazyk 2. český jazyk	- 2 jazyky - 1 tabuľa		- čierny text - biele pozadie
	Tabuľa obce Vydrov / pozri str. 83						
Rakúsko-Uhorsko / uhorská časť (1867 – 1918)	Tabuľa obce Veľké Teriakovce / pozri str. 84						
	1850 – 1918	- oválny na výšku - výška: 80 cm	- názov obce - názov okresného hejtmanstva	1. nemecký jazyk 2. český jazyk	- 2 jazyky - 1 tabuľa	- bezserifové písmo	- čierny text - žlté pozadie
	- prelom 19. / 20. storočia	- obdĺžnikový tvar - 53 x 38 cm	- názov obce - názov okresu - názov župy	- maďarský jazyk	- 1 jazyk - 1 tabuľa	- bezserifové písmo	- čierny text - trojfarebné pozadie (červeno-bielo-zelené)

Tabuľka 1 Porovnanie označovania obcí na tabuliach, zdroj: autor

HISTORICKÉ OBDOBIE	ROK / LEGISLATÍVA	TVAR	OBSAH	JAZYKY	POČET TABŮL	PÍSMO	FAREBNOST
Rakúsko-Uhorsko / uhorská časť (1867 – 1918)	Tabule obcí Klín nad Bodrogom a Tešedíkovo / pozri str. 85						
	- rok nie je presne datovaný	- obdĺžnikový tvar	- názov obce - názov okresu - názov župy	- maďarský jazyk	- 1 jazyk - 1 tabuľa	- bezserifové písmo	- čierny text - biele pozadie - trojfarebné červeno-bielo-zelené lemovanie
	Tabuľa obce Zádubnie / pozri str. 85						
	- rok nie je presne datovaný	- obdĺžnikový tvar s prečnievajúcimi rohmi	- názov obce - názov okresu - názov župy	- maďarský jazyk	- 1 jazyk - 1 tabuľa	- bezserifové písmo	- pôvodná farebnosť neznáma, nezachovaná
	Tabule obcí Spišská Belá, Šamorín / pozri str. 86						
	- rok nie je presne datovaný	- tvar vychádzajúci zo stredovekého vojenského štítu	- názov obce - názov okresu - názov župy	- maďarský jazyk	- 1 jazyk - 1 tabuľa	- bezserifové písmo	- pôvodná farebnosť neznáma, nezachovaná
1. ČSR (1918 – 1938)	Jednojazýčné tabule obcí Vysoké Veselí, Lhota Hlasná, Pananské Břežany / pozri str. 91, 93, 94						
	- Zákon č. 266/1920 Sb. a právny predpis č. 324/1921 Sb	- elipsový tvar - 61 x 81 cm	- názov obce/osady - názov politického okresu - názov župy - názov colného okresu (možnosť)	- štátny jazyk	- 1 jazyk - 1 tabuľa	- serifové písmo - vzor písma str. 90	- biele písmo - tmavomodré pozadie - okraj tabule lemovaný červenou farbou

HISTORICKÉ OBDOBIE	ROK / LEGISLATÍVA	TVAR	OBSAH	JAZYKY	POČET TABÚL	PÍSMO	FAREBNOSŤ
1. ČSR (1918 – 1938)	Viacjazyčné tabule obcí Kvasy, Vikantice, Mladé Buky, Mikuleč, Ardovo / pozri str. 89, 92						
	- Zákon č. 266/1920 Sb. a právny predpis č. 324/1921 Sb	- elipsový tvar - 68 x 90 cm	- názov obce/osady - názov politického okresu - názov župy - názov colného okresu (možnosť)	1. ŠJ. 2. JNM.	- 2 jazyky - 1 tabuľa	- serifové písmo - vzor písma str. 90 - bezserifové písmo	- biele písmo - tmavomodré pozadie - okraj tabule lemovaný červenou farbou
obdobie rokov 1939 – 1945	Tabule Jinačovice, Polšt / pozri str. 95						
	1939 – 1945	- obdĺžnikový tvar	- názov obce - názov okresu	1. nemecký 2. český jazyk	- 2 jazyky - 1 tabuľa	- bezserifové písmo	- čierne písmo - biele pozadie
povojnová ČSR (1945 – 1960)	Tabuľa obce Pízeň / pozri str. 97						
	- 1960 - Vyhláška č. 141/1960 Zb.	- obdĺžnikový tvar	- názov obce	- ŠJ.	- 1 jazyk - 1 tabuľa	- bezserifové písmo	- žlté písmo - tmavomodré pozadie
ČSSR (1960 - 1989)	Tabuľa obce Pízeň / pozri str. 99						
	- 1975 - Vyhláška č. 100/1975 Zb.	- obdĺžnikový tvar	- názov obce	- ŠJ.	- 1 jazyk - 1 tabuľa	- bezserifové písmo	- čierne písmo - biele pozadie

HISTORICKÉ OBDOBIE	ROK / LEGISLATÍVA	TVAR	OBSAH	JAZYKY	POČET TABÚL	PÍSMO	FAREBNOSŤ
Slovenská republika (od 1993 -	Tabuľa obce Senec v jazyku národnostnej menšiny / pozri str. 101 (tabuľa v štátnom jazyku sa používala naďalej podľa platnej predchádzajúcej legislatívy – Vyhlášky č. 99/1989 Zb.)						
	- 1994 - Vyhláška č. 267/1994 Z. z.	- obdĺžnikový tvar	- názov obce	- JNM.	- 1 jazyk - 1 tabuľa	- bezserifové písmo	- biele písmo - modré pozadie
	Tabuľa obce Veľká Ida / pozri str. 103						
	- 1997 - Vyhláška č. 90/1997 Z. z.	- obdĺžnikový tvar - tabuľa JNM. menšia ako tabuľa v ŠJ.	- názov obce	1. ŠJ. 2. JNM.	- 2 jazyky - 2 tabule	- bezserifové písmo	ŠJ.: - čierne písmo - biele pozadie - čierne olemovanie JNM.: - biele písmo - modré pozadie
	Tabuľa obce Šamorín v jazyku národnostnej menšiny/ pozri str. 105 (tabuľa v štátnom jazyku sa používala naďalej podľa platnej predchádzajúcej legislatívy – Vyhlášky č. 90/1997 Zb.)						
	- 2018 - Vyhláška č. 19/2018	- obdĺžnikový tvar - tabuľa JNM. rovnako veľká ako tabuľa v ŠJ.	- názov obce	- JNM.	- 1 jazyk - 1 tabuľa	- bezserifové písmo	- čierne písmo - biele pozadie - modré olemovanie

HISTORICKÉ OBDOBIE	ROK / LEGISLATÍVA	TVAR	OBSAH	JAZYKY	POČET TABÚL	PÍSMO	FAREBNOSŤ
Slovenská republika (od 1993 -	Tabuľa obce Sládkovičovo / pozri str. 114						
	- 2020 - Vyhláška č. 30/2020 - VL 6.1 Zvislé dopravné značky	- obdĺžnikový tvar - tabuľa JNM. rovnako veľká ako tabuľa v ŠJ. - dve veľkosti tabúľ: - 90 x 60 cm - 126 x 84 cm	- názov obce	1. ŠJ. 2. JNM.	- 2 jazyky - 2 tabule	- bezserifové písmo ŠJ: - Tern Regular/ Tern Narrow JNM. latinka: - Tern Italic/Tern Narrow Slanted JNM. cyrilika: Neue Frutiger Regular/ Neue Frutiger Regular Condensed	ŠJ: - čierne písmo - biele pozadie - čierne olemovanie JNM: - čierne písmo - biele pozadie - modré olemovanie

5.2 Označenia ulíc

Hoci v 15. storočí ľudia ešte nemali problém orientovať sa v meste, názvy ulíc a námestí boli prevažne hovorového a zvykového charakteru. Ako príklad je možné uviesť Bratislavu ako súčasné hlavné mesto Slovenska a Starú radnicu v Bratislave na dnešnom Hlavnom námestí. Tej kedysi ľudia hovorili dom richtára Jakuba alebo Jakubov dom a všetci vedeli, že išlo o jedného z prvých richtárov Prešporoka. Židovská ulica v Bratislave je zas historický názov ulice, na ktorej sa v minulosti nachádzalo židovské geto prešporských Židov.

V najstaršej fáze sa ulice pomenovávali podľa remeselníkov, ktorí na ulici bývali (Súkennícka, Povraznícka, Stolárska, Kolárska, Drevená, Mäsiarska, Garbiarska). Takisto boli pomenovávané podľa stavieb typických pre danú lokalitu, alebo aj podľa náročnosti prekonania ulice, ako napríklad Klukatá, Rovná, Trnistá ulica. Neskôr ulice niesli názvy aj po dôležitých osobnostiach uhorskej a nemeckej histórie (Ulica Štefana kráľa, Ulica generála Klapku, Petöfiho ulica), ako aj po svätcoch (Mariánska ulica), kláštorných rádoch, ktorých kláštor sa nachádzal na danej ulici (Kapucínska, Uršulínska, Kláštorná, Jezuitská ulica). Až v priebehu 19. storočia ulice dostávali názvy podľa významných osobností, hlavne mešťanov, panovníkov, buditeľov, umelcov, vojenských veliteľov. Ulice sa pomenúvali aj podľa ich vizuálnych črt, ako napríklad Svetlá ulica. Názvy ulíc mali svoju logiku, napríklad Jelenia ulica bola pomenovaná podľa jeleňov, ktoré sa po nej prechádzali a na Ľadovej ulici bola mestská ľadovňa. O názvoch ulíc, podobne ako dnes, rozhodoval richtár a miestoprísažní (TERAZ.SK, 2018).

5.2.1 Premenovávanie názvov ulíc

Napriek tomu, že ulice a námestia Bratislavy niesli svoje prvé pomenovania už v 14. storočí (ich názvy boli odvodené napríklad aj od trhov, na ktoré mala Bratislava ako kráľovské mesto trhové právo – Rybný trh, Senný trh), k prvému úradnému pomenovaniu mestských častí a námestí pristúpil mestský magistrát v Bratislave až v roku 1879. Po vzniku prvej Československej republiky vydal bratislavský župan Samuel Zoch v roku 1919 nariadenie o názvoch ulíc. Niektoré ulice v rámci storočí prešli viacerými zmenami svojich názvov. Príkladom je aj Baštová ulica, ktorej prvé pomenovanie je z roku 1440, v tom čase sa nazývala Schlosser-Gasse (Zámočnicka). Túto úzku ulicu volali určitý čas aj Katovou ulicou pretože tam vlastnil dom mestský kat. Koncom 18. storočia sa objavilo pomenovanie Zwinger-Gassel (Baštová), pričom k jeho poslovenčeniu prišlo v roku 1921.

V rámci histórie vždy zmena politického režimu so sebou priniesla okrem iného aj premenovávanie ulíc a námestí. Toto sa nedialo iba po rozpade rakúsko-uhorskej monarchie, kedy vznikla prvá ČSR s hromadným premenovávaním ulíc českými názvami. Počas vojnového Slovenského štátu sa ulice a námestia premenovávali znovu a to isté sa dialo aj po konci druhej svetovej vojny, kedy sa začali objavovať názvy ulíc, ako Stalinovo námestie, ulica generála Malinovského, Gottwaldovo námestie, Leninovo námestie a iné. Po roku 1989 prebehla ďalšia vlna premenovávaní ulíc, pričom mnohé z nich sa vrátili k svojim pôvodným názvom – ako príklad môžeme uviesť Hlavné námestie v Bratislave, ktoré sa počas bývalého režimu volalo Námestie 4. apríla a vrátilo sa k svojmu pôvodnému označeniu Hlavné námestie (Teraz.sk, 2018).

- **Obdobie počas prvej ČSR**

Slovenské mestá a obce zasiahlo v dvadsiatom storočí viacero masívnych vln zmien v označovaní verejných priestranstiev, ktoré boli následkom zásadných politických zmien a zmien politických režimov. Predstavitelia vládnej moci na prezentovanie postojov k osobnostiam a udalostiam dejín využívali a dá sa povedať až zneužívali práve toto označovanie verejných priestranstiev, nakoľko to predstavovalo jeden zo spôsobov formovania kolektívnej pamäti.

Vznik československého štátu v roku 1918 priniesol v tejto súvislosti so sebou prvú masovú zmenu. Búranie pomníkov a strhávanie, respektíve ničenie tabúľ označujúcich ulice bolo nezriedka spojené aj s použitím fyzickej sily a nieslo v sebe určitú symboliku. Niektoré mestá boli svedkami živelného odstraňovania pripomienok minulosti, v iných naopak nová vládna moc situáciu kontrolovala. Spôsob, akým sa s predchádzajúcim režimom – rakúsko-uhorskou monarchiou vyrovnala ČSR, možno považovať za precedens, ktorý sa v nasledujúcich desaťročiach 20. storočia zopakoval niekoľkokrát.

Počas ČSR bol 14. 4. 1920 prijatý zákon č. 266/1920 *o názvech měst, obcí, osad a ulic, jakož i označování obcí místními tabulkami a číslování domů*. Tento zákon zakazoval pomenovanie ulíc a námestí, „*ktoré pripomínajú osoby, ktoré prejavili nepriateľské zmýšľanie voči československému národu alebo národom spojeneckým*.“ Podľa litery tohto zákona „*obce jsou povinny do jednoho měsíce ode dne, kdy tento zákon nabude účinnosti, odstraniti závadné pojmenování, ...*“ Ďalšie kompetencie boli ponechané miestnej samospráve. Z verejných priestranstiev sa vytratili názvy spojené s Rakúsko-Uhorskom a osobnosťami reprezentujúcimi monarchiu. Na úradoch v mestách a obciach na území celého Slovenska boli vytvorené komisie, ktoré mali za cieľ posudzovať alebo iniciovať návrhy na nové pomenovania alebo zmenu pôvodných názvov. V rámci

rozhodovacieho procesu malo finálne slovo miestne zastupiteľstvo. Návrhy na pomenovanie verejných priestorov mohli predkladať katastrálny úrad, mestskí architekti, rôzne spolky, politické strany, členovia zastupiteľstva, ale aj bežní občania. Aj toto bol jednej z prejavov uplatňovania demokratických princípov vládnutia v regionálnych podmienkach (Mikulášová a Palárik, 2016, s.179, 180).

- **Obdobie počas Slovenského štátu**

Po vzniku Slovenského štátu zostala dovtedy platná legislatíva týkajúca sa názvov verejných priestranstiev v platnosti, avšak jej aplikácia do praxe bola prispôsobená novým pomerom. Výrazné zmeny sa udiali už krátko po vyhlásení slovenskej autonómie. V mestách Slovenska pribudli ulice nesúce meno Andreja Hlinku, ako aj názvy odvolávajúce sa na 6. 10. 1938, deň vyhlásenia autonómie Slovenska. Dôležité osobnosti spojené s vyhlásením Československa museli vo zvýšenej miere v názvoch verejných priestranstiev prenechať miesto bojovníkom za slovenskú autonómiu. Vyhlásenie Slovenského štátu v roku 1939 prinieslo so sebou úplný odklon od demokratického politického systému a ideí spoločného československého štátu a národa. Mená Tomáša Garriqua Masaryka, Edvarda Beneša, ako aj mená významných židovských osobností, názvov spolkov a telovýchovných jednôt mali upadnúť navždy do zabudnutia, preto mali byť z verejných priestranstiev odstránené akékoľvek zmienky o nich. Nasledovali zmeny názvov ulíc, námestí, parkov, strhávali sa sochy, busty. Naopak, na výslnie sa mali dostať osoby politicky a národne „vhodné“, ktoré boli spojené s bojom za samostatnosť slovenského národa. Tiež sa zmenil okruh možných navrhovateľov zmien názvov ulíc a námestí, najčastejšie tieto zmeny navrhovali štátne úrady – župani, členovia zastupiteľstva, predstavitelia miestneho veliteľstva Hlinkovej gardy a nemeckej strany na Slovensku. Mestskému architektovi bolo právo

navrhovať zmeny v názvoch verejných priestranstiev ponechané, návrhy od bežných občanov boli za Slovenského štátu zriedkavejšie.

Napriek uvedenej kontrole zo strany štátneho aparátu, zostávali mnohé slovenské verejné priestranstvá pomenované po osobách, ktoré boli pre nový režim neprijateľné. Toto sa dialo hlavne preto, že niektorí regionálni úradníci nevedeli vyhodnotiť „vhodnosť“ alebo „nevhodnosť“ osoby, po ktorej bol verejný priestor – ulica, námestie a pod. pomenovaný. Z tohto dôvodu bola časom voľnosť, ktorou disponovali v tejto veci mestské zastupiteľstvá výrazne obmedzená. Ministerstvo vnútra vydalo v októbri 1940 výnos, podľa ktorého malo nové názvy ulíc predbežne schvaľovať ministerstvo a až v prípade jeho súhlasného stanoviska sa mohlo pristúpiť k finálnej zmene názvu. Nakoľko sa vyskytol problém s nedostatkom vhodných kandidátov na pomenovanie ulíc a iných verejných priestranstiev, k súčinnosti bola prizvaná aj Matica slovenská, tá mala za úlohu pripraviť zoznam slovenských historických osobností, ktoré by spĺňali kritéria vládnucej garnitúry, čo malo zjednodušiť výber nových názvov ulíc a námestí slovenských miest. Zamestnanci Matice slovenskej pripravili do konca roka 1940 zoznam obsahujúci 265 mien režimu „vyhovujúcich“ slovenských osobností, tieto zoznamy boli následne expedované do jednotlivých žúp.

Ako hlavné kritérium pre osobnosti zaradené do tohto zoznamu figurovala národnosť, resp. v prípade osobností z obdobia baroka, keď etnická či jazyková príslušnosť nemuseli byť vždy jednoznačné, to boli významné zásluhy, záujem o Slovákov, mecenášstvo alebo pôvod z územia Slovenska. Niektoré z uvedených osobností boli cenené za zásluhy už počas Československej republiky. Takýmto príkladom bol M. R. Štefánik, ktorý bol akceptovaný obomi režimami, demokratickým aj nastupujúcou totalitou, zmenila sa však interpretácia jeho

úlohy, z bojovníka za štát Čechov a Slovákov a Masarykovho priateľa prešla do roviny zástancu práv Slovákov. Osobnosti, ktoré navrhla Matica slovenská boli rozmanité, až na výnimku, ktorú tvorila Elena Maróthy-Šoltésová, boli na zozname uvedení muži zaoberajúci sa pestrou škálou činností. Išlo hlavne o aktivity, ktoré mali celoslovenský alebo celonárodný dosah, v zozname však figurovalo aj niekoľko osobností, ktoré sa pričínili o rozvoj určitých regiónov, z časového hľadiska išlo hlavne o osobnosti pôsobiace v 18. – 20. storočí. Na zozname sa nachádzali osvietenský učitelia (Matej Bel, Alexander Rudnay, Juraj Ribay), početne zastúpení boli bernolákovci (napríklad Anton Bernolák, Juraj Fándly, Šimon Fába, Martin Hamuljak) a štúrovci (napríklad Janko Kráľ, Ján Francisci, Michal M. Hodža). Zastúpenie na zozname mali okrem uvedených osobností aj spisovatelia reprezentujúci rôzne obdobia a žánre (Ján Botto, Ján Palárik, Jozef Ignác Bajza, Martin Kukučín, Jozef Gregor Tajovský), historici (Pavol Križko, František Sasínek, Mikuláš Dohnány, Ján Kvačala, Ľudovít Rizner), umelci (sochár Vavrinec Dunajský, hudobný skladateľ Viliam Figuš-Bystrý), vedci (Dionýz Štúr, Jozef Murgaš). V zozname tiež boli uvedení mnohí cirkevní hodnostári, či už rímskokatolícki alebo evanjelickí kňazi, ako aj predstavitelia Slovenskej ligy v Amerike (napríklad Štefan Furdek, Anton Bielik). V slovenských uliciach sa počas Slovenského štátu nachádzali aj pomenovania po žijúcich osobách. Dokazujú to verejné priestranstvá, ktoré niesli názvy po Jozefovi Tisovi a Adolfovi Hitlerovi. V rámci Nitrianskej župy názvy verejných priestranstiev často odkazovali na moravskú a cyrilo-metodskú tradíciu, pričom tieto boli využívané na posilňovanie novej identity (Mikulášová a Palárik, 2016, s. 180, 181, 182).

Obrázok 67 ulica Adolfa Hitlera v Kežmarku, 1939, zdroj: (Zo zbierok Múzea v Kežmarku)

- **Obdobie počas socializmu (1948 – 1989)**

Tradičné názvy ulíc a námestí Bratislavy ale aj iných miest počas obdobia socializmu na štyridsať rokov zmizli z verejných priestranstiev. Ulice a iné verejné priestranstvá v tomto období získavali názvy aj po predstaviteľoch medzinárodného robotníckeho hnutia a proletárskeho internacionalizmu, ktorí nemali s našimi mestami žiadnu súvislosť. Výrazným príkladom bola novovznikajúca mestská časť Bratislavy – Petržalka, kde boli takto pomenovávané novovznikajúce ulice a námestia. Desiatky ulíc, námestí a iných verejných priestranstiev boli po februári 1948 premenované nedemokratickým systémom (Sme Bratislava, ©2008).

- **Obdobie po skončení socializmu od roku 1989**

Masívne zmeny názvov ulíc a verejných priestranstiev signalizovali zmenu režimu v štáte a potrebu zapísania symbolov nových ideálov do mestských máp. Posledná vlna veľkého premenovávania ulíc sa udiala po skončení socialistického režimu u nás a prebehla v rokoch 1991 až 1993. Ako príklad môžeme uviesť Bratislavu, kde mestské zastupiteľstvo po prvých komunálnych voľbách v roku 1990 rozhodlo o návrate k pôvodným historickým názvom ulíc a námestí. Bolo to

úlohou odbornej názvoslovnej komisie. V prípade znovu-premenovávania späť na pôvodné historické pomenovania sa dbalo na vhodný výber spomedzi bývalých názvov či už ulíc alebo námestí, tak aby tento názov vyhovoval aj súčasnosti. Jedným z príkladov je súčasné Hlavné námestie v Bratislave, ktoré sa počas socializmu nazývalo Námestie 4. apríla, ale keďže medzi svojimi historickými názvami malo ešte pomenovanie Hitlerovo námestie, vrátilo sa po páde socializmu späť k názvu Hlavné námestie.

Čo sa týka najväčšieho sídliska na Slovensku, Petržalky, ako bolo vyššie spomenuté, bola za socialistického režimu vo výstavbe a všetky nové ulice boli pomenované podľa komunistov. Po zmene režimu v roku 1989 bolo potrebné pre Petržalku nájsť veľké množstvo nových vhodných názvov, celkovo sa tu premenovalo vyše 55 ulíc a námestí. Skupina ulíc dostala názov napríklad podľa slovenských hradov a zámkov (Budatínska, Strečnianska, Znievska), ďalšie podľa laureátov Nobelovej ceny (Nobelovo námestie, Einsteinova a M. C. Sklodowskej), zaujímavou kategóriou sú aj ulice okolo Muchovho námestia, ktoré sú nazvané podľa českých umelcov, ktorí súviseli so Slovenskom (Sme Bratislava, ©2008).

Svojský prístup k premenovávaniu názvov ulíc a verejných priestranstiev po zmene režimu v roku 1989 malo mesto Košice. Cieľom mestskej názvoslovnej komisie bolo nielen ideologicky očistiť historické centrum mesta ale aj predísť budúcim ideologickým pomenovaniam, preto si zvolili vedomý neutralizačný prístup. Jedným z princípov premenovávania komunistických názvov bolo aj prijatie zásady, že verejné priestranstvá v historickom jadre mesta nebudú pomenované po osobách, a to bez ohľadu na spojitosť s politikou (z mestských hradieb musel ísť preč napríklad aj názov pripomínajúci česko-slovenského politika Šrobára). Súčasťou tohto neutralizačného prístupu bol aj návrat

k pôvodným stredovekým miestnym názvom, čo sa nie vždy stretlo s pozitívnym ohlasom obyvateľov. Zaujímavosťou košického premenovávanía je aj aktuálna Alžbetina ulica pomenovaná podľa Dómu sv. Alžbety, pri ktorej sa nachádza. Názvoslovná komisia navrhla slovenský preklad pôvodného nemeckého stredovekého názvu ulice „Hnilná“ podľa otvorenej kanalizácie, ktorá sa tu v stredoveku nachádzala. Takéto pomenovanie pri katedrále nepovažovali občania za dôstojné, čo prejavili svojou nevôľou, čo vyústilo do premenovania na súčasný názov podľa patrónky katedrály a Uhorska sv. Alžbety Uhorskej (Rokytká, 2019).

Napriek veľkému premenovávaníu socialistických názov na názvy vyhovujúce súčasnosti, sa po celom Slovensku zachovali desiatky ulíc s názvami predstaviteľov bývalých režimov. V Bratislavskej Petržalke sa napríklad nachádza rozsiahle Námestie hraničiarov, ktoré je pomenované po hraničiaroch, ktorí v období komunizmu v Československu strážili tzv. Železnú oponu a pripravili o život najmenej 266 ľudí. V minulosti už prebehlo viacero neúspešných pokusov o zmenu tohto názvu, tie však stroskotali z praktických dôvodov, nakoľko tu býva vyše 2600 ľudí a sídli rôzne firmy, čo by pre nich znamenalo povinnosť zmeny údajov v dokladoch.

Nikto nevie, koľko názvov ulíc alebo námestí po komunistických funkcionároch ešte existuje po celom Slovensku. V Bratislave sa okrem spomenutého Námestia hraničiarov nachádza aj Stachanovská ulica alebo Pionierska ulica. V obci Želovce je ešte stále ulica Klementa Gottwalda, v Prešove ulica Friedricha Engelsa alebo ulica komunistického ideológa a pedagóga Antona Makarenka (Kern, ©2020).

- **Súčasnosť**

Označovanie ulíc a verejných priestranstiev sa v súčasnosti riadi § 2b Zákona č. 369/1990 Zb. *o obecnom zriadení*. Zákon v odstavci 3 definuje nasledovné pravidlá ich pomenovávaní: „*Názvy ulíc a iných verejných priestranstiev sa určujú s prihliadnutím na históriu obce, na významné nežijúce osobnosti, na veci a pod. Neprípustné sú názvy po žijúcich osobách, názvy dlhé, duplicitné, urážajúce mravnosť, náboženské alebo národnostné cítenie, jazykovo nesprávne a názvy nepriliehavé vzhľadom na históriu obce. Neprípustné je určiť názov ulice alebo iného verejného priestranstva po predstaviteľoch režimu Slovenskej republiky z rokov 1939 až 1945 alebo iného režimu založeného na fašistickej ideológii alebo nacistickej ideológii alebo režimu založeného na komunistickej ideológii; to neplatí, ak ide o predstaviteľov režimu, ktorí sa zapojili do odporu proti takémuto režimu.*“ Ak má príslušný orgán nejasnosti pri pomenovaní verejného priestranstva podľa osoby týkajúcej sa toho, či bola daná osoba považovaná za predstaviteľa niektorých režimov založených na fašistickej, nacistickej alebo komunistickej ideológii obráti sa na Ústav pamäti národa, ktorý má povinnosť zaslať vyjadrenie v lehote do 90 dní.

V súčasnosti sa diskutuje o návrhu novely uvedeného *Zákona o obecnom zriadení* v nadväznosti na jeho poslednú novelizáciu účinnú od 1. 12. 2020, ktorá upravila pravidlá označovania ulíc a ďalších verejných priestranstiev. Novela z roku 2020 zakázala pomenovávanie ulíc a verejných priestranstiev po predstaviteľoch nedemokratických režimov, ale umožnila obciam, ktoré už mali podľa takýchto predstaviteľov pomenované ulice v minulosti, si tieto pomenovania ponechať. Medializovaným prípadom je v rámci Slovenska obec Varín, kde sa nachádza jediná ulica pomenovaná po prezidentovi vojnovej Slovenskej republiky Jozefovi Tisovi. Návrh novely zákona má za cieľ udeliť

obciam povinnosť zmeniť existujúci názov ulice alebo iného verejného priestranstva, ak je takýto existujúci názov neprípustný s ohľadom na to, že nesie meno po predstaviteľovi uvedených zločineckých režimov (Teraz.sk, ©2022).

5.2.2 Vývoj vizuálnej podoby označovania ulíc

Označovanie ulíc názvami na tabuliach je v súčasnosti také bežné, že málokto si uvedomuje, že je to pomerne nedávny vynález. Pred označovaním adries domov prostredníctvom názvov ulíc a čísel domov sa v stredoveku používali domové znamenia. Tie charakterizovali remeslá, kultúru, cechy a iné. Takéto domové znamenia sú typické napríklad pre Prahu, kde sa dodnes zachovali v jej historickej časti, na Malej strane a v Hradčanoch (Bende, ©2017). Nasledujúca ukážka zobrazuje Dom u troch husličiek v Prahe, ktorý označoval dom výrobcu huslí (Prague-now, ©2023).

Obrázok 68 Domové znamenie, Dom u troch husličiek, Praha, zdroj: (Travel, ©2023)

Z dochovaných údajov je známe, že domové znamenia sa používali okrem Prahy aj v niektorých iných veľkých mestách, napríklad v Brne (Soukupová, ©2017).

Číslovanie domov sa po prvý krát snažila zaviesť Mária Terézia už v roku 1767. Uzákonené bolo až dvorským dekrétom z 10. 3. 1770 a v praxi sa toto nariadenie uplatňovalo až od roku 1771 (Ptejtese knihovny, ©2020).

Na základe nariadenia rakúskej cisárovnej Márie Terézie v roku 1770 sa v celej Habsburskej monarchii plošne skončila éra domových znamení. Týmto nariadením bolo každej budove v krajine pridelené popisné číslo, ktoré bolo zároveň aj číslom poradovým. Číslovanie sa realizovalo v prirodzenom slede, tak ako sa obcou prechádzalo (Soukupová, ©2017). Číslovanie domov sa začínalo od zemepanského sídla, od fary alebo obecného úradu. Čo sa týka materiálového vyhotovenia tabuliek s číslami domov, tie sa vyrábali buď ako drevené, zriedkavejšie ako keramické a neskôr ako kovové. Tiež mohli byť vymodelované v omietke priečelia alebo vyryté na bráne domu (Ludovakultura, ©2023).

K prečíslovaniu domov následne došlo viac krát, vrátane rokov 1804 - 1805. Táto zmena umožnila oproti predchádzajúcemu nariadeniu a na základe potrieb a so zvoľením krajského úradu priebežne aktualizovať číslovanie domov v obciach. Nakoľko v obciach dochádzalo k veľkému stavebnému rozmachu, malo dochádzať i k prečíslovaniu domov. Zmena nastala pri predmestiach, tie mohli mať vlastné číslovanie pokiaľ mali vlastnú jurisdikciu (Ptejtese knihovny, ©2020).

Zaujímavosťou je fakt, že v židovských štvrtiach bolo zavedené číslovanie domov pomocou rímskych číslic. Neskôr, v 2. polovici 19. storočia stratilo toto oddelené číslovanie židovských domov zmysel, nakoľko už Židia mohli bývať aj mimo židovskú štvrť. V roku 1875 sa od číslovania židovských domov pomocou rímskych číslic upustilo a židovské domy boli prečíslované (Ptejtese knihovny, ©2020).

Ďalšiu zmenu so sebou priniesol cisársky výnos z roku 1857, ktorý do praxe zaviedol číslovanie domov podľa ulíc. Všetky domy v meste, okrem kostolov, kaplniek a neobývaných veží boli očíslované podľa určitých zásad. Každá ulica musela mať svoj názov a vlastné číslovanie domov, taktiež sa názov ulice v rámci mesta nesmel opakovať (Soukupová, ©2017). V Prahe boli napríklad pôvodne názvy ulíc namaľované čiernymi písmenami na bielom pozadí na nárožných domoch. Tieto názvy boli dvojjazyčné a to v nemčine a češtine (Prague-now, ©2023).

Obrázok 69 Dvojjazyčný nemecko – český maľovaný názov ulice a čísiel, Praha, zdroj: (Crone, ©2023)

Podrobnejšie detaily týkajúce sa číslovania domov boli neskôr zhrnuté aj v Zákone číslo 72/1869 o popisovaní ľudu z 29. 3. 1869, ktorý vyšiel za účelom plánovaného sčítania ľudu v roku 1870. Paragraf 2 tohto zákona stanovil pre číslovanie domov „obyčajné čísla“, pričom nebolo dovolené používanie zlomkov v týchto číslach. Podľa § 3 mali byť čísla vyvesené na strane domu, kde sa nachádzal hlavný vchod, nad dverami a tak, aby boli dobre čitateľné. Podľa §1

zákona mali byť takto očíslované aj samostatne stojace domy, vzdialené lesné príbytky, či salaše a aj dočasne neobývané budovy.

Nakoľko v niektorých budovách bolo viacero bytov a nájst' ten konkrétny bol stále problém, v 19. storočí boli budovám pridelené orientačné čísla, napríklad v Prahe dodnes existujú na modrých tabuľkách (Prague-now, ©2023).

Zmena vizuálneho prevedenia názvov ulíc napríklad na vyššie spomínaných pražských budovách nastala v roku 1893. Od tohto roku dodnes sa v Prahe používajú kovové uličné značenia s bielym písmom na červenom pozadí (Prague-now, ©2023).

Obrázok 70 Kovová uličná tabuľa z Prahy, zdroj: (Crone, ©2023)

Aj v uhorskej časti rakúsko-uhorskej monarchie sa používali kovové tabuľky označujúce ulice, ich tvar a prevedenie boli odlišné. Na nasledovných ukázkach možno vidieť kovové tabuľky s označením ulice, ktoré mali obdĺžnikový tvar a prečnievajúce rohy. Tieto tabuľky pochádzajú z prelomu 19. a 20. storočia. Po obvode boli oblemované pruhom, v strede mali vrúbkovaný podklad a boli vyrobené technikou odlievania (Slovakiana, b. r.). Tieto kovové tabuľky

obsahovali texty v maďarčine. Na niektorých bol uvedený len názov ulice, no boli aj také, ktoré okrem názvu ulice obsahovali aj číslo domu.

Obrázok 71 Ukážka uličnej tabule v maďarčine z čias Rakúsko-Uhorska, zdroj: (Zo zbierok Múzea v Kežmarku)

Obrázok 72 Ukážka uličnej tabule obsahujúca aj číslo domu z čias Rakúsko-Uhorska, zdroj: (Zo zbierok Múzea v Kežmarku)

Na dochovaných tabuľkách označujúcich námestia – Námestie evanjelického kostola a Námestie Thökölyho z obdobia monarchie vidieť rovnaký tvar i spracovanie, ako na vyššie uvedených uličných tabuliach. Rozmer týchto tabuľ je 41,3 x 14,8 cm, pričom šírka je 1 cm (Slovakiana, b. r.).

Obrázok 73 Tabuľky označujúce námestia, Rakúsko-Uhorsko, zdroj: (Zo zbierok Múzea v Kežmarku)

Okrem jednojazyčných maďarských tabuliek sa z obdobia Rakúsko-Uhorska zachovali aj dvojjazyčné maďarsko–nemecké tabuľky z Bratislavy. Tieto tabuľky majú zrezané rohy a sú po obvode oblemované hrubším pruhom. Kompozičné riešenie oboch dochovaných tabuliek je rovnaké, v strede sa nachádza výrazné číslo, nad ktorým je uvedený názov ulice v maďarčine a pod číslom je umiestnený názov ulice v nemčine.

Zachovaná tabuľka s dvojjazyčným maďarským a nemeckým označením Kapucínskej ulice približne z roku 1880 sa nachádza v Bratislave na pôvodnom mieste.

Obrázok 74 Tabuľka označujúca Kapucínsku ulicu, zdroj: autorka

Ďalším príkladom domovej liatinovej tabuľky z Bratislavy je tabuľa s čiernym názvom *Mária Terézia - út, Maria Theresia Str.* s číslom 35. Uvedený text je umiestnený na bielom podklade. Táto zachovaná tabuľka má po obvode žltý pás a jej veľkosť je 29,5 x 25 cm (Múzeum mesta Bratislavy).

*Obrázok 75 Tabuľka označujúca ulicu Márie Terézie,
zdroj: (Zo zbierok Múzea mesta Bratislavy)*

V nadväznosti na vznik Československa v roku 1918 a prijímanú legislatívu ohľadne názvov ulíc a ich následného premenovávanía sa v mestách po celej krajine vyrábali nové smaltované tabuľky s názvami ulíc, ktoré boli inštalované na domy. K tomuto obdobiu sa viažu dochované historické záznamy zo zasadnutia mestskej rady v Trnave z roku 1919. Tie spomínajú uznesenie č. 265 z roku 1919, v rámci ktorého bol občan Karol Korecsek zodpovedný za objednanie tabuliek a predložil nasledovnú kalkuláciu. Podľa tejto kalkulácie smaltované uličné tabule s rozmerom 20 x 50 cm stáli 45,- Kč, tabule o veľkosti 20 x 60 cm stáli 55,- Kč a domové tabuľky, ktoré mali rozmer 16 x 23 cm stáli 24,- Kč. Domové tabuľky obsahovali číslo domu a názov ulice, pričom popisné číslo bolo na samostatnej tabuľke. Podľa ďalšieho zachovaného uznesenia č. 471 z 27. 12. 1919 z Trnavy vieme, že účet za objednanie uličných a domových

tabuliek bol vystavený firmou Zeknik – podnikom, ktorý sa zaoberal výrobou emailových tabuliek (Novinky z radnice, 2017, s. 20).

Obrázok 76 Ukážka domovej tabuľky s číslom 2 a názvom ulice a popisným číslom na samostatnej tabuľke, zdroj: (Jurčová, ©2018)

Po vzniku 1. ČSR jazykové práva stanovoval zákon č. 122/1920 Sb zo dňa 29. 2. 1920. Paragraf 2 tohto zákona umožňoval národnostným menšinám používanie ich jazykov pri úradnej komunikácii, vzdelávaní alebo kultúrnej činnosti po splnení 20% kvóra národnostnej menšiny.

Používanie viacerých jazykov sa samozrejme prejavilo aj vo vizuálnej komunikácii vo verejnom priestore. V rokoch 1918 až 1930 sa napríklad v Bratislave objavovali trojjazyčné nápisy. V Bratislave po vzniku 1. ČSR boli zavádzané aj trojjazyčné uličné tabuľky. Dokazuje to oznámenie župana mesta Bratislavy týkajúce sa prijatých opatrení súvisiacich s premenovávaním ulíc v Bratislave. Okrem použitia jazykov je v oznámení župana zaujímavá aj informácia týkajúca sa materiálneho vyhotovenia vtedajších tabuliek. Tie boli z trvácneho materiálu - cinkovej liatiny a nechceli ich nahradiť železnými, ktoré

by v čase mohli hrdzavieť, čo „by nezodpovedalo veľkomestskému rázu“. Toto oznámenie bolo adresované Úradu Ministra Československej republiky s plnou mocou pre správu Slovenska v roku 1919.

„Župan mesta a župy Bratislava prípisom č.[íslo] 21423/1919 zo dňa 11-ho októbra t.[oho] r.[oku] zariadil, aby sme nápisy na pouličných tabuľkách v troch rečiach dali a pretože ku preliatiu terajších tabuliek z cinkovej liatiny potrebný cink sa teraz dostať nemôže alebo len veľmi drahú, nariadil aby sme na miesto tých dali tabuľky z jednoduchého plechu, zatiahnuté olejovou barvou. Na riadnom valnom zhromaždení dňa 3-ho a 4-ho novembra t.[oho] r.[oku] sme sa zaoberali tou vecou a jednohlasne uzniesli sme sa, že z cieľu prajných príčin terajšie tabuľky z cinkovej liatiny dáme preliať, lebo odhliadnúc od toho, že upotrebenie plechových tabuliek by nezodpovedalo veľkomestskému rázu, už ani preto by nebolo dobré naše tabuľky z cinkovej liatiny tabuľkami z plechu obtiahnutého olejovou barvou zameniť, lebo tieto vzdor tomu, že by boli olejovou barvou zatiahnuté, hrdza by ich tak rýchle pokazila, že za 2 roky by ich bolo treba obnoviť a preto by mesto malo značné výdavky, kdežto tabuľky z cinkovej liatiny dlhá skúsenosť za desaťročie nepotrebuje žiadnu opravu. Preto a ohľadom na to, že ku preliatiu cinkových tabuliek potrebný cink teraz nedostaneme alebo len za drahú cenu, prosíme úctivo pána Ministra, aby nám ku preliatiu asi 1000 tabuliek potrebný cink čím skôr k dispozícii postaviť dať ráčil. V mene zastupiteľského zboru mesta Bratislavy 15-ho novembra 1919.“ (Od Uhorského kráľovstva k Československej republike, 2018, str. 438)

Ukážku používania viacerých jazykov vo verejnom priestore dokladuje aj nasledovná fotografia tabule s názvom Záhradníckej ulice v Bratislave, približne z rokov 1920 - 1930. Táto trojjazyčná tabuľa je vzácnym príkladom jednej z mála zachovaných bratislavských trojjazyčných uličných tabúľ.

*Obrázok 77 Trojjazyčná tabuľa s názvom ulice,
Bratislava, roky 1920 – 1930, zdroj: (Zo zbierok Múzea mesta Bratislavy)*

Ďalším zaujímavým a raritným príkladom viacjazyčnej uličnej tabule je tabuľa, ktorá označovala Horskú ulicu v najvýchodnejšej časti niekdajšej 1. ČSR, v Podkarpatskej Rusi. Podkarpatská Rus bola súčasťou Československa v rokoch 1919 – 1939 (Novák, ©2008).

*Obrázok 78 Trojjazyčná tabuľa s názvom ulice,
Koločava, zdroj: (Novák, ©2008)*

Zlomovým rokom z hľadiska viacjazyčnosti a vizuálnej komunikácie vo verejnom priestore v Bratislave bol rok 1930, v ktorom maďarská národnostná menšina nedosiahla 20% podiel. Tým stratila maďarská národnostná menšina právo na označovanie verejných tabúl vrátane uličných tabúl v maďarskom

jazyku. V neposlednom rade so sebou priniesli výrazné zmeny pohnuté roky 1938 a 1939 súvisiace s *Mníchovským diktátom*, *Viedenskou arbitrážou* a vznikom vojnového Slovenského štátu, kedy sa na našom území posilnil vplyv Nemecka.

Na nasledujúcej historickej fotografii z Bratislavy z roku 1939 je v ľavom hornom rohu z vyššie uvedených dôvodov zachytená už len dvojjazyčná slovensko-nemecká uličná tabuľa označujúca Šarišskú ulicu.

Obrázok 79 Ukážka dvojjazyčnej slovensko-nemeckej uličnej tabule, Bratislava, 1939, zdroj: (facebook, ©2023)

Zmeny súvisiace s režimom, ktoré so sebou priniesli roky 1938 a 1939, neovplyvnili iba kombináciu používaných jazykov vo verejnom priestore na území dnešného Slovenska. Tieto politické zmeny sa prejavili aj v názvoch ulíc a iných verejných priestranstiev z vtedajšieho obdobia, čomu sa autorka podrobne venuje v predchádzajúcej podkapitole č. 5.2.1 *Premenovávanie názvov ulíc*.

Jedným z nástrojov politickej propagandy tohto obdobia bolo aj pomenovávanie ulíc a iných verejných priestranstiev po oslavovaných predstaviteľoch politického režimu. Ukážkou z tohto obdobia sú nasledovné dve slovensko-nemecké uličné tabule. Prvá tabuľa označovala Ulicu Adolfa Hitlera, druhá označovala Námestie Andreja Hlinku. Na oboch tabuliach sú texty uvedené modrou farbou na bielom pozadí, pričom tabule lemuje tenká modrá linka.

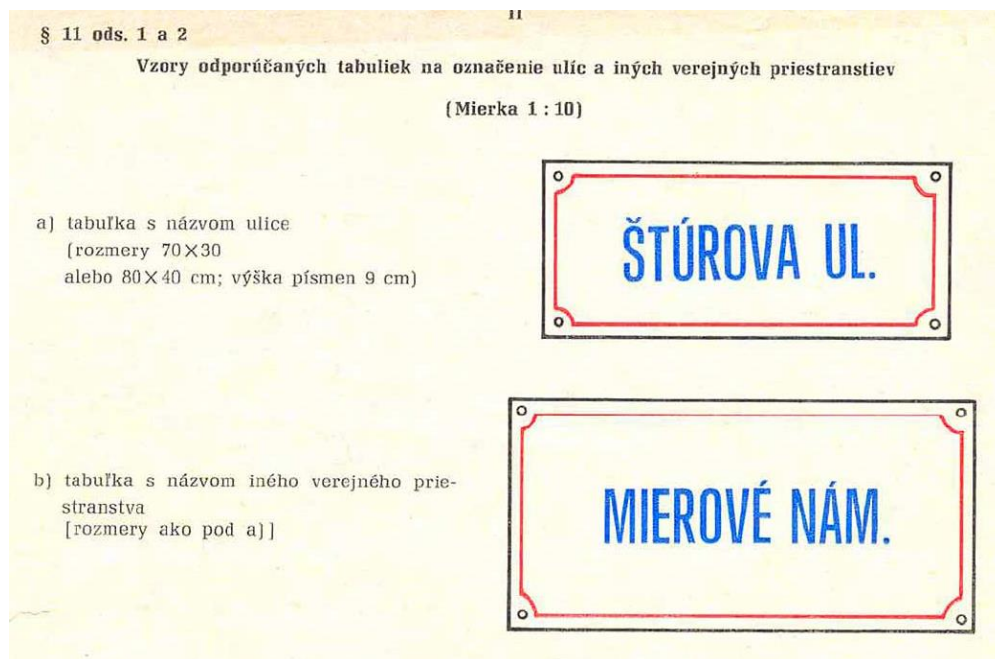
Obrázok 80 Tabuľky označujúce námestia, zdroj: (Zo zbierok Múzea v Kežmarku)

Po vzniku povojnového Československa sa informáciami o obsahu a umiestnení uličných tabúľ zaoberala Vyhláška č. 97/1961 Ústredného úradu pre veci národných výborov zo dňa 4. 9. 1961 *o názvoch obcí, označovaní ulíc a číslovaní domov*.

V roku 1970 bola táto vyhláška nahradená Vyhláškou č. 93/1970 Ministerstva vnútra Slovenskej socialistickej republiky zo dňa 18. 6. 1970 *o určovaní názvov obcí a ich častí, ulíc a iných verejných priestranstiev a o číslovaní budov*. Vyhláška definovala vizuálnu podobu uličných tabúľ, tabúľ označujúcich verejný priestor i tabuliek určených k označovaniu budov a iných objektov číslami.

Podľa § 11, odstavca 1 Vyhlášky č. 93/1970, označenie ulíc a ďalších verejných priestranstiev malo obsahovať názov a podľa potreby pomocné

orientačné znaky, ktoré by vyznačovali smer ulice, podchody, priechody a iné. Vo vzoroch tejto vyhlášky boli ukážky odporúčaných tabuliek - tabuľka s názvom ulice a tabuľka s názvom iného verejného priestranstva. Veľkosť tabuliek bola stanovená na 70 x 30 cm alebo 80 x 40 cm, pričom výška písmen mala byť 9 cm.

Obrázok 81 Vzory odporúčaných tabuliek, zdroj: príloha vyhlášky č. 93/1970 Zb.

Vyhláška 93/1970 bola účinná až do roku 1990, vtedy bola nahradená zákonom Slovenskej národnej rady zo dňa 22. 10. 1990 č. 517/1990 Zb o územnom a správnom členení Slovenskej republiky. Tento spomenutý zákon už neobsahoval vzory grafického prevedenia uličných tabúľ. Avšak v § 8 „Označovanie ulíc a iných verejných priestranstiev“ pribudlo usmernenie vzhľadom na uličných tabúľ, ktoré zadefinovalo, že v každej obci je možné používať uličné tabule iba jedného vzoru. Zákon č. 517/1990 Zb bol platný do roku 1996.

Po vzniku samostatnej Slovenskej republiky 1. 1. 1993 bola následne v roku 1997 prijatá Ministerstvom vnútra Slovenskej republiky Vyhláška č. 347/1997 Z.z., ktorou sa ustanovujú podrobnosti o označovaní ulíc a iných verejných

priestranstiev a číslování stavieb. V § 2 týkajúcom sa označovania ulíc názvami, bolo v odseku 3 stanovené, že názov ulice sa uvádza na orientačnej tabuli v štátnom jazyku. Táto vyhláška bola neskôr zrušená Vyhláškou č. 31/2003 Z. z.

V roku 1999 bol prijatý Zákon č. 184/1999 Z. z. *o používaní jazykov národnostných menšín.* Tento zákon priniesol v rámci § 4 národnostným menšinám v obciach s minimálne 20% národnostnou menšinou, možnosť označenia ulíc a iných miestnych geografických značení aj v jazyku menšiny.

Jedným z príkladov slovensko-maďarského označovania ulíc z tohto obdobia je tabuľa Hornorohamtárskej ulice. Tabuľa z obce Bátorove Kosihy je zaujímavá svojim výrazným farebným prevedením. Dvojazyčnosť tabule je zvýraznená farebným horizontálnym predelím tabule. Zelený názov ulice v slovenčine v jej vrchnej časti sa nachádza na bielom pozadí, pričom maďarský ekvivalent názvu v spodnej časti tabule je prevedený bielym písmom na zelenom pozadí.

*Obrázok 82 Bátorove Kosihy, koniec 20. storočia
zdroj: (Ákos, Örs a Zoltán, 2012, s. 108)*

V roku 2003 bola Ministerstvom vnútra Slovenskej republiky prijatá Vyhláška č. 31/2003 Z. z., ktorou sa ustanovujú podrobnosti o označovaní ulíc a iných verejných priestranstiev a o číslovaní stavieb. V uvedenej vyhláške nie je

stanovený vzor pre uličné tabule, avšak § 1 zdefinoval, že ulice sa v rámci jednej obce majú označovať názvami na orientačných tabuliach rovnakého typu.

V § 3 Vyhláška č. 31/2003 Z. z. doplnila okrem označovania ulíc v štátnom jazyku aj možnosť pre obce s minimálne 20 % národnostnou menšinou, označovať názvy ulíc aj v jazyku národnostnej menšiny. Nakoľko v zákone pribudla táto možnosť, § 3 odsek 3 uvádza, že názvy ulíc v jazyku národnostnej menšiny sa popri štátnom jazyku „spravidla“ uvádzajú na jednej orientačnej tabuli pod názvom ulice v štátnom jazyku.

Nakoľko vyhláška presne nestanovila, či sa má viacjazyčné označenie ulice nachádzať na spoločnej dvojazyčnej tabuli alebo na dvoch samostatných tabuliach (1 v štátnom jazyku, 2. v jazyku národnostnej menšiny), prinieslo to nejednotnosť vo viacjazyčnom označovaní názvov ulíc.

Spomenutá Vyhláška č. 31/2003 Z. z. bola v roku 2015 aktualizovaná Vyhláškou č. 141/2015. Tá doplnila pôvodné znenie § 1 o informáciu, že súčasťou názvu ulice má byť aj slovo ulica alebo označenie druhu iného verejného priestranstva.

Najnovšou novelou v podobe Vyhlášky č. 226/2022 Z. z. bola vyššie spomenutá formulácia o povinnom uvádzaní slova „ulica“ alebo označenia iného verejného priestranstva doplnená o pravidlo, že táto povinnosť neplatí ak sa podľa pravidiel slovenského pravopisu slovo „ulica“ v názve nenachádza.

5.3 Označenia budov orgánov verejnej správy

Označenia budov orgánov verejnej správy obsahujú textovú zložku – názov inštitúcie a aj obrazovú zložku v podobe štátneho znaku. Štátne znaky sa na našom území viackrát v priebehu storočí menili, zmeny boli ovplyvnené meniacou sa politickou situáciou v krajine. Tým sa aj menila vizuálna podoba komunikácie vo verejnom priestore. Takisto na ňu vplýval aj vývin v rámci používaných jazykov na jednotlivých územiach krajiny.

5.3.1 Vývoj vizuálnej podoby štátneho znaku ako obrazovej súčasti označenia budov orgánov verejnej správy

Štátne znaky reprezentujú konkrétny štát, ich história siaha do 12. storočia kedy boli súčasťou erbov vládnuccich panovníkov. V prípade expanzívnej politiky si panovníci okrem pričleneného územia, ktoré si pripojili k svojej krajine, pričlenili aj znak podmanených krajín k znaku vlastnej vládnucej krajiny. V priebehu storočí sa z rodových erbov panovníkov vyvinul štátny znak (Espektrum., ©2017).

Zaujímavosťou je popisovanie erbu. Ten sa opisuje ako človek pred nami stojaci. To znamená, že čo vidíme na pravej strane je v skutočnosti ľavá strana erbu (Poznámky pána Bavora, ©2017).

- **Rakúsko-Uhorsko (1867 – 1918)**

Rakúsko-uhorské vyrovnanie a vznik Rakúsko-Uhorska v roku 1867 prinieslo so sebou počiatkové problémy, ktoré sa týkali aj označovania spoločných úradov a spoločných orgánov. Na začiatku fungovania spoločného dualistického štátu sa spoločné inštitúcie namiesto označenia „cisársky“ (kaiserlich) označovali ako „cisársko-kráľovský“ (kaiserlich-königlich), čo predstavovalo „cisársky“ pre celú monarchiu a „kráľovský“ pre uhorskú časť (Rakúsko-Uhorsko, 2011, 2016, s. 49). Zaužívaný názov monarchie bol *c.a.k.* monarchia (cisárska a kráľovská monarchia) alebo dunajská monarchia (Veľký ilustrovaný atlas Rakúsko-Uhorska, 2009, s.40).

Medzi rokmi 1867 – 1915 bol erbom inštitúcií v rámci Rakúsko-Uhorska dvojhlavý habsbursko-lotrinský orol (Veľký ilustrovaný atlas Rakúsko-Uhorska, 2009, s.41). Ten bol čierny, dvojhlavý, trikrát korunovaný s roztvorenými krídlami, zlatými zobákmi a červenými jazykmi. Ríšsky orol držal v pazúroch pravej nohy ríšsky meč. Tento meč symbolizoval právo nad životom a smrťou a zlaté žezlo, odznak panovníka. V pazúroch druhej, ľavej nohy orol držal zlaté ríšske jablko, čo bolo znakom panstva. Nad orlom bola umiestnená cisárska koruna, z ktorej viali dve modré stuhy, ktoré boli na koncoch ozdobené zlatom. Na hrudi orla boli umiestnené tri rodinné znaky. Vľavo sa nachádzal habsburský znak, ktorý reprezentoval červený vztýčený lev s korunou v zlatom poli. Vpravo bol lotrinský znak - červené brvno, na ktorom boli umiestnené tri malé strieborné orly. V strede hrude orla sa nachádzal rakúsky znak, čiže biela páska v červenom poli. Tieto tri znaky boli ovesané reťazou zlatého rúna s rakúskymi rádmi na farebných stuhách (Semerád, b. r., str. 42 - 43).

Obrázok 83 Dvojhlavý orol, pôvodný symbol Habsburgovcov, zdroj: (Mutschlechner, ©2023)

Dvojhlavý orol ako symbol Rakúsko-Uhorska označoval inštitúcie napríklad prostredníctvom vývesných štítov kopírujúcich tvar dvojhlavého orla s tým, že názov inštitúcie bol uvedený na štítku pod pazúrmí dravca. Ukážkou takéhoto prevedenia je dvojjazyčný česko-nemecký štít označujúci C.K. správu kontrolného okresu finančnej stráže v Domažliciach.

Obrázok 84 Vývesný plechový štít s označením kontrolného okresu finančnej stráže, zdroj: (Valka, ©2023)

Ukážkou iného označovania inštitúcie je fotografia gotickej Žigmundovej brány z Bratislavy z roku 1904. Erb Rakúsko-Uhorska sa nachádzal spolu s nápisom - *k. u. k. Schlosskaserne* na elipsovej tabuli. Na fotografii je možné vidieť aj umiestnenie tabule v rámci budovy, ktorá sa nachádzala v strede nad priechodom.

*Obrázok 85 Tabuľa s erbom Rakúsko-Uhorska, Bratislava,
zdroj: Zbierka Peter Martinko*

Dňa 3. 11. 1915 vyšla Vyhláška c. k. ministerského predsedu č. 327, ktorou bol stanovený a popísaný znak rakúskych zemí. Ten bol vyhotovený v dvoch kategóriách ako malý znak a stredný znak, pričom vytvorenie veľkého znaku bolo vyhradené na neskôr.

Podľa Vyhlášky c. k. ministerského predsedu č. 327 z roku 1915 sa malý znak Rakúska skladal zo vznášajúceho sa čierneho dvojhlavého orla so zlatým zobákom a pazúrmí, s kráľovskou korunou na každej hlave. V pazúroch pravej nohy držal meč a žezlo a v ľavej ríšske jablko, na jeho prsiach bol umiestnený červený štít, ktorý naprieč pretínalo strieborné brvno. Nad hlavami orla sa objavovala rakúska cisárska koruna s rozlietanými stuhami.

Obrázok 86 Nákres malého znaku rakúskych zemí, zdroj: príloha Vyhlášky c. k. ministerského predsedy ze dne 3. 11. 1915 č. 327

Obrázok 87 Nákres stredného znaku rakúskych zemí, zdroj: príloha Vyhlášky c. k. ministerského predsedy ze dne 3. 11. 1915 č. 327

Podoba uhorských erbov bola stanovená nariadením v roku 1874. Podľa tohto nariadenia sa rozlišovali 3 druhy - malý, stredný a veľký erb. Na všetkých troch erboch je navrchu položená svätoštefanská koruna (Barczay, 1897, s. 397).

Malý uhorský erb je štít rozdelený zvislo na dve rovnaké polovice. V pravej polovici je červenou a bielou farbou sedemkrát prerezaný (Barczay, 1897, s. 397). V ľavej polovici uhorského znaku na červenom pozadí sú tri zelené kopce, ktoré reprezentujú Tatru, Fatru a Matru. Na prostrednom vrchu je zlatá koruna a nad ňou sa nachádza kríž apoštola Štefana. Uhorská farebnosť je červená – biela – zelená (Semerád, b. r., str. 44).

*Obrázok 88 Malý erb Uhorska, okolo 1895,
zdroj: (Vatera, ©2023)*

V Uhorskom štátnom znaku dvojité kríž na zaoblenom trojvrší bol od 14. storočia symbolom Horného Uhorska. Bolo to zrejme aj z dôvodu, že tento symbol sa na uhorských minciach dostával do popredia keď sa v uhorskej politike výraznejšie uplatňovali rody späté s územím dnešného Slovenska. Zakomponovanie dvojramenného kríža do štátneho znaku Uhorska sa spája

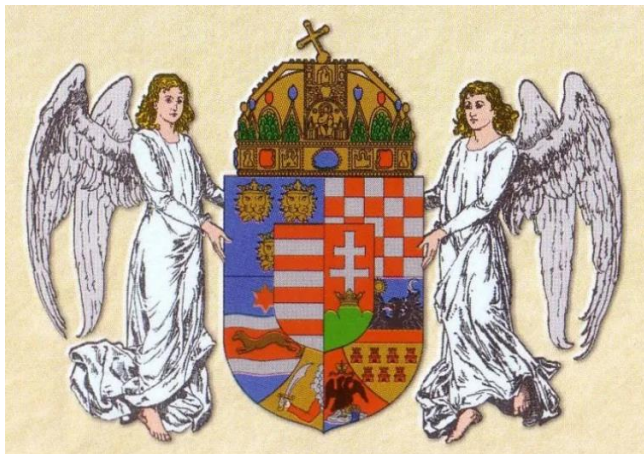
s kráľom Belom III. , ktorý strávil niekoľko rokov v Byzancii. Ten však mal na erbe len strieborný dvojkríž na červenom pozadí. Postupne pod dvojkrížom sa objavovali iné znaky, trojvršie sa pod dvojkrížom začalo objavovať v 14. storočí (Espektrum., ©2017).

Stredný erb Uhorska bol rozdelený na 4 časti, so štítom umiestneným v strede. V pravej časti v modrom poli tri korunované levie hlavy odkazovali na Dalmáciu. Na opačnej strane červeno-biela päťriadková šachovnica bola symbolom Chorvátska. V dolnej pravej časti sa na modrom pozadí nachádzala kuna na vlnitom červenom koberci lemovanom striebornou farbou a na vrchu dve hviezdy. Táto časť reprezentovala Slovinsko. Na opačnej strane je pole erbu rozdelené vo vrchnej časti modrou farbou a v dolnej časti zlatou farbou. Hore lieta orol, ktorého z pravej strany osvetľuje slnko a z ľavej strany polmesiac. Sedem červených bášť sa nachádza na zlatej farbe, táto časť erbu odkazovala na Sedmohradsko. V dolnej časti uhorského stredného erbu sa nachádza dvojhlavý orol na skale, nad hlavou má kráľovskú korunu a pod nohami prevrátený džbán. Táto časť odkazovala na štát Fiume (Barczay, 1897, str. 397).

*Obrázok 89 Stredný erb Uhorska, okolo 1895,
zdroj: (Vatera, ©2023)*

Veľký erb Uhorska je najkomplikovanejším z trojice, po oboch bokoch ho držia vznášajúci sa anjeli (Barczay, 1897, str. 397).

Obrázok 90 Veľký štátny znak Uhorska, zdroj: (Djnaploja, ©2017)

Na označovanie štátnych inštitúcií Uhorska sa používal malý uhorský erb rôznymi spôsobmi, napríklad ako samostatný znak, súčasť tabule s názvom inštitúcie alebo ako súčasť architektúry budovy.

Jeden z príkladov samostatného kovového uhorského znaku je obojstranný uhorský znak z roku 1850 – 1899, ktorý sa zrejme používal v kežmarskej lekárni (Slovakiana, ©b. r.).

Obrázok 91 Uhorský znak z plechu, zdroj: (Slovakiana, ©b. r.)

Nasledovná tabuľa elipsového tvaru, ktorej veľkosť je 68 x 94 cm je ukázkou použitia malého erbu Uhorska spolu s textom v rámci jednej tabule označujúcej inštitúciu. Tabuľa má biely podklad, v jej strede sa nachádza spomínaný uhorský znak a po obvode tabule je umiestnený nápis v maďarčine KIRÁLYI JÁRÁSBÍRÓSÁG – „kráľovský okresný súd“.

Obrázok 92 Tabuľa kráľovského okresného súdu, zdroj: (Slovakiana, b. r.)

Štátny znak – malý uhorský erb sa na označovanie inštitúcií používal aj priamo na budovách ako súčasť architektúry. To dokladuje nasledovná fotografia zo Štúrova. Na budove sa pod erbom nachádza nápis KIR. JÁRÁSBÍRÓSÁG – „kráľovský okresný súd“.

Obrázok 93 Budova kráľovského okresného súdu, Štúrovo, zdroj: (Sturovo, ©2014)

Až v roku 1915 po desaťročiach diskusií bol zavedený nový spoločný znak, ktorý mal reprezentovať spoločné zriadenie rakúsko-uhorskej monarchie. Vo Vyhláske č. 328 c. k. ministerského predsedu z 3. 11. 1915 bol stanovený popis a nákras spoločného znaku, ktorý bol tvorený kombináciou znakov oboch častí ríše a panovníckeho rodu. Spoločný znak mal obsahovať heslo „*Indivisibiliter ac inseparabiliter*“, čo znamená „*Nedeliteľná a nerozlučiteľná*“. Spoločný znak sa mal používať na spoločných ústrediach, úradoch a v zahraničnej službe. Spoločný znak bol vytvorený v dvoch kategóriách, a to ako stredný a malý, pričom veľký spoločný znak sa mal definovať neskôr.

Stredný spoločný znak bol vytvorený z dvoch stredných znakov s ich korunami, ktoré boli stanovené v oboch štátoch monarchie. Súčasťou spoločného stredného znaku bol aj jeden z príslušných nosičov štítov a prepletená stuha s heslom. V strede stredného spoločného znaku bol znak panovníckeho rodu

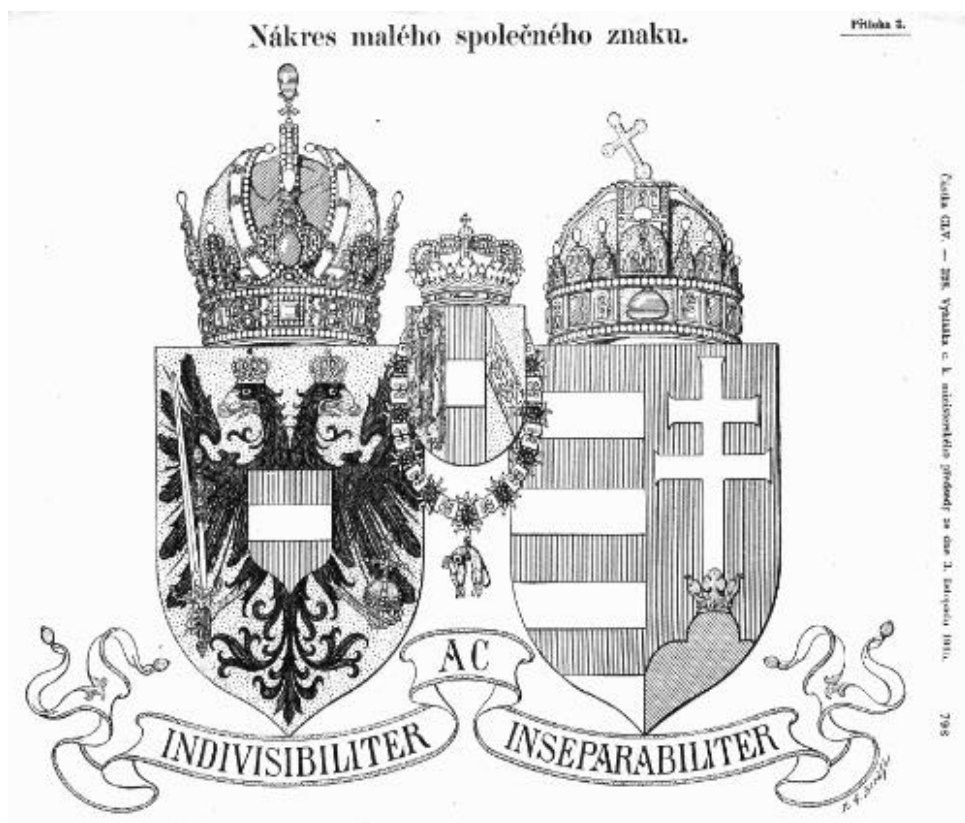
umiestnený na štítoch oboch štátov Rakúska a Uhorska, tak že do nich zabiehal. Avšak sám bol prevýšený historickými korunami oboch štátnych znakov – rakúskou cisárskou korunou a posvätnou uhorskou korunou. V pravej časti sa nachádzal znak rakúskych zemí, ktorého nosičom štítu bol gryf a na ľavej strane bol znak uhorských zemí, ktorého nosičom štítu bol anjel v bielom odeve (Vyhláška č. 328/1915).

Obrázok 94 Nákres stredného spoločného znaku Rakúsko-Uhorska, zdroj: Vyhláška c. k. ministerského predsedy č. 328 z 3 . 11. 1915

Malý spoločný znak bol vytvorený z malých štátnych znakov oboch štátov monarchie. Dvojhľavý orol z malého rakúskeho štátneho znaku bol umiestnený v zlatom štíte. Avšak pri cisárskej korune sa mali podľa vyhlášky č. 328 z roku

1915 vynechať rozlietané stuhy „pendence“ a koruna mala byť umiestnená na zmienený štít (Vyhláška č. 328/1915). Prepojenie malých štátnych znakov Rakúska a Uhorska bolo prostredníctvom znaku najvyššieho panovníckeho rodu v strede a stuhou s heslom, ktorá bola umiestnená pod štítmí (Vyhláška č. 328/1915).

Obrázok 95 Nákres malého spoločného znaku Rakúsko-Uhorska, zdroj: Vyhláška c. k. ministerského předsedy č. 328 z 3. 11. 1915

Na nasledovnej ukážke vývesného štítu mestských kasární rakúsko-uhorskej cisársko-kráľovskej armády sa nachádza čiernym písmom napísané: „K.u.K.; Städtische; Infanterie-Bataillonskaserne“. Tento zreštaurovaný štít s malým znakom rakúsko-uhorskej monarchie a s mottom „Indivisibiliter ac

Inseparabiliter“ napísaným na zlatej stuhe je možné vidieť v Krajskom múzeu v Prešove (Tripolitana, ©b. r.).

Obrázok 96 Vývesný štít mestských kasární rakúsko-uhorskej cisársko-kráľovskej armády, zdroj: (Tripolitana, © b. r.)

- **Československo (1. republika, 1918 - 1938)**

Vznik samostatného československého štátu v roku 1918 priniesol potrebu nového štátneho znaku, ktorý by vyjadroval zmenu štátoprávnych pomerov ale i kontinuitu historického vývoja českých zemí s novo utvoreným štátom.

Dočasným štátnym znakom novovzniknutého štátu sa stal symbol českých zemí – dvojchvostý strieborný lev v skoku, doprava pozerajúci, s otvorenými ústami a vyplazeným jazykom, pazúrmí a čelenkou zlatou na červenom štíte. Jeho grafický návrh vytvoril koncipient pražského Archívu Ministerstva vnútra Jaroslav Kursa. Na základe nariadenia vlády Československej republiky č. 300 Sb. , § 1. zo dňa 19. 5. 1919 plnil znak českého kráľovstva funkciu dočasného štátneho znaku 1. ČSR až do konečnej úpravy štátneho znaku Československej republiky (Slovenská Archivistka, 2020, s. 14).

*Obrázok 97 Dočasný štátny znak ČSR, 1918-1920,
zdroj: príloha k nariadeniu vlády ČSR, č. 300 Sb. z.*

Kvôli potrebe nového štátneho znaku pre novovzniknutú 1. ČSR, boli vytvorené viaceré návrhy na realizáciu malého, veľkého a neskôr aj stredného

štátneho znaku, kým sa zadefinovala ich výsledná podoba. Tieto návrhy štátneho znaku vychádzali z historických znakov dotknutých zemí.

Obrázok 98 Nerealizované návrhy malého štátneho znaku, rok 1920, autor Jaroslav Kursa, zdroj: Slovenská Archivistka, 2020, s.19)

Počiatky štátneho znaku Českej republiky je možné datovať do obdobia 12. – 13. storočia. Podľa kroniky tzv. Dalimila, v roku 1158 české knieža Vladislav II. obdržal od cisára Friedricha I. Barbarossa kráľovský titul a ako náhradu za dovtedajší znak s orlicou získal erb so strieborným levom na červenom pozadí. Avšak prvý doložený lev ako symbol vládnucej dynastie Přemyslovcov pochádza z roku 1213 z jazdeckej pečate moravského kniežaťa Vladislava Jindřicha. Pôvodne symbol leva predstavoval len Přemyslovský dynastický erb, zatiaľ čo symbolom českých zemí bola naďalej tzv. svätováclavská orlica. Nakoľko sa stredovekí panovníci snažili upevňovať svoje postavenie, robili to aj prednostným používaním svojho erbu a tým sa znak strieborného leva s červeným pozadím stal nielen symbolom dynastie, ale aj symbolom českých zemí. V tejto funkcii zotrval až do roku 1918 (Vláda České republiky, c2009-2023).

Slovenský znak, dvojkríž na trojvrší má ikonografický pôvod v uhorskom štátnom erbe, no toto znakové spojenie má ešte pôvod v Byzantskej ríši v 6 - 8. storočí. V byzantskom ponímaní trojvršie symbolizovalo biblickú Golgotu. Kríž bol v byzantskej ikonografii symbolom vojenského a mocenského víťazstva cisára ale aj symbolom víťazstva kresťanstva nad inými náboženstvami (pohanskými, neskôr aj islamom). Dvojitý kríž sa v počiatkoch objavil na byzantských minciach, kde ho cisár ako samostatný atribút drží pred sebou na hrudi a symbolizuje nádej na osobné víťazstvo. Neskôr v 10. a 11. storočí sa rozšíril a v tomto období sa dvojitý alebo dvojramenný kríž stal symbolom Víťazstva (vojenského alebo mocenského) a Vzkriesenia (víťazstva nad utrpením a smrťou) (Matica slovenská, c2018).

Predpokladá sa, že najstarší výskyt byzantského dvojitého kríža na našom území sa spája s príchodom solúnskych bratov v 9. storočí. Dvojitý kríž sa ako symbol víťazstva objavoval aj v niektorých erboch šľachtických rodov, v 11. storočí v erbe starého slovenského mesta Nitra alebo koncom 12. storočia sa objavuje v uhorskom štátnom znaku kráľa Bela III. Trojvršie sa pod dvojitým krížom po prvý krát objavuje v 14. storočí, konkrétne na znaku kráľa Václava Ladislava (Sme, c2017). Pôvodným byzantským významom spojenia trojvršia ako Golgoty a kríža (pôvodne jednoduchého, neskôr dvojitého) bola obeta Krista na Golgote, ktorou vykúpil ľudstvo a dal mu nádej vzkriesenia, večného života. Následne v Uhorsku sa tento význam vytratil a udomácnila sa heraldická legenda o zelených vrchoch Tatry, Matre a Fatre vnímaných ako symboloch horného Uhorska. Po založení Matice slovenskej sa symbolika trojvršia priklonila k národnému geografickému kontextu a to tatranských štítov. V slovenskom štátnom znaku sa spojenie trojvršia a kríža od byzantského zobrazenia líši stvárnením trojvršia, ktoré sa pôvodne zobrazovalo frontálne stupňovito. V slovenskom štátnom znaku nastala aj zmena farebnosti kopcov oproti

zobrazeniu v Uhorskom štátnom znaku, kedy zelené kopce boli vymenené za blankytné tatranské štíty. (Matica slovenská, c2018)

Na prvom zasadaní komisie pre vytvorenie štátneho znaku, ktorá sa konala dňa 2. 1. 1919 sa uvažovalo len o vytvorení malého a veľkého štátneho znaku. Pre tieto dve alternatívy Jaroslav Kursa vytvoril návrhy, avšak s návrhmi nesúhlasil zástupca ministerstva zahraničných vecí Bedřich Štěpánek. On odporúčal prijať ako štátny znak ten, pod ktorým bojovali československé légie, nakoľko tento znak bol už v cudzine všeobecne známy. Po tomto odporúčaní komisia vymyslela kompromisné riešenie a rozhodla vytvoriť stredný štátny znak (popri malom a veľkom štátnom znaku) s tým, že podkladom k jeho vytvoreniu by bol znak československých légii (Slovenská Archivistka, 2020, s.11-12).

Návrhy stredného štátneho symbolu boli spočiatku rôzne. Mali predstavovať spojenie znakov Čiech, Moravy, Sliezska a Slovenska v jednom spoločnom štíte. Niektoré návrhy obsahovali delenie štítu na štyri polia, v iných sa objavoval český znak v srdcovom postavení so zadnou časťou delenou na tretiny. Keďže 10. 9. 1919 sa oficiálne stala aj Podkarpadská Rus súčasťou republiky musel sa následne navrhúť znak Podkarpadskej Rusi a vyriešiť umiestnenie tohto znaku do stredného a veľkého štátneho znaku (Slovenská Archivistka, 2020, s. 20-21).

Obrázok 99 Dva z prvej série návrhov stredného štátneho znaku z roku 1919 od Jaroslava Kursa, zdroj: (Slovenská Archivistka, 2020)

Výsledné vizuálne podoby malého, stredného a veľkého štátneho znaku 1. ČSR boli stanovené Zákonom č. 252/1920 Sb. *o státní vlajce, státních znacích a státní pečeti.* zo dňa 30. 3. 1920.

Zákon č. 252/1920 Sb., § 4 definuje malý štátny znak nasledovne: „*Malý znak republiky Československé jest: Na červeném štítě stříbrný dvouocasý lev ve skoku v pravo hledící, úst rozžavených, s jazykem vyplazitým, drápy a čelenkou, vše zlaté barvy, nesoucí na svých prsou červený štítek s třemi modrými vrchy, z nichž na prostředním vyšším vztyčen jest stříbrný kříž patriarší.*“

Zaujímavosťou je, že zákon polohu slovenského znaku opisoval ako štítok, ktorý je nesený na prsiach českého leva. V skutočnosti autor návrhu Jaroslav Kursa umiestnil štít so slovenským erbom na ľavé rameno leva – v zmysle, že lev nesie na svojom ľavom ramene štít (Slovenská Archivistka, 2020, s.19 - 20). Výsledného výtvarného prevedenia sa zhostil František Kysela, významný český maliar, grafik, priemyselný a scénický výtvarník a pedagóg.

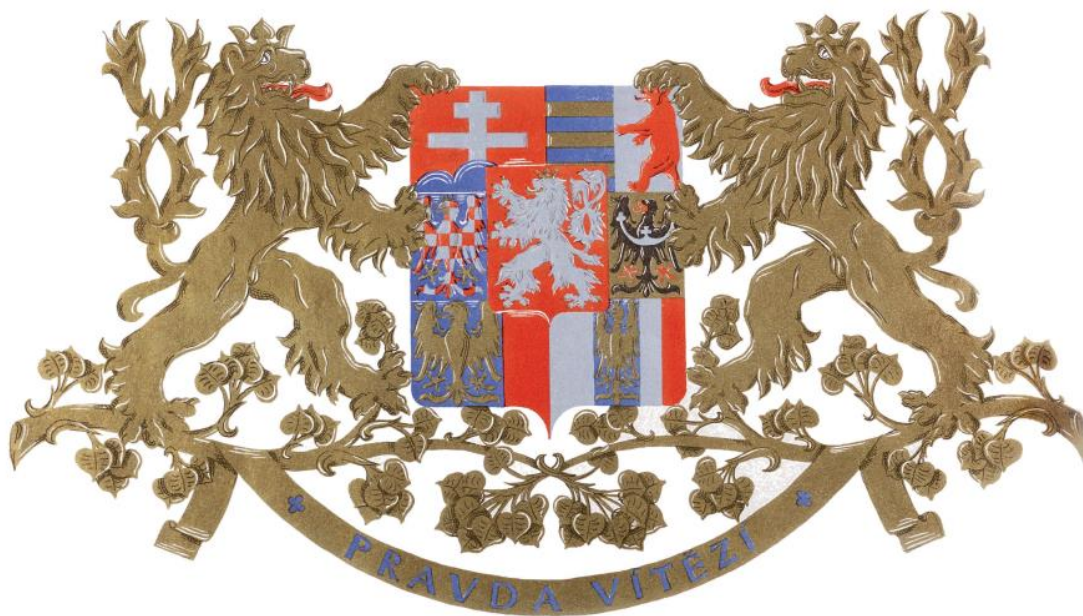
Obrázok 100 Malý štátny znak Československej republiky, kresba Františka Kyselu, rok 1920, zdroj: (Sedláček, ©2007)

Výslednú vizuálnu podobu stredného štátneho znaku 1. ČSR stanovuje § 5 zákona č. 252/1920 Sb. Tento paragraf uvádza, že stredný štátny znak Československej republiky má dva štíty – predný a zadný štít. Na prednom – srdečnom štíte sa nachádza český znak zobrazujúci strieborného leva s dvomi chvostami na červenom štíte, ktorý je v skoku a pozerá sa doprava. Má otvorené ústa s vyplazeným jazykom, má pazúry a čelenku, všetko v zlatej farbe. Zadný štít je rozdelený na štvrtiny. V jeho pravom hornom poli je slovenský znak – tri modré vrchy nachádzajúce sa na červenom štíte, pričom na strednom najvyššom vrchu je vztýčený strieborný dvojkríž. V ľavom hornom rohu je znak Podkarpatskej Rusi – štít je pozdĺžne rozdelený, pričom v pravom modrom poli sú tri zlaté brvná a v ľavom poli stojí v striebornom poli červený medveď pozerajúci doprava. V pravom dolnom poli je moravský znak, ktorý obsahuje modrý štít s orlicou hľadiacou vpravo. Orlica má čelenku a tiež strieborno – červený šachovnicový vzor. V ľavom spodnom poli sa nachádza sliezsky znak – čierna orlica s čelenkou na zlatom štíte pozerajúca vpravo, je v červenej zbroji so striebornou pružinou na prsiach, zakončenou d'atelinovými trojlístkami a v strede zdobenou krížom. Stredný štátny znak sa používal napríklad na niektorých bankovkách.

Obrázok 101 Stredný štátny znak Československej republiky z roku 1920, zdroj: (Sedláček, 2007)

Veľký znak ČSR sa podľa § 6 zákona č. 252/1920 Sb. skladá z predného a zadného štítu. Na prednom znaku je umiestnený český znak, ktorý sa skladá zo strieborného dvojchvostého leva v skoku na červenom štíte. Lev sa pozerá vpravo, má otvorené ústa s vyplazeným jazykom, pazúry a členku, všetko v zlatej farbe. Zadný štít je rozdelený tromi vodorovnými pruhmi, tak že vrchné dva sú rozdelené na polovicu a tretia spodná časť je rozdelená na ďalšie tri časti. Spolu v zadnom štíte sa týmto delením nachádza sedem polí. V pravom hornom poli (tak ako aj pri strednom znaku ČSR) je umiestnený slovenský znak – na červenom štíte sa nachádzajú tri modré vrchy, pričom na strednom najvyššom vrchu je vztýčený strieborný dvojkriž. V ľavom hornom poli je umiestnený znak Podkarpatskej Rusi – pozdĺžne rozdelený štít, pričom pravá modrá časť je delená tromi zlatými brvnami a v jeho ľavej časti stojí červený medveď napravo pozerajúci, umiestnený na striebornom poli. V pravom strednom poli je moravský znak – na modrom štíte je zobrazená vpravo pozerajúca orlica s členkou, ktorá má strieborno – červeno šachovnicový vzor. Na opačnej strane v ľavom strednom poli je sliezsky znak – na zlatom štíte je vpravo pozerajúca sa čierna orlica s členkou, v červenej zbroji so striebornou pružinou na prsiach zakončenou d'atelinovými trojlístkami a v strede zdobenou krížikom. V pravom dolnom poli je na veľkom znaku ČSR umiestnený znak Těšínska – orlica pozerajúca doprava, na modrom štíte. V strednom dolnom poli je Opavský znak – rozpolený štít je červenej a bielej farby. V ľavom dolnom poli je znak Ratibořska – na rozpolenom štíte v pravej modrej časti sa nachádza zlatá orlica s členkou pozerajúca vpravo a ľavá časť tohto rozpoleného štítu je ešte raz rozpolená na bielu a červenú farbu. Po pravej aj ľavej strane štítu stoja zlaté levy s dvomi chvostami s členkou ako strážcovia štítu. Pod štítom sa vinie stuha, na ktorej je napísané heslo: „Pravda vítězí“.

Obrázok 102 Veľký štátny znak Československej republiky z roku 1920, kresba Františka Kyselu zdroj: (Sedláček, 2007)

Napriek dlhej histórii slovenského znaku bol tento znak až zákonom č. 252/1920 prvý krát kodifikovaný ako slovenský „znak slovenský: na červeném štítě tři modré vrchy, z nichž na prostředním vyšším vztyčen jest stříbrný kříž patriarši“. Tým sa oficiálne aj keď len ako súčasť československého štátneho znaku zaradil medzi medzinárodne akceptované štátne symboly (Slovenská Archivistka, 2020, s. 7)

K zákonu o štátnej vlajke, štátnych znakoch a pečati č. 252 Sb. z. a n. bolo vydané nariadenie č. 512/1920 Sb., ktoré definovalo jeho uplatňovanie. Podľa nariadenia č. 512/1920 Sb., § 3 sa mali štátne úrady, súdy, ústavy a podniky aj štátny majetok označovať malým štátnym znakom. Výnimky označovania s malým štátnym znakom boli uvedené v § 4 a § 5. Paragraf 4 toho istého nariadenia uvádzal, že štátne úrady a súdy spoločné celému štátu sa mali označovať stredným štátnym znakom. V § 5 bolo naopak stanovené používanie

veľkého štátneho znaku, ktorý sa mal podľa uvedených nariadení používať v prípade potreby štátneho znaku v zahraničnom styku. Veľký štátny znak mal používať aj prezident republiky a Národné zhromaždenie pri slávnostných príležitostiach.

Malý štátny znak 1. ČSR sa uplatňoval na označenie tabúl rôznych inštitúcií v rámci ČSR. Z vizuálneho hľadiska sú tabule rôznorodé, či už z hľadiska farebnosti alebo práce s písmom. K tejto vizuálnej rôznorodosti zrejme prispel aj fakt, že podľa bádania autorky neexistoval jednotný predpis určujúci vizuálne prevedenie tabúl štátnych úradov. Zo zistených informácií si každý typ štátnej inštitúcie pre svoje potreby definoval detaily vizuálneho prevedenia tabúl. Z tohto dôvodu bude v nasledujúcom texte práce ilustrovaná variabilita tabúl na príklade rôznych typov štátnych inštitúcií.

Z jazykového hľadiska mohlo ísť o tabule jednojazyčné alebo viacjazyčné, čo záviselo od národnostného zloženia obyvateľstva v danej lokalite. Dvojazyčné tabule sa zhotovovali na územiach, kde žilo minimálne 20% obyvateľov patriacich k národnostnej menšine.

Obrázok 103 Jazykové varianty tabúl s malým štátnym znakom 1. ČSR, zdroje zľava: (Bazos, ©2023), (Vlastivedný dom Šamorín), (Wohlmuth, ©2010), (súkromná zbierka Jaroslav Beneš)

Z hľadiska písma a jeho umiestnenia na tabuliach, môžeme hovoriť o veľkej variabilite prevedenia na týchto tabuliach. Na niektorých tabuliach bolo písmo umiestnené po obvode oválnej tabule, v iných prípadoch sa označenie typu inštitúcie nachádzalo nad a zároveň pod malým štátnym znakom, pričom na dochovaných tabuliach je možné vidieť aj variant, že text sa nachádzal iba pod malým štátnym znakom ČSR.

V nasledujúcej ukážke dvojjazyčných tabúl označujúcich matričné úrady je ukázané spomínané rozmanité textové spracovanie na jednom type inštitúcie. Na prvej ukážke je slovenský názov úradu umiestnený nad malým štátnym znakom a jeho maďarský ekvivalent pod malým štátnym znakom 1. ČSR. V ďalšom prípade sa dochovala ukážka, kde je dvojjazyčný slovensko-maďarský text umiestnený v jednej línii po obvode oválnej tabule (slovenský text v jej hornom oblúku a maďarský v jej dolnom oblúku). V treťom prípade je dvojjazyčný slovensko-maďarský text umiestnený v dvoch líniách (vonkajšej a vnútornej) okolo malého štátneho znaku, pričom v hornej časti oválnej tabule je dvojjazyčne uvedený typ inštitúcie a v spodnej časti je dvojjazyčne uvedený názov obce, v ktorej sa úrad nachádzal.

Obrázok 104 Dvojjazyčné (slovensko–maďarské) tabule s malým štátnym znakom 1. ČSR, označujúce matričné obvody, zdroj: : (Ákos, Örs a Zoltán, 2012, s.43)

Čo sa týka farebnosti textu, na niektorých tabuliach bol text uvedený červenou farbou, na iných modrou. Výnos Ministerstva vnútra zo dňa 30. 9. 1932, číslo 69.960-13. „*Kasární předpis; změny některých ustanovení.*“, stanovil použitie modrej farby v názvoch, ktoré mohli byť prevedené okolo štátneho znaku alebo pod ním. Dovtedy sa na žandárskych tabuliach na základe predpisov používalo červené písmo (Financnistraz,© 2019). Ak by sme aplikovali znalosti žandárskych predpisov analógiou na iné štátne inštitúcie, bolo by možné predpokladať, že obdobný vývoj farebnosti textu na tabuliach sa uskutočnil aj v rámci iných typov štátnych inštitúcií.

Príkladom farebnej rozdielnosti textov sú tabule Oddelenia finančnej stráže. Česko-poľská tabuľa oddelenia Finančnej stráže pochádza pravdepodobne z Těšínska, jej rozmer je 90 x 60 cm. Na smaltovanej tabuli je uvedený dvojjazyčne názov inštitúcie modrou farbou. Tabuľa je zaujímavá z jazykového hľadiska česko-poľským prevedením názvu, nakoľko početnejšie sú dochované označenia finančnej stráže v česko-nemeckej jazykovej mutácii. Tie sa dochovali nielen v Českej republike, ale aj v zahraničí. Tam sa často dostali ako trofeje po okupácii pohraničia ČSR. Napríklad v depozitári múzea vo Freistadte majú česko-nemecké tabule s označením colného úradu v Studánkách a tabuľu oddelenia finančnej stráže. Obe tieto tabule sú písané červeným textom (Financnistraz,© 2019).

Obrázok 105 Tabule označujúce oddelenia finančnej stráže, zdroje zľava: (súkromná zbierka Pavel Lukačovič), (súkromná zbierka Jaroslav Beneš)

Čo sa týka označovania budov inštitúcií a umiestňovania tabúl na vonkajšej strane budovy je známy napríklad výnos Ministerstva vnútra zo dňa 30. 9. 1932, číslo 69.960-13. „*Kasární předpis; změny některých ustanovení.*“, ktorý definuje označovanie žandárskych úradov. Tento výnos stanovoval označenie budov na území ČSR, v ktorých sídlilo žandárske veliteľstvo, veliteľstvo žandárskych oddelení, okresné žandárske veliteľstvo, žandárske pátracie stanice a žandárske stanice. Označenie budov týchto vymenovaných inštitúcií sa malo nachádzať na vonkajšej strane budovy, na jej hlavnom priečelí, nad hlavným vchodom alebo vedľa neho. Budovy mali byť označené vypuklým oválnym štítom, bielej farby, ktorých rozmer mal byť 65 x 40 cm. Na týchto štítoch mal byť podľa farebnej prílohy zákona č. 252/1920 Sb. z. vyobrazený malý štátny znak Československej republiky.

Na nasledovných fotografiách je možné vidieť umiestnenie tabule colného úradu na vonkajšej strane budovy vedľa hlavného vchodu, konkrétne po ľavej strane pri čelnom pohľade.

Obrázok 106 Tabuľa colného úradu a ukážka umiestnenia tabúľ na budovách, zdroj zľava: (múzeum colníctva v Králikách), (súkromné zbierky Milan Voltava), (Stehlík, © b. r.)

Taktiež na historickej fotografii z Bratislavy, na ktorej je zachytená budova Starej radnice je možné pozorovať umiestnenie dvojjazyčnej tabule označujúcej policajnú strážnicu na ľavej strane budovy vedľa hlavného vchodu (pri čelnom pohľade).

Obrázok 107 Stará radnica, zdroj: (Zo zbierok Múzea mesta Bratislavy)

- **Obdobie rokov 1938 - 1945**

Ešte pred očakávaným vznikom autonómie Slovenska, vznikli návrhy nového česko-slovenského štátneho znaku, ktorý by odzrkadľoval novú politickú situáciu v krajine. Z návrhov štátneho znaku, ktoré vznikli v tomto období sú zaujímavé predovšetkým tie, ktoré rozdeľujú plochu štítu na tri rovnako veľké polia so samostatnými symbolmi všetkým troch celkov (Čechy, Slovensko, Podkarpatská Rus). Z týchto návrhov nového štátneho znaku Česko-slovenskej republiky sa ani jeden nerealizoval (Vrtel, 2017, s. 229).

Obrázok 108 Jeden z návrhov štátneho znaku v podmienkach autonomizovanej Česko-slovenskej republiky, zdroj: (Vrtel, 2017, s. 229)

Z pôvodnej trojice štátnych znakov 1. ČSR sa v pomníčovskom Česko-Slovensku (vznik 6. 10. 1938, tzv. Druhá republika) používal len stredný štátny znak, čo bolo výrazom autonómneho usporiadania štátu. (Vláda České republiky, ©2009-2023).

Avšak po vyhlásení autonómie Slovenska v rámci Česko-Slovenska sa dňa 19. 10. 1938 na Slovensku začal používať samostatný slovenský znak napriek

stále platnému zákonu o štátnych symboloch z roku 1920. Dňa 5. 12. 1938 prijalo Prezídium Ministerstva vnútra Slovenskej krajiny rozhodnutie označovať štátne úrady a inštitúcie slovenským znakom. Ten mal podobu zhodnú s malým štátnym znakom 1. ČSR a to konkrétne dole zaoblený červený štít s oblým modrým trojvrším a strieborným dvojkřížom, ktorý mal rovno ukončený driek a ramená (Vrtel, 2017, s. 229, 230).

Počas nemeckej okupácie za existencie Protektorátu Čechy a Morava, bol z prs leva odstránený štít a ďalej sa používali iba dva znaky – malý a väčší, čo bolo nariadené vládou prostredníctvom *Novely zákona o státní vlajce, státních znacích a státní pečeti* č. 222/1939 Sb. zo dňa 19. 9. 1939 (Vláda České republiky, ©2009-2023).

Malý protektorátny znak bol definovaný uvedenou novelou zákona č. 222/1939 Sb. v § 4. Podľa popisu obsahoval strieborného dvojchvostého leva v skoku pozerajúceho vpravo, s otvorenými ústami, s vyplazeným jazykom, členkou a zbrojou, všetko v zlatej farbe na červenom štíte (Vláda České republiky, ©2009-2023).

Obrázok 109 Malý protektorátny znak,
zdroj: (Wikipedia, ©2020)

Paragraf 5 zákona č. 222/1939 Sb. definoval vizuálnu podobu väčšieho protektorátneho znaku. Väčší znak pre Protektorát Čechy a Morava má štít rozdelený na štyri časti. V jeho pravom hornom a ľavom dolnom poli sa nachádza český znak – strieborný dvojchvostý lev v skoku, pozerajúci vpravo, s otvorenými ústami a vyplazeným jazykom, čelenkou, zbrojou a to všetko v zlatej farbe na červenom štíte. Na opačných poliach, čiže v ľavom hornom a pravom dolnom poli je moravský znak – orlica pozerajúca vpravo so strieborno-červeným šachovnicovým vzorom, s čelenkou a zbrojou v zlatej farbe na modrom štíte.

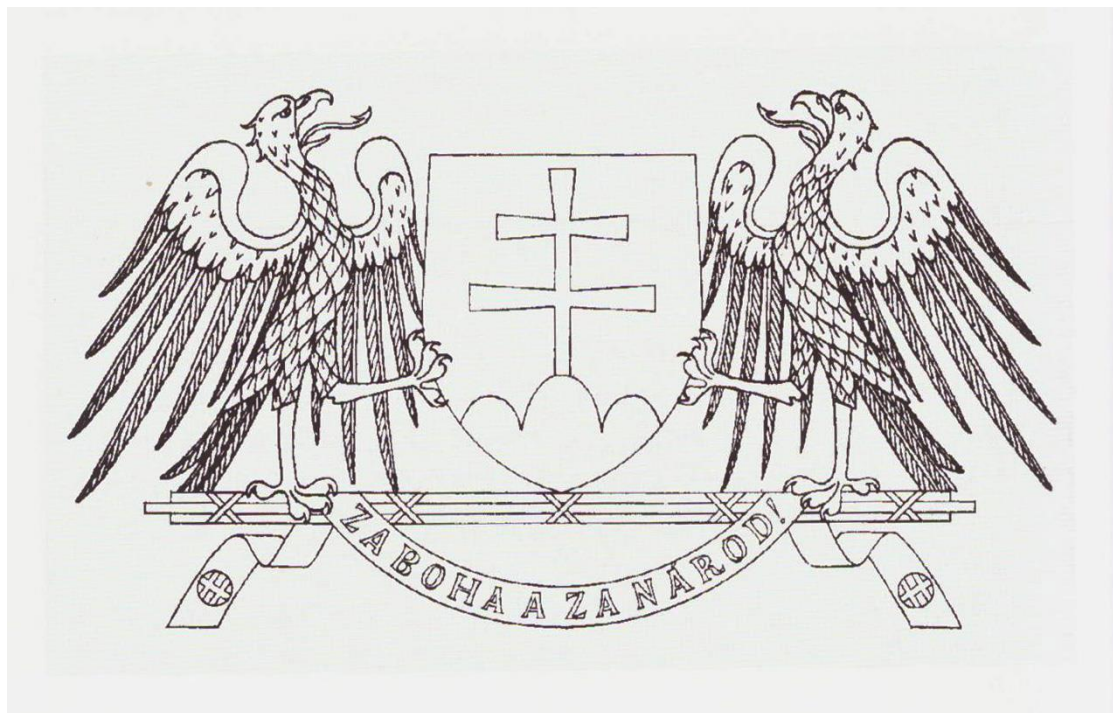

Obrázok 110 Väčší štátny znak Protektorátu Čechy a Morava, zdroj: (Wikipedia, ©2020)

Po vytvorení Slovenskej republiky (vojnovkej) vznikla opätovná potreba po definovaní štátneho znaku. Komisia zostavená pri Ministerstve vnútra, ktorej úlohou bolo zdefinovanie nového štátneho znaku, pôvodne uvažovala nielen o vytvorení základného ale aj o vytvorení väčšieho znaku Slovenskej republiky. Napriek existencii návrhov väčšieho znaku Slovenskej republiky sa k realizácii tohto väčšieho znaku nepristúpilo. Avšak návrh väčšieho znaku od Alexandra Húščavi (docent heraldiky na bratislavskej univerzite) a autora kresby Břetislava Štorma ovplyvnil výsledný tvar štátneho znaku. Tento vplyv sa odrazil najmä na tvare štítu, ktorý bol počas 1. ČSR v spodnej časti zaoblený. V rámci návrhu

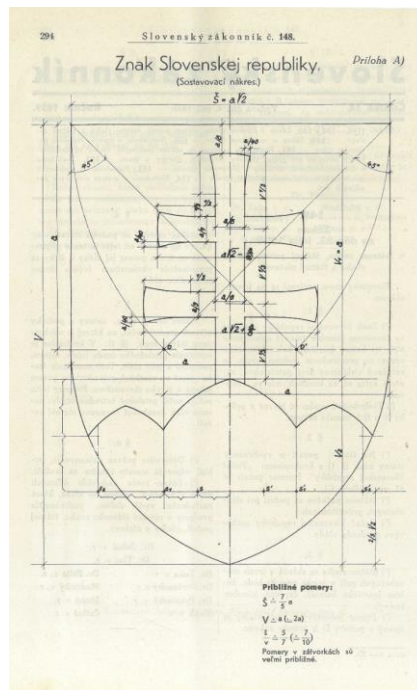

väčšieho znaku boli takisto rozšírené ramená križa. Týmito zmenami sa erb tvarovo priblížil k svojej pôvodnej historickej podobe zo 14. storočia (Vrtel, 2017, s. 230, 231).

Obrázok 111 Návrh väčšieho znaku Slovenskej republiky, rok 1939, A. Hüščava, Břetislav Štorm, zdroj: (Vrtel, 2017, s. 230)

Stalo sa tak dňa 23. 6. 1939 kedy sa Slovenský snem uzniesol na zákone č. 148 o štátnom znaku, štátnej pečati, štátnej vlajke a štátnej zástave. Na základe § 1 zákona č. 148 mal byť znakom Slovenskej republiky červený (cinober tmavý) zahrotený štít, na ktorom mali byť tri belasé (parížska belasá) ostré vrchy. Na prostrednom vyššom vrhu mal byť vztýčený strieborný križ patriarchov, ktorého ramená boli na koncoch mierne rozšírené. Presné pomery a podrobnosti konštrukcie znaku boli uvedené v prílohe tohto zákona.

Obrázok 112 Zostavovací náčrt znaku Slovenskej republiky (vojnovej), zdroj: (zákon č.148/1939)

Obrázok 113 Farebné prevedenie znaku Slovenskej republiky (vojnovej), zdroj: (zákon č.148/1939)

Príkladom použitia štátneho znaku počas Slovenskej republiky (vojnovaj) je dvojjazyčná tabuľa Nemeckej obecnej ľudovej školy, ktorej veľkosť je 50,6 x 70,8 cm. Pôvodný názov inštitúcie bol Štátna ľudová škola, tá v období vojny prešla transformáciou a bola rozdelená na nemeckú a slovenskú časť. Od roku 1941 sa zmenil jej názov na Nemeckú obecnú ľudovú školu, tak ako je to možné vidieť na priloženej ukážke. Po vojne sa inštitúcia vrátila k pôvodnému názvu (Vladimír Julián Ševc, historik, múzeum v Kežmarku, osobná komunikácia, 2023).

Obrázok 114 Tabuľa označujúca štátnu ľudovú školu so symbolom 1. ČSR, rozmer 40 x 50 cm, zdroj: (Aukro, ©2022) a tabuľa označujúca obecnú ľudovú školu, Slovenská republika (vojnová), zdroj: (Zo zbierok Múzea v Kežmarku)

Na ďalšej ukážke dvojjazyčnej tabule so štátnym znakom z obdobia Slovenskej (vojnovaj) republiky vidieť rozdielnosť dĺžky slov slovenčiny a nemčiny a ich vplyv na zvolené písmo a čitateľnosť. Trojslovné slovenské pomenovanie

inštitúcie – Okresné žandárske veliteľstvo voči jednoslovnému nemeckému pomenovaniu Gendarmeriebezirkskommando pôsobí čitateľnejšie. Nemecký názov bol napísaný užším rezom v dôsledku dĺžky textu a nedostatku miesta, avšak výška písma ostala zachovaná ako pri slovenskom jazyku. To spôsobilo horšiu čitateľnosť nemeckého textu.

*Obrázok 115 Tabuľa označujúca Okresné žandárske veliteľstvo,
zdroj: (zo zbierok Múzea v Kežmarku)*

Zaujímavým príkladom z tohto obdobia je aj dvojjazyčná tabuľa Štátnej nemeckej obvodnej meštianskej školy v Kežmarku, ktorá je ručne maľovaná po obvode, pričom slovenský názov inštitúcie sa nachádza v hornej časti a nemecký názov inštitúcie v dolnej časti. Tvar tejto tabule je v porovnaní s predchádzajúcimi ukázkami oválny.

Obrázok 116 Dvojjazyčná (slovensko-nemecká) tabuľa so štátnym znakom označujúca Štátnu obvodnú meštiansku školu, zdroj: (zo zbierok Múzea v Kežmarku)

- **Československo (povojnová ČSR, 1945 - 1960)**

Po 2. svetovej vojne a obnovení Československa sa obnovila aj štátna symbolika vo všetkých troch typoch štátneho znaku. Slovenský znak opätovne figuroval na prsiach leva. Okrem používania slovenského znaku v rámci československej štátnej symboliky sa slovenský znak používal aj separátne (Vrtel, 2017, s. 229)

Po oslobodení Československa v roku 1945 bol opätovne do praxe uvedený už len malý štátny znak a prezidentská štandarda, kde sa udržal veľký štátny znak z 1. ČSR aj s textom „*Pravda vítězí*“ (Vláda České republiky, c2009-2023).

Nasledovné ukážky elipsových tabúľ sú vyrobené z kovu, smaltované a obsahujú malý štátny znak Československej republiky. Na tabuliach o veľkosti 50 x 70 cm sú umiestnené texty označujúce inštitúciu, v tomto prípade text Materská škola a Národná škola.

Obrázok 117 Tabuľa s malým štátnym znakom, Materská škola, Národná škola, Obnovená ČSR, zdroj: (zo zbierok Múzea v Kežmarku)

Na historickej fotografii približne z roku 1951 z Rače v Bratislave je zachytený dom s číslom 46, na ktorom po pravej strane hlavného vchodu (pri čelnom pohľade na budovu) je umiestnená tabuľa materskej školy. Zrejme presná strana označovania inštitúcii tabuľami so štátnym znakom a názvom inštitúcie nebola stanovená alebo každý druh inštitúcie mal svoje nariadenia nakoľko na fotografiách z prvej ČSR colné úrady boli označené po ľavej strane dverí.

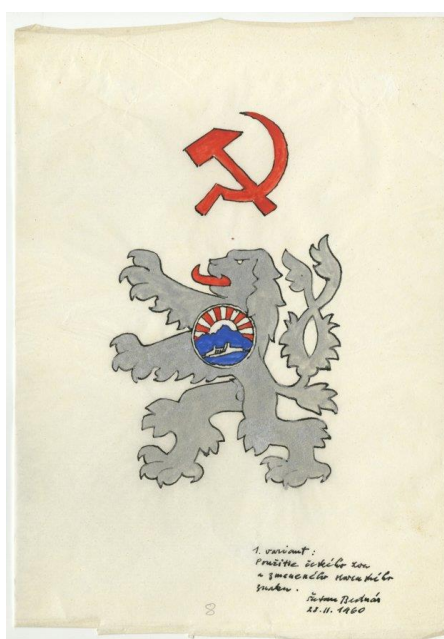

*Obrázok 118 Tabuľa materskej školy na budove, Rača,
zdroj: (Zo zbierok Múzea mesta Bratislavy)*

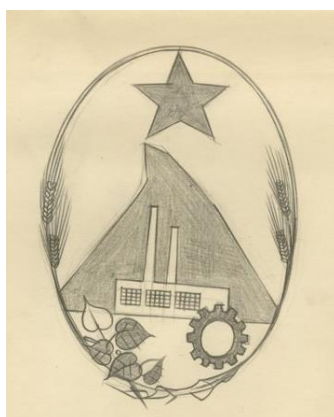

- **ČSSR (1960 – 1989)**

Ďalšia zákonná zmena týkajúca sa štátneho znaku súvisela so vznikom nového štátneho zriadenia - Československej socialistickej republiky. Návrhy nového štátneho znaku mali odzrkadľovať rovnoprávnosť Čechov a Slovákov nakoľko ideológiou socialistického štátu bolo, že išlo o jednotný štát dvoch rovnoprávných národov. Na návrhoch nesmel byť slovenský dvojkríž, ktorý bol komunistami odmietaný a neskôr zakázaný pretože bol spolu s národnou vlajkou označený za symbol spojený s fašistickým Slovenským štátom. Na návrhoch vizuálnej podoby nového znaku pre ČSSR pracovali umelci ako Štefan Bednár, Vincent Hložník alebo aj Július Lörinc. Nakoľko návrhy neboli vybrané, ostali nevyužitú, avšak je zaujímavé vidieť ako mohol symbol ČSSR vyzeráť (Sme, c2017).

Obrázok 119 Návrh Štefana Bednára, kde Kriváň a Oravská priehrada symbolizujú Slovensko ako symbol industrializácie, zdroj: (Sme, c2017)

Obrázok 120 Jeden z návrhov Vincenta Hložníka, použitá symbolika hôr a pred nimi moderná továreň, zdroj: (Sme, c2017)

Obrázok 121 Návrh Júliusa Lörinca s motívom Kriváňa, zdroj: (Sme, ©2017)

Nový štátny znak pre ČSSR sa ustanovil v Zákone č. 163/1960 o štátnom znaku a štátnej vlajke. Nový štátny znak bol vyhotovený podľa návrhu M. Hegara. Tento návrh mal odrážať dobudovanie socializmu v Československu. Jednalo sa o emblém, ktorý odporoval heraldickým pravidlám, zachoval však aspoň symbol českých zemí - leva. Znak Slovenska na hrudi leva bol zmenený na vrch Kriváň s vatrou zlatej farby. Tento štátny znak ČSSR tvorí červený štít, ktorý má tvar husitskej pavézy s päťcípou hviezdou umiestnenou nad hlavou leva, namiesto

jeho zlatej čelenky. Biely dvojchvostý lev nesie na hrudi už spomenutý zmenený červený štít s modrou siluetou Kriváňa a zlatou vatrou. Celá kresba znaku je zlatá (Vláda České republiky, c2009-2023).

*Obrázok 122 štátny znak ČSSR, zdroj:
(zákon č. 163/1960)*

Zmena historického znaku Slovenska za novovytvorený emblém (silueta Kriváňa s vatrou zlatej farby) bola považovaná za nespravodlivé poníženie slovenského národa. Tento nový, umelo vytvorený neheraldický motív Slovensko nikdy neprijalo. V roku 1968 bola snaha vrátiť slovenskému národu štátny znak a tým vyjadriť rovnocenné postavenie Česko-slovenskej federácie. Avšak vývoj udalostí spojený s rokom 1968 a normalizačné snahy odsunuli túto otázku do úzadia a neskôr medzi zakázané témy (Vrtel, 2017, s. 232).

Opätovné snahy o riešenie problematického štátneho znaku a jeho nové správnejšie heraldické riešenie sa znovu objavili na začiatku roku 1988. V súvislosti s diskusiami o návrhoch štátneho znaku nebolo pochybnosti o tom, že Slovensku treba vrátiť skutočný znak a českého leva zobrazit' v jeho historickej podobe (Vrtel, 2017, s. 249).

Štátny znak ČSSR sa na vonkajšom označení budov štátnych orgánov používal ako súčasť s názvom inštitúcie na tabuli alebo aj prostredníctvom samostatných tabuliek s jeho vyobrazením. Rôzne príklady použitia štátneho znaku dokladujú nasledovné ukážky. Tabuľa vľavo označovala viacero inštitúcií - okresný nár. výbor, odbor školstva a kultúry, okres. vyťažovacie stredisko, okres. investorský útvar a odbor dopravy. Elipsová tabuľa vpravo s preexponovanou diakritikou označovala poľnohospodárske odborné učilište v Blovičiach.

Obrázok 123 Tabule v češtine so štátnym znakom ČSSR
zdroj vľavo: (aukro, ©2022), zdroj vpravo: (aukro, ©2023)

Obrázok 124 Stredná priemyselná škola strojnica, Bratislava,
školský rok 1984/85, zdroj: (Fajnorka, ©b. r.)

- **ČSFR (1989 – 1992)**

Zmenou politického režimu v súvislosti s pádom totalitného systému vlády ČSSR v roku 1989 a vznikom novej Českej a Slovenskej federatívnej republiky vznikla potreba nového štátneho znaku. Ten mal vyjadriť obnovu demokratických zásad, kontinuitu historického vývoja a tiež vystihnúť federatívne usporiadanie ČSFR (Vláda České republiky, c2009-2023).

Na základe ústavného zákona č. 46/1990 Zb. zo dňa 27. 2. 1990 prijatého federálnym parlamentom získala Slovenská republika ako súčasť Českej a Slovenskej federácie právo prijať vlastný znak. Podľa dovtedajších federálnych zákonov nemal slovenský parlament právo sa vyjadrovať k symbolom vlastnej republiky (Vrtel, 2017, s. 250)

Nový štátny znak Českej a Slovenskej federatívnej republiky bol ustanovený ústavným zákonom číslo 102/1990 Sb. z 20. 4. 1990, čomu predchádzalo schválenie národných znakov obomi národnými radami oboch republík. Česká národná rada v zákone číslo 68/ 1990 Sb. z 13. 3. 1990 stanovila malý a veľký štátny znak.

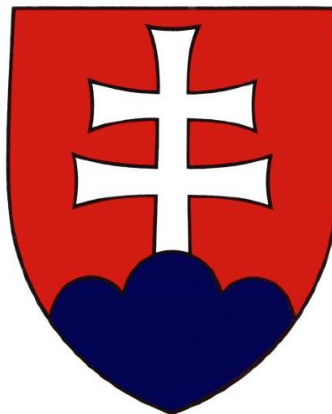

Obrázok 125 Malý štátny znak Českej republiky počas ČSFR, zdroj: (Vlast, ©2007)

Obrázok 126 Veľký štátny znak Českej republiky počas ČSFR, zdroj: (Vlast, ©2007)

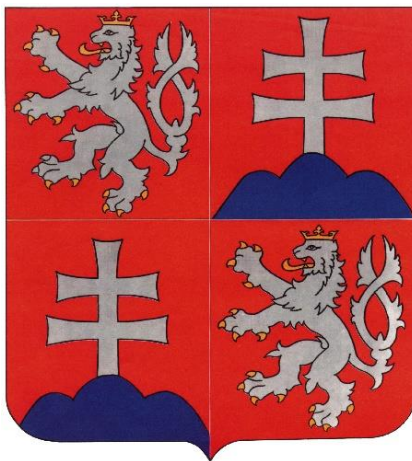
Slovenská národná rada o podobe slovenského znaku rozhodla prijatím zákona číslo 50/1990 Sb. dňa 1. 3. 1990 (Vláda České republiky, c2009-2023).

Obrázok 127 Štátny znak Slovenskej republiky počas ČSFR, zdroj: (príloha č. 1 ústavného zákona SNR č. 50/1990 Zb.)

Štátny znak Českej a Slovenskej federatívnej republiky tvorí štít rozdelený na štyri časti. Na prvom a štvrtom poli, diagonálne oproti sebe je umiestnený strieborný dvojchvostý ručiaci lev v skoku napravo pozerajúci, so zlatými pazúrmí, vyplazeným jazykom a zlatou heraldickou korunou. V druhom a treťom červenom poli sa nachádza strieborný dvojkriž vztýčený na strednom najvyššom

vršku modrého trojvršia. Rozštvrtenie znaku je vyznačené striebornou linkou (Vláda České republiky, c2009-2023).

Obrázok 128 Štátny znak Českej a Slovenskej federatívnej republiky, zdroj: (102/1990 Sb.)

Obrázok 129 Tabuľa Česká a slovenská federatívna republika, zdroj: (Aukro, 2022)

- **Obdobie rokov 1993 - 2023**

Rozpadom ČSFR vznikli dňa 1. 1. 1993 dva nové samostatné štáty – Česká republika a Slovenská republika, ktoré v roku 2023 oslavujú 30. výročie svojej samostatnej existencie.

- **Česká republika**

Podľa platných zákonov má Česká republika 2 štátne znaky, a to malý a veľký. Česká národná rada zákonom č. 3/1993 Sb. zo 17. 12. 1992 prevzala oba štátne znaky Českej a Slovenskej federatívnej republiky ako štátne znaky samostatnej Českej republiky. Zmena nastala u malého štátneho znaku, ktorého španielsky štít bol pozmenený na gotický tvar. Výtvarná štylizácia pochádza od Jiřího Loudy, dvojchvostý lev má zlatú korunu, jazyk i pazúry ale zuby sú znázornené strieborné.

Malý štátny znak Českej republiky tvorí červený gotický štít, na ktorom je dvojchvostý lev v skoku so zlatou korunou a zlatou zbrojou (Vláda České republiky, c2009-2023).

*Obrázok 130 Malý štátny znak Českej republiky,
zdroj: (Mvcr, ©2023)*

Veľký štátny znak Českej republiky tvorí štít, ktorý je rozdelený na štyri časti. V prvom a štvrtom červenom poli sa nachádza strieborný dvojchvostý lev v skoku so zlatou korunou a so zlatou zbrojou. V druhom modrom poli je strieborno - červený šachovnicový vzor uplatnený na orlici so zlatou korunou a zlatou zbrojou. V treťom žltom poli sa nachádza čierna orlica so strieborným polmesiakovým zakončením d'atelinovými lístkami a v strede umiestneným krížom, so zlatou korunou a červenou zbrojou.

*Obrázok 131 Veľký štátny znak Českej republiky,
zdroj: (Mvcr, ©2023)*

Spôsoby používania malého a veľkého štátneho znaku Českej republiky upravuje zákon o používaní štátnych symbolov i ďalšie zákony a podzákonné právne predpisy.

Malý štátny znak napríklad používajú oprávnené osoby na rozhodnutiach, verejných listinách, tiež je vyobrazený na úradných pečiatkach alebo môže sa objavovať aj na minciach Českej republiky (Mvcr, © 2023).

Napríklad označovanie budov, v ktorých sídlia oprávnené osoby je možné vykonať veľkým štátnym znakom. Veľký štátny znak sa má umiestňovať v strede

nad priečelie budovy, nad hlavný vchod do budovy alebo po stranách vedľa hlavného vchodu. V poslednom prípade nie je zákonom stanovená strana, veľký znak sa môže umiestňovať na pravú i ľavú stranu vedľa hlavného vchodu do budovy. Veľký štátny znak môže byť na budovách prevedený v jednofarebnej napodobenine z kovu, kameňa, skla, keramiky alebo iného materiálu. V prípade ak by v budove sídlilo viacero oprávnených osôb, budova sa má označovať len jedným veľkým štátnym znakom (Mvcr, © 2023).

Na budove Ministerstva financií Českej republiky v Prahe je na pravej strane vedľa hlavného vchodu umiestnený Veľký štátny znak Českej republiky v kamennom prevedení. Okrem tohto symbolu je na fasáde budovy, nad jej hlavným vchodom väčší znak, a to stredný štátny znak 1. Československej republiky. Ten sa v kamennom prevedení zachoval na budove Ministerstva financií Českej republiky do dnešných dní a pripomína nám 1. ČSR.

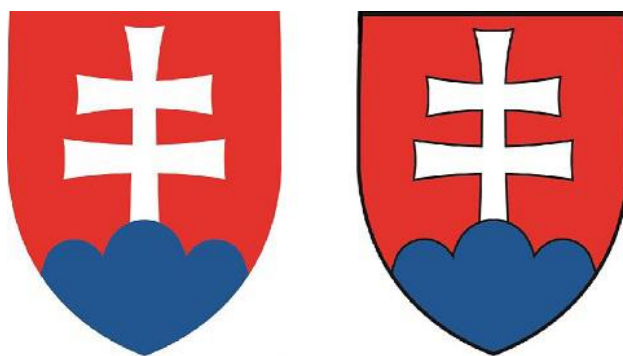

Obrázok 132 Budova ministerstva financií ČR, stredný štátny znak 1. ČSR, zdroj: (Kudyznudy, ©2020)

- **Slovenská republika**

Štátny znak Slovenskej republiky bol uzákonený Ústavou Slovenskej republiky dňa 1. 9. 1992. V druhom oddieli, článku 9 bolo stanovené, že štátny znak Slovenskej republiky tvorí červený ranogotický štít, na ktorom sa vztýčený strieborný dvojkríž nachádza na strednom vyvýšenom vrchu modrého trojvršia. Neskôr v roku 1993 zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 63/1993 Z. z. *o štátnych symboloch Slovenskej republiky a ich používaní v znení neskorších predpisov* definoval podrobnejšie štátne symboly a ich používanie.

Zákon č. 63/1993 Z. z. v druhom paragrafe, ktorý sa týka vyobrazenia štátneho znaku Slovenskej republiky ešte konkretizuje stanovený vzhľad štátneho znaku uzákonený Ústavou a to o informácie týkajúce sa drieku a ramien kríža, ktoré majú byť na koncoch rozšírené a vhlbené a stanovuje, že vrchy majú byť oblé.

Obrázok 133 Štátny znak Slovenskej republiky bez linky, Štátny znak Slovenskej republiky s linkou, zdroj: (Zákon č. 63/1993 Z. z.)

Obrázok 134 Označenie úradu v slovenčine a maďarčine so štátnym znakom SR, zdroj: autorka

Používanie štátneho znaku Slovenskej republiky na budovách definuje § 4 zákona č. 63/1993 Z. z. V tomto paragrafe je definované umiestňovanie znaku na budove, počet používaní štátneho znaku na budovách i veľkosť jeho tabule, na ktorej má byť použitý.

Podľa § 4 odsek 1 zákona č. 63/1993 Z. z. sa na označovanie vonkajšej strany budov štátnych orgánov, orgánov územnej správy a ustanovizní, ktoré sú uvedené v § 3 zmieneného zákona má používať štátny znak. V prípade ak by v budove sídlilo viacero štátnych orgánov, orgánov územnej samosprávy alebo ustanovizní, ktoré sú oprávnené používať štátny znak, stanovil § 4 odsek 1, písmeno a, že sa budova má označovať len jedným vyobrazením štátneho znaku. Ďalej § 4 odsek 1 písmeno b uvádza, že ak štátne orgány, orgány územnej samosprávy alebo oprávnenej ustanovizne sídlia vo viacerých budovách, štátnym znakom sa označuje hlavná budova. V § 4 písmená c – e konkretizujú umiestnenie štátneho znaku v rámci tabúl i na budovách. Podľa týchto písmen sa má štátny znak umiestňovať nad tabuľu s názvom štátneho orgánu, orgánu územnej samosprávy

alebo oprávnenej ustanovizne. V opodstatnených prípadoch sa môže štátny znak zasadiť na tabulu, na ktorej je uvedený názov orgánov alebo ustanovizní. Z hľadiska umiestnenia štátneho znaku na budovách platia zásady stanovené v písmene d, že štátny znak sa má umiestňovať v strede nad priečelím budovy, nad hlavných vchodom do budovy alebo pri čelnom pohľade na pravej strane hlavného vchodu. V prípade súbežného použitia viacerých znakov – štátneho a iného znaku, sa má štátny znak z čelného pohľadu umiestňovať naľavo od iného znaku.

Obrázok 135 Ukážka umiestnenia štátneho znaku a iného znaku, zdroj: autorka

Ak štátny znak nie je súčasťou architektonickej výzdoby budovy § 4 odsek 2 zákona č. 63/1993 Z. z. stanovuje materiál a výšku používanej tabule

s vyobrazením štátneho znaku slúžiacej na označenie budovy. Takáto tabuľa má byť vyhotovená zo smaltovaného plechu s výškou 30 cm, 40 cm alebo 60 cm.

Zaujímavosťou je, že v prípade ak by budovy boli výzorovo nereprezentatívne, používanie, ktoré by bolo nedôstojné pre štátny znak sa zakazuje v § 4 odsek 3.

V prípade štátneho znaku iného štátu je možné vonkajšie označenie budovy podľa § 4 odsek 6, ktorá je zastupiteľským úradom toho štátu.

Pri dvojjazyčnom označovaní budov orgánov verejnej správy sa v súčasnosti ich označovanie, ktoré je situované na budovách v obci riadi § 2 bod 6 Zákona č. 184/1999 Z. z. *o používaní jazykov národnostných menšín*. Podmienkou označovania verejných budov v štátnom jazyku aj v jazyku menšiny je splnenie § 2 ods. 1 zákona č. 184/1999 Z. z., ktorý stanovuje minimálne 15% zastúpenie obyvateľov národnostnej menšiny v obci.

Obrázok 136 Dvojjazyčné označenie budovy verejnej správy v Komárne, zdroj: autorka

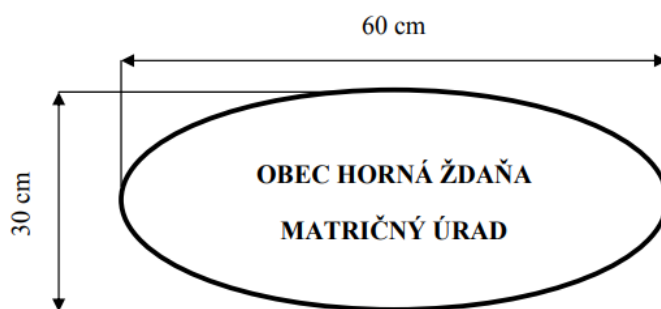
Dňa 30. 6. 2005 vydalo Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky *odporúčanie č. 203-2005/06626*, ktoré sa týka používania štátnych symbolov, označovania budov samosprávnych orgánov a používania symbolov územnej správy. Toto odporúčanie bolo vytvorené pre orgány územnej správy.

Článok 13 tohto odporúčania sa venuje označovaniu budov obecných a mestských úradov. V odstavci 1 je navrhnuté, aby sa na označenie budovy, v ktorej sídli obecná alebo mestská samospráva používala elipsová tabuľa o veľkosti 70 x 40 cm s trojcentimetrovým modrým lemovaním tabule, s modrým textom na bielom pozadí. Na tabuliach sa má podľa odporúčania uvádzať názov úradu s názvom obce verzálkami napr. „OBECNÝ ÚRAD V BÁHONI, MESTSKÝ ÚRAD V LIPTOVSKOM MIKULÁŠI“. Takáto tabuľa, ktorá označuje úrad orgánu územnej samosprávy by sa mala umiestňovať na pravú stranu hlavného vchodu, pri čelnom pohľade. Ak je štátny znak umiestnený na pravej strane vedľa hlavného vchodu, táto tabuľa by sa mala umiestňovať pod štátny znak.

Odporúčanie Ministerstva vnútra Slovenskej republiky č. 203-2005/06626 v článku 13, v odstavci 3 navrhuje pre označenie budovy, v ktorej sídli matričný úrad elipsovú tabuľu s rozmermi 60 x 30 cm, s bielym podkladom a čiernymi písmenami. Veľkosť a typ písma má zodpovedať požiadavke čitateľnosti textu z primeranej vzdialenosti. Na tabuli je navrhnuté uvedenie názvu obce a názov úradu v štátnom jazyku, napr. „OBEC HORNÁ ŽDAŇA MATRIČNÝ ÚRAD“. Tabuľa sa má podľa tohto odporúčania umiestňovať na ľavú stranu hlavného vchodu pri čelnom pohľade na budovu.

Týmto spôsobom sa má podľa odstavca 4 postupovať aj pri iných označeniach budov, v ktorých sídlia orgány s preneseným výkonom špecializovanej štátnej správy.

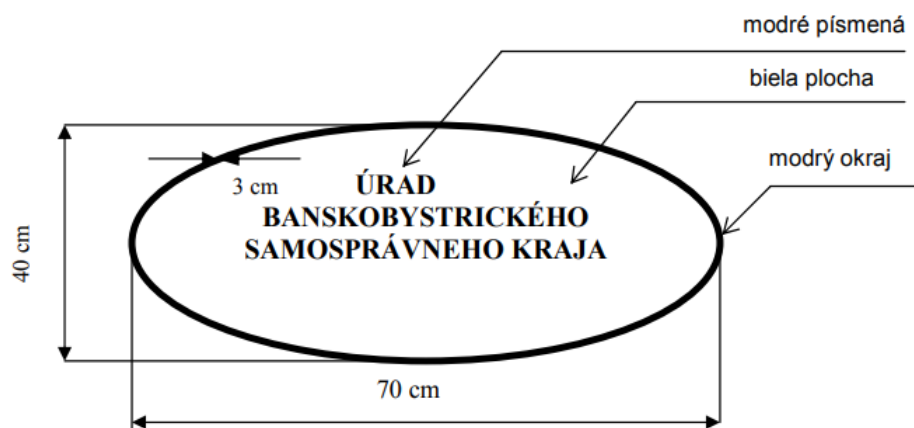

Obrázok 137 Vzor tabule Matričného úradu, zdroj:
príloha odporúčanie č. 203-2005/06626

Potrebe označovania popri štátnom jazyku aj v jazykoch národnostných menšín sa venuje odstavec 5 *Odporúčania Ministerstva vnútra Slovenskej republiky č. 203-2005/06626*. Nakoľko toto nariadenie je z roku 2005 odkazuje sa na už neplatný zoznam obcí (638 obcí a miest), v ktorých obyvatelia patriaci k národnostnej menšine tvorili minimálne 20% obyvateľstva. V týchto obciach sa umiestňujú tabule označujúce úrad nielen v štátnom jazyku ale aj jazyku národnostnej menšiny. Podľa tohto odporúčania sa na označenie úradu v jazyku národnostnej menšiny má použiť samostatná obdĺžniková tabuľa o veľkosti 50 x 20 cm, umiestnená na budove pod označením úradu v štátnom jazyku. Na tabuli sa odporúča v jazyku národnostnej menšiny uvádzať len názov úradu (mestský úrad, miestny úrad, obecný úrad) s čiernym písmom na bielom pozadí.

V článku 14 odporúčania Ministerstva vnútra Slovenskej republiky je navrhnuté označovanie sídiel samosprávnych krajov elipsovou tabuľou s priemerom 70 x 40 cm, trojcentimetrovým modrým lemovaním, bielym podkladom tabule. Na tabuli sa odporúča uviesť len názov úradu a kraja vo verzálkach modrej farby, v štátnom jazyku.

*Obrázok 138 Vzor tabule Úradu samosprávneho kraja,
zdroj: príloha odporúčanie č. 203-2005/06626*

5.3.2 Vývoj vizuálnej podoby štátneho znaku a vývoj používania viacjazyčnej komunikácie a ich aplikácia pri označovaní budov na príklade Pošty

Vývoj vizuálnej podoby štátneho znaku, ako aj jazykový vývoj naprieč obdobiami a rôznymi politickými režimami a ich aplikáciu na verejných budovách v našom geografickom priestore možno ilustrovať na príklade historického vývoja označovania konkrétnej inštitúcie – pošty.

Začiatky histórie označovania poštových úradov tabuľami ozrejmil pán Mgr. Leo Lichvár, odborný kurátor Poštového múzea patriaceho pod Slovenskú poštu, a. s. v Banskej Bystrici. Podľa jeho vyjadrenia sa pôvodne poštové úrady mohli označovať rozmanitými poštovými tabuľami, nakoľko ich tvar ani forma neboli legislatívne štandardizované. Tieto tabule však často krát obsahovali znak panovníka alebo krajiny.

Podľa pána PhDr. Jana Kramára, vedúceho oddelenia správy zbierkového fondu Poštového múzea v Prahe patriaceho pod Českú poštu, s. p., sa od 16. storočia na poštových úradoch (pôvodne na poštových staniach a hlavných poštových úradoch) používali poštové vývesné štíty s vyobrazením štátneho znaku v podobe habsburského orla. Ten bol postupne doplnený o historický symbol pošty (poštová trúbka). V tomto období bolo výtvarné prevedenie poštových štítov rozmanité. Podľa pána Kramára boli najstaršie poštové štíty väčšinou drevené, nakoľko kov bol drahý. Okrem už spomenutej štátnej a poštovej symboliky obsahovali poštové štíty na území dnešnej Českej republiky aj názov poštového úradu v nemčine (napr. Poststation, Postbriefsammlung a pod.) a na území dnešnej Slovenskej republiky názov poštového úradu v maďarčine (Kramár, osobná komunikácia, 2023).

V expozícii Poštového múzea v Banskej Bystrici sa z obdobia začiatku 19. storočia nachádza kópia dreveného poštového štítu pochádzajúca z obce Hôrka. Na tomto štíte je zobrazený dvojhlavý habsburský orol, nakoľko obec Hôrka ako súčasť územia dnešného Slovenska patrila pod Habsburskú monarchiu.

Obrázok 139 Poštový štít, drevený, začiatok 19. stor., zdroj: (zbierky Poštového múzea v Banskej Bystrici)

Za vlády Habsburgovcov na území dnešnej Českej republiky bol dňa 18. 5. 1841 prijatý Dvorský dekrét, ktorý stanovoval vonkajšie označenia rakúskych poštových úradov. Na každej budove pošty mal byť podľa tohto dekrétu umiestnený vývesný štít zobrazujúci cisárskeho orla a nemecké nápisy s označením typu poštového úradu s jeho miestnym názvom napr. K. K. Postamt und Poststation in..., K. K. Postbriefsammlung in...(Kramář, osobná komunikácia, 2023). Orol na hrudi niesol iniciály FJI, ktoré odkazovali na Františka Jozefa I.

Obrázok 140 Poštový štít, drevený, maľovaný s habsburským orlom, 80 x 57 cm, 50.-60. roky 19. stor., zdroj: (esbirky, ©b.r.)

Čo sa týka územia dnešného Slovenska ako súčasti Uhorska a používaných jazykov na tomto území, bola počas stredoveku dominantným jazykom latinčina. Používanie latinčiny postupne začalo v 16. storočí ustupovať až kým sa v roku 1844 stala úradným jazykom v Uhorsku namiesto latinčiny maďarčina. Z tohto môžeme predpokladať, že počas tohto obdobia boli poštové vývesné štíty v rámci Horného Uhorska označované v maďarčine.

V rakúskej časti Habsburskej monarchie a teda na území dnešnej Českej republiky sa dvojjazyčné poštové vývesné štíty začali objavovať až koncom 1. polovice 19. storočia a to iba v jazykovo a národnostne zmiešaných oblastiach. V poslednej štvrtine 19. storočia sa na tomto území začali objavovať aj poštové štíty s českými, poľskými a inými jazykovými variáciami, ale takisto iba v oblastiach s prevahou obyvateľstva českej, poľskej alebo inej národnosti (Kramář, osobná komunikácia, 2023).

Obrázok 141 Poštový dvojjazyčný štít z oblasti Českej republiky, 19/20. stor., smaltovaný štít, rozmer 79 x 60 cm, zdroj: (esbirky, ©b.r.)

Obrázok 142 Ručne maľovaný poštový štít, vyrobený zo strihaného plechu, 116 x 127 cm, rok 1880., zdroj: (esbirky, ©b.r.)

Obrázok 143 Poštový dvojjazyčný štít z oblasti Českej republiky, zdroj: (Tripadvisor, ©2019)

Poštové úrady sa v oboch častiach Habsburskej monarchie, teda v jej rakúskej a uhorskej časti výrazne odlišovali ešte dávno pred vyhlásením Rakúsko-Uhorska v roku 1867. Po rakúsko-uhorskom vyrovnaní sa poštové úrady v oboch častiach monarchie ešte výraznejšie diferencovali (Kramář, osobná komunikácia, 2023).

Po rakúsko-uhorskom vyrovnaní v roku 1867 prevzala poštové úrady v Uhorsku a zároveň tým pádom aj na území dnešného Slovenska Uhorská poštová správa čím sa ustálil tvar poštových vývesných štítov, ktoré obsahovali uhorský štátny znak (Lichvár, osobná komunikácia, 2023).

*Obrázok 144 Poštový štít, Uhorsko, zdroj:
(zbierky Poštového múzea v Banskej Bystrici)*

Nasledovná historická fotografia zobrazuje Dunajskú ulicu v Bratislave v časoch Rakúsko-Uhorska v roku 1905. Na tejto fotografii je v pravom dolnom rohu zobrazená tabuľa pošty s uhorským štátnym znakom, ktorý sa nachádza nad slovným označením „POSTA“ a pod ňou je umiestnená poštová schránka.

*Obrázok 145 Historická fotografia z Bratislavy, rok 1905 s označením pošty
zdroj: (Cmorej, 2004, s. 56)*

Ďalšie zmeny vo vizuálnej podobe tabúl označujúcich poštové úrady priniesol rozpad Rakúsko-Uhorska a vznik 1. ČSR dňa 28. 10. 1918. V súvislosti so vznikom nového štátu vyšlo dňa 5. 11. 1918 nariadenie *Oběžník k odstranění rakouských znaků a obrazů rakouských vládců* od generálneho riaditeľa československých pôšt a telegrafov Maximiliána Fatku, ktoré nariad'ovalo pokyn k odstráneniu všetkých rakúskych vývesných štítov a obrazov s podobizňami habsburských panovníkov v exteriéroch a interiéroch poštových úradov. Týmto sa skončila éra rakúskych a uhorských poštových štítov (Kramář, osobná komunikácia, 2023).

Obrázok 146 Fotografia vľavo: poštová schránka so symbolom rakúskej časti C.K. monarchie, fotografia vpravo: zamaľovanie symbolov Rakúsko-Uhorskej monarchie po rozpade monarchie, zdroje zľava: (Bejvalovo, ©2023), (Krátký, ©2010)

V novovzniknutej ČSR sa uhorské poštové tabule nahrádzali za tabule rôznych foriem. Niektoré z prvých typov poštových tabúl obsahovali znaky, ktoré reprezentovali jednotlivé územia tvoriace novú ČSR (Čechy, Morava, Sliezske, Slovensko). Iné tabule boli ručne maľované, typografické. Tieto rôznorodé štíty slúžili ako dočasná náhrada za štíty s rakúskou orlicou. Väčšinou si ich dávali niektorí prednostovia poštových úradov podľa vlastných predstáv vyrábať u miestnych písmomaliarov. Neskôr tieto dočasné tabule boli nahradené

unifikovanými oválnými štíty so znakom ČSR. Jedným zo zachovaných štítov z tohto obdobia je vývesný štít poštového a telegrafového úradu v Rožnově pod Radhoštěm z roku 1919 (esbirky, ©b.r.).

Obrázok 147 Poštový a telegrafický úrad, plechová tabula, rok 1919, zdroj: (esbirky, ©b.r.)

Obrázok 148 Poštový a telegrafický úrad, drevená tabula, ručne maľovaná, rok 1919, zdroj: (esbirky, ©b.r.)

V rámci medzivojnového obdobia, v roku 1938 bol prijatý *Vestník Ministerstva Pošt a telegrafů č. 45/1938 Označování budov, v nichž jsou umístěny úřady, služebny nebo majetek Československé pošty. Úřední štíty a orientační tabulky.*, ktorý definoval presnú podobu poštových štítov. Článok I. uvedeného vestníka zadefinoval umiestnenie a vzhľad poštových štítov. Budovy, v ktorých boli umiestnené úrady Československej pošty okrem budovy Ministerstva pošt a telegrafů sa mali zvonka označovať na hlavnom priečelí budovy nad hlavným vchodom alebo vedľa neho a pri vedľajšom vchode budovy. Označovať sa mali vypuklým oválnym štítom bielej farby, na ktorom bol vyobrazený malý štátny znak definovaný zákonom č. 252/1920. Na rozdiel od zákona, v ktorom bolo definované použitie zlatej a striebornej farby sa na poštových štítoch mala použiť žltá farba namiesto zlatej a biela farba namiesto striebornej.

Na tabuliach označujúcich poštové úrady bola podľa zmieneného vestníka základná farba štátneho znaku na štíte rumelková červená, ktorou sú sfarbené aj d'asná leva. Čelenka, jazyk, chrup a pazúre leva boli žltej farby. Pre trojvršie bola stanovená sýto tmavomodrá farba, tak ako aj pre názov Československého poštového úradu. Zvyšná časť znaku, teda telo leva a dvojkriž boli bielej farby, pričom okraj štítu bol doplnený rumelkovo červeným pruhom.

Nasledujúce oválne tabule poštových úradov z 1. ČSR sú ukážkou ich prevedenia v praxi. Nápis „Poštový úrad“ je v modrej farbe, text má výšku približne 9 centimetrov a v hornej časti tabúľ sa nachádza malý znak 1. Československej republiky (10,5 x 19,5 cm). Napriek podobnosti tabúľ z hľadiska ich kompozičného riešenia, či veľkosti je možné na nich pozorovať aj rozdiely ako napríklad kresba malého štátneho znaku, použité písmo alebo rozdielna diakritika. V prípade ukážky vpravo je možné hovoriť o veľmi jemnej, poddimenzovanej diakritike.

Obrázok 149 Poštový úrad, smaltovaná tabuľa – použitie malého štátneho znaku, 1. ČSR, zdroje: (Slovakiana, ©b. r.)

Na nasledovnej historickej fotografii vidieť označovanie poštových úradov v praxi. Nad hlavným vchodom do budovy je tabuľa s nápisom „POŠTOVNÍ ÚŘAD“, na pravej strane od hlavného vchodu sú umiestnené tabule s jazykovými verziami „POŠTOVNÍ ÚŘAD – POSTAMT“ a v druhom riadku „POSTE – POSTOFFICE“. Na ľavej strane vedľa hlavného vchodu sa nachádza oválna tabuľa s malým štátnym znakom 1. ČSR a textom „POŠTOVNÍ ÚŘAD“ a s číslom, ktoré na fotografii nie je dobre vidieť.

Obrázok 150 Historická fotografia označenie budovy pošty, zdroj: (Macková, ©2017).

Označenie budovy Ministerstva pošt a telegrafů sa podľa uvedeného Věstníka č. 45/1938 od označenia budov poštových úradov líšilo použitím stredného štátneho znaku. Ten bol definovaný zákonom č. 252/1920 Sb. z.

V článku 1, bod 3 bola popísaná situácia, keď v rámci jednej budovy, v ktorej sídlil poštový úrad, sídlili aj iné štátne úrady. Podľa tohto bodu ak nastane situácia keď by všetky označenia úradov v budove mali „býti na újmu lадnému vzhledu“ malo o vhodnom označení rozhodnúť Ministerstvo pošt a telegrafů po dohode s príslušnými rezortmi.

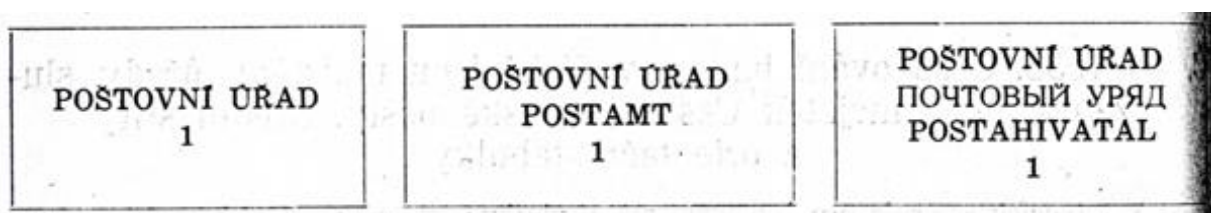
Vo vestníku článok 2 obsahoval sedem jazykových variantov možných názvov použitých na štítoch, ktoré mali slúžiť ako označenia poštových a telegrafných úradov: a) „POŠTOVNÍ ÚŘAD“, b) „POŠTOVÝ ÚŘAD“, c) „POŠTOVNÍ ÚŘAD – ПОЧТОВЫЙ УРЯД“, d) „POŠTOVNÍ ÚŘAD – POSTAMT“, e) „POŠTOVÝ ÚŘAD – POSTAHIVATAL“, f) „POŠTOVNÍ ÚŘAD -

ПОЧТОВЫЙ УРЯД – POSTAHIVATAL“, g) „POŠTOVNÍ ÚŘAD – URZĄD POCZTOWY“.

Tieto úradné štíty boli jednej veľkosti, označovanej aj ako „veľkosť I.“. Ich rozmery boli 820 x 620 mm, vypuklosť štítu mala výšku 45 – 50 mm a okrajový pruh bol široký 8 mm. Malý štátny znak mal mať rozmer 300 x 325 mm.

Štíty mali byť kovové, smaltové a mali vždy obsahovať jednu z jazykových variácií označenia poštového úradu. Písmena pri jednojazyčnej tabuli mali definovanú veľkosť 80 mm, pri dvojjazyčných tabuliach písmo malo mať veľkosť 55 mm a pri trojjazyčných tabuliach bola stanovená veľkosť písma na 50 mm. V spodnej časti štítu sa pri jednojazyčných, dvojjazyčných aj trojjazyčných tabuliach umiestňovalo rozlišovacie číslo úradu (napr. Poštovní úrad 1). Toto číslo malo byť rovnakej veľkosti ako písmená na štíte.

Obrázok 151 Legenda k označovaniu poštových úradov – 1938,
zdroj: (Věstník č. 45/1938)

Obrázok 152 Obdĺžniková tabuľa, označenie pošty,
zdroj zľava:(Lucickymlyn, b. r.), (súkromné zbierky Roman Staňo)

Obrázok 153 Obdĺžniková tabuľa, označenie pošty, zdroj: (zbierky Poštového múzea v Banskej Bystrici)

Článok 3 vestníka popisoval sedem jazykových variantov možných názvov použitých na štítoch poštovní. Kombinácie jazykových mutácií označenia poštovní boli totožné s jazykovými kombináciami označovania poštových úradov: a) „POŠTOVNA“, b) „POŠTOVNĀ“, c) „POŠTOVNA – ПОЧТОВОЕ ОТДѢЛЕНИЕ“, d) „POŠTOVNA – POSTABLAGE“, e) „POŠTOVNĀ – POSTA ÜGYNÖKSÉG“, f) „POŠTOVNA – ПОЧТОВОЕ ОТДѢЛЕНИЕ – POSTA ÜGYNÖKSÉG“, g) „POŠTOVNA – AJENCJA POCZTOWA“ .

Tieto úradné štíty, ktoré slúžili k označovaniu poštovní mali byť taktiež kovové, smaltované a mali obsahovať jednu z jazykových variácií značenia. Veľkosť písom bola stanovená na 50 mm, čo platilo ako pre jednojazyčnú tak aj viacjazyčnú tabuľu. Malý štátny znak mal mať rozmer 200 x 250 mm. Tieto úradné štíty boli označované ako „veľkosť II.“, pričom ich rozmer bol 640 x 480 mm. Vypuklosť štítov mala byť 35 – 40 mm a okrajový pruh mal mať 5 mm.

*Obrázok 154 Tabuľa poštovne, zdroj:
(zbierky Poštového múzea v Banskej Bystrici)*

Približne do roku 1939 sa používali oválne alebo obdĺžnikové štíty s malým štátnym znakom a príslušným nápisom označujúcim úradné tabule. V období vojnovnej Slovenskej republiky bol malý štátny znak nahradený znakom Slovenskej republiky.

Po druhej svetovej vojne sa opäť používali predvojnové štíty s malým štátnym znakom.

V roku 1963 nastala zmena v označovaní poštových budov, zmena sa týkala štátneho znaku aj slovného označenia budov. Prestal sa používať štátny znak a slovo „úrad“. Biely nápis „POŠTA“ bol umiestnený na výrazne oranžovom pozadí, obdĺžnikovej tabule. Takéto označenia pôšt sa aj po rozdelení republiky, na niektorých budovách používajú dodnes.

*Obrázok 155 Pošta, plechový, smaltovaný štít, obdobie 1963-1976,
29 x 65 cm, zdroj: (esbirky, ©b.r.)*

So vznikom samostatných republík Českej republiky a Slovenskej republiky sa spája založenie Českej pošty s. p. a Slovenskej pošty, tie vznikli z pôvodne jednotného štátneho podniku. Po rozdelení sa aj vizuálna podoba značenia tejto organizácie začala vyvíjať samostatne. Česká pošta s. p. od roku 1994 do roku 2009 používala k označovaniu pôšt a objektov patriacich k tomu podniku tabuľky s ich logom. Tmavomodrá štylizovaná poštová trúbka s názvom „Česká pošta“ bola umiestnená na žltom podklade tabuľky, ktorej rozmer bol 48 x 65 cm (esbirky, ©b.r.).

*Obrázok 156 Vývesný štít Českej pošty, 1994 - 2009
zdroj: (esbirky, ©b.r.)*

Slovenská pošta postupne zavádzala nové štíty na označenie pôšt. Na plastových žltých tabuliach sa nachádza modré logo tejto inštitúcie. Za 30 rokov sa označenia viackrát redizajnovali do dnešnej podoby. Okrem viacerých

vizuálnych zmien na označovaní budov Slovenská pošta prešla aj zmenou zo štátneho podniku v roku 2004 na akciovú spoločnosť (Macková, ©2017).

Na nasledovnej ukážke je základný variant logotypu Slovenskej pošty používaný v súčasnosti. Logotyp sa skladá zo značky a textu v stanovených pomeroch.

*Obrázok 157 Dnešná podoba označenia budovy Pošty, zdroje zľava:
(Dizajn-manuál, 2018), (Seredsity, ©2021)*

6 VÝSKUMNÁ ČASŤ:

Súčasná kapitola pojednáva o dôležitej časti dizertačnej práce, ktorou bol terénny výskum. Tento terénny výskum bol realizovaný v rokoch 2021, 2022 a 2023.

Cieľom terénneho výskumu bola okrem iného odpoveď na tretiu výskumnú otázku zaoberajúcu sa súčasným stavom viacjazyčnej komunikácie vo verejnom priestore na Slovensku so zameraním na označovanie obcí, ulíc a štátnych inštitúcií.

6.1 Terénny výskum - mapovanie súčasnej viacjazyčnosti na Slovensku

Zákon 184/1999 Z. z. o používaní národnostného jazyka ukladá povinnosť Úradu vlády SR predkladať vláde Slovenskej republiky raz za dva roky *Správu o stave používania jazykov menšín* na území SR. Predtým, ako Úrad vlády SR túto správu vláde Slovenskej republiky predloží, zaujme k nej stanovisko Rada vlády pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť. Tiež sa týmto zákonom ukladá povinnosť orgánom verejnej správy poskytovať informácie a písomné podklady o používaní jazyka menšín vo všetkých oblastiach ich pôsobnosti Úradu vlády SR.

Dôležitým zdrojom informácií o súčasnom stave mala byť najnovšia *Správa o stave používania jazykov národnostných menšín*. Táto správa je v poradí šiestou a poskytuje informácie o zmienenej problematike za časové obdobie 2021 – 2022. Informácie o aktuálnom stave boli získané na základe dotazníkového prieskumu. Vyplnené dotazníky zaslalo 625 obcí (z toho 16 obcí za 2 jazyky). Rozsiahlosť dotazníka ilustruje aj počet otázok položených obciam - 82 otázok v rámci

6 tematických okruhov: označenia v jazyku národnostnej menšiny (otázky č. 1 – 13), úradný styk (otázky č. 14 – 34), dvojjazyčné dokumenty (otázky č. 35 – 57), rokovanie orgánov územnej samosprávy (otázky č. 58 – 62), informovanie verejnosti (otázky č. 63 – 76) a záverečné otázky (otázky č. 77 – 82). Kvantitatívny výskum vypracoval Úrad vlády Slovenskej republiky v spolupráci s Úradom splnomocnenca vlády Slovenskej republiky pre národnostné menšiny (Správa, 2022, st.31, 32).

Autorka práce aj v rámci svojho výskumu realizovala dňa 31. 3. 2022 rozhovor s pani Sofiou Penerovou Daskalovou, poverenou riadením Odboru postavenia a práv národnostných menšín, Úrad splnomocnenca vlády SR pre národnostné menšiny. Nejedná sa o doslovný prepis rozhovoru, uvedené informácie sú výberom najzaujímavejších informácií z hľadiska problematiky skúmanej v tejto dizertačnej práci. Autorka rozhovorom s pani Penerovou Daskalovou získala nasledovné informácie:

Podľa slov pani Penerovej Daskalovej sa Úrad vlády snaží vplývať pozitívne na obce, aby jazykové práva dodržiavali, pripomína im povinnosti vyplývajúce zo zákona i možnosti, komunikuje s obcami a upozorňuje obce po každej *Správe o stave používania jazykov národnostných menšín*, čo by mali doriešiť, čo nespĺňajú. Pri mapovaní subjektov verejnej správy sa výsledky uplatňovania jazykových práv z roka na rok v rámci jazykovej Správy ukazujú lepšie. Podľa vyjadrenia pani Penerovej Daskalovej je to pomalý a zdĺhavý proces od prijatia zákona v roku 2011. Nemožno povedať, že sa zákon úplne uplatňuje, ale podľa výsledkov jazykovej správy sa stav zlepšuje. Pravdepodobne k zlepšovaniu aplikačnej časti prispieva komunikačná kultúra, nakoľko sa s obcami komunikuje aj počas roka, pričom snaha úradu je nebyť veľmi sankčný, obce vidia, že úrad chce byť ich partnerom. Pani Penerová Daskalová sa domnieva, že nedostatky

v rámci dodržiavania jazykových práv vznikajú z nasledovných príčin: Podľa zistení najčastejšou príčinou je nedostatok personálu na subjektoch verejnej správy, ktorý by vedel komunikovať v menšinovom jazyku alebo prekladať niektoré formuláre, či tlačivá. Taktiež problémom sú finančné prostriedky na tlmočenie a na preklady. Podľa pani Penerovej Daskalovej na dodržiavanie jazykových práv národnostných menšín do veľkej miery vplýva veľkosť obcí a ich rozpočet. Nakoľko obce musia tieto zákonné povinnosti plniť zo svojich rozpočtov. Rozpočet obce závisí od ich veľkosti i sčítania domov a bytov a tým pádom vznikajú veľké rozdiely medzi jednotlivými obcami a mestami. Veľký počet obcí je skôr menších. To súvisí s nízkym počtom obyvateľov a minimálnym počtom zamestnancov na obecných úradoch i nízkym rozpočtom. Naopak niektoré mestá ako Komárno, Dunajská Streda sú bohaté. Na týchto mestách je možné vidieť ukážkové vysporiadanie sa s otázkou dvojjazyčných formulárov, ktoré majú prístupné pre obyvateľov na svojej webovej stránke.

Avšak napriek rozsiahlemu dotazníkovému prieskumu je otázna správnosť získaných informácií, nakoľko sa v správe píše, že niektoré z odpovedí boli zhodnotené ako chybné. Príkladom takejto chybnej odpovede je, že obce uviedli že majú letisko alebo prístav označený dvojjazyčnou tabuľou, napriek tomu že obec žiadnym letiskom alebo prístavom nedisponuje (Správa, 2022, st.34).

Chybné odpovede v *Správe o stave používania jazykov národnostných menšín* inšpirovali autorku k realizácii vlastného kvalitatívneho terénneho výskumu. Nakoľko pre kvalitatívny výskum nie je charakteristická veľká množina skúmanej vzorky, realizuje sa na menšej skúmanej vzorke, avšak s prihliadnutím na zaujímavosti danej problematiky.

Kvalitatívny výskum autorka realizovala v rámci Slovenskej republiky návštevou vybraných obcí a miest spadajúcich do aktuálneho zoznamu obcí,

ktorých občania prislúchajúci k národnostnej menšine tvoria minimálne 15 % obyvateľov. Takéto obce so zastúpením 15 % národnostnej menšiny sa nachádzajú v šiestich krajoch z celkového počtu osem slovenských krajov. Konkrétne ide o tieto kraje: Bratislavský, Trnavský, Nitriansky, Banskobystrický, Prešovský a Košický kraj. Výskum autorka realizovala v rámci troch krajov Slovenska zo šiestich, v ktorých žije obyvateľstvo hlásiace sa k národnostnej menšine.

Pre Bratislavský kraj boli na terénny výskum autorkou zvolené nasledovné mestá a dediny: Senec, Malinovo, Nová Dedinka, Tomášov a Veľký Biel. V Trnavskom kraji bol výskum realizovaný v Dunajskej Strede, vo Veľkom Mederi, v Šamoríne, v Sládkovičove a v Galante. Pre Nitriansky kraj boli zvolené mestá Komárno, Nové Zámky a dedina Tvrdošovce. Vlastný terénny výskum autorka realizovala spolu v 13 obciach.

Pre výskum boli zámerne zvolené menšie dediny aj väčšie mestá, nakoľko autorka v nich očakávala rôznorodú intenzitu a kvalitu prevedenia označovania verejných priestranstiev dvojjazyčnými tabuľami, čo sa výskumom neskôr aj potvrdilo. Tento zvolený súbor skúmaných obcí poskytol priestor pre zaujímavé porovnania skutkového stavu menších dedín a väčších miest v skúmanej problematike.

Inšpiráciou k výberu preverovaných aktuálnych označení v jazyku národnostnej menšiny, bola pre autorku *Správa o stave používania jazykov národnostných menšín*. Zároveň je potrebné spomenúť, že aj spomínaná Správa a jej dopytované otázky vychádzajú zo zákona č. 184/1999 *o používaní jazykov národnostných menšín*. V tomto zákone sa označeniam v jazyku menšiny venuje samostatný § 4 *Označenia v jazyku menšiny*. Tento zákon obsahuje sumár jazykových práv, ktorých dodržiavanie je zo zákona povinné, pričom zákon

uvádza aj jazykové práva, ktorých uplatňovanie stanovuje zákon ako možnosť, nie ako povinnosť.

Z kategórie jazykových práv stanovených uvedených zákonom a vyhláškou, ktorých dodržiavanie je povinné, autorka v kvalitatívnom výskume v navštívených obciach skúmala nasledovné:

- 1.) označenie názvu obce v jazyku národnostnej menšiny uvedené na dopravnej značke na začiatku a na konci obce (§ 4 ods. 1 zákona č. 184/1999 Z. z.)
- 2.) označenie názvu obce v jazyku národnostnej menšiny uvedené popri názve obce v štátnom jazyku na budovách orgánov verejnej správy (§ 4 ods. 1 zákona č. 184/1999 Z. z.)
- 3.) označenie orgánu verejnej správy umiestnené na budovách v jazyku národnostnej menšiny (§ 2 ods. 6 zákona č. 184/1999 Z. z.)
- 4.) podmienka označovania názvov ulíc v rámci jednej obce na tabuliach rovnakého typu (§ 1 ods. 2 Vyhlášky č. 31/2003 Z. z.)

Z kategórie jazykových práv stanovených uvedených zákonom, ktorých dodržiavanie zákon uvádza len ako možnosť, autorka v kvalitatívnom výskume v navštívených obciach skúmala nasledovné:

- 5.) označovanie názvov ulíc a iných geografických značení okrem štátneho jazyka aj v jazyku národnostnej menšiny (§ 4 ods. 5 zákona č. 184/1999 Z. z.)

6.1.1 Vyhodnotenie realizovaného výskumu podľa jednotlivých skúmaných kategórií zo zákonného hľadiska

Prvým skúmaným javom vo výskume autorky v rámci navštívených viacjazyčných obcí z oficiálneho štátom vydaného zoznamu obcí s minimálne 15% obyvateľstva patriacim k národnostným menšinám bolo:

1. povinné označenie názvu obce v štátnom jazyku aj v jazyku národnostnej menšiny na dopravných tabuliach na začiatku a konci obce

- počet skúmaných obcí pre danú kategóriu: 7 obcí

Obrázok 158 Označenie obcí Dunajská Streda a Malinovo na dopravných značkách na začiatku a na konci obce, zdroj: autorka

Obrázok 159 Označenie obcí Nová Dedinka a Senec na dopravných značkách na začiatku a na konci obce, zdroj: autorka

Obrázok 160 Označenie obcí Sládkovičovo a Tomášov na dopravných značkách na začiatku a na konci obce, zdroj: autorka

Obrázok 161 Označenie obce Velký Biel na dopravných značkách na začiatku a na konci obce, zdroj: autorka

Zo zachytenia skutočného stavu označovania začiatku a konca obcí na dopravných značkách doloženého fotografiami možno konštatovať, že zo 7 pozorovaných obcí majú nové značenie podľa platnej legislatívy iba 2 obce (Dunajská Streda a Sládkovičovo). Značenie týchto dvoch obcí na dopravných značkách je dodržané podľa *Vyhlášky č. 30/2020 o dopravnom značení* a podrobnejších detailov uvedených vo *Vzorových listoch 6.1 Zvislé dopravné značky*. Uvedený dokument *Vzorové listy a pravidlá*, ktoré stanovuje pre

označenie začiatku a konca obce sú podrobnejšie v práci popísané v závere kapitoly 5.1.2 *Vývoj vizuálnej podoby značenia*. Zvyšných 5 obcí, ktorých označenie obce v jazyku národnostnej menšiny je na menších tmavomodrých tabuľkách, nedodržiava najaktuálnejšie predpisy týkajúce sa označovania obce dopravnými značkami. Uvedené tmavomodré tabuľky sú pozostatkom staršej legislatívy, ktorá bola zrušená Vyhláškou Ministerstva vnútra Slovenskej republiky č. 19/2018 Z.z. ešte v roku 2018.

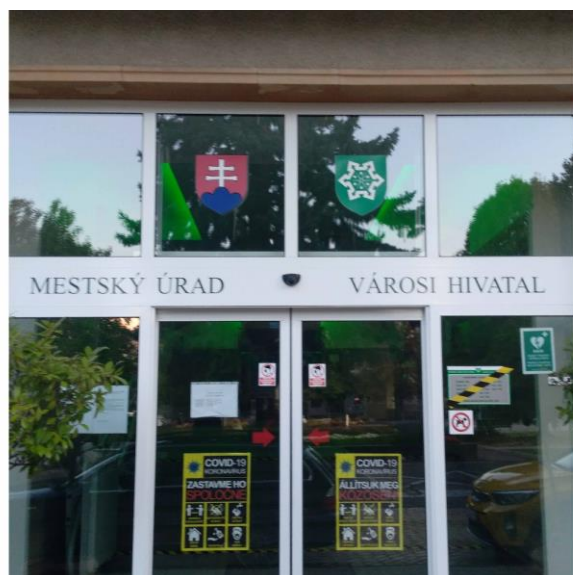
Ďalšími skúmanými označeniami boli:

2. povinné označenie názvu obce v jazyku národnostnej menšiny uvedené popri názve obce v štátnom jazyku na budovách orgánov verejnej správy

3. označenie orgánu verejnej správy umiestnené na budovách v jazyku národnostnej menšiny

S prihliadnutím na skutočnosť, že ďalšie dve skúmané kategórie týkajúce sa označovania na budovách orgánov verejnej správy sú úzko prepojené, autorka skúma obe tieto kategórie z rovnakého súboru fotografií. Obe zo skúmaných kategórií budú však mať v závere za fotodokumentáciu vlastné vyhodnotenie.

- počet skúmaných budov z hľadiska povinného označovania 2. a 3. kategórie:
19 budov v 12 obciach

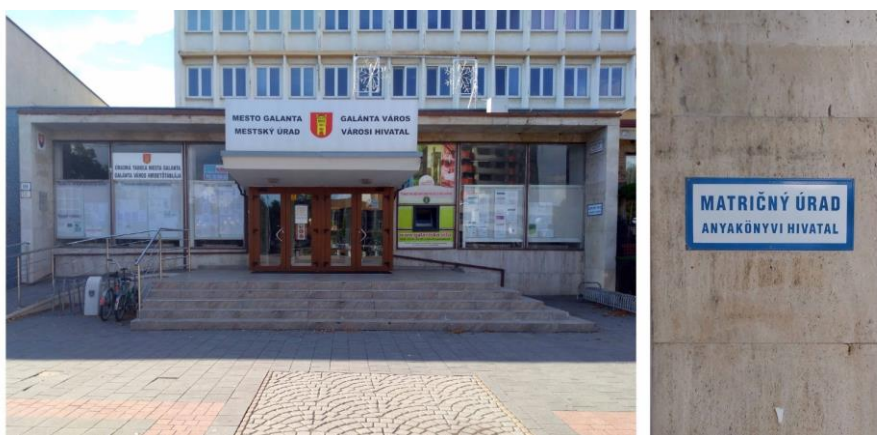

Obrázok 162 Označenie Mestských úradov v Komárne a Nových Zámkoch, zdroj: autorka

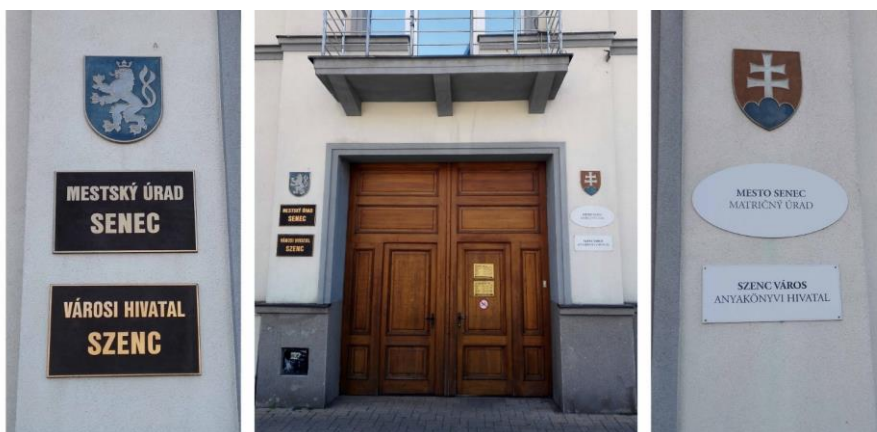

Obrázok 163 Označenie Mestského a Matričného úradu v Dunajskej Strede a Sládkovičove, zdroj: autorka

Obrázok 164 Označenie Mestského a Matričného úradu v Galante, zdroj: autorka

Obrázok 165 Označenie Mestského a Matričného úradu v Senci, zdroj: autorka

Obrázok 166 Označenie Mestského a Matričného úradu v Šamoríne, zdroj: autorka

Obrázok 167 Označenie Obecného a Matričného úradu v Novej Dedinke a vo Veľkom Bieli, zdroj: autorka

Obrázok 168 Označenie Obecného a Matričného úradu v Tvrdošovciach, zdroj: autorka

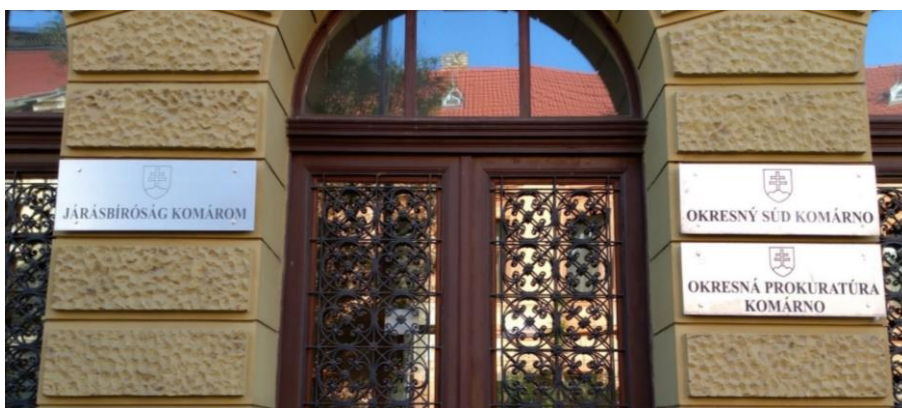
Obrázok 169 Označenie Obecného, Matričného úradu a Stavebného úradu v Malinove, zdroj: autorka

Obrázok 170 Označenie Obecného, Matričného úradu a Stavebného úradu v Tomášove, zdroj: autorka

Obrázok 171 Označenia Okresných úradov v Galante a v Senci, zdroj: autorka

Obrázok 172 Označenie Okresného súdu a Okresnej prokuratúry v Komárne, zdroj: autorka

Obrázok 173 Označenie Daňového úradu v Galante, Nových Zámkoch a Senci, zdroj: autorka

Obrázok 174 Označenie Úradu práce sociálnych vecí a rodiny v Galante, zdroj: autorka

OBCE	N. O.	O./M. Ú.	N. O.	O./M. Ú. + M. Ú.	N. O.	O. + M. + S. Ú.	N. O.	O. Ú.	N. O.	O. S.	N. O.	O. P.	N. O.	D. Ú.	N. O.	Ú. P. S. V. A R.
Dunajská Streda			N	S												
Galanta			S	S			S	S					S	S	S	S
Komárno	S	S							S	S	S	N				
Malinovo					S	S										
Nová Dedinka			S	S												
Nové Zámky	N	S											S	S		
Senec			S	S			N	S					S	S		
Sládkovičovo			N	S												
Šamorín			S	S												
Tomášov					S	S										
Tvrdošovce			S	S												
Veľký Biel			S	S												

Tabuľka 2 Vyhodnocujúca správnosť/nesprávnosť označení na budovách orgánov verejnej správy, zdroj: autorka

Legenda k tabuľke :

N.O. - označenie názvu obce v jazyku národnostnej menšiny uvedené popri názve obce v štátnom jazyku na budovách orgánov verejnej správy

Označenia typov orgánov verejnej správy v jazyku národnostnej menšiny:

O./M.Ú. – obecný/mestský úrad, O./M.Ú.+M.Ú. – obecný/mestský úrad a matričný úrad v jednej budove, O.+M.+S.Ú – obecný, matričný a stavebný úrad v jednej budove, O.Ú. – okresný úrad, O.S. – okresný súd, O.P. – okresná prokuratúra, D.Ú. – daňový úrad, Ú.P.S.V.A R. – úrad práce, sociálnych vecí a rodiny

S – správne značenie, N – nesprávne značenie

Políčka šedou farbou – v danom meste nezisťovaná alebo neexistujúca kategória

Čo sa týka prvej vyhodnocovanej kategórie zameranej na označovanie názvu obce na budovách orgánov verejnej správy popri štátnom jazyku aj v jazyku národnostnej menšiny na vzorke sledovaných 19 budov orgánov verejnej správy v 12 obciach autorka zistila nasledovné. Povinnosť označenia názvu obce v jazyku národnostnej menšiny na budove orgánu verejnej správy splnilo 15 budov orgánov verejnej správy. Túto povinnosť nesplnili Nové Zámky na Mestskom úrade, Dunajská Streda a Sládkovičovo na budove Mestského a Matričného úradu, Senec na Okresnom úrade.

V tabuľke sa nachádza samostatne okresný súd a okresná prokuratúra v Komárne, avšak aj podľa priloženej fotodokumentácie je možné vidieť, že sa jedná o tú istú budovu. Nakoľko okresná prokuratúra nie je uvedená v jazyku národnostnej menšiny v tabuľke sa vyskytuje ako samostatná kategória. Tým pádom sa pre druhú kategóriu hodnotí 20 inštitúcií.

V rámci skúmania obecných / mestských úradov, matričných úradov, stavebných úradov, okresných úradov, okresného súdu, okresnej prokuratúry, daňových úradov a úradu práce, sociálnych vecí a rodiny v uvedených 12 obciach, autorka zistila nasledovné. Orgán verejnej správy bol označený aj v jazyku národnostnej menšiny 19 krát, čím bola splnená zákonná povinnosť. Neoznačenou inštitúciou aj v jazyku národnostnej menšiny boli okresná prokuratúra v Komárne.

Okrem vyššie spomínaných úradov boli tieto dve kategórie – označovanie názvu obce a označenie orgánu verejnej správy umiestnené na budovách v jazyku národnostnej menšiny, skúmané aj na školských zariadeniach a to materských, základných a stredných školách, v celkovom počte 11 označení na 10 budovách v 7 mestách. Rozdielny počet označení a budov škôl bol spôsobený spojenou školou v Malinove, v rámci ktorej sídlia základná a stredná škole v jednej budove.

Obrázok 175 Označenie Materských škôl v Dunajskej Strede, Novej Dedinke a Veľkom Bieli, zdroj: autorka

Obrázok 176 Označenia Základných škôl v Novej Dedinke, Senci a Veľkom Bieli, zdroj: autorka

Obrázok 177 Označenie Základnej školy v Tomášove, zdroj: autorka

Obrázok 178 Označenie Základnej a Strednej školy v Malinove a označenie Stredných škôl v Senci a Sládkovičove, zdroj: autorka

OBCE	N. O.	M. Š.	N. O.	Z. Š.	N. O.	S. Š.
Dunajská Streda	S	S				
Malinovo			N	N	N	N
Nová Dedinka	N	N	N	N		
Senec			S	S	N	S
Sládkovičovo					N	S
Tomášov			S	S		
Veľký Biel	N	N	N	N		

Tabuľka 3 Vyhodnocujúca správnosť/nesprávnosť označení na budovách škôl, zdroj: autorka

Legenda k tabuľke :

N.O. - označenie názvu obce v jazyku národnostnej menšiny uvedené popri názve obce v štátnom jazyku na budovách škôl

Označenia typov škôl v jazyku národnostnej menšiny: M.Š. – materská škola, Z.Š. – základná škola, S.Š. – stredná škola

S – správne značenie, N – nesprávne značenie

Políčka šedou farbou – v danom meste nezisťovaná alebo neexistujúca kategória

Z uvedených obrázkov a tabuľky vyplýva, že z troch budov, v ktorých sídlia materské školy nemajú dve (v Novej Dedinke a vo Veľkom Bieli) uvedený názov obce v jazyku národnostnej menšiny a taktiež nemajú ani označenie školy v jazyku národnostnej menšiny. Z piatich pozorovaných základných škôl –

v Malinove, Novej Dedinke, Senci, Tomášove a Veľkom Bieli sú dve školy, ktoré spĺňajú obe kategórie označovania budov. Zvyšné tri základné školy v Malinove, Novej Dedinke a Veľkom Bieli nemajú na budove školy názov obce v jazyku menšiny a taktiež nemajú na budove školy uvedený názov inštitúcie v jazyku národnostnej menšiny. Tretím typom pozorovaných škôl boli stredné školy. Stredná škola a Základná škola v Malinove sídli v tej istej budove, no všetky názvy na budove sú uvedené len v slovenčine. Zvyšné dve stredné školy v Senci a v Sládkovičove majú názov školy aj v jazyku národnostnej menšiny, no nemajú názov obce kde sídli škola uvedený ani v štátnom jazyku ani v jazyku národnostnej menšiny.

Ďalším zisťovaným označovaním v jazyku národnostnej menšiny v rámci kvalitatívneho výskumu autorky je označovanie:

4. podmienka označovania názvov ulíc v rámci jednej obce na tabuliach rovnakého typu (zákonom stanovená povinnosť)

5. označovanie názvov ulíc a iných geografických značení okrem štátneho jazyka aj v jazyku národnostnej menšiny (zákonom stanovené ako možnosť)

Obrázok 179 Označenie ulíc a námestí v Dunajskej Strede, zdroj: autorka

Obrázok 180 Označenie ulíc a námestia v Galante, zdroj: autorka

Obrázok 181 Označenie ulíc a námestia v Komárne, zdroj: autorka

Obrázok 182 Označenie ulíc v Novej Dedinke, zdroj: autorka

Obrázok 183 Označenie ulíc a námestia v Nových Zámkoch, zdroj: autorka

Obrázok 184 Označenie ulíc a námestí v Senci, zdroj: autorka

Obrázok 185 Označenie ulíc v Šamorine, zdroj: autorka

Obrázok 186 Označenie ulíc v Tomášove, zdroj: autorka

Obrázok 187 Označenie ulíc vo Veľkom Bieli, zdroj: autorka

Obrázok 188 Označenie ulíc vo Veľkom Mederi, zdroj: autorka

V platnej Vyhláške č. 31/2003 Z. z. týkajúcej sa označovania ulíc, ktorá bola podrobnejšie rozobraná v závere podkapitoly 5.2.2. *Vývoj vizuálnej podoby označovania ulíc* nie je stanovený presný vzhl'ad uličných tabúl'. Avšak nakoľko vo vyhláške je stanovené, že sa názvy ulíc majú označovať v rámci obce na tabuliach rovnakého typu, autorka na skúmaných tabuliach v 10 obciach sleduje túto zákonnú povinnosť.

Okrem označovania ulíc s názvami na rovnakom type tabúl' autorka na vybranej kvalitatívnej vzorke skúma aj zákonom stanovenú možnosť, ktorou je označovanie názvov ulíc, či iných geografických značení popri štátnom jazyku aj v jazyku národnostnej menšiny.

OBCE	UL. R. T.	JNM.
Dunajská Streda	S	ÁNO
Galanta	S	ÁNO
Komárno	S	ÁNO
Nová Dedinka	S	NIE
Nové Zámky	N	NIE
Senec	S	RÔZNE
Šamorín	S	ÁNO
Tomášov	S	ÁNO
Veľký Biel	S	NIE
Veľký Meder	S	ÁNO

Tabuľka 4 Označovanie ulíc, zdroj: autorka

Legenda k tabuľke :

UL. R. T. – uličné značenia rovnakého typu, JNM. – použitie jazyka národnostnej menšiny

S – správne značenie, N – nesprávne značenie

Z vyššie uvedenej tabuľky, ktorá zachytáva aktuálny stav označovania ulíc vo vybraných 10 obciach vyplýva, že uličné tabule rovnakého typu nepoužíva len mesto Nové Zámky. Označovanie názvov ulíc v jazyku národnostnej menšiny bolo vykonané v 6 obciach, pričom autorka zistila, že jedna obec disponovala značeniami v jazyku národnostnej menšiny a zároveň aj značeniami len v štátnom

jazyku. V 3 obciach z vybranej vzorky nemali označenia názvov ulíc v jazyku národnostnej menšiny vôbec.

Zaujímavou chybou zachytenou prostredníctvom fotodokumentácie na uličných tabuliach v Šamoríne bolo, že tabuľky sú rovnakého typu avšak pri detailnejšom pozorovaní je možné zbadat', že na tabuľke označujúcej Hlavnú ulicu sú vymenené farby. Bledomodrá, ktorá na iných tabuľkách označovala názvy v štátnom jazyku označuje v tomto prípade jazyk národnostnej menšiny.

6.1.2 Vyhodnotenie realizovaného výskumu podľa jednotlivých skúmaných kategórií z vizuálneho hľadiska

Autorka okrem jazykových práv, týkajúcich sa označení v jazyku národnostnej menšiny vyplývajúcich zo Zákona č. 184/1999 *o používaní jazykov národnostných menšín* a z *Vyhlášky č. 31/2003*, ktoré skúmala v predchádzajúcej kapitole 6.1.1., v aktuálnej kapitole skúma aj prevedenie samotných označení.

V rámci skúmaných označení autorka z vizuálneho hľadiska pozorovala aj:

1.) správnosť použitia a umiestnenia štátneho znaku

Okrem uvedeného autorka v tejto podkapitole na skúmanej vzorke hodnotí viaceré aspekty označovania v jazyku národnostnej menšiny z vizuálneho hľadiska. Týmito aspektami sú:

2.) rôznorodosť používaných tvarov tabúľ a ich kombinácie označujúce úrady

3.) vizuálne spôsoby aplikované na odlíšenie dvoch jazykov

4) práca s písmom a kombinovanie verzálok a minusiek v rámci jedného označenia

5.) kvalitatívna úroveň spracovania diakritiky

1.) správnosť použitia a umiestnenia štátneho znaku

Tento aspekt je skúmaný na budovách orgánov verejnej správy vo vzťahu k tabuliam označujúcim orgány verejnej správy, ako aj vo vzťahu k použitým erbom označujúcim obce. Správnosť respektíve nesprávnosť použitia štátneho znaku Slovenskej republiky na budovách autorka posudzuje na základe informácií uvedených v § 4 Zákona č. 63/1993 Z. z o štátnych symboloch Slovenskej republiky a ich používaní.

- **zákonom nariadené použitie len jedného štátneho znaku v prípade aj keď v jednej budove sídli viac štátnych orgánov a orgánov územnej samosprávy oprávnených používať štátny znak (§ 4 odsek 1, písmeno a)**

Na väčšine skúmanej vzorky toto pravidlo stanovené zákonom bolo dodržané. Avšak boli aj prípady kedy sa štátny znak na jednej budove vyskytoval aj dva krát, či dokonca viac. Nesprávne násobenie používania štátneho znaku bolo na skúmanej vzorke budov možné pozorovať napríklad na Daňovom úrade pobočky v Galante, Okresnom súde a Okresnej prokuratúre v Komárne alebo aj na Základnej škole v Tomášove.

Obrázok 189 Daňový úrad v Galante a Okresný súd a Okresná prokuratúra v Komárne, zdroj: autorka

Obrázok 190 Základná škola v Tomášove, zdroj: autorka

- **zákonom nariadené umiestnenie štátneho znaku nad tabuľou, na ktorej je uvedený názov štátneho orgánu alebo orgánu územnej samosprávy oprávnenej ho používať (§ 4 odsek 1, písmeno c)**

Takéto umiestnenie štátneho znaku bolo v rámci skúmanej vzorky uplatnené na 16 budovách: Mestský úrad v Dunajskej Strede, Mestský úrad v Komárne, Matričný úrad v Senci, Obecný úrad v Novej Dedinke, Okresný úrad v Senci, Obecný úrad v Tomášove, Daňové úrady v Galante, Nových Zámkoch a Senci, Materská škola v Novej Dedinke, Materská škola vo Veľkom Bieli, Základná škola v Novej Dedinke, Základná škola vo Veľkom Bieli, Základná škola v Tomášove, Stredná škola v Malinove a Súkromná stredná škola v Sládkovičove.

Obrázok 191 Ukážky umiestnenia štátneho znaku nad tabuľou s názvom inštitúcie, zdroj: autorka

Ďalšie nesprávne umiestnenia štátneho znaku sa na skúmanej vzorke nachádzali pod tabuľou označujúcou štátny orgán alebo orgán územnej samosprávy. Príkladom umiestnenia štátneho znaku pod tabuľu s názvom úradu bol okresný úrad v Galante.

Obrázok 192 Okresný úrad v Galante, zdroj: autorka

V rámci skúmanej vzorky bol v prípade mestského úradu v Galante štátny znak umiestnený na bočnej strane budovy, pričom názov mesta a mestského úradu bol nad hlavným vchodom do budovy.

Obrázok 193 Mestský úrad v Galante, zdroj: autorka

Ďalšími nesprávnymi spôsobmi umiestnenia štátneho znaku voči tabuli s názvom orgánu verejnej správy boli prípady keď sa štátny znak nachádzal po pravej alebo naopak ľavej strane tabule. Takéto nesprávne umiestnenia štátneho znaku voči tabuli s názvom úradu mali budovy Materská škola v Dunajskej Strede, Základná a Stredná škola v Senci a Mestský úrad v Šamoríne.

Obrázok 194 Materská škola v Dunajskej Strede, Základná a Stredná škola v Senci a Mestský úrad v Šamoríne, zdroj: autorka

- **zákonom povolené umiestnenie štátneho znaku na tabuli spolu s názvom štátneho orgánu alebo orgánu územnej samosprávy (§ 4 odsek 1, písmeno c)**

Túto možnosť, ktorú stanovuje zákon zvolilo na svoje označenie menší počet budov orgánov verejnej správy ako tomu bolo v predchádzajúcom prípade. Na doložených ukázkach označení na tabuliach Úradu práce, sociálnych vecí a rodiny v Galante, Okresnom súde a Okresnej prokuratúre v Komárne a Obecného a Matričného úradu v Malinove je možné pozorovať veľkú variabilitu spracovania a kompozičných riešení textu a štátneho znaku.

Obrázok 195 Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny v Galante, Okresný súd a Okresná prokuratúra v Komárne a Obecný a Matričný úradu v Malinove, zdroj: autorka

- **zákonom nariadené umiestnenie štátneho znaku v strede nad priečelím budovy, nad hlavným vchodom alebo na pravej strane hlavného vchodu z čelného pohľadu (§ 4 odsek 1, písmeno d)**

Štátny znak v strede nad priečelím budovy mali správne umiestnené budovy Základná a Stredná škola v Malinove a Základná škola v Tomášove.

Obrázok 196 Základná a Stredná škola v Malinove a Základná škola v Tomášove, zdroj: autorka

Štátny znak nad hlavným vchodom mali umiestnené nasledovné budovy: Daňový úrad a Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny v Galante, Mestský úrad v Nových Zámkoch, Stredná škola v Senci, Mestský a Matričný úrad v Sládkovičove a Obecný úrad v Tvrdošovciach.

Obrázok 197 Daňový úrad a Úrad práce sociálnych vecí a rodiny v Galante a Stredná škola v Senci, zdroj: autorka

Obrázok 198 Mestský úrad v Nových Zámkoch, Mestský a Matričný úrad v Sládkovičove a Obecný úrad v Tvrdošovciach, zdroj: autorka

Zo skúmanej vzorky budov malo najviac budov štátny znak umiestnený na pravej strane hlavného vchodu. Konkrétne to boli: Základná škola, Obecný a Matričný úrad v Novej Dedinke, Mestský a Matričný úrad, Okresný úrad a Daňový úrad v Senci, Základná a Materská škola vo Veľkom Bieli.

Obrázok 199 Základná škola, Obecný a Matričný úrad v Novej Dedinke, Mestský a Matričný úrad v Senci, zdroj: autorka

Obrázok 200 Okresný úrad a Daňový úrad v Senci, Základná škola vo Veľkom Bieli, zdroj: autorka

Obrázok 201 Materská škola vo Veľkom Bieli, zdroj: autorka

Niektoré budovy nerešpektovali ani jeden zo stanovených spôsobov umiestnenia štátneho znaku. Takýmto príkladom sú: Mestský úrad v Galante (označenie na ľavej strane bočnej steny), Okresný súd a Okresná prokuratúra v Komárne, Obecný a Matričný úrad v Malinove, Materská škola Nová Dedinka, Základná škola v Senci, Obecný úrad v Tomášove, Obecný úrad vo Veľkom Bieli.

Obrázok 202 Mestský úrad v Galante, zdroj: autorka

Obrázok 203 Okresný súd a Okresná prokuratúra v Komárne, Obecný a Matričný úrad v Malinove, zdroj: autorka

Obrázok 204 Materská škola v Novej Dedinke, Základná škola v Senci, zdroj: autorka

Obrázok 205 Obecný úrad v Tomášove, Obecný úrad vo Veľkom Bieli, zdroj: autorka

- **zákonom nariadené umiestnenie štátneho znaku vo vzťahu k inému znaku je z čelného pohľadu vľavo od iného znaku (§ 4 odsek 1, písmeno e)**

Na základe skúmanej vzorky je možné pozorovať správne, ale aj nesprávne umiestnenia štátneho znaku vo vzťahu k inému znaku, v tomto prípade k erbom daných obcí.

Zákon síce definuje umiestnenie štátneho znaku naľavo od iného znaku, avšak v zákone vzorový príklad nie je. V zákone nie je stanovené, či štátny znak a iný znak majú byť v tesnej blízkosti alebo či medzi nimi môžu byť aj názvy inštitúcií. To vytvára priestor pre rôznorodé, nejednotné spracovanie, ktoré je možné pozorovať aj na nasledovných príkladoch z terénneho výskumu.

- Mestský úrad v Galante, Obecný a Matričný úrad Malinovo, Základná a Stredná škola v Malinove, Stredná škola v Senci, Obecný a Matričný úrad vo Veľkom Bieli

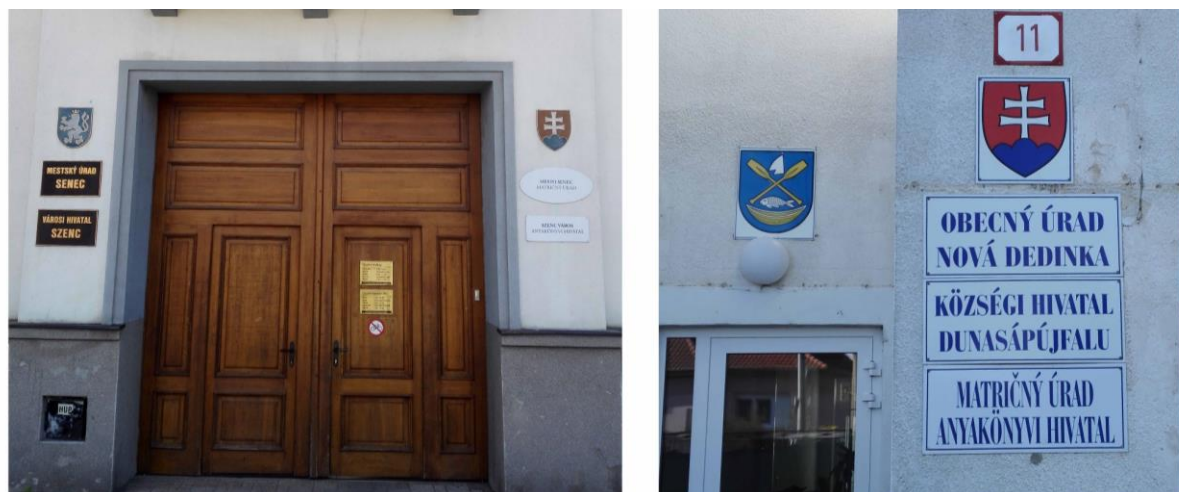

Obrázok 206 Mestský úrad v Galante, Obecný a Matričný úrad, Základná a Stredná škola v Malinove, zdroj: autorka

Obrázok 207 Stredná škola v Senci, Obecný a Matričný úrad vo Veľkom Bieli, zdroj: autorka

Nesprávne umiestnenie štátneho znaku nachádzajúceho sa na pravej strane od erbu sa vyskytlo na Mestskom a Matričnom úrade v Senci a druhým nesprávnym príkladom bol Obecný a Matričný úrad v Novej Dedinke.

Obrázok 208 Mestský a Matričný úrad v Senci a Obecný a Matričný úrad v Novej Dedinke, zdroj: autorka

Tiež sa v rámci kvalitatívneho výskumu ukázalo, že na niektorých budovách bol štátny znak umiestnený nad alebo pod iný znak, čo taktiež nie je správne umiestnenie. Príkladom umiestnenia štátneho znaku nad iný znak bola Materská škola v Dunajskej Strede. Opačným umiestnením kedy sa iný znak nachádzal nad štátnym znak bol Obecný úrad v Tvrdošovciach.

Obrázok 209 Materská škola v Dunajskej Strede a Obecný úrad v Tvrdošovciach, zdroj: autorka

2.) rôznorodosť používaných tvarov tabúl a ich kombinácie označujúce úrady

Tvary tabúl označujúce úrady sú najčastejšie obdĺžnikové, taktiež sa vyskytujú aj oválne tabule. Na označovanie budov sa využívajú aj kombinácie obdĺžnikových a oválnych tabúl. Takéto kombinovanie tvarov tabúl podľa autorkinho názoru pôsobí najmenej reprezentatívne. Takýmto kombinovaným spôsobom označenia disponuje Mestský a Matričný úrad v Senci.

Obrázok 210 Obdĺžnikové tvary, oválne tvary a kombinácia tvarov tabúľ,
zdroj: autorka

3.) vizuálne spôsoby aplikované na odlišenie dvoch jazykov

Najčastejším spôsobom odlišenia textov v štátnom jazyku a jazyku národnostnej menšiny na označení budov orgánov verejnej správ a ulíc bolo použitie jazykových prevedení na samostatných tabuliach. Samostatné tabuľky s textom v jazyku národnostnej menšiny boli väčšinou rovnako veľké ako tabuľky s textom v štátnom jazyku.

Obrázok 211 Použitie samostatných tabuliek ako jeden zo spôsobov rozlíšenia
jazykov, zdroj: autorka

V prípade tabuliek ulíc, ktoré na odlišenie názvov ulíc v štátnom jazyku od jazyka národnostnej menšiny využili samostatné tabuľky, toto jazykové odlišenie ešte vizuálne zdôraznili použitím inej farby. Ukážky uličných tabuliek sú z obcí Dunajská Streda a Nové Zámky.

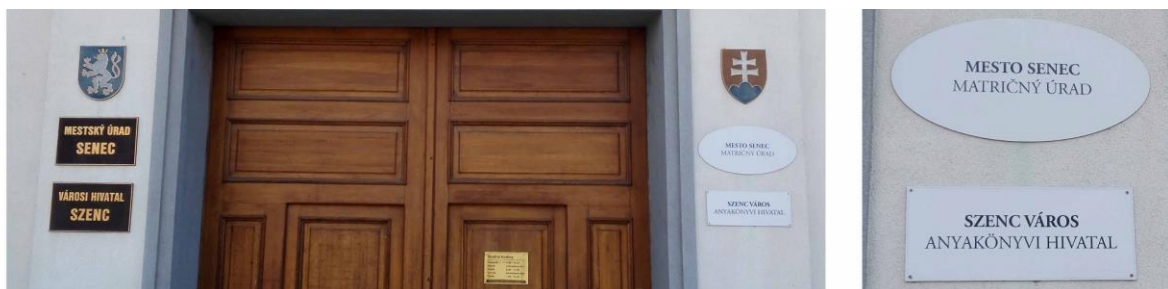
Obrázok 212 Použitie samostatných tabuliek s odlišnou farebnosťou ako jeden zo spôsobov rozlíšenia jazykov, zdroj: autorka

V niektorých prípadoch odlišenie názvov orgánov verejnej správy a ulíc v štátnom jazyku od jazyka národnostných menšín bolo okrem použitia samostatných tabuliek zvýraznené aj zmenšením tabuľky a názvu v jazyku národnostnej menšiny. Takýmto spôsobom za účelom odlišenia jazykov pracovali na Okresných úradoch v Galante a Senci a v rámci uličného označovania bolo takéto spracovanie spozorované v Nových Zámkoch.

Obrázok 213 Použitie tabuľky menších rozmerov pre jazyk národnostnej menšiny ako jeden zo spôsobov rozlíšenia jazykov, zdroj: autorka

Netradičný spôsob odlišenia informácií v dvoch jazykoch bol zachytený v rámci terénneho výskumu na budove Mestského a Matričného úradu v Senci. Na tejto budove použili dve samostatné tabuľky avšak odlišných tvarov - oválnu a obdĺžnikovú. Takéto spracovanie podľa autorky nie je reprezentatívne a vhodné.

Obrázok 214 Použitie iného tvaru tabuľky pre jazyk národnostnej menšiny ako jeden zo spôsobov rozlíšenia jazykov, zdroj: autorka

V prípade umiestnenia názvov inštitúcií v štátnom jazyku a jazyku národnostnej menšiny na jednej spoločnej tabuľke, je v rámci výskumnej vzorky možné sledovať viaceré spôsoby práce s písmom. Jazykový ekvivalent v jazyku národnostnej menšiny môže byť uvedený rovnakým alebo menším typom písma ako text v štátnom jazyku. Tým pádom pri snahe odlišenia jazykov vizuálnym spôsobom, možno na skúmanej vzorke vidieť použitie menšej veľkosti textu v jazyku národnostnej menšiny.

Na odlišenie jazykov bola na nasledovných ukázkach úradov použitá menšia veľkosť písma a iný rez písma pre text v jazyku národnostnej menšiny. Nasledovné ukážky sú z budov Matričného úradu v Galante, Obecného úradu a Matričného úradu v Malinove a Stavebného úradu v Malinove.

Obrázok 215 Rozdiel vo veľkosti písma a použití rezov, ako jeden zo spôsobov rozlíšenia jazykov, zdroj: autorka

Na rozlíšenie jazykov pri rovnakej veľkosti textov bol na skúmanej vzorke použitý v niektorých prípadoch aj grafický prvok. Takýmto prvkom bola napríklad vodorovná čiara, ktorú použili na tabuli Spojenej školy v Senci, logo samotnej školy, ktoré použili na Základnej škole v Senci. Dokonca aj štátny znak bol na tabuli označujúcej Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny v Galante použitý ako rozdeľujúci prvok dvoch jazykov.

Obrázok 216 Doplnkové grafické prvky, ako jeden zo spôsobov rozlíšenia jazykov, zdroj: autorka

V prípade tabuliek označujúcich ulice a námestia, na ktorých sa nachádzajú obe jazykové verzie, je použitie farby častým spôsobom odlíšenia jazykov. Príklad v podobe výberu iného odtieňu tej istej farby je možné vidieť na tabuľkách

v Šamoríne a výber dvoch úplne odlišných farieb je napríklad zobrazený na tabuľkách v Tomášove.

Obrázok 217 Ukážky uličných tabuliek zo Šamorína a Tomášova, zdroj: autorka

4.) práca s písmom a kombinovanie verzálok a minusiek v rámci jedného označenia

Vzhľad uličných tabúľ je na prvý pohľad viac-menej jednotný. Pri väčšine uličných tabúľ ich podoba vychádza z vyhlášky č. 93/1970 Zb. účinnej od 70. do 90. rokov 20. storočia. Napriek tomuto faktu je na uličných tabuliach v rámci označení vidieť najväčšiu pestrosť práce s písmom.

Tabuľky majú zo zákona obsahovať názov ulice ale aj slovo „ulica“, či názov iného verejného priestranstva. Tieto dve súčasti by mali tvoriť jeden celok avšak v niektorých prípadoch, ktoré možno pozorovať vo verejnom priestore alebo ukážke terénneho výskumu je vidieť variabilitu v spracovaní.

Podľa autorky je najlepším spôsobom pristupovať k názvu ulice a označeniu slova „ulica“ ako jedného celku. Autorka je v tomto prípade názoru, že by bolo potrebné uvádzať texty označujúce názov ulice alebo námestia s ohľadom na rešpektovanie pravidiel slovenského pravopisu. Tým sa myslí správne uvádzanie veľkých a malých písmen v rámci názvu alebo uvádzanie celého názvu výlučne vo verzálkach.

Obrázok 218 Ukážky uličných tabuliek z Galanty a Šamorína, zdroj: autorka

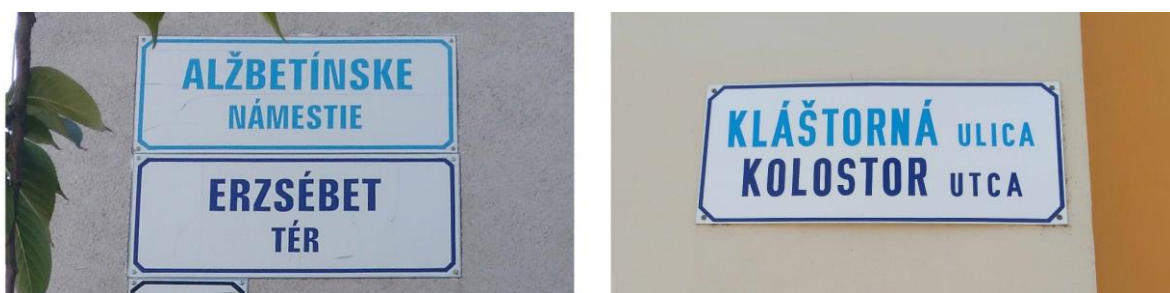
Rôzne kombinácie verzálok a minusiek, ktoré sa na uličných tabuliach často vyskytujú, podľa autorky nie sú vhodné. Príkladom je výber uvedených fotografií, ktorý zachytáva názvy ulíc v Galante, Senci a Veľkom Mederi.

Obrázok 219 Ukážky kombinácií verzálok a minusiek, zdroj: autorka

V prípade potreby zvýraznenia samotného názvu ulice od slova „ulica“ je podľa autorky vhodnejším spôsobom zmenšenie veľkosti slova „ulica“, napríklad pri zachovaní verzálok, tak ako je to možné vidieť na nasledovných ukážkach.

Obrázok 220 Ukážky uličných tabuliek z Dunajskej Stredy a Šamorína, zdroj: autorka

Na uličných tabuliach v rámci práce s písmom možno konštatovať aj odlišné prestrkávanie v rámci použitia jazykov. Vyskytujú sa príklady kedy názov v jednom jazyku má normálne prestrkávanie, v druhom je výrazne užšie alebo naopak voľné. Toto rôzne prestrkávanie sa deje aj v prípade dostatku miesta kedy nie je potrebné slová zhusťovať tesným prestrkávaním alebo naopak vyplňať priestor voľným prestrkávaním.

Obrázok 221 Ukážky rôzneho prestrkávania na uličných tabuliach zo Senca, Komárna a Dunajskej Stredy, zdroj: autorka

Okrem tesného prestrkávania, ktoré možno pozorovať najmä pri uličných tabuľkách autorka na realizovanom terénnom výskume odhalila v rámci práce s písmom aj deformovanie písma alebo použitie príliš úzkeho rezu za účelom zmestenia textu na tabuľu pri zachovaní rovnakej výšky písma. Deformácia písma

nielenže nie je vhodným spôsobom práce s písmom ale spôsobuje aj horšiu čitateľnosť textu.

Obrázok 222 Označenie úradov v Novej Dedinke a Tomášove, zdroj: autorka

5.) kvalitatívna úroveň spracovania diakritiky

Uvedenú kategóriu autorka skúma so zameraním na uličné tabule, ktoré vďaka variabilite názvov ulíc a námestí poskytujú najväčšiu vzorku na skúmanie prevedenia diakritiky.

Úroveň diakritiky na uličných tabuliach je rôzna, najvýraznejšie problémy badať pri písmene „L“, pri ktorom sa vyskytuje rozmanité prevedenie spracovania mäkčeňa. Toto rozmanité prevedenie možno pozorovať na nasledovných ukázkach.

Obrázok 223 Ukážky uličných tabuliek z Novej Dedinky, Veľkého Bielu a Veľkého Mederu, zdroj: autorka

Taktiež diakritika, ktorá sa dotýka až orámovania uličnej tabule nie je najvhodnejším riešením. Takéto vyhotovenie uličnej tabule zhoršuje jej čitateľnosť.

Obrázok 224 Ukážky uličných tabuliek z Komárna, zdroj: autor

6.1.3 Súhrnné zistenia z realizovaného terénneho výskumu

Realizovaním terénneho výskumu a jeho porovnaním s aktuálne platnou legislatívou autorka dospela k nasledovnému záveru. Napriek veľkému potenciálu grafického dizajnu a jeho širokej uplatniteľnosti v mnohých sférach sa opomína zohľadňovanie grafického dizajnu v legislatíve stanovujúcej vizuálnu podobu zákonom stanovených označení.

Autorka zistila realizovaním terénneho výskumu iný stupeň kvalitatívneho spracovania označovania skúmaných kategórií, ktorými boli označovania obcí, ulíc a budov orgánov verejnej správy.

Označovanie obcí na tabuliach na začiatku a konci obce je dobrým príkladom previazania aktuálne platnej legislatívy a grafického dizajnu, nakoľko na základe platnej Vyhlášky č. 30/2020 vznikli *Vzorové listy 6.1 Zvislé dopravné značky*. Tým, že tieto Vzorové listy 6.1 obsahujú presné informácie týkajúce sa rozloženia informačných prvkov na tabuli, veľkosti písma, proporcií a iných parametrov, slúžia aj ako návod k presnému navrhnutiu vyobrazenia značiek označujúcich začiatky a konce obcí. Takýmto detailným zadefinovaním sa docielilo zjednotenie vzhľadu tohto typu tabúľ označujúcich obce.

Dokument *Vzorové listy 6.1 Zvislé dopravné značky* je z tohto hľadiska dobrým príkladom prepojenia grafického dizajnu a legislatívy, nakoľko sú v ňom rozpracované rôzne alternatívy textu používaného na daných značkách. Spracovanie rôznych prevedení na množstve variácií textu berie do úvahy rozmanité štruktúry textu používané na značkách. Zároveň z hľadiska viacjazyčného označovania tento dokument ukazuje rôzne prevedenia tabúľ pre rôzne kombinácie štátneho jazyka a jazyka národnostnej menšiny aj so zohľadnením ich rôznych abecied (latinka, cyrilika) a ich kombinácií. Detailné

návrhy rôzneho spracovania textu v štátnom jazyku aj v jazyku národnostných menšín týmto prispievajú k celkovej jednotnosti vzhľadu tabúl označujúcich začiatky a konce obcí na celom území Slovenska.

Takéto detailné prepojenie grafického dizajnu a legislatívy, aké existuje pri označovaní obcí tabuľami na ich začiatku a konci, chýba v legislatíve týkajúcej sa označovania ulíc ako aj budov verejnej správy. Týmto vzniká veľký priestor, v rámci ktorého obce rôznorodo označujú ulice a budovy orgánov verejnej správy, ktoré sa nachádzajú na ich území. Naprieč jednojazyčnými a viacjazyčnými obcami vzniká z tohto dôvodu vizuálny chaos, ktorý spôsobuje neprehľadnosť komunikovaných informácií.

Zároveň je potrebné spomenúť, že skúmaná kategória uličných tabúl v skúmaných obciach na základe zistení terénneho výskumu autorky je charakterizovaná pomerne súrodým vzhľadom. K tomuto vzhľadu mohol prispieť aj fakt, že v roku 1970 boli v rámci Vyhlášky č. 93/1970 Zb. stanovené vzory uličných tabúl s modrým písmom na bielom pozadí s červeným olemovaním tabule. Takéto prevedenie uličných tabúl sa do dnešných dní nachádza vo väčšine skúmaných obcí.

Odlišná situácia je pri 3. pozorovanej kategórii, ktorou boli budovy orgánov verejnej správy, ktorých označenie sa vyznačuje značne nejednotným vzhľadom. Tento fakt môže byť spôsobený existenciou veľkého počtu rôznych typov úradov. Nesúrodý aktuálny stav označovania budov orgánov verejnej správy častokrát nezodpovedá dôležitosti ich funkcie a niekedy dokonca až chaotické označovanie uberá na ich reprezentatívnosti.

Autorka na základe zistených skutočností na záver skonštatovala nasledovné. Väčšie zakomponovanie grafického dizajnu prostredníctvom konkrétnych

grafických návrhov v prílohách legislatívy, týkajúcej sa označovaní budov orgánov verejnej správy by bolo prínosom pre kvalitnejšie a jednotnejšie spracovanie označení stanovených zákonmi. Tým by sa zabezpečila lepšia úroveň informatívneho charakteru, lepšia čitateľnosť a prehľadnosť obsiahnutého textu. V neposlednom rade by mal byť kvalitný grafický dizajn označení na tabuliach vhodnou a estetickou súčasťou architektúry naprieč všetkými obcami na celom území Slovenska.

6.2 Návrh grafického spracovania viacjazyčného označenia budov orgánov verejnej správy na území Slovenska

Autorka v predchádzajúcej kapitole 6.1 venovanej terénnemu výskumu zistila na základe analýzy skutkového stavu a jeho porovnania s platnou legislatívou isté nedostatky. Tieto nedostatky sa týkali nedostatočného zahrnutia grafických návrhov v prílohách legislatívy, ktorá sa zaoberá označovaním najmä budov orgánov verejnej správy. Chýbajúce detailné grafické spracovanie označení vytvára pre obce veľký priestor na rôznorodé aplikovanie legislatívy v praxi z pohľadu grafického dizajnu. To vytvára vizuálny chaos, ktorým sme každodenne obklopení bez toho, aby sme si to uvedomovali. Aj keď autorka tento problém skúmala vo viacjazyčných obciach, problém je aktuálny aj v obciach, v ktorých sa používa len štátny jazyk.

Vďaka realizovanému terénnemu výskumu v skúmaných obciach bol pri označovaní budov orgánov verejnej správy zistený dizajnerský problém. Ten spočíva do veľkej miery v nejednotnom vzhľade, rôznom tvare tabúl, či ich nesúrodnej kombinácii, čo častokrát nezodpovedá dôležitosti funkcií budov a nesprávne označovanie ubera na reprezentatívnosti takýchto budov.

- **Cieľ:**

Autorkiným cieľom je navrhnúť odporúčania z hľadiska grafického spracovania viacjazyčného označenia budov orgánov verejnej správy na území Slovenska. Tieto odporúčania by v budúcnosti mohli tvoriť podklad a inšpiráciu pre širšie rozpracovanie grafických návrhov v prílohách legislatívy týkajúcej sa označovania budov orgánov verejnej správy. Taktiež by tieto odporúčania mohli podnietiť v odborných ako aj iných kruhoch priestor na diskusiu o aktuálnom stave riešenia viacjazyčného označovania z vizuálneho hľadiska.

- **Cieľová skupina:**

Cieľovou skupinou využívajúcou navrhnuté odporúčania autorky by mohli byť všetky obce. Okrem obcí s minimálne 15 % národnostnou menšinou, ktorým Zákon č. 184/1999 *o jazykoch národnostných menšín* priznáva v rámci jazykových práv aj právo označovania v jazyku národnostnej menšiny, a takisto aj obce, ktoré v rámci označovania používajú iba štátny jazyk.

- **Legislatívny rámec:**

Autorkine odporúčania grafických návrhov rešpektujú platnú legislatívu. Legislatíva, ktorá sa týka problematiky označovania budov orgánov verejnej správy je nasledovná:

- Zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 63/1993 Z. z. *o štátnych symboloch Slovenskej republiky a ich používaní*

– Zákon č. 184/1999 Z. z. *o používaní jazykov národnostných menšín*

Okrem uvedenej legislatívy autorka pri formulovaní odporúčaní vychádzala aj zo zistených chýb označovania v obciach. Tieto chyby autorka zistila prostredníctvom realizovaného terénneho výskumu.

- **Typy budov**

Typy budov, pre ktoré autorka vo svojom odporúčaní navrhla vlastné grafické riešenie sú obecný/mestský úrad, matričný úrad a stavebný úrad.

- **Zvolené písmo:**

Písmo je dôležitou funkčnou zložkou, ktoré svojím výrazovým účinkom ovplyvňuje vzhľad ulíc, objektov a mesta. Z toho dôvodu by písmo malo byť tvarovo i farebne dobrým doplnkom architektúry.

Písmo *November Pro* bolo autorkou v rámci jej odporúčaní vybrané na použitie na označovanie tabúľ budov orgánov verejnej správy. Autorka vybrala toto písmo na základe faktu, že podporuje všetkých 5 jazykov národnostných menšín na území Slovenska, ktoré aktuálne spĺňajú podmienku minimálne 15% národnostnej menšiny v obci. Ide o tieto jazyky: maďarčina, nemčina, rusínčina, rómčina, ukrajinčina. Nakoľko písmo *November Pro* pokrýva všetky tieto jazyky, jeho aplikácia na tabuliach označujúcich budovy orgánov verejnej správy by zaručila vizuálnu jednotnosť spracovaných informácií na celom území Slovenska.

Výber písma autorkou nebol jednoduchý, nakoľko sa tvorbe viacjazyčných písam nevenuje veľa písmolejní. Vybrané písmo *November Pro* pochádza z písmolejne *Typotheque* a je dielom slovenského typografa Petra Biláka. Tým zvolenie písma získava ďalší presah, čím by sa na území Slovenska aplikovalo písmo domáceho autora a podporila sa tým aj slovenská typografická tvorba.

Písmo *November Pro* bolo navrhnuté s ohľadom na dobrú čitateľnosť písma za účelom využitia na efektívne pouličné navigačné a informačné systémy. Je taktiež navrhnuté aj s ohľadom na použitie dlhých textov.

Písmo *November Pro* - rez *Medium* bol zvolený autorkou pre texty písané v štátnom jazyku, pričom písmo *November Pro* – rez *Light* bol zvolený autorkou pre texty písané v jazykoch národnostných menšín (maďarčina, nemčina, rusínčina, rómčina, ukrajinčina). V prípade trojjazyčných označení, ktoré by zahŕňali okrem štátneho jazyka dva jazyky národnostných menšín by boli

informácie v oboch jazykoch národnostných menšín uvedené rezom *Light*. Výber odlišných rezov písma samostatne pre jednotlivé jazyky podporí vizuálne rozlíšenie informácií v štátnom jazyku od informácií v jazyku národnostných menšín.

Písmo *November Pro* bolo okrem použitia na tabuliach označujúcich úrady zvolené aj z dôvodu, že obsahuje aj úzke rezy. Vďaka tomu by sa mohlo aplikovať aj na označeniach iného typu, akými sú napríklad uličné tabule. Uličné tabule majú obmedzenú šírku a častokrát je potrebné na nich uvádzať dlhé názvy ulíc. Pri dlhších názvoch ulíc by sa vďaka použitiu úzkeho rezu mohlo predísť priestorovým obmedzeniam. Komplexným použitím písma *November Pro* na označeniach rôzneho typu (označenia úradov a ulíc) vo verejnom priestore by sa mohla docieľiť jednotnosť vzhľadu rôznych označení pre užívateľov.

- **Veľkosť a tvar tabule:**

Základné tabule sú navrhnuté v troch veľkostiach obdĺžnikového tvaru. Šírku tabule autorka jednotne navrhla na 60 cm. Výška tabule je odvodená od počtu použitých jazykov a toho, či ide o jednojazyčnú, dvojjazyčnú alebo trojjazyčnú tabuľu a počtu rôznych typov úradov na jednej tabuli.

Autorka navrhla nasledovné rozmery:

- pre dvojjazyčnú tabuľu s jedným úradom: 60 x 55 cm
- pre dvojjazyčnú tabuľu s dvomi úradmi autorka navrhla veľkosť 60 x 75 cm
- pre dvojjazyčnú tabuľu s tromi úradmi autorka navrhla veľkosť 60 x 95 cm

- **Základný layout tabule:**

Navrhnutý základný layout pozostáva z umiestnenia štátneho znaku a erbu obce, umiestnenia názvu obce, stanovených veľkostí písma, použitých rezov stanovených samostatne vo vzťahu k štátnemu jazyku a samostatne k jazyku národnostných menšín.

Obrázok 225 Základný layout pre dvojjazyčné označovanie dvoch úradov, zdroj: autorka

Pri tvorbe layoutu autorka vychádzala zo šírky písma M, rezu *Medium*, veľkosti 140 pt. Tento rozmer je východiskový pre stanovenie okrajov tabule, taktiež veľkosti priestoru medzi štátnym znakom a erbom a dĺžky červených oddeľujúcich línií.

Čo sa týka kompozičného riešenia layoutu, v ľavom hornom rohu tabule autorka navrhla umiestnenie štátneho znaku a erbu obce. Na opačnej pravej hornej strane tabule sa nachádza názov obce v štátnom jazyku aj v jazyku národnostnej menšiny. Zoradenia názvu obce rešpektuje legislatívou stanovené poradie a to umiestnenie názvu obce v štátnom jazyku nad názvom obce v jazyku národnostnej menšiny. Umiestnenie názvu obce v pravom hornom rohu správne ukotvilo layout navrhnutých tabúl.

Optimálne veľkosti písma boli určené na základe skúšok dobrej čitateľnosti textu. Názov obce je navrhnutý menším písmom ako je veľkosť názvu budovy orgánu verejnej správy. Pre toto rozlíšenie veľkosti týchto názvov sa autorka rozhodla nakoľko sa predpokladá, že príslušníci cieľovej skupiny využívajúci služby zobrazených úradov sú si vedomí lokality daného úradu. Z tohto dôvodu aj pre lepšiu prehľadnosť textu bol názov úradu zvolený za kľúčovú informáciu komunikovanú na tabuli.

Stanovená veľkosť názvu mesta je navrhnutá s ohľadom na najdlhší možný názov mesta, ktorý autorka našla v zozname obcí s minimálne 15% menšinovým obyvateľstvom. Autorka pre názov obce zvolila veľkosť 56 pt, s veľkosťou medziriadkovej medzery 80 pt. Veľkosť názvov budov orgánov verejnej správy (obecný úrad, mestský úrad, matričný úrad, stavebný úrad) autorka stanovila na 140 pt s medziriadkovým prekladom 224 pt na základnej tabuli. Medziriadkové preklady boli po skúškach dobrej čitateľnosti stanovené na základe optiky.

Navrhnutý základný layout so stanovenými veľkosťami by mal slúžiť na odvodzovanie ďalších veľkostí tabúl. Zmenšovanie tohto základného layoutu sa odvíja na základe architektúry a priestorových možností, ktoré umožňuje aplikovanie tabule na konkrétnej budove. V prípade potreby zmenšenia tabule s ohľadom na architektúru by sa tabuľa mohla zmenšiť maximálne o 30 %.

- **Odlíšenie jazykov**

Jednotlivé jazykové verzie sú riešené iným rezom – pre texty v štátnom jazyku bol autorkou stanovený rez *Medium* a pre texty v jazykoch národnostných menšín bol stanovený rez *Light* písma *November Pro*. Okrem oddelenia informácií v jazykoch národnostných menšín prostredníctvom rezov písma sa na tabuliach používa ďalší prvok, ktorým je linka slúžiaca k oddeleniu informácií v štátnom jazyku a jazyku národnostnej menšiny. Hrúbka línie je totožná s hrúbkou línie použitou na štátnom znaku. Pri kratšej červenej linke je jej dĺžka zhodná s dvojnásobnou šírkou písmena M. V prípade 3 jazykov sa oddeľujú všetky jazyky rovnakou kratšou linkou, s tým že usporiadanie ďalších jazykov národnostných menšín sa riadi podľa percentuálneho podielu obyvateľov prislúchajúcich k národnostnej menšine. V prípade, že obe národnostné menšiny dosahujú v obci rovnaké percentuálne zastúpenie, poradie jazykov národnostných menšín sa riadi abecedným systémom.

Ďalšou červenou linkou vyskytujúcou sa na tabuliach, ktorú autorka navrhla je dlhá linka, ktorá slúži k oddeleniu názvov dvoch alebo troch rôznych typov úradov (napríklad mestský úrad je oddelený od matričného úradu). Dĺžka tejto linky sa tiahne od jedného okraja po druhý. Pričom šírka okraja bola stanovená podľa šírky písmena M, rezu *Medium*, veľkosti 140 pt. Táto linka prispieva k lepšiemu grafickému oddeleniu názvov dvoch prípadne troch rôznych úradov a k lepšej prehľadnosti textu.

Obrázok 226 Návrhy troch veľkostí tabúl pre štátny jazyk v kombinácii s maďarčinou, zdroj: autorka

Obrázok 227 Návrhy troch veľkostí tabúl pre štátny jazyk v kombinácii s rusínčinou, zdroj: autorka

Problematika označovania budov orgánov verejnej správy sa netýka len obcí, v ktorých obyvatelia patria k minimálne 15 % národnostnej menšine, ale aj takých obcí kde sa používa len štátny jazyk. S týmto ohľadom autorka navrhla aj tri veľkosti tabúľ na označenie úradov v štátnom jazyku.

Obrázok 228 Základné layouty pre označovanie úradov v štátnom jazyku, zdroj: autorka

Obrázok 229 Návrhy troch veľkostí tabúľ označovanie úradov v štátnom jazyku, zdroj: autorka

- **Prevedenie štátneho znaku a erbov obcí na tabuliach:**

Autorka navrhla umiestnenie dvojice štátneho znaku a erbu obce v ľavom hornom rohu tabule, pričom autorka rešpektuje zákonom stanovenú povinnosť umiestnenia štátneho znaku vľavo od iného znaku. Pre jednotnejší a čistejší vzhľad tabúl naprieč obcami na Slovensku autorka navrhla prevedenie štátneho znaku a erbu obce v outlineovej podobe. Toto prevedenie autorka navrhla z dôvodu veľmi rozmanitého prevedenia erbov v obciach navštívených v rámci terénneho výskumu. Ten ukázal, že erby obcí vďaka svojej rozmanitej farebnosti nie vždy vizuálne ladia so štátnym znakom, z tohto dôvodu sa autorka rozhodla pre outlineovú podobu štátneho znaku a erbov obcí. Pri tejto variante by bolo nevyhnutné, aby obce upravili svoje erby do tejto zjednodušenej líniovej podoby.

Autorkou stanovená základná šírka outlineu je $\frac{2}{3}$ z písmena I, rezu *Light*, veľkosti 140 písma *November Pro*, čo predstavuje šírku 6.8 pt. Takouto navrhnutou hrúbkou ťahu je prevedený štátny znak a taktiež erby miest a obcí. Nakoľko niektoré erby sú tvarovo zložitejšie, vznikla potreba upraviť šírku ťahu línie pre zachytenie detailov podrobnejších ilustrácií v erboch na 2.8 pt ťahu. Táto hrúbka ťahu 2.8 pt bola autorkou stanovená pre vnútorné ilustrácie erbov. Pre zjednotenie vzhľadu použitia štátneho znaku, ktorý je tvarovo jednoduchý v kombinácii s erbom obce, ktorý obsahuje tvarovo komplikovanejšie prvky a tým pádom potrebuje pre nakreslenie detailov tenšiu linku, autorka navrhuje, aby bola šírka ťahu olemovania pri štátnom znaku aj erbe obce rovnaká.

Obrázok 230 Ukážka spracovania štátneho znaku a erbov, zdroj: autorka

- **Doplňkové značenia na budovách:**

Okrem navrhnutých riešení tabúľ autorka navrhla aj povolené verzie doplnkového značenia na fasáde budov. Na základe pozorovania autorka zistila, že obce používajú okrem označenia úradov na tabuľkách, ktoré by mali byť umiestnené pri hlavnom vchode budovy aj ďalšie spôsoby označenia úradov. Často sa takéto doplnkové označovanie týka práve mestských úradov, ktoré okrem vyššie spomenutých tabuliek na svoje označenie využívajú ďalší nápis na fasáde budovy. Tieto doplnkové nápisy sú často veľmi výrazné a z toho dôvodu autorka stanovuje 2 spôsoby ich používania. Doplnkový spôsob výberu označenia budovy autorka navrhla v nadväznosti na architektonické špecifiká a priestorové možnosti jednotlivkej budovy. Tieto 2 autorkou navrhnuté spôsoby sú nasledovné:

Obrázok 231 Návrhy riešenia doplnkového značenia na budovách, zdroj: autorka

ZÁVER

Práca s témou *Viacjazyčnosť v grafickom dizajne* bola zameraná na viacjazyčnú komunikáciu vo verejnom priestore na území Slovenska. Viacjazyčnosť v rámci dizertačnej práce bola skúmaná vo vzťahu k národnostným menšinám. Skúmanými jazykmi vo vizuálnej komunikácii bol vzťah slovenčiny ako štátneho jazyka a jazykov národnostných menšín. Práca sa v rámci problematiky viacjazyčnosti v súvislosti s národnostnými menšinami zameriavala na vybrané označovania stanovené legislatívou, ktorými boli označenia obcí, ulíc a budov orgánov verejnej správy.

Zvolená téma dizertačnej práce je v súčasnosti aktuálnou témou, nakoľko použitie grafického dizajnu sa vie uplatniť v rôznych sférach. Avšak na základe skúmanej legislatívy autorka dospela k záveru, že aspekt grafického dizajnu je v súvislosti s označovaním budov orgánov verejnej správy a ulíc v aktuálnej slovenskej legislatíve opomínaný. To spôsobuje doloženú vizuálnu nejednotnosť, ktorá bola prezentovaná na príkladoch spracovaného terénneho výskumu autorky.

Autorka sa rozhodla pre výber témy viacjazyčnosti v grafickom dizajne aj z dôvodu, že uvedená téma nebola na území Slovenska komplexne spracovaná. Keďže táto téma presahuje do viacerých odborov, komplexné spracovanie skúmanej problematiky si vyžadovalo preskúmanie viacerých oblastí. Jednou z týchto oblastí bol historický vývoj so zameraním na národnostnú štruktúru obyvateľstva a používanie jazykov na území dnešného Slovenska. Ďalšou oblasťou, ktorej bola venovaná samostatná kapitola je legislatíva skúmaná z pohľadu jej vývoja týkajúceho sa danej problematiky, ako aj jej súčasného stavu.

Historický vývoj so zameraním na národnostnú štruktúru obyvateľstva a používanie jazykov na území dnešného Slovenska bol v dizertačnej práci spracovaný z dôvodu, že medzi národnostným a etnickým zložením obyvateľstva a viacjazyčnou vizuálnou komunikáciou vo verejnom priestore existuje úzky vzájomný vzťah. Dejiny ako aj kultúra súčasného Slovenska sú ovplyvnené stáročiami trvajúcim spolužitím rôznych národnostných skupín obyvateľstva. Prvky z tohto obdobia dodnes pretrvávajú vo viacerých podobách, či už v názvoch obcí alebo iných geografických názvoch. Fyzickým odkazom na túto časť histórie sú aj vzácne zachované viacjazyčné tabule, ktorým sa autorka podrobnejšie venovala v kapitole 5 *Vizuálna komunikácia vo verejnom priestore*. Na ich ukážkach je možné pozorovať rozmanitosť vizuálnej komunikácie na území dnešného Slovenska z hľadiska ich celkového prevedenia počnúc od zvolených tvarov tabúľ, cez prácu s písmom až po rôzne kombinácie použitých jazykov. Nakoľko Slovensko bolo v minulosti viac krát súčasťou Československa, téma historického vývoja sa čiastočne dotýka aj územia súčasnej Českej republiky.

Legislatíva bola autorkou spracovaná z dôvodu, že právne predpisy stanovujú a aj v minulosti stanovovali používanie jedného jazyka respektíve viacerých jazykov pri označovaní vo verejnom priestore a do určitej miery ovplyvňovali aj jeho vizuálnu podobu. Preskúmanie legislatívy zároveň autorke umožnilo zodpovedanie 1. výskumnej otázky, stanovenej na začiatku práce, ktorou bolo: „*Aké informácie, nápisy, oznamy majú právo mať obyvatelia patriaci k národnostnej menšine na Slovensku zverejnené okrem štátneho jazyka aj v jazyku národnostnej menšiny?*“

Ďalšou zásadnou otázkou, ktorú si autorka stanovila na začiatku práce bolo: „*Aký je súčasný stav viacjazyčnej komunikácie vo verejnom priestore na Slovensku so zameraním na označovanie obcí, ulíc a budov orgánov verejnej*

správy?“ Zodpovedanie tejto otázky bolo zafinované ako hlavný cieľ dizertačnej práce. Odpovede na túto otázku autorka získala vďaka komparácii platnej legislatívy a zrealizovaného terénneho výskumu.

Okrem komparácie autorka využila na získanie odpovedí na výskumné otázky a tým naplnenie stanovených cieľov aj iné výskumné metódy. Použitými výskumnými metódami boli zber sekundárnych dát z odbornej knižnej a časopiseckej literatúry so zameraním na územie Slovenska, z legislatívy a odborných inštitúcií ako múzeí a archívov. Verejne nepublikované informácie autorka čerpala aj prostredníctvom emailovej komunikácie s viacerými odborníkmi v podobe dotazovania cez online interview. Dôležitým prínosom pre získanie relevantných informácií k národnostným menšinám bol aj rozhovor s pani Sofiou Penerovou Daskalovou, poverenou riadením Odboru postavenia a práv národnostných menšín na Úrade splnomocnenca vlády SR pre národnostné menšiny.

Nemenej dôležitým nástrojom na získanie informácií bol terénny výskum autorky, ktorý sa realizoval vo vybraných oblastiach západného Slovenska, v obciach s minimálne 15% národnostnou menšinou. Tento parameter pre skúmanú vzorku bol zvolený na základe Zákona č. 184/1999 Z. z. *o používaní jazykov národnostných menšín*, ktorý jazykové práva týkajúce sa označovania v jazyku národnostnej menšiny priznáva obciam s minimálne 15% národnostnou menšinou. Takéto obce so zastúpením 15% národnostnej menšiny sa nachádzajú v šiestich krajoch z celkového počtu osem slovenských krajov, pričom terénny výskum sa uskutočnil v troch krajoch z týchto šiestich, a to v Bratislavskom, Trnavskom a Nitrianskom. V rámci uvedených krajov terénny výskum pokryl 13 dvojjazyčných slovensko-maďarských obcí.

Realizovanie terénneho výskumu a jeho porovnanie s aktuálne platnou legislatívou týkajúcou sa viacjazyčného označovania, odhalilo určité nedostatky v označovaní ulíc a budov orgánov verejnej správy, ktoré sa vyskytujú v praxi. Zohľadnením získaných informácií z teoretickej časti práce, ako aj nedostatkov zistených v praxi z výskumnej časti práce, autorka navrhla vlastné odporúčania. Toto vlastné autorkino riešenie v podobe odporúčaní predstavuje osobný prínos dizertačnej práce autorky.

Ďalším prínosom dizertačnej práce je, že môže slúžiť ako základ pre ďalšie možné budúce teoretické a praktické práce, ktoré by mohli nadviazať prípadne čerpať zo zistených informácií autorky.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

ADAMČÍK, Anton, 2019. Noviny: Názov hlavného mesta - Bratislava - oslavuje 100 rokov. Viete ako vznikol? [online]. [cit. 2023-01-05]. Dostupné z: <https://www.noviny.sk/zaujímavosti/426126-nazov-hlavneho-mesta-bratislava-oslavuje-100-rokov-viete-ako-vznikol>

ÁKOS, Horony, Orosz ÖRS a Szalay ZOLTÁN, 2012. A HELY NEVEI, A NYELV HELYEI: A kisebbségi nyelvi jogok története Szlovákiában 1918-2012 [online]. Fórum Kisebbségkutató Intézet [cit. 2023-02-15]. Dostupné z: <https://adatbank.sk/digitalis-tar/digitalizalt-konyvek/arcanum/forum-kisebbssegkutato-intezet-sajat-kiadvanyai/>

Aktuality: Na diaľnici pribudli značky, ktoré nie sú podľa normy. Polícia ich neodstráni [online], 2019. [cit. 2023-04-03]. Dostupné z: <https://www.aktuality.sk/clanok/312944/na-dialnici-pribudli-znacky-ktore-nie-su-podla-normy-policia-ich-neodstrani/>

BARCZAY, Oszkár, 1897. HERALDIKA KEZIKÖNYVE [online]. Budapešť [cit. 2023-03-31].

BEDNÁŘ Pavel, Markéta DUBOVÁ, Marcel KRAUS, Petr NÁVRAT, EvaŽÁKOVÁ. Metodika mapování kulturních a kreativních průmyslů na lo-kální a regionální úrovni ČR. Praha: Institut umění, 2016. ISBN 978-80-7008-372-7.

BENDE, Štefan, 2017. Sme: Domové znamenia vznikli v čase, keď budovy neboli číslované Čítajte viac: <https://mynovezamky.sme.sk/c/20617374/domove-znamenia-vznikli-v-case-ked-budovy-neboli-cislovane.html> [online]. [cit. 2023-04-07]. Dostupné z: <https://mynovezamky.sme.sk/c/20617374/domove-znamenia-vznikli-v-case-ked-budovy-neboli-cislovane.html>

Bratislava.dnes24.: Na Bratislavskom hrade začala výstava reklamy spred roka 1948 [online], 2017. [cit. 2022-03-15]. Dostupné z: <https://bratislava.dnes24.sk/foto-na-bratislavskom-hrade-zacala-vystava-reklamy-spred-roka-1948-275058>

BUČEK, Ján a Pavol KOREC, ed., 2013. Moderná humánna geografia mesta Bratislava: priestorové štruktúry, siete a procesy. Bratislava: Univerzita Komenského, Prírodovedecká fakulta. ISBN 978-80-223-3516-4.

ENCYKLOPEDIA BELANIA: jazyk [online], 2013. [cit. 2022-03-10]. Dostupné z: <https://beliana.sav.sk/heslo/jazyk>

ESbirky: Vývěsní štít podniku Česká pošta, s. p. [online], b. r.. [cit. 2023-04-02]. Dostupné z: <https://www.esbirky.cz/predmet/229622?searchParams=%7B%22filter%22%3A%7B%22keywords%22%3A%5B%22po%5Cu0161tov%5Cu00fd%22%2C%22%5Cu0161t%5Cu00edt%22%5D%7D%2C%22order%22%3A%22relevance%22%2C%22itemsPerPage%22%3A24%2C%22path%22%3A%22eJyLrlbKS8xNVbJSCospNTBISynOSU3JrIQoqkzOyAGJpFpm5CtkAAXBHMM8MJWipKOUk5mXDdQWow%2BSTCyJ0QdrSY3RL6uEmGGfnVpZnl%2BUUmxbkK%5C%2FqbKrqaFiSX6bqbKzq5KIN5YN4ji4lakBVqUW2Rak5qWWJecmpSrWxAFoCMtw%3D%22%7D&sequencePointer=0>

ESbirky: Vývěsní štít z roku 1919 [online]. [cit. 2023-02-25]. Dostupné z: <https://www.esbirky.cz/predmet/229512?searchParams=>

Espektrum.: Historický štátny znak Uhorska a znak dnešnej Slovenskej republiky, c2017. Espektrum.sk [online]. [cit. 2023-02-25]. Dostupné z: <https://espektrum.sk/region/historicky-statny-znak-uhorska-a-znak-dnesnej-slovenskej-republiky/>

ETHNOLOGUE, Languages of the World. ©2022. How many languages are there in the world? [cit. 2022-3-2]. Dostupné z: <https://www.ethnologue.com/guides/how-many-languages>

FÁBRY, Hana, 2017. Bratislava fotogenická [online]. [cit. 2022-03-18]. Dostupné z: <https://www.bratislavafotogenicka.eu/jozef-tancer-bratislava-kvapka-vody-ktorej-sa-zraci-cely-ocean/>

Financnistraz: Cedule oddělení finanční stráže z Těšínska [online], 2019. [cit. 2023-04-01]. Dostupné z: <https://financnistraz.estranky.cz/clanky/z-historie-sboru/cedule-oddeleni-financni-straze-z-tesinska.html>

Gmmuzeum: Tabuľa označujúca názov obce Veľké Teriakovce (Orlajtörék), 2021. Gemersko-malohontské múzeum [online]. [cit. 2023-02-17]. Dostupné z: <https://www.gmmuzeum.sk/vystavy/2021/pm/pm202101.htm>

História Obce Kunešov: Historický kalendár [online], © 2023. [cit. 2023-02-08]. Dostupné z: <http://www.kunesov.sk/article/default/2290>

Historická revue, 2016. Bratislava, 27(1). ISSN 1335-6550.

Historická revue, 2018. Bratislava, 29(10). ISSN 1335-6550.

HORNĀNSKÝ, PHD, Doc. Ing. Imrich. ČESKÉ NÁRODNÍ LISTY: Panslovanská únia – Zborník III.: Geografické názvy z územia Slovenska v zrkadle slovensko-maďarských vzťahov [online]. [cit. 2023-02-17]. Dostupné z: <http://www.ceskenarodnilisty.cz/clanky/panslovanska-unia-zbornik-III.html>

HRNČIAROVÁ, Tatiana, Bratislava. Interpretácia historických máp vo výskume krajiny na príklade Bratislavy. Dostupné také z: http://publikacie.uke.sav.sk/sites/default/files/2013_1_043_048_hrnciarova.pdf

Infostat: Demografické údaje zo sčítaní obyvateľov, domov a bytov na Slovensku [online], 2009. INFOSTAT Bratislava [cit. 2022-05-19]. Dostupné z: http://sodb.infostat.sk/scitanie/sk/1848-2001/tab.III.2-2B_sk.htm

Jewish Bratislava: Uhorský snem [online], 2018. [cit. 2022-04-03]. Dostupné z: <http://www.jewishbratislava.sk/sk/snem/>

KACSINECZ, Krisztián, 2019. Bratislavské rožky: Vo „Fajnorke“ fungovali dielne pre vojnových invalidov [online]. Bratislava [cit. 2023-03-01]. Dostupné z: <https://bratislavskerozky.sk/vo-fajnorke-fungovali-dielne-pre-vojnovych-invalidov/>

KERN, Miro, 2020. Rusyn.sk: Ulice už nebudú môcť nazvať po komunistoch a ľudákoch, staré názvy však môžu zostať [online]. [cit. 2023-03-28]. Dostupné z: <https://www.rusyn.sk/ulice-uz-nebudu-moct-nazvat-po-komunistoch-a-ludakoch-stare-nazvy-vsak-mozu-zostat/>

Knihovna.jinacovice: Panoráma Historie, súčasnosť a atribúty obce [online], 2019. [cit. 2023-03-22]. Dostupné z: <https://knihovna.jinacovice.cz/panely/05-2/>

KOLEKTÍV AUTOROV, 2006. Ottova encyklopédia: Slovensko A-Ž. Bratislava: Ottovo nakladateľstvo. ISBN 8073605783.

KREKOVIČ, Miloš, 2017. Denník N: Bývala stará Bratislava naozaj trojjazyčná, ako sa traduje? [online]. [cit. 2023-03-18]. Dostupné z: <https://dennikn.sk/690386/byvala-stara-bratilsva-naozaj-trojazyzna-ako-sa-traduje-rozhovor/>

LIPTÁKOVÁ, Jana, 2018. Bratislava.sme: Bratislava sa takmer stala Wilsonovým mestom [online]. [cit. 2023-02-10]. Dostupné z:

<https://bratislava.sme.sk/c/20896994/bratislava-sa-takmer-stala-wilsonovym-mestom.html>

Ludovakultura: ČÍSLOVANIE DOMU [online], 2023. [cit. 2023-03-28]. Dostupné z: <https://www.ludovakultura.sk/polozka-encyklopedie/cislovanie-domu/>

MACHKOVÁ, Hana, 2015. Mezinárodní marketing : [strategické trendy a příklady z praxe] [online]. 4. vyd. Praha: Expert (Grada) [cit. 2021-5-5]. ISBN 9788024753669. Dostupné z: <https://www.bookport.cz/e-kniha/mezinarodni-marketing-520554/>

MACKOVÁ, Martina, 2017. Obecne-noviny: Slovenská pošta si pripomenula Svetový deň pošty [online]. [cit. 2023-04-02]. Dostupné z: <https://www.obecne-noviny.sk/clanky/slovenska-posta-si-pripomenula-svetovy-den-posty>

MAJTÁN, Milan, 1998. Názvy obcí Slovenskej republiky: Vývin v rokoch 1773 - 1997. Bratislava: VEDA. ISBN 8022405302.

Matica slovenská: Byzantské korene štátneho znaku SR [online], c2018. [cit. 2023-02-23]. Dostupné z: <https://matica.sk/byzantske-korene-statneho-znaku-sr/>

MIKULÁŠOVÁ, Alena a Miroslav PALÁRIK, 2016. Názvy ulíc a námestí v zajatí politiky. Zoznam slovenských dejateľov schválených na pomenovanie verejných priestranstiev v rokoch 1939 – 1945. 10.17846/SHN.2016.20.1.178-211.

Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky: Azyl a migrácia [online], 2022. [cit. 2022-04-10]. Dostupné z: <https://www.minv.sk/?tlacove-spravy-6&sprava=od-zaciatku-vojenskeho-konfliktu-prislo-z-ukrajiny-na-slovensko-takmer-270-tisic-osob>

Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky: Slovensko-maďarská štátna hranica [online], 2020. [cit. 2022-05-01]. Dostupné z: https://www.minv.sk/swift_data/source/verejna_sprava/hranice_prezentacie/TRI_ANONSKA%20ZMLUVA.pdf

Múzeum Slovenského národného povstania: Slovensko v 1. ČSR: 1918 – 1938 [online], © 2023. [cit. 2023-01-27]. Dostupné z: <http://www.muzeumsnp.sk/historia/slovensko-v-1-csr-1918-1938/>

Mvcr: Státní symboly České republiky [online], © 2023. [cit. 2023-04-01]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/statni-symboly-ceske-republiky.aspx>

N magazín: 100 rokov ČSR, 2018. Bratislava: a N Press, 3.(10). ISSN 2453 - 9597.

NOVACKÁ, Ľudmila a kolektív, 2010. Cestovný ruch, technika služieb, delegát a sprievodca. Bratislava: Ekonóm. ISBN 9788022529822.

NOVÁK, Martin, 2008. Aktualne.cz: Koločava: Vesnice, kde do roku 1939 končilo Československo [online]. [cit. 2023-03-21]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/kolocava-vesnice-kde-do-roku-1939-koncilo-ceskoslovensko/r~i:gallery:8494/r~i:photo:221994/>

Novinky z radnice: Život a kultúra Trnavy, 2017. Trnava, 28(10). ISSN 1339-8989. Dostupné také z: <https://www.trnava.sk/userfiles/file/nzr%20%20dec%2017%20web.pdf>

Od Uhorského kráľovstva k Československej republike: Dokumenty z fondov slovenských regionálnych archívov k udalostiam v rokoch 1918 – 1919, 2018. Bratislava – Košice: Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky, Štátny archív v

Bratislave s Ministerstvom vnútra Slovenskej republiky, Štátnym archívom v Košiciach. ISBN 978-80-973256-0-2.

OCHRANA, František, 2019. Metodologie, metody a metodika vědeckého výzkumu [online]. Praha : Univerzita Karlova: Nakladatelství Karolinum [cit. 2021-5-8]. ISBN 9788024642000. Dostupné z: <https://www.bookport.cz/e-kniha/metodologie-metody-a-metodika-vedeckeho-vyzkumu-520738/>

Poznámky pána Bavora: Tatra, Matra, Fatra [online], c2017. [cit. 2023-02-24]. Dostupné z: <https://poznamkypanabavora.wordpress.com/2017/01/16/tatra-matra-fatra-7-cast-ako-sa-dostali-do-vykladu-znaku/>

Prague-now: Mysterious German Street Names in 21st Century Prague [online], 2023. [cit. 2023-03-28]. Dostupné z: <https://prague-now.com/history/mysterious-german-street-names-in-21st-century-prague/>

Prague-now: Understanding the Mystery of the House Numbers [online], 2023. [cit. 2023-03-28]. Dostupné z: <https://prague-now.com/history/understanding-the-mystery-of-the-house-numbers/>

Pravda: Dvojjazyčné tabule pri cestách v obciach budú rovnako veľké [online], 2018. [cit. 2023-04-02]. Dostupné z: <https://spravy.pravda.sk/domace/clanok/459357-dvojjazycne-tabule-pri-cestach-v-obciach-budu-rovnako-velke/>

Prešporok, Pressburg, Pozsony: Aká bola trojjazyčná Bratislava?, 2022. Spojená Bratislava [online]. 1 [cit. 2022-04-03]. Dostupné z: <https://spojenaba.sk/presporok-pressburg-pozsony-aka-bola-trojazycna-bratislava/>

Ptejte se knihovny: Praxe používání orientačních čísel domů [online], 2020. Národní knihovna ČR [cit. 2023-03-02]. Dostupné z: <https://www.ptejteseknihovny.cz/dotazy/praxe-pouzivani-orientacnich-cisel-domu>

Rakúsko-Uhorsko: Habsburská říša v letech 1867 – 1918, 2011, 2016. Druhé. Bratislava: Slovart. ISBN 9788055623641.

ROKYTKA, Roman, 2019. Pred tridsiatimi rokmi začali v Košiciach vo veľkom meniť názvy ulíc. Z historického centra sa stal „ostrov neutrality“. Kosicednes [online]. [cit. 2023-02-17]. Dostupné z: <https://kosicednes.sk/tema-dna/pred-tridsiatimi-rokmi-zacali-v-kosiciach-vo-velkom-menit-nazvy-ulic-z-historickeho-centra-sa-stal-ostrov-neutrality/>

Rusyn.sk: Zachránili jediný pôvodný hraničný stĺp na Slovensku! [online], 2016. [cit. 2022-02-12]. Dostupné z: <https://www.rusyn.sk/zachranili-jediny-povodny-hranicny-stlp-na-slovensku/>

SEDLÁČEK, Pavel, 2007. SYMBOLY REPUBLIKY: SYMBOLS OF THE CZECH REPUBLIC. Praha: Úřad vlády České republiky. ISBN 978-80-87041-29-1.

SEMERÁD, Čeněk. Ústava a správa říše rakousko-uherské: v soustavném přehledu. Praha: Edvard Leschinger, b. r. ISBN 1000372066.

Slovenská Archivistka, 2020. Bratislava: Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky odbor archívov a registratúr a Slovenský národný archív, 50(2). ISSN 02316722.

Slovakiana: TABUĽKA VÉRMEZŐ (KRVAVÉ POLE) [online], b. r.. [cit. 2023-03-20]. Dostupné z: <https://www.slovakiana.sk/kulturne-objekty/cair->

ko1lqfs?rurl=%2Fvyhladavanie%3FsearchString%3DTABU%25C4%25BDA%2520PLECHOV%25C3%2581%2520%26display%3D0%26sort%3D0%26categoryname%3DAll%26type%3DAll%26DOOnly%3Denable%26freeDOOnly%3Denable%26page%3D1%26pageSize%3D24&content=CAIR_DIV_IMAGES_1&contentDo=urn:nbn:sk:cair-do25zcyj&page=1

Sme: Ako vznikol štátny znak. Pozrite si doteraz skryté socialistické návrhy [online], c2017. Petit Press [cit. 2023-02-24]. Dostupné z: https://plus.sme.sk/c/20456071/ako-vznikal-statny-znak-pozrite-si-doteraz-skryte-socialisticke-navrhy.html#storm_gallery_56474

Sme Bratislava: Názvy ulíc sa menili, podliehali režimu [online], 2008. Petit Press [cit. 2023-01-22]. Dostupné z: <https://bratislava.sme.sk/c/4082463/nazvy-ulic-sa-menili-podliehali-rezimu.html>

SME Historická revue: Republika pre Československo: Pred 100 rokmi sme prijali našu prvú ústavu [online], 2020. [cit. 2023-02-17]. Dostupné z: <https://historickarevue.sme.sk/c/22529027/republika-pre-ceskoslovensko-pred-100-rokmi-sme-prijali-nasu-prvu-ustavu.html>

SOUKUPOVÁ, Jana, 2017. Idnes: Před 150 lety skončil chaos. Brněnské domy dostaly dnešní popisná čísla Zdroj: https://www.idnes.cz/brno/zpravy/brno-cislovani-cerne-cedulky-150-let.A170524_2328059_brno-zpravy_krut [online]. [cit. 2023-03-28]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/brno/zpravy/brno-cislovani-cerne-cedulky-150-let.A170524_2328059_brno-zpravy_krut

Správa: O stave používania jazykov národnostných menšín na území Slovenskej republiky za obdobie rokov 2019-2020 [online], 2020. [cit. 2021-4-27]. Dostupné z: <https://www.narodnostnemensiny.gov.sk/share/svnm/spravy-a>

konceptne-

materialy/sprava_o_pouzivani_jazykov_narodnostnych_mensin_2019-2020.pdf

Správa: O stave používania jazykov národnostných menšín na území Slovenskej republiky za obdobie rokov 2021-2022 [online], 2022. [cit. 2023-02-08]. Dostupné z:

https://www.narodnostnemensiny.vlada.gov.sk/site/assets/files/3562/vlastny_material.pdf?csrt=15488267404280944812

ŠÁŠKY, Ladislav, 1992. Bratislava: mesto na Dunaji. Bratislava: Smena, 155 s. ISBN 80-221-0176-1.

Teraz.sk: NRSR: Plénum posunulo do 2. čítania Valáškov návrh o zmene názvov ulíc [online], 2022. [cit. 2023-03-28]. Dostupné z: <https://www.teraz.sk/slovensko/nrsr-plenum-posunulo-do-2-citania-v/673014-clanok.html>

Teraz.sk [online], 2022. [cit. 2023-03-28]. Dostupné z: <https://www.teraz.sk/spravy/o-podpore-opozicneho-navrhu-na-premen/678834-clanok.html>

TERAZ.SK: *sekcia Regióny: Každý politický režim chcel mať názvy ulíc po svojich vzoroch* [online], 2018. TASR [cit. 2023-01-22]. Dostupné z: https://www.teraz.sk/regiony/kazdy-politicky-rezim-chcel-mat-nazvy-ul/322679-clanok.html?fbclid=IwAR2qA_N0T7EyU8-SM_NnHAXbIhPlzF11sP5znb9QfiYINAnNibpRPoRIKIM

TRANČÍK, Martin, 1997. Medzi starým a novým: História kníhkupeckej rodiny Steinerovcov v Bratislave. Bratislava: PT, Bratislava 1997. ISBN 8096702696.

Tripolitana: Vývesný štít mestských kasární rakúsko-uhorskej cisársko-kráľovskej armády [online], b. r.. [cit. 2023-03-30]. Dostupné z: <https://tripolitana.sk/vyvesny-stit-mestskych-kasarni-rakusko-uhorskej-cisarsko-kralovskej-armady/>

Tvnoviny.sk: Na Slovensku máme hraničný stĺp, ktorý označuje neexistujúci štát [online], c2016. [cit. 2023-02-01]. Dostupné z: <https://tvnoviny.sk/domace/clanok/48927-na-slovensku-mame-hranicny-stlp-ktory-oznacuje-neexistujuci-stat>

Ústavnoprávne postavenie a ochrana národnostných menšín a etnických skupín v Slovenskej republike, 2018. In: CHOVANEC, Jaroslav. Postavenie a ochrana národnostných menšín a etnických skupín v Slovenskej republike. Martin: Matica slovenská, s. 379. ISBN 9788081282218.

Ústav pamäti národa: 30. september 1938 – Mníchovská dohoda [online], 2022. Bratislava [cit. 2023-01-28]. Dostupné z: <https://www.upn.gov.sk/sk/30-september-1938---mnichovska-dohoda/>

Veda na dosah: Unikátny fenomén trojjazyčnej Bratislavy [online], 2017. [cit. 2022-03-10]. Dostupné z: <https://vedanadosah.cvtisr.sk/ludia/unikatny-fenomen-trojazycej-bratislavy/>

Vláda České republiky: Historie státního znaku [online], c2009-2023. [cit. 2023-01-16]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/historie-statniho-znaku/statni-znak-ceske-republiky--jeho-predchudci-a-soucasna-podoba-43755/>

Vojenský historický ústav Praha [online], 2020. [cit. 2023-03-22]. Dostupné z: <https://www.vhu.cz/exhibit/02-cedule-panenske-brezany-40-leta-20-stoleti/>

VRTEL, Ladislav, 2017. Osem storočí slovenskej heraldiky. III. Martin: Vydavateľstvo Matice slovenskej. ISBN 978-80-8115-247-4.

Základné údaje, © 2021. Úrad vlády slovenskej republiky [online]. [cit. 2021-4-27]. Dostupné z: <https://www.vlada.gov.sk//slovensko/>

Zákon č. 184/1999 Z. z.: Zákon o používaní jazykov národnostných menšín, 2021. Zákony pre ľudí [online]. [cit. 2021-04-16]. Dostupné z: <https://www.zakonypreludi.sk/zz/1999-184>

2020. NÁRODNOSTNÉ MENŠINY – ZOZNÁMME SA. Bratislava: Štátny pedagogický ústav, 132 s. ISBN 978-80-8118-208-2.

6.3 Dokumenty

č. 100. - Vládní nařízení ze dne 13. května 1938, kterým se provádí zákon ze dne 8. dubna 1938, č. 82 Sb. z. a n., o dopravních značkách pro silniční dopravu.

č. 145/1942 Sb. - Vládní nařízení ze dne 27. března 1942, kterým se zrušují některé předpisy o označování měst, obcí a osad místními tabulkami

č. 300 Sb. z. a nař. – Nařízení vlády republiky Československé ze dne 19. května 1919, jimž se stanoví státní znak

č. 324. - Nařízení vlády republiky Československé ze dne 25. srpna 1921, jimž provádí se zákon ze dne 14. dubna 1920, č. 266 Sb. z. a n., o názvech měst, obcí, osad a ulic, jakož i označování obcí místními tabulkami a číslování domů.

č. 327. - Vyhláška c. k. ministerského předsedy ze dne 3. listopadu 1915, kterou se stanoví a popisuje znak rakouských zemí.

č. 328. - Vyhláška c. k. ministerského předsedy ze dne 3. listopadu 1915 o znaku, který se stanoví pro potřebu společných zařízení Rakousko-uherského mocnářství.

80/1966 Zb. – Vyhláška Ministerstva vnútra z 20. októbra 1966 o pravidlách cestnej premávky

Kasární předpis; změny některých ustanovení.- Výnos min. vnitra ze dne 30. září 1932, čís. 69.960-13.

Nariadenie č. 221/1999 Z. z. Slovenskej republiky, ktorým sa vydáva zoznam obcí, v ktorých občania Slovenskej republiky patriaci k národnostnej menšine tvoria najmenej 20 % obyvateľstva

Nariadenie vlády č. 35/2023 Z. z. Slovenskej republiky, ktorým sa vydáva zoznam obcí, v ktorých občania Slovenskej republiky patriaci k národnostnej menšine tvoria najmenej 15 % obyvateľstva

Ústava Slovenskej republiky

Vládní nařízení č. 222/1939 Sb., jímž se mění zákon ze dne 30. března 1920, č. 252 Sb. z. a n., kterým se vydávají ustanovení o státní vlajce, státních znacích a státní pečeti, Vlády Protektorátu Čechy a Morava.

Zákon č. 122/1920 Sb. ze dne 29. února 1920 podle § 129 ústavní listiny, jímž se stanoví zásady jazykového práva v republice československé

Zákon č.148 zo dňa 23. júna 1939 o štátnom znaku, štátnej pečati, štátnej vlajke a štátnej zástave

Zákone č. 163 zo 17. novembra 1960 o štátnom znaku a štátnej vlajke

Zákon č. 184/1999 Z. z. o používaní jazykov národnostných menšín

Zákon č. 252/1920 Sb. ze dne 30. března 1920, kterým se vydávají ustanovení o státní vlajce, státních znacích a státní pečeti

Zákon č. 266/1920 Sb. o názvech měst, obcí, osad a ulic, jakož i označování obcí místními tabulkami a číslování domů.

Zákon č. 270/1995 Z. z. o štátnom jazyku Slovenskej republiky

Zákon č. 63/1993 Z. z. - Zákon Národnej rady Slovenskej republiky o štátnych symboloch Slovenskej republiky a ich používaní

ZOZNAM POUŽITÝCH SYMBOLOV A SKRATIEK

ČSR – Československá republika

ČSSR - Československá socialistická republika

ČSFR – Česká a Slovenská federatívna republika

SR – Slovenská republika

ZOZNAM A ZDROJE OBRÁZOV

Obr. 1: Bankovka z čias Rakúsko-Uhorska

KOVÁČOVÁ, Mgr. Miroslava, 2022. RAKÚSKO-UHORSKÁ DESAŤKORUNOVÁ BANKOVKA N-16839 [online]. [cit. 2023-02-10]. Dostupné z: http://www.muzeumpd.sk/buxus/docs///Predmet_mesiacu_Desatkorunacka.pdf

Obr. 2: Národnostné zloženie Rakúsko-Uhorska r 1880

Historická revue, 2018. Bratislava, 29(10). ISSN 1335-6550

Obr. 3: Vyst'ahovalectvo z Uhorska do USA

KOLEKTÍV AUTOROV, 2006. Ottova encyklopédia: Slovensko A-Ž. Bratislava: Ottovo nakladateľstvo. ISBN 8073605783.

Obr. 4: Hraničný stĺp 1. ČSR, detail malého štátneho znaku ČSR

Berny.blog: #4 PO STOPÁCH HISTÓRIE... DUKLIANSKY PRIESMYK [online], 2023. [cit. 2023-01-17]. Dostupné z: <https://berny.blog/4-po-stopach-historie-dukliansky-priesmyk/>

Mapy.cz [online], 2020. [cit. 2023-01-17]. Dostupné z: <https://sk.mapy.cz/zakladni?source=osm&id=1036038087&gallery=1&x=21.6960199&y=49.4175720&z=17>

Obr. 5: Mapa národnostného zloženia Československa

Reflex.cz: Dokument: Kompletní znění mnichovské dohody z roku 1938, která zničila Československo [online], 2019. [cit. 2022-03-13]. Dostupné z: <https://www.reflex.cz/clanek/historie/90099/dokument-kompletni-zneni-mnichovske-dohody-z-roku-1938-ktera-znicila-ceskoslovensko.html>

Obr. 6: Vyvracanie hraničného stĺpu

Hnonline.sk: History [online], 2023. [cit. 2023-02-11]. Dostupné z: <https://hnonline.sk/history/nove-dejiny/1819432-klinicka-smrt-ceskoslovenska?showPhotoGallery>

Obr. 7: Ukážky zamaľovania dvojjazyčných obecných tabúl

GAZDÍK, Jan a Dan POLÁČEK, 2018. Aktualne.cz: Foto: 80 let od mobilizace. Byli připraveni padnout za vlast, ale osud rozhodl jinak [online]. [cit. 2023-02-18]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/obrazem-mobilizace-1938-s-fotopribehem-velitele-tvrze-hanick/r~c9c367aebb2511e89f96ac1f6b220ee8/r~189c60debb2011e8b634ac1f6b220ee8/>

Facebook [online], 2015. [cit. 2023-02-18]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=1266516843373999&set=pb.100000470854605.-2207520000.&type=3>

Obr. 8: Príklad viacjazyčnosti v Bratislave

Ok21.sk: nezidovasky obchod [online], 2017. [cit. 2023-03-18]. Dostupné z: <https://ok21.sk/nedalo-sa-nic-robit/nezidovasky-obchod/>

Obr. 9: Strhnutie štátneho znaku ČSSR

Historická revue, 2020. Bratislava, 31(1). ISSN 1335-6550.

Obr. 10: Historická pohľadnica z Bratislavy

Bratislavské rožky: Pozsony (Bratislava): mesto, ktoré zohráva dôležitú úlohu v maďarskom historickom a národnom povedomí [online], 2023. [cit. 2023-03-18]. Dostupné z: <https://bratislavskerozky.sk/pozsony-bratislava-mesto-ktore-zohrava-dolezitu-ulohu-v-madarskom-historickom-a-narodnom-povedomi/>

Obr. 11: Ukážka trojjazyčného oznamu o konaní dobytčieho trhu

HÁLA, Rudolf, 2023. Facebook: Prešpurčina ešte nezgeгла! [online]. [cit. 2023-01-20]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/photo/?fbid=10224053031659947&set=gm.5842026029246118&idovravity=1123586671090101>

Obr. 12: Dvojazyčná (maďarská a nemecká) reklama na bratislavské rožky

Bratislavské rožky: Pozsony (Bratislava): mesto, ktoré zohráva dôležitú úlohu v maďarskom historickom a národnom povedomí [online], 2023. [cit. 2023-03-18]. Dostupné z: <https://bratislavskerozky.sk/pozsony-bratislava-mesto-ktore-zohrava-dolezitu-ulohu-v-madarskom-historickom-a-narodnom-povedomi/>

Obr. 13: Plagáty ku konaniu výstavy

VALIN-GUÉNÉGO, Clélia, 2012. Atcenstock [online]. [cit. 2023-03-18]. Dostupné z: <http://atcenstock.blogspot.com/2012/01/apres-des-sujets-de-recherche-appliquee.html>

KOVÁCS, Dániel, 2015. Honvedelem: Tíz magyar plakát a Nagy Háborúból [online]. [cit. 2023-03-18]. Dostupné z: <https://honvedelem.hu/hatter/multidezo/tiz-magyar-plakat-a-nagy-haborubol.html>

Obr. 14: Lekáreň u Salvatora

zdroj: autorka

Obr. 15: Plagát Medzinárodný dunajský veľtrh 1926

MARÁKY, Peter, 2022. Kultura.sme: Knižná pocta veľtrhovej sláve Bratislavy [online]. 2022 [cit. 2022-08-18]. Dostupné z: <https://kultura.sme.sk/c/22921318/knizna-pocta-veltrhovej-slave-bratislavy.html>

Obr. 16: Plagát Medzinárodný dunajský veľtrh 1928

Moravska-galerie: Mezinárodný dunajský veletrh. Danube Fair Bratislava [online], 2010. ČR [cit. 2023-03-18]. Dostupné z: https://sbirky.moravska-galerie.cz/dielo/CZE:MG.GD_34342

Obr. 17: Fotografia z Bratislavy

ÁKOS, Horony, Orosz ÖRS a Szalay ZOLTÁN, 2012. A HELY NEVEI, A NYELV HELYEI: A kisebbségi nyelvi jogok története Szlovákiában 1918-2012 [online]. Fórum Kisebbségkutató Intézet [cit. 2023-03-18]. Dostupné z:

<https://adatbank.sk/digitalis-tar/digitalizalt-konyvek/arcanum/forum-kisebbsegkutato-intezet-sajat-kiadvanyai/>

Obr. 18: Ukážka viacjazyčných tabúl' prevádzok, Bratislava

Bratislavské rožky: Desať najlepších miest, kde sa v Prešporoku – Bratislave dali kúpiť bajgle. [online], 2016. [cit. 2023-03-18]. Dostupné z: <https://bratislavskerozky.sk/desat-najlepsich-miest-kde-sa-v-presporoku-bratislave-dali-kupit-bajgle/>

Obr. 19: Pohľadnica z Bratislavy

Zo zbierok Múzea mesta Bratislavy

Obr. 20: Vzor miestnej tabule, 1876

Getarchive.net: Vzor miestní tabule podle nařízení moravského místodržitelství z roku 1876 [online], 2023. [cit. 2023-03-19]. Dostupné z: <https://garystockbridge617.getarchive.net/media/vzor-mistni-tabule-podle-narizeni-moravskeho-mistodrzitelstvi-z-roku-1876-f50321?action=relatedPages>

Obr. 21: Obecná tabuľa Vysočany

Aukro [online], 2020. [cit. 2023-03-22]. Dostupné z: <https://aukro.cz/stara-cedule-rakousko-uhersko-6964334711?tab=course-description>

Obr. 22: Obecná tabuľa Veľké Teriakovce

Gmmuzeum: Tabuľa označujúca názov obce Veľké Teriakovce (Orlajtörék), 2021. Gemersko-malohontské múzeum [online]. [cit. 2023-02-17]. Dostupné z: <https://www.gmmuzeum.sk/vystavy/2021/pm/pm202101.htm>

Obr. 23 Obecná tabuľa Klin nad Bodrogom a Tešedíkovo

Wikipedia: Bodrogszog regi helynevtabla [online], 2012. [cit. 2023-03-27]. Dostupné z: https://sk.wikipedia.org/wiki/S%C3%BAbor:Bodrogszog_regi_helynevtabla.jpg

BÁLINT-PATAKI, József, 2013. Maszol [online]. [cit. 2023-03-27]. Dostupné z: <https://maszol.ro/kulfold/19638-egy-het-magyarsagpolitikai-irasaibol-oktober-16-23>

Obrázok 24 Erb Trenčianskej župy a tabuľa Zádubie

CSORBA, Csaba, 1991. VÁRMEGYEI CÍMEREK ÉS BORSOD-ABAÚJ-ZEMPLÉN CÍMERE.
https://epa.oszk.hu/02000/02030/00024/pdf/HOM_Evkonyv_28-29_105-137.pdf

Wikipedia: Tölgyesalja [online], 2020. [cit. 2023-03-27]. Dostupné z: <https://hu.wikipedia.org/wiki/T%C3%B6lgyesalja>

Obr. 25 Erb Spišskej župy a tabuľa Spišská Belá

Arcanum: Szepes [online], b. r.. [cit. 2023-03-27]. Dostupné z: <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-a-pallas-nagy-lexikona-2/sz-183B4/szepes-18AC1/>

ÁKOS, Horony, Orosz ÖRS a Szalay ZOLTÁN, 2012. A HELY NEVEI, A NYELV HELYEI: A kisebbségi nyelvi jogok története Szlovákiában 1918-2012 [online]. Fórum Kisebbségkutató Intézet [cit. 2023-02-15]. Dostupné z: <https://adatbank.sk/digitalis-tar/digitalizalt-konyvek/arcanum/forum-kisebbssegkutato-intezet-sajat-kiadvanyai/>

Obr. 26 Erb Bratislavskej župy a tabuľa Šamorín

CSORBA, Csaba, 1991. VÁRMEGYEI CÍMEREK ÉS BORSOD-ABAÚJ-ZEMPLÉN CÍMERE.
https://epa.oszk.hu/02000/02030/00024/pdf/HOM_Evkonyv_28-29_105-137.pdf

osobná komunikácia, 2023, Vlastivedný dom Šamorín

Obr. 27 Vzor jednojazyčných a dvojjazyčných tabuľ označujúcich obce

zdroj: Sbíрка zákonů a nařízení, č. 324/1921

Obr. 28 Fotografia zobrazujúca osadenie obecnej tabule

Facebook [online], 2015. [cit. 2023-03-27]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=1266516916707325&set=pb.100000470854605.-2207520000.&type=3>

Obr. 29 Vzor jednojazyčnej a dvojjazyčnej obecnej tabule

Príloha k článku 7. vládneho nariadenia zo dňa 25.8. 1921, č. 324/1921 Sb. z. a n.

Obr. 30 Vzor písma určený na tabule označujúce obce

Príloha k článku 7. vládneho nariadenia zo dňa 25.8. 1921, č. 324/1921 Sb. z. a n.

Obr. 31 Tabuľa Vysoké Veselí

Lucickymlyn: Historická úřední cedule města Vysoké Veselí s dalšími nápisy – Hradec Králové a Nový Bydžov [online], 2023. [cit. 2023-03-27]. Dostupné z: <https://lucickymlyn.cz/shop/historicka-uredni-cedule-vysoke-veseli/>

Obr. 32 Dvojjazyčné tabule obcí Vikantice, Mladé Buky a Mikuleč

Obecvikantice: Fotogalerie [online], 2023. [cit. 2023-03-27]. Dostupné z: <https://www.obecvikantice.cz/fotogalerie/pohled-do-historie-obce-vikantice/?setversion=desktop#prettyPhoto>

Veselyvylet: CEDULE A CEDULKY [online], b. r.. [cit. 2023-03-27]. Dostupné z: <https://veselyvylet.cz/cz/vv6/vv6436.html>

Obecmikulec: HISTORIE: Obecní cedule a znaky [online], 2007. [cit. 2023-03-27]. Dostupné z: <https://www.obecmikulec.net/fotografie/historie-obecni-cedule-a-znaky-/>

Obr. 33 Tabuľa označujúca obec Ardovo

Inforoznava: Výstava o používaní jazyka menšiny [online], 2012. [cit. 2023-03-27]. Dostupné z: <https://www.inforoznava.sk/vystava-o-pouzivani-jazyka-mensiny/>

Obr. 34 Obecná tabuľa, obec Lhota Hlásná

Aukro: Obecní cedule [online], 2022. [cit. 2023-03-27]. Dostupné z: <https://aukro.cz/obecni-cedule-zupa-2v1-znak-legii-1-republika-vznik-statutarita-7004898467>

Obr. 35 Označenie obce Panenské Břežany

Vojenský historický ústav Praha [online], 2020. [cit. 2023-03-22]. Dostupné z: <https://www.vhu.cz/exhibit/02-cedule-panenske-brezany-40-leta-20-stoleti/>

Obr. 36 Označenie obce Jinačovice

Knihovna.jinacovice: Panoráma Historie, súčasnosť a atribúty obce [online], 2019. [cit. 2023-03-22]. Dostupné z: <https://knihovna.jinacovice.cz/panely/05-2/>

Obr. 37 Označenie obcí Polšt a Klatovy

SEKERAC, Jiří, 2023. Facebook [online]. [cit. 2023-03-22]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/photo/?fbid=854376965833720&set=gm.692749449219922&idorvanity=195889848905887>

ŠLEDER, Petr, 2021. Facebook [online]. [cit. 2023-03-22]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/photo/?fbid=1540311309507196&set=gm.2810841442492231>

Obr. 38 Vzory miestnych tabúľ s názvom

Vyhláška 141/1960 Zb.

Obr. 39 Ukážka tabule označujúcu Plzeň

Facebook [online], 2021. [cit. 2023-03-28]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/photo/?fbid=1516535885218072&set=gm.2786256794950696>

Obr. 40 Vzor miestnej tabule s názvom obce

Vyhláška 80/1966 Zb

Obr. 41 Začiatok a koniec obce

Vyhláška č. 100/1975

Obr. 42 Začiatok a koniec obce

Vyhláška č. 99/1989 Zb.

Obr. 43: Jednojazyčná tabuľa označujúca obec Gemerská Panica

ÁKOS, Horony, Orosz ÖRS a Szalay ZOLTÁN, 2012. A HELY NEVEI, A NYELV HELYEI: A kisebbségi nyelvi jogok története Szlovákiában 1918-2012 [online]. Fórum Kisebbségkutató Intézet [cit. 2023-02-15]. Dostupné z: <https://adatbank.sk/digitalis-tar/digitalizalt-konyvek/arcanum/forum-kisebbsegkutato-intezet-sajat-kiadvanyai/>

Obr. 44: Označenie začiatku a konca obce v jazyku národnostnej menšiny

Príloha vyhlášky č. 267/1994 Z. z.

Obr. 45: Tabule Garamkövesd a Kicsind

ÁKOS, Horony, Orosz ÖRS a Szalay ZOLTÁN, 2012. A HELY NEVEI, A NYELV HELYEI: A kisebbségi nyelvi jogok története Szlovákiában 1918-2012 [online]. Fórum Kisebbségkutató Intézet [cit. 2023-02-15]. Dostupné z: <https://adatbank.sk/digitalis-tar/digitalizalt-konyvek/arcanum/forum-kisebbsegkutato-intezet-sajat-kiadvanyai/>

Obr. 46: Označenie začiatku a konca obce v štátnom jazyku

zdroj: vyhláška č. 90/1997 Z. z

Obr. 47 Označenie začiatku a konca obce v jazyku národnostnej menšiny,
vyhláška č. 90/1997 Z. z

Obr. 48: Označenie konca obce Veľká Ida

Plus7dni: Na označenia obcí v rómskom jazyku išli tisíce [online], 2012. [cit. 2023-03-28]. Dostupné z: <https://plus7dni.pluska.sk/domov/oznacenia-obci-romskom-jazyku-isli-tisice-eur>

Obr. 49: Obecná tabuľa v jazyku národnostnej menšiny

zdroj: Príloha Vyhlášky č. 19/2018

Obr. 50: Výmena pôvodných tmavomodrých obecných značení

Pravda: Dvojjazyčné tabule pri cestách v obciach budú rovnako veľké [online], 2018. [cit. 2023-04-02]. Dostupné z: <https://spravy.pravda.sk/domace/clanok/459357-dvojjazycne-tabule-pri-cestach-v-obciach-budu-rovnako-velke/>

Obr. 51: Povolené písmo na obecných tabuliach

Technické podmienky – spoločné zásady používania dopravných značiek a dopravných zariadení

Obr. 52: Označenie obce (1 riadkový názov v štátnom jazyku)

Technické podmienky – spoločné zásady používania dopravných značiek a dopravných zariadení

Obr. 53: Označenie obce (1 riadkový názov v jazyku národnostnej menšiny)

Technické podmienky – spoločné zásady používania dopravných značiek a dopravných zariadení

Obr. 54: Označenie obce (2 riadkový plnovýznamový názov v štátnom jazyku)

Technické podmienky – spoločné zásady používania dopravných značiek a dopravných zariadení

Obr. 55: Označenie obce (2 riadkový plnovýznamový názov v jazyku národnostnej menšiny)

Technické podmienky – spoločné zásady používania dopravných značiek a dopravných zariadení

Obr. 56: Označenie obce (2 riadkový názov s neplnovýznamovým prídomkom v štátnom jazyku)

Technické podmienky – spoločné zásady používania dopravných značiek a dopravných zariadení

Obr. 57: Označenie obce (2 riadkový názov s neplnovýznamovým prídomkom v jazyku národnostnej menšiny)

Technické podmienky – spoločné zásady používania dopravných značiek a dopravných zariadení

Obr. 58: Označenie obce a jej miestnej časti (1+1 riadok) v štátnom jazyku

Technické podmienky – spoločné zásady používania dopravných značiek a dopravných zariadení

Obr. 59: Označenie obce a jej miestnej časti (1+1 riadok) v jazyku národnostnej menšiny

Technické podmienky – spoločné zásady používania dopravných značiek a dopravných zariadení

Obr. 60: Označenie obce a jej miestnej časti (1+2 riadky) v štátnom jazyku

Technické podmienky – spoločné zásady používania dopravných značiek a dopravných zariadení

Obr. 61: Označenie obce a jej miestnej časti (1+2 riadky) v jazyku národnostnej menšiny

Technické podmienky – spoločné zásady používania dopravných značiek a dopravných zariadení

Obr. 62: Označenie obce a jej miestnej časti (2+1 riadok) v štátnom jazyku

Technické podmienky – spoločné zásady používania dopravných značiek a dopravných zariadení

Obr. 63: Označenie obce a jej miestnej časti (2+1 riadok) v jazyku národnostnej menšiny

Technické podmienky – spoločné zásady používania dopravných značiek a dopravných zariadení

Obr. 64: Označenie obce značkami polovičnej výšky v štátnom jazyku a jazyku národnostnej menšiny

Technické podmienky – spoločné zásady používania dopravných značiek a dopravných zariadení

Obr. 65: Začiatok a koniec obce Sládkovičovo

zdroj: autorka

Obr. 66: Súkromné označovania obcí na ich začiatku a konci

zdroj: autorka

Obr. 67: ulica Adolfa Hitlera v Kežmarku

Zo zbierok Múzea v Kežmarku

Obr. 68 Domové znamenie, Dom u troch husličiek

Travel: Dom u troch husličiek [online], 2023. [cit. 2023-03-28]. Dostupné z: <https://travel.sygic.com/sk/poi/dom-u-troch-husliciek-poi:1814>

Obr. 69 Dvojazyčný nemecko – český maľovaný názov

CRONE, Marianne, 2023. Prague-now: Mysterious German Street Names in 21st Century Prague [online]. [cit. 2023-03-28]. Dostupné z: <https://prague-now.com/history/mysterious-german-street-names-in-21st-century-prague/>

Obr. 70: Kovová uličná tabuľa z Prahy

CRONE, Marianne, 2023. Prague-now: Mysterious German Street Names in 21st Century Prague [online]. [cit. 2023-03-28]. Dostupné z: <https://prague-now.com/history/mysterious-german-street-names-in-21st-century-prague/>

Obr. 71: Ukážka uličnej tabule

Zo zbierok Múzea v Kežmarku

Obr. 72: Ukážka uličnej tabule s číslom domu

Zo zbierok Múzea v Kežmarku

Obr. 73: Tabuľky označujúce námestia

Zo zbierok Múzea v Kežmarku

Obr. 74: Tabuľka označujúca Kapucínsku ulicu

zdroj: autorka

Obr. 75.: Tabuľka označujúca ulicu Márie Terézie

Zo zbierok Múzea mesta Bratislavy

Obr. 76: Ukážka domovej tabuľky s číslom 2 a názvom ulice

JURČOVÁ, Simona, 2018. Nzr.trnava [online]. [cit. 2023-03-28]. Dostupné z: <http://nzs.trnava.sk/?q=node/2547>

Obr. 77: Trojjazyčná tabuľa s názvom ulice

Zo zbierok Múzea mesta Bratislavy

Obr. 78: Trojjazyčná tabuľa s názvom ulice

NOVÁK, Martin, 2008. Aktualne.cz: Koločava: Vesnice, kde do roku 1939 končilo Československo [online]. [cit. 2023-03-21]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/kolocava-vesnice-kde-do-roku-1939-koncilo-ceskoslovensko/r~i:gallery:8494/r~i:photo:221994/>

Obr. 79: Ukážka 2jazyčnej slovensko-nemeckej tabule

Facebook [online], 2023. [cit. 2023-04-09]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/photo/?fbid=10224337152838591&set=gm.727740725713027&id=201603201660118>

Obr. 80 Tabuľky označujúce námestia

Zo zbierok Múzea v Kežmarku

Obr. 81: Vzory odporúčaných tabuliek

zdroj: príloha vyhlášky č. 93/1970 Zb.

Obr. 82: Bátorove Kosihy

ÁKOS, Horony, Orosz ÖRS a Szalay ZOLTÁN, 2012. A HELY NEVEI, A NYELV HELYEI: A kisebbségi nyelvi jogok története Szlovákiában 1918-2012 [online]. Fórum Kisebbségkutató Intézet [cit. 2023-02-15]. Dostupné z: <https://adatbank.sk/digitalis-tar/digitalizalt-konyvek/arcanum/forum-kisebbssegkutato-intezet-sajat-kiadvanyai/>

Obr. 83: Dvojhlavý orol, pôvodný symbol Habsburgovcov

MUTSCHLECHNER, Martin, 2023. Habsburger: The double-headed eagle: the omnipresent emblem of the Habsburgs [online]. [cit. 2023-03-29]. Dostupné z: <https://www.habsburger.net/en/chapter/double-headed-eagle-omnipresent-emblem-habsburgs>

Obr. 84: Vývesný plechový štít s označením kontrolného okresu finančnej stráže

Valka: Finanční stráž [1842-1918] [online], 2023. [cit. 2023-03-29]. Dostupné z: <https://www.valka.cz/Financni-straz-1842-1918-t89994#381810>

Obr. 85 :Tabuľa s erbom Rakúsko-Uhorska

Súkromné zbierky Peter Martinko

Obr. 86: Náskres malého znaku rakúskych zemí

zdroj: príloha vyhlášky c. k. ministerského predsedy ze dne 3. 11. 1915 č. 327

Obr. 87: Náskres stredného znaku rakúskych zemí

zdroj: Príloha vyhlášky c. k. ministerského predsedy ze dne 3. 11. 1915 č. 327

Obr. 88: Malý erb Uhorska

Vatera: Magyarország címere (kis címer és egyesített címer), könyomat / 1895 körül [online], 2023. [cit. 2023-03-30]. Dostupné z: <https://www.vatera.hu/magyarorszag-cimere-kis-cimer-es-egyesített-cimer-konyomat-1895-korul-3230307488.html>

Obr. 89: Stredný erb Uhorska

Vatera: Magyarország címere (kis címer és egyesített címer), könyomat / 1895 körül [online], 2023. [cit. 2023-03-30]. Dostupné z: <https://www.vatera.hu/magyarorszag-cimere-kis-cimer-es-egyesített-cimer-konyomat-1895-korul-3230307488.html>

Obr. 90: Veľký štátny znak Uhorska

Djnaploja: A birodalmi címer [online], 2017. [cit. 2023-03-31]. Dostupné z: <https://djnaploja.wordpress.com/2017/08/25/a-birodalmi-cimer/>

Obr.91 Uhorský znak z plechu

Slovakiana: ERB UHORSKA, OBOJSTRANNÝ [online], b. r.. [cit. 2023-03-31]. Dostupné z: <https://www.slovakiana.sk/kulturne-objekty/cair->

ko24not?url=%2Fvyhladavanie%3FsearchString%3Duhorsk%25C3%25BD%2520znak%26display%3D0%26sort%3D0%26categoryname%3DAll%26type%3DAll%26DOOnly%3Denable%26freeDOOnly%3Denable%26page%3D1%26pageSize%3D72&content=CAIR_DIV_IMAGES_1&contentDo=urn:nbn:sk:cair-do38863

Obr. 92: Tabuľa kráľovského okresného súdu

Slovakiana: Tabuľa kráľovského okresného súdu [online], b. r.. [cit. 2023-03-31]. Dostupné z: https://www.slovakiana.sk/kulturne-objekty/cair-ko31mxh?url=%2Fvyhladavanie%3FsearchString%3Dtabu%25C4%25BEa%26display%3D0%26sort%3D0%26categoryname%3DAll%26type%3DAll%26DOOnly%3Denable%26freeDOOnly%3Denable%26page%3D2%26pageSize%3D72&content=CAIR_DIV_PANORAMA_1&contentDo=urn:nbn:sk:cair-do3zxcz

Obr. 93 Budova kráľovského okresného súdu

Sturovo: A Párkányi járás központjának kialakulása 1909-ben [online], 2014. [cit. 2023-03-31]. Dostupné z: <https://www.sturovo.com/drupal/383/parkany-jaras-kozpontjanak-kialakulasa-1909-ben>

Obr. 94: Nákres stredného spoločného znaku Rakúsko-Uhorska

zdroj: Vyhláška c. k. ministerského predsedy č. 328 z 3 . 11. 1915

Obr. 95: Nákres malého spoločného znaku Rakúsko-Uhorska

zdroj: Vyhláška c. k. ministerského predsedy č. 328 z 3 . 11. 1915

Obr. 96: Vývesný štít mestských kasární

Tripolitana: Vývesný štít mestských kasární rakúsko-uhorskej cisársko-kráľovskej armády [online], b. r.. [cit. 2023-03-30]. Dostupné z: <https://tripolitana.sk/vyvesny-stit-mestskych-kasarni-rakusko-uhorskej-cisarsko-kralovskej-armady/>

Obr. 97: Dočasný štátny znak ČSR

zdroj: príloha k nariadeniu vlády ČSR, č. 300 Sb. z.

Obr. 98: Nerealizované návrhy malého štátneho znaku

Slovenská Archivistka, 2020. Bratislava: Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky odbor archívov a registratúr a Slovenský národný archív, 50(2). ISSN 02316722.

Obr. 99: Dva z prvej série návrhov stredného štátneho znaku

Slovenská Archivistka, 2020. Bratislava: Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky odbor archívov a registratúr a Slovenský národný archív, 50(2). ISSN 02316722.

Obr. 100: Malý štátny znak Československej republiky

SEDLÁČEK, Pavel, 2007. SYMBOLY REPUBLIKY: SYMBOLS OF THE CZECH REPUBLIC. Praha: Úřad vlády České republiky. ISBN 978-80-87041-29-1.

Obr. 101: Stredný štátny znak Československej republiky

SEDLÁČEK, Pavel, 2007. SYMBOLY REPUBLIKY: SYMBOLS OF THE CZECH REPUBLIC. Praha: Úřad vlády České republiky. ISBN 978-80-87041-29-1.

Obr. 102: Veľký štátny znak Československej republiky

SEDLÁČEK, Pavel, 2007. SYMBOLY REPUBLIKY: SYMBOLS OF THE CZECH REPUBLIC. Praha: Úřad vlády České republiky. ISBN 978-80-87041-29-1.

Obr. 103: Jazykové varianty tabúľ s malým štátnym znakom 1. ČSR

Bazos: Cedula, tabule [online], 2023. [cit. 2023-04-01]. Dostupné z: <https://ostatne.bazos.sk/inzerat/148899014/cedula-tabule.php>

osobná komunikácia, 2023, Vlastivedný dom Šamorín

WOHLMUTH, František, 2010. Idnes: Četnická stanice v Habartově [online]. [cit. 2023-04-01]. Dostupné z:

https://fjw.rajce.idnes.cz/2010_11_Cetnicka_stanice_v_Habartove_a_jezero_Me dard/309081442

osobná komunikácia, 2023, súkromná zbierka Jaroslav Beneš

Obr. 104: Dvojazyčné (slovensko – maďarské) tabule

ÁKOS, Horony, Orosz ÖRS a Szalay ZOLTÁN, 2012. A HELY NEVEI, A NYELV HELYEI: A kisebbségi nyelvi jogok története Szlovákiában 1918-2012 [online]. Fórum Kisebbségkutató Intézet [cit. 2023-02-15]. Dostupné z: <https://adatbank.sk/digitalis-tar/digitalizalt-konyvek/arcanum/forum-kisebbssegkutato-intezet-sajat-kiadvanyai/>

Obr. 105: Tabule označujúce oddelenia finančnej stráže

súkromná zbierka Pavel Lukačovič

súkromná zbierka Jaroslav Beneš

Obr. 106: Tabuľa colného úradu a ukážka umiestnenia na budovách

múzeum poľníctva v Králíkách

súkromné zbierky Milan Voltava

STEHLÍK, Eduard, b. r. Zpravy.aktualne: 80 let od mobilizace. Byli připraveni padnout za vlast, ale osud rozhodl jinak [online]. [cit. 2023-04-01]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/obrazem-mobilizace-1938-s-fotopribehem-velitele-tvrze-hanick/r~c9c367aebb2511e89f96ac1f6b220ee8/r~i:photo:331235/>

Obr. 107: Stará radnica

Zo zbierok Múzea mesta Bratislavy

Obr. 108: Jeden z návrhov štátneho znaku

VRTEL, Ladislav, 2017. Osem storočí slovenskej heraldiky. III. Martin: Vydavateľstvo Matice slovenskej. ISBN 978-80-8115-247-4.

Obr. 109: Malý protektorátny znak

Wikipedia [online], 2020. [cit. 2023-04-01]. Dostupné z: https://sk.wikipedia.org/wiki/%C5%A0%C3%A1tny_znak_Protektor%C3%A1tu_%C4%8Cechy_a_Morava

Obr. 110: Väčší štátny znak protektorátu Čechy a Morava

Wikipedia [online], 2020. [cit. 2023-04-01]. Dostupné z: https://sk.wikipedia.org/wiki/%C5%A0%C3%A1tny_znak_Protektor%C3%A1tu_%C4%8Cechy_a_Morava

Obr. 111: Návrh väčšieho znaku Slovenskej republiky

VRTEL, Ladislav, 2017. Osem storočí slovenskej heraldiky. III. Martin: Vydavateľstvo Matice slovenskej. ISBN 978-80-8115-247-4.

Obr. 112: Zostavovací nákras znaku Slovenskej republiky (vojnovaj)

zdroj: zákon č.148/1939

Obr. 113 Farebné prevedenie znaku

zdroj: zákon č.148/1939

Obr. 114: Tabuľa označujúca štátnu ľudovú školu so symbolom 1. ČSR, a tabuľa označujúca obecnú ľudovú školu, Slovenská republika (vojnová)

Aukro: Štátna ľudová škola smaltovana tabula 50 x 40 cm [online], 2022. [cit. 2023-04-01]. Dostupné z: <https://aukro.cz/statna-ludova-skola-smaltovana-tabula-50-x-40-cm-7008774052>

Zo zbierok Múzea v Kežmarku

Obr. 115: Tabuľa označujúca Okresné žandárske veliteľstvo

Zo zbierok Múzea v Kežmarku

Obr.116: Dvojazyčná (slovensko-nemecká) tabuľa so štátnym znakom

Zo zbierok Múzea v Kežmarku

Obr. 117: Tabuľa s malým štátnym znakom, Materská škola...

Zo zbierok Múzea v Kežmarku

Obr. 118 Tabuľa materskej školy na budove, Rača

Zo zbierok Múzea mesta Bratislavy

Obr.119: Návrh Štefana Bednára

Sme: Ako vznikol štátny znak. Pozrite si doteraz skryté socialistické návrhy [online], c2017. Petit Press [cit. 2023-02-24]. Dostupné z: https://plus.sme.sk/c/20456071/ako-vznikal-statny-znak-pozrite-si-doteraz-skryte-socialisticke-navrhy.html#storm_gallery_56474

Obr. 120 Jeden z návrhov Vincenta Hložníka

Sme: Ako vznikol štátny znak. Pozrite si doteraz skryté socialistické návrhy [online], c2017. Petit Press [cit. 2023-02-24]. Dostupné z: https://plus.sme.sk/c/20456071/ako-vznikal-statny-znak-pozrite-si-doteraz-skryte-socialisticke-navrhy.html#storm_gallery_56474

Obr. 121 Návrh Júliusa Lörinca s motívom Kriváňa

Sme: Ako vznikol štátny znak. Pozrite si doteraz skryté socialistické návrhy [online], c2017. Petit Press [cit. 2023-02-24]. Dostupné z: https://plus.sme.sk/c/20456071/ako-vznikal-statny-znak-pozrite-si-doteraz-skryte-socialisticke-navrhy.html#storm_gallery_56474

Obr.122: štátny znak ČSSR

zdroj: zákon č. 163/1960

Obr. 123: Tabule v češtine so štátnym znakom ČSSR

Aukro: Cedula ČSSR [online], 2022. [cit. 2023-03-22]. Dostupné z: <https://aukro.cz/cedule-cssr-7011717488>

Aukro: Stará plechová cedula zemědělské odborné učiliště v blovicích [online], 2023. [cit. 2023-03-22]. Dostupné z: <https://aukro.cz/stara-plechova-cedule-zemedelske-odborne-uciliste-v-blovicich-7004081186>

Obr. 124: Stredná priemyselná škola strojnícka

Fajnorka [online], b. r.. [cit. 2023-03-22]. Dostupné z: <http://new.historia.fajnorka.sk/historia/sk/img/tabla/1985-4.C-Such-big.jpg>

Obr. 125: Malý štátny znak Českej republiky ČSFR

Vlast: SYMBOLY ČESKOSLOVENSKA [online], 2007. [cit. 2023-04-01]. Dostupné z: <https://vlast.cz/symboly-ceskoslovenska/>

Obr. 126: Veľký štátny znak Českej republiky počas ČSFR

Vlast: SYMBOLY ČESKOSLOVENSKA [online], 2007. [cit. 2023-04-01]. Dostupné z: <https://vlast.cz/symboly-ceskoslovenska/>

Obr. 127: Štátny znak Slovenskej republiky počas ČSFR

zdroj: príloha č. 1 ústavného zákona SNR č. 50/1990 Zb.

Obr. 128: Štátny znak Českej a Slovenskej federatívnej republiky

zdroj: 102/1990 Sb.

Obr. 129: Tabuľa Česká a slovenská federatívna republika

Aukro: plechová cedule - Česká a Slovenská Federativní Republika [online], 2022. [cit. 2023-04-01]. Dostupné z: <https://aukro.cz/plechova-cedule-ceska-a-slovenska-federativni-republika-7002104638>

Obr. 130: Malý štátny znak Českej republiky,

Mvcr: Státní symboly České republiky [online], © 2023. [cit. 2023-04-01]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/statni-symboly-ceske-republiky.aspx>

Obr. 131: Veľký štátny znak Českej republiky

Mvcr: Státní symboly České republiky [online], © 2023. [cit. 2023-04-01]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/statni-symboly-ceske-republiky.aspx>

Obr. 132: Budova ministerstva financií ČR, stredný štátny znak 1. ČSR

Kudyznudy: Den otevřených dveří na Ministerstvu financí – zrušeno [online], 2020. [cit. 2023-04-01]. Dostupné z: <https://www.kudyznudy.cz/akce/den-otevrenych-dveri-na-ministerstvu-financi>

Obr. 133: Štátny znak Slovenskej republiky bez linky, Štátny znak

Zákon č. 63/1993 Z. z.

Obr. 134: Označenie úradu v slovenčine a maďarčine so štátnym znakom

zdroj: autorka

Obr. 135: Ukážka umiestnenia štátneho znaku a iného znaku

zdroj: autorka

Obr. 136: Dvojazyčné označenie budovy verejnej správy v Komárne

zdroj: autorka

Obr. 137: Vzor tabule Matričného úradu

príloha odporúčanie č. 203-2005/06626

Obr.138: Vzor tabule Úradu samosprávneho kraja

príloha odporúčanie č. 203-2005/06626

Obr. 139: Poštový štít, drevený, začiatok 19. stor.

zbierky Poštového múzea v Banskej Bystrici

Obr. 140: Poštový štít, drevený, mal'ovaný s habsburským orlom

ESbirky: C. k. rakouský poštovní štít dřevěný [online]. [cit. 2023-02-25].
Dostupné z: <https://www.esbirky.cz/predmet/229523?searchParams=%7B%22filter%22%3A%7B%22keywords%22%3A%5B%22po%5Cu0161tov%5Cu00fd%22%2C%22>

%5Cu0161t%5Cu00edt%22%5D%7D%2C%22order%22%3A%22relevance%22%2C%22itemsPerPage%22%3A24%2C%22path%22%3A%22eJyLrlbKS8xNVbJSCospNTBISynOSU3JrlQoqkzOyAGJpFpm5CtkAAXBHMM8MJWipKOUk5mXDdQWow%2BSTCyJ0QdrSY3RL6uEmGGfnVpZnl%2BUUmxbkK%5C%2FqbKrqaFiSX6bqbKzq5KIN5YN4ji4lakBVqUW2Rak5qWWJecmpSrWxAFoCMtw%3D%22%7D&sequencePointer=1

Obr. 141: Poštový dvojjazyčný štít z oblasti České republiky

ESbirky: C. k. poštovní štít oválný [online]. [cit. 2023-02-25]. Dostupné z: <https://www.esbirky.cz/predmet/229490?searchParams=%7B%22filter%22%3A%7B%22keywords%22%3A%5B%22po%5Cu0161tov%5Cu00fd%22%2C%22%5Cu0161t%5Cu00edt%22%5D%7D%2C%22order%22%3A%22relevance%22%2C%22itemsPerPage%22%3A24%2C%22path%22%3A%22eJyLrlbKS8xNVbJSCospNTBISynOSU3JrlQoqkzOyAGJpFpm5CtkAAXBHMM8MJWipKOUk5mXDdQWow%2BSTCyJ0QdrSY3RL6uEmGGfnVpZnl%2BUUmxbkK%5C%2FqbKrqaFiSX6bqbKzq5KIN5YN4ji4lakBVqUW2Rak5qWWJecmpSrWxAFoCMtw%3D%22%7D&sequencePointer=5>

Obr. 142: Ručně malovaný poštovní štít, vyrobený ze strihaného plechu

ESbirky: C. k. rakouský poštovní štít plechový [online]. [cit. 2023-02-25]. Dostupné z: [esbirky.cz/predmet/229534?searchParams=%7B%22filter%22%3A%7B%22keywords%22%3A%5B%22po%5Cu0161tov%5Cu00fd%22%2C%22%5Cu0161t%5Cu00edt%22%5D%7D%2C%22order%22%3A%22relevance%22%2C%22itemsPerPage%22%3A24%2C%22path%22%3A%22eJyLrlbKS8xNVbJSCospNTBISynOSU3JrlQoqkzOyAGJpFpm5CtkAAXBHMM8MJWipKOUk5mXDdQWow%2BSTCyJ0QdrSY3RL6uEmGGfnVpZnl%2BUUmxbkK%5C%2FqbKrqaFiSX6bqbKzq5KIN5YN4ji4lakBVqUW2Rak5qWWJecmpSrWxAFoCMtw%3D%22%7D&sequencePointer=7](https://www.esbirky.cz/predmet/229534?searchParams=%7B%22filter%22%3A%7B%22keywords%22%3A%5B%22po%5Cu0161tov%5Cu00fd%22%2C%22%5Cu0161t%5Cu00edt%22%5D%7D%2C%22order%22%3A%22relevance%22%2C%22itemsPerPage%22%3A24%2C%22path%22%3A%22eJyLrlbKS8xNVbJSCospNTBISynOSU3JrlQoqkzOyAGJpFpm5CtkAAXBHMM8MJWipKOUk5mXDdQWow%2BSTCyJ0QdrSY3RL6uEmGGfnVpZnl%2BUUmxbkK%5C%2FqbKrqaFiSX6bqbKzq5KIN5YN4ji4lakBVqUW2Rak5qWWJecmpSrWxAFoCMtw%3D%22%7D&sequencePointer=7)

Obr. 143: Poštový dvojjazyčný štít z oblasti České republiky

Tripadvisor: post office sign [online], 2019. Vyssi Brod [cit. 2023-04-01]. Dostupné z: <https://www.tripadvisor.com/LocationPhotoDirectLink-g1599532->

d7931089-i335041515-Postal_Museum-
Vyssi_Brod_South_Bohemian_Region_Bohemia.html

Obr. 144: Poštový štít, Uhorsko

poštové múzeum v Banskej Bystrici

Obr. 145: Historická fotografia z Bratislavy, rok 1905 s označením pošty

CMOREJ, Július, 2004. Bratislava: Svedectvo historických pohľadníc. Poprad: Region Poprad. ISBN 80-969100-6-X.

Obr. 146: Fotografia vľavo: poštová schránka so symbolom rakúskej časti

Bejvavalo: Poštovní doručovatel [online], 2023. [cit. 2023-04-01]. Dostupné z: <https://www.bejvavalo.cz/kolorovano.php?detail=3436>

KRÁTKÝ, František, 2010. Scheufler: Zamalovávání rakousko-uherských symbolů na poštovní schránce (Kolín) [online]. [cit. 2023-04-01]. Dostupné z: <http://www.scheufler.cz/cs-CZ/fotohistorie/fotografave,k,kratky-frantisek,209.html>

Obr. 147: Poštový a telegrafický úrad

ESbirky: Vývěsní štít z roku 1919 [online]. [cit. 2023-02-25]. Dostupné z: <https://www.esbirky.cz/predmet/229512?searchParams=%7B%22filter%22%3A%7B%22keywords%22%3A%5B%22po%5Cu0161tov%5Cu00fd%22%2C%22%5Cu0161t%5Cu00edt%22%5D%7D%2C%22order%22%3A%22relevance%22%2C%22itemsPerPage%22%3A24%2C%22path%22%3A%22eJyLrlbKS8xN VbJSCospNTBISynOSU3JrlQoqkzOyAGJpFpm5CtkAAXBHMM8MJWipKO Uk5mXDdQWow%2BSTCyJ0QdrSY3RL6uEmGGfnVpZnl%2BUUmxbkK%5C%2FqbKrqaFiSX6bqbKzq5KIN5YN4ji4lakBVqUW2Rak5qWWJecmpSrWx AFoCMtw%3D%22%7D&sequencePointer=6>

Obr. 148: Poštový a telegrafický úrad

ESbirky: Československý poštovní štít dřevěný [online]. [cit. 2023-02-25]. Dostupné z: <https://www.esbirky.cz/predmet/229556?searchParams=%7B%22filter%22%3A%7B%22keywords%22%3A%5B%22po%5Cu0161tov%5Cu00fd%22%2C%22>

%5Cu0161t%5Cu00edt%22%5D%7D%2C%22order%22%3A%22relevance%22%2C%22itemsPerPage%22%3A24%2C%22path%22%3A%22eJyLrlbKS8xNVbJSCospNTBISynOSU3JrlQoqkzOyAGJpFpm5CtkAAXBHMM8MJWipKOUk5mXDdQWow%2BSTCyJ0QdrSY3RL6uEmGGfnVpZnl%2BUUmxbkK%5C%2FqbKrqaFiSX6bqbKzq5KIN5YN4ji4lakBVqUW2Rak5qWWJecmpSrWxAFoCMtw%3D%22%7D&sequencePointer=3

Obr. 149: Poštový úrad, smaltovaná tabuľa

Slovakiana: TABUĽA POŠT. ÚRADU Z 1. REPUBL. (SLOVENSKÁ) [online], b. r.. [cit. 2023-04-01]. Dostupné z: [https://www.slovakiana.sk/kulturne-objekty/cair-](https://www.slovakiana.sk/kulturne-objekty/cair-ko11nr7?rurl=%2Fvyhladavanie%3FsearchString%3Dpo%25C5%25A1tov%25C3%25BD%2520%25C3%25BArad%26display%3D0%26sort%3D0%26categoryname%3DAll%26type%3DAll%26DOOnly%3Denable%26freeDOOnly%3Denable%26page%3D1%26pageSize%3D72&content=CAIR_DIV_IMAGES_1&contentDo=urn:nbn:sk:cair-do3os1d)

[ko11nr7?rurl=%2Fvyhladavanie%3FsearchString%3Dpo%25C5%25A1tov%25C3%25BD%2520%25C3%25BArad%26display%3D0%26sort%3D0%26categoryname%3DAll%26type%3DAll%26DOOnly%3Denable%26freeDOOnly%3Denable%26page%3D1%26pageSize%3D72&content=CAIR_DIV_IMAGES_1&contentDo=urn:nbn:sk:cair-do3os1d](https://www.slovakiana.sk/kulturne-objekty/cair-ko11nr7?rurl=%2Fvyhladavanie%3FsearchString%3Dpo%25C5%25A1tov%25C3%25BD%2520%25C3%25BArad%26display%3D0%26sort%3D0%26categoryname%3DAll%26type%3DAll%26DOOnly%3Denable%26freeDOOnly%3Denable%26page%3D1%26pageSize%3D72&content=CAIR_DIV_IMAGES_1&contentDo=urn:nbn:sk:cair-do3os1d)

Slovakiana: TABUĽA SMALTOVANÁ POŠTOVÝ ÚRAD [online], b. r.. [cit. 2023-04-01]. Dostupné z: [https://www.slovakiana.sk/kulturne-objekty/cair-](https://www.slovakiana.sk/kulturne-objekty/cair-ko11081?rurl=%2Fvyhladavanie%3FsearchString%3Dpo%25C5%25A1tov%25C3%25BD%2520%25C3%25BArad%26display%3D0%26sort%3D0%26categoryname%3DAll%26type%3DAll%26DOOnly%3Denable%26freeDOOnly%3Denable%26page%3D1%26pageSize%3D72&content=CAIR_DIV_IMAGES_1&contentDo=urn:nbn:sk:cair-do3tbri)

Obr. 150: Historická fotografia označenia budovy pošty

MACKOVÁ, Martina, 2017. Obecne-noviny: Slovenská pošta si pripomenula Svetový deň pošty [online]. [cit. 2023-04-02]. Dostupné z: <https://www.obecne-noviny.sk/clanky/slovenska-posta-si-pripomenula-svetovy-den-posty>

Obr. 151: Legenda k označovaniu poštových úradov – 1938

zdroj: Věstník č. 45/1938

Obr. 152: Obdlžniková tabuľa, označenie pošty

Lucickymlyn: Sběratelská cedule POŠTOVNÍ ÚŘAD [online], b. r.. [cit. 2023-04-02]. Dostupné z: <https://lucickymlyn.cz/shop/stara-cedule-postovni-urad/>

Súkromné zbierky Roman Staňo

Obr. 153: Obdlžniková tabuľa, označenie pošty

zdroj: zbierky Poštového múzea v Banskej Bystrici

Obr. 154: Tabuľa poštovne

zbierky Poštového múzea v Banskej Bystrici

Obr. 155: Pošta, plechový, smaltovaný štít

ESbirky: Poštovní štít Československých spojů [online]. [cit. 2023-02-25]. Dostupné z:

<https://www.esbirky.cz/predmet/229600?searchParams=%7B%22filter%22%3A%7B%22keywords%22%3A%5B%22po%5Cu0161tov%5Cu00fd%22%2C%22%5Cu0161t%5Cu00edt%22%5D%7D%2C%22order%22%3A%22relevance%22%2C%22itemsPerPage%22%3A24%2C%22path%22%3A%22eJyLrlbKS8xNVbJSCospNTBISynOSU3JrIQoqkzOyAGJpFpm5CtkAAXBHMM8MJWipKOUk5mXDdQWow%2BSTCyJ0QdrSY3RL6uEmGGfnVpZnl%2BUUmxbkK%5C%2FqbKrqaFiSX6bqbKzq5KIN5YN4ji4lakBVqUW2Rak5qWWJecmpSrWxAFoCMtw%3D%22%7D&sequencePointer=8>

Obr. 156: Vývesný štít Českej pošty, 1994 – 2009

Esbirky: Vývěsní štít podniku Česká pošta, s. p. [online], b. r.. [cit. 2023-04-02]. Dostupné z:

<https://www.esbirky.cz/predmet/229622?searchParams=%7B%22filter%22%3A%7B%22keywords%22%3A%5B%22po%5Cu0161tov%5Cu00fd%22%2C%22%5Cu0161t%5Cu00edt%22%5D%7D%2C%22order%22%3A%22relevance%22%2C%22itemsPerPage%22%3A24%2C%22path%22%3A%22eJyLrlbKS8xNVbJSCospNTBISynOSU3JrIQoqkzOyAGJpFpm5CtkAAXBHMM8MJWipKOUk5mXDdQWow%2BSTCyJ0QdrSY3RL6uEmGGfnVpZnl%2BUUmxbkK%5C>

C%2FqbKrqaFiSX6bqbKzq5KIN5YN4ji4lakBVqUW2Rak5qWWJecmpSrWx
AFoCMtw%3D%22%7D&sequencePointer=0

Obr. 157: Dnešná podoba označenia budovy Pošty

Dizajn-manuál: Slovenská pošta, 2018.

Seredsity: Slovenská pošta v Seredi sa ospravedlňuje za meškanie zásielok. Viac než polovica zamestnancov je v karanténe [online], 2021. [cit. 2023-04-02]. Dostupné z: <https://seredsity.sk/slovenska-posta-v-seredi-sa-ospravedlnuje-za-meskanie-zasielok-viac-nez-polovica-zamestnancov-je-v-karantene/>

ZOZNAM TABULIEK

Tabuľka 1: Porovnanie označovania obcí na tabuliach

Zdroj: autorka

Tabuľka 2: Vyhodnocujúca správnosť / nesprávnosť označení na budovách orgánov verejnej správy

Zdroj: autorka

Tabuľka 3: Vyhodnocujúca správnosť / nesprávnosť označení na budovách škôl

Zdroj: autorka

Tabuľka 4: Označovanie ulíc

Zdroj: autorka

ZOZNAM PRÍLOH

6.4 Životopis

JANA NÁHLIKOVÁ

dátum narodenia: 6. 2. 1995

KONTAKT:

tel.: +421 908 438 854

e-mail: jana.nahlikova1@gmail.com

adresa: Malinovská 95/68, 900 28 Zálesie

PROGRAMY:

Adobe InDesign
Adobe Illustrator
Adobe Photoshop

KURZY:

Marcel Benčík
ASP Katowice, 2018

Brody Neuenschwander
kurz kaligrafie, 2016

Studio Dynamo
Corporate identity pre pivovar Portáš, 2015

JAZYKOVÉ SCHOPNOSTI:

Anglický jazyk: B1–B2
Ruský jazyk: A1

INÉ SCHOPNOSTI:

Vodičský preukaz skupina B

VZDELANIE:

- 2019— Univerzita Tomáša Batu v Zlíne
doktorandské štúdium
- 2017—2019 Univerzita Tomáša Batu v Zlíne
odbor: grafický dizajn
diplomová práca: Není drak ako drak
9. 10.—8. 6. 2018 Erasmus: ASP Katowice
- 2014—2017 Univerzita Tomáša Batu v Zlíne
odbor: grafický dizajn
bakalárska práca: Autorské titulkové písmo
- 2010—2014 Stredná umelecko-priemyselná škola
v Bratislave
odbor: reklamná tvorba

PRAX:

- 2021— Slovenské filmové divadlo
externá spolupráca, grafický dizajnér
- 2021—2022 easyFIN
externá spolupráca, grafický dizajnér
- 2017 Charita Nový Hrozenkov
grafické spracovanie a ilustrácie kuchárskej
knihy
- 2016— 2019 Agentúra Veľryba v Zlíne
externá spolupráca, grafický dizajnér
- 2015 Artaboom v Zlíne
pozícia: grafický dizajnér

VÝSTAVY:

- 2018 Průzkumy bydlení, Galerie G18 v Zlíne
knihy rozprávok z Česka a Indonézie
- 2017 Exit: Výstava bakalárskych a diplomových
prac AGD a AOB v Zlíne
Autorské titulkové písmo
- 2017 Filmový uzol v Zlíne
Plagát
- 2017 Voda pro Všechny
Park Komenského, ulica Školní v Zlíne
Plagát: Time to save water
- 2017 Národní technické muzeum v Prahe
Kaligram
- 2016 Lublana
knihy rozprávok z Česka a Indonézie
spolupráca so študentami Reklamnej fotografie,
a spolupráca s Indonesian Univesity v Jakarte
- 2017 Výstava Studentský plakát 1996–2016
Kaligram

PRACOVNÉ SKÚSENOSTI:

- 2019— Spojená škola, Tokajicka 24, Bratislava
pozícia: učiteľka odborných predmetov

6.5 Tvůrčí činnost 2019–2021

Výpis z RUV

Název: **Není drak ako drak - kniha**

51059	Certifikováno	CLZ	CLZ	2019	DES/Grafický design	Nerealizovaný design	C - nerealizovaný design nominovaný na umístění nebo ocenění v soutěži, oborové přehlídce	L - práce středního rozsahu
-------	---------------	-----	-----	------	---------------------	----------------------	---	-----------------------------

Název: **Business day 2019 – vizuální identita**

51010	Certifikováno	CLZ	CLZ	2019	DES/Grafický design	Realizovaný design	C - realizace nového výrobku a autorského díla; design rozvíjející současné trendy	L - práce středního rozsahu
-------	---------------	-----	-----	------	---------------------	--------------------	--	-----------------------------

Název: **Spojená škola Tokajicka**

57489	Certifikováno	CLZ	CLZ	2020	DES/Grafický design	Realizovaný design	C - design rozvíjející současné trendy	L - práce středního rozsahu
-------	---------------	-----	-----	------	---------------------	--------------------	--	-----------------------------

Názov: Business day 2020 - vizuálna identita

57487	Certifikováno	CMZ	CMZ	2020	DES/Grafický design	Realizovaný design	C - design rozvíjajúci súčasné trendy	M - práca malého rozsahu
-------	---------------	-----	-----	------	---------------------	--------------------	---------------------------------------	--------------------------

Názov: Slovenské filmové divadlo

67344	Certifikováno	CMZ	CMZ	2021	DES/Grafický design	Realizovaný design	C - realizace nového výrobku a autorského díla; design rozvíjajúci súčasné trendy	M - práca malého rozsahu
-------	---------------	-----	-----	------	---------------------	--------------------	---	--------------------------

Názov: Spoločnosť easyFIN – tvorba vizuálneho stylu

67313	Certifikováno	CMZ	CMZ	2021	DES/Grafický design	Realizovaný design	C - design rozvíjajúci súčasné trendy	M - práca malého rozsahu
-------	---------------	-----	-----	------	---------------------	--------------------	---------------------------------------	--------------------------